

สภาการประเมินปริมาณของการประเมินคุณภาพภายนอก
สถานศึกษา: พุทธณีศึกษา

นางวัฒนา ณ นคร

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาวิจัยการศึกษา ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา

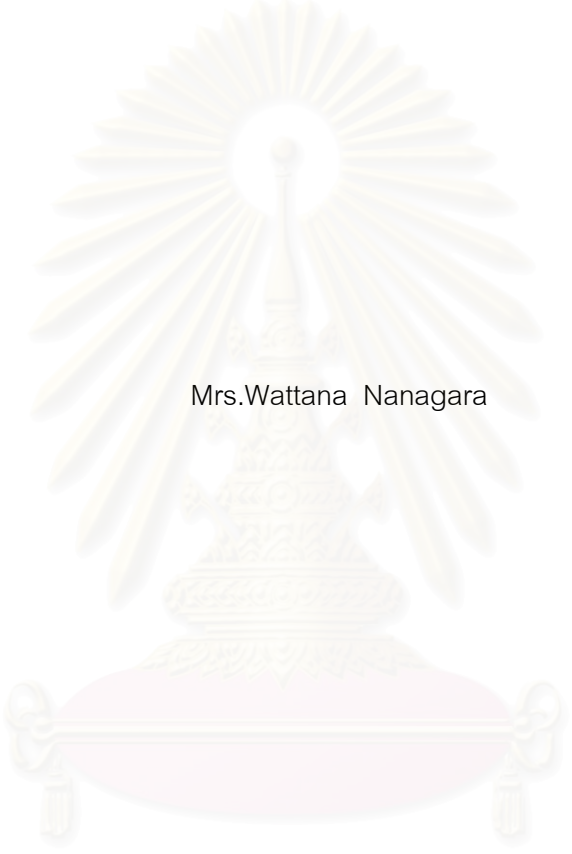
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2549

ISBN: 974 - 14 - 2648 - 8

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE STATE OF META EVALUATION OF SCHOOLS' EXTERNAL
QUALITY ASSESSMENT: A MULTI-CASE STUDY

Mrs.Wattana Nanagara

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education Program in Educational Research
Department of Educational Research and Psychology

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2006

ISBN: 974 - 14 - 2648 - 8

Copyright of Chulalongkorn University

นางวัฒนา ณ นคร : สภาพการประเมินอภิมานของการประเมินคุณภาพภายนอก
 สถานศึกษา : พหุกรณีศึกษา (THE STATE OF META EVALUATION OF SCHOOLS'
 EXTERNAL QUALITY ASSESSMENT: A MULTI-CASE STUDY)
 อ.ที่ปรึกษา : ผศ.ดร.ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ, 197 หน้า
 ISBN: 974 - 14 - 2648 - 8

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการประเมินอภิมาน งานประเมินคุณภาพ
 ภายนอกสถานศึกษาของนักประเมินอภิมาน และเพื่อเปรียบเทียบสภาพการประเมินอภิมาน งาน
 ประเมินคุณภาพภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก โดยใช้วิธีเชิง
 คุณภาพในลักษณะพหุกรณีศึกษา กรณีศึกษาเป็นหน่วยประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และ
 ขนาดเล็ก ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นระยะเวลา 9 เดือน โดยใช้การวิเคราะห์เอกสาร การสังเกต
 และการสัมภาษณ์

ผลการวิจัยพบว่า

สภาพการประเมินอภิมานของการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาของหน่วย
 ประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ยังไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของสำนักงานรับรอง
 มาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะด้านการตรวจสอบการวางแผนการประเมิน
 คุณภาพภายนอก ด้านการตรวจสอบกรอบการประเมินคุณภาพภายนอก และด้านการรายงานผล
 การประเมินอภิมาน ด้วยข้อจำกัดของเวลาและแรงจูงใจ ในการปฏิบัติงาน

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา.....วิจัยและจิตวิทยาการศึกษา..... ลายมือชื่อนิสิิต.....
 สาขาวิชา.....วิจัยการศึกษา..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
 ปีการศึกษา..... 2549.....

4784278827: MAJOR EDUCATIONAL RESEARCH

KEY WORD: META EVALUATION / EXTERNAL QUALITY ASSESSMENT

WATTANA NANAGARA : THE STATE OF META EVALUATION OF SCHOOLS'
EXTERNAL QUALITY ASSESSMENT: A MULTI-CASE STUDY.

THESIS ADVISOR: ASST.PROF.DUANGKAMOL TRAIWICHITKHUN, Ph.D.

197 pp. ISBN: ๙74 – 14 – 2648 - 8

The objective of this research is to study the evaluation status of meta evaluation, the external quality evaluation of the external evaluator's education institution, and to compare the meta evaluation, external quality evaluation work of the small / medium / large organization being evaluated, by using the qualitative methods in the form of multiple case studies involving small / medium / large organizations. The researcher gather the data for a period of 9 months, using the document analysis, observation and case study interview.

The results of this research were as follows:

The state of meta evaluation of schools' external quality assessment of the large, the medium and the small organizations were not get along with the criteria of Office for National Education Standard and Quality Assessment, especially the inspecting, planning external quality assessment, the inspecting in term of external quality assessment reference and the report on the results of the meta evaluation. The important courses are the restricts of time and motivation of working.

Department: Educational Research and Psychology Student's Signature *N. Watt.*
Field of Study: Educational Research..... Advisor's Signature *Duangkamol T.*
Academic Year:.....2006.....

กิตติกรรมประกาศ

กราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ อาจารย์ที่ปรึกษา
ที่ได้เสียสละเวลาให้คำปรึกษา ให้คำแนะนำด้วยความอดทน ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

กราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิมล ว่องวาณิช ผู้ให้คำแนะนำเรื่องการ
ประเมินอภิमान และการประเมินคุณภาพภายนอก

กราบขอบพระคุณ คณาจารย์ทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ผู้วิจัย

ขอบพระคุณ เจ้าของหน่วยประเมิน นักประเมินอภิमान และนักประเมินภายนอก
ทุกท่าน ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลเป็นอย่างดี

ขอบคุณพี่ ๆ และน้อง ๆ ที่ให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ณ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่	
1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามวิจัย.....	4
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	5
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
ตอนที่ 1 มโนทัศน์เกี่ยวกับการประเมินปริมาณ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
ตอนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ.....	22
3 วิธีดำเนินการวิจัย	
การเลือกกรณีศึกษา.....	35
การศึกษาก่อนลงภาคสนาม.....	36
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	37
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	40
การตรวจสอบข้อมูล.....	43
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	43

บทที่

4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
	ตอนที่ 1 สภาพการประเมินปริมาณงานประเมินคุณภาพภายนอก ของหน่วยประเมินขนาดใหญ่.....	45
	ตอนที่ 2 สภาพการประเมินปริมาณงานประเมินคุณภาพภายนอก ของหน่วยประเมินขนาดกลาง.....	97
	ตอนที่ 3 สภาพการประเมินปริมาณงานประเมินคุณภาพภายนอก ของหน่วยประเมินขนาดเล็ก.....	129
	ตอนที่ 4 เปรียบเทียบสภาพการประเมินของงานประเมินคุณภาพภายนอก ของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก.....	146
5	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
	สรุปผลการวิจัย.....	175
	อภิปรายผลการวิจัย.....	179
	ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้.....	183
	ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป.....	184
	รายการอ้างอิง.....	185
	ภาคผนวก.....	187
	ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	197

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 จุดมุ่งหมาย ขั้นตอน และวัตถุประสงค์ของการประเมินอภิมาน.....	14
2.2 ผลการวิเคราะห์การดำเนินการประเมินอภิมานจากเอกสาร ต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง.....	20
2.3 ประเด็นที่ดำเนินการประเมินอภิมานจากการวิเคราะห์เอกสาร ต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง.....	20
3.1 ผู้ให้สัมภาษณ์ของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก.....	36
3.2 รายละเอียดการเก็บข้อมูล.....	39
4.1 การเปรียบเทียบสภาพการประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพ ภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก.....	162
4.2 สภาพการดำเนินการประเมินอภิมานของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก.....	173

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
1.1 กรอบความคิดของการวิจัย.....	6
2.1 ขั้นตอนและจุดมุ่งหมายการประเมินอภิมานของ Cooksy และ Caracelli.....	17
2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างการเก็บข้อมูล การแสดงข้อมูล และการลดทอนข้อมูล.....	31

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) เรียกโดยย่อว่า สมศ. จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2543 เพื่อดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอกอย่างอิสระ (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2545) สมศ. มีบทบาทและอำนาจหน้าที่พัฒนาระบบการประเมินคุณภาพภายนอก กำหนดกรอบแนวทางและวิธีการประเมินคุณภาพภายนอก ให้การรับรองนักประเมินภายนอก พัฒนาและฝึกอบรม กำหนดคุณสมบัติเบื้องต้น คุณสมบัติเฉพาะและจรรยาบรรณของนักประเมินภายนอกเพื่อให้ได้บุคคลที่มีคุณภาพ สำหรับบทบาทหน้าที่ของนักประเมินภายนอก โดยกำหนดให้นักประเมินภายนอกต้องปฏิบัติงานอย่างมืออาชีพ ยึดถือบทบาทในลักษณะ “เพื่อนร่วมวิชาชีพ” และเป็น “กัลยาณมิตร” กับสถานศึกษาและชุมชน ต่างฝ่ายต่างเรียนรู้จากกันและกัน นักประเมินภายนอกจึงมีหน้าที่สำคัญดังนี้ 1) ตรวจสอบสถานศึกษา สร้างความเข้าใจและเจตคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับการประเมิน 2) รวบรวมข้อมูลและตรวจสอบหลักฐานข้อมูลเพื่อยืนยันสภาพความเป็นจริง ตามที่สถานศึกษารายงานไว้ ในรายงานประเมินตนเองและหลักฐานตามสภาพจริงที่ค้นพบ 3) ตรวจสอบกระบวนการ และวิธีการที่สถานศึกษาใช้ในการพัฒนาเข้าสู่เกณฑ์มาตรฐานสากล และหลักฐานที่สถานศึกษาระบุในรายงานการประเมินตนเอง มีความเหมาะสมครอบคลุมและน่าเชื่อถือเพียงใด 4) ตรวจสอบผลการพัฒนาเทียบเคียงเป้าหมาย/แผนพัฒนาของสถานศึกษา กับมาตรฐานการศึกษาที่สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษากำหนด รวมทั้งตรวจสอบเป้าหมาย/แผนพัฒนาที่สถานศึกษาดำเนินการต่อไปเพื่อดูความสอดคล้องกับผลการประเมิน 5) ประมวลวิเคราะห์ข้อมูลและประเมินคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานการประเมินภายนอก พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะแก่สถานศึกษา 6) รายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาต่อสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2546)

สมศ. เริ่มดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอกตั้งแต่พ.ศ.2545 โดยได้พัฒนาตัวบ่งชี้เกณฑ์พิจารณา ตลอดจนวิธีการประเมินคุณภาพภายนอก รูปแบบการเขียนรายงานให้เหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อให้ผลการประเมินมีคุณภาพ มีความถูกต้องตามความเป็นจริง เพราะการประเมินคุณภาพภายนอกจะส่งผลต่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา เป็นการกระตุ้นให้

สถานศึกษาดำเนินการประกันคุณภาพภายในอย่างถูกต้องตามหลักการ และนำไปสู่การพัฒนาสถานศึกษา ครู และระบบการจัดการศึกษา (Nevo,2001) สมศ.พัฒนาการประเมินคุณภาพภายนอกอย่างต่อเนื่อง ได้พัฒนาระบบการรับรองรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกให้ดำเนินการอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยดำเนินการจัดอบรมให้การรับรองนักประเมินอภิมาน ให้นักประเมินคัดเลือกนักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินเข้ารับการอบรมเป็นนักประเมินอภิมานเพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบ คัดกรองรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกของหน่วยประเมิน และเป็นผู้ลงนามรับรองความถูกต้องของรายงานการประเมินคุณภาพภายนอก ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิของ สมศ. และกรรมการเครือข่ายของ สมศ. สมศ.กำหนดให้ผู้ประเมินอภิมานที่ได้รับการแต่งตั้งจาก สมศ. ทำหน้าที่ตรวจสอบรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาโดยตรวจสอบ 1) คำผิด การใช้ภาษา 2) ตรวจสอบรูปแบบให้เป็นไปตามที่ สมศ. กำหนด 3) ตรวจสอบความถูกต้องของผลการประเมิน ตลอดจนความสอดคล้องตั้งแต่ปัญหาจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ปัจจัยที่ทำให้เกิดจุดเด่น/จุดที่ควรพัฒนา ข้อเสนอแนะและทิศทางการพัฒนาของสถานศึกษาในอนาคต (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ,2547) เป็นที่น่าสังเกตว่า การประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอกที่สมศ.กำหนดให้นักประเมินอภิมานรับผิดชอบเป็นการตรวจสอบรายงานการประเมินเพียงอย่างเดียว

การประเมินอภิมานเป็นกระบวนการศึกษาติดตามความก้าวหน้า ช่วยนักประเมินตัดสินใจวางแผนการประเมิน นิยามปัญหาที่ประเมิน กำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดผู้เกี่ยวข้อง การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และข้อสรุป ข้อเสนอแนะ (Stufflebeam, 1974 อ้างถึงใน สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2544) นักประเมินอภิมานจะให้ภาพสะท้อนการปฏิบัติงาน เป็นที่ปรึกษา และช่วยวิเคราะห์ขั้นตอนต่างๆ ระหว่างดำเนินงานประเมิน (The world bank group, ม.ป.ป.) จากแนวทางการประเมินอภิมานดังกล่าวจะเห็นว่า การประเมินอภิมานควรดำเนินการประเมิน ตั้งแต่เริ่มต้นกำหนดประเด็นการประเมินจนถึงขั้นสรุปผลการประเมิน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินอภิมานของ Stufflebeam (1974), Scott (1998), The world bank group (ม.ป.ป.), The Joint Committee on Standard for Education Evaluation (1994) และ Cooksy & Caracelli (2005) และมหาวิทยาลัย Edubron (2005) ผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์เป็นกรอบความคิดในการวิจัยครั้งนี้โดยใช้แนวการดำเนินการประเมินอภิมานของ The World Bank Group เป็นหลักสรุปเป็น 5 ประเด็นดังนี้คือ

1. การวางแผนการประเมินอภิมาน ประกอบด้วยการจัดทีมนักประเมินอภิมาน เลือกรับประธาน กำหนดคุณสมบัติของสมาชิก กำหนดผู้รับผิดชอบ เอกสารหลักฐาน การประเมิน ผลการประเมิน การแก้ไขรายงาน การจัดสรรงบประมาณ

2. การตรวจสอบกรอบการประเมินคุณภาพภายนอก โดยพิจารณาจากการกำหนดวัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการประเมิน แหล่งข้อมูลสารสนเทศ/วิธีการรวบรวมข้อมูล กลุ่มตัวอย่าง การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อเสนอแนะของคณะผู้ประเมินภายนอก

3. การตรวจสอบกรอบการประเมินคุณภาพภายนอก เป็นการตรวจสอบภาพรวมของการประเมิน ประกอบด้วย เหตุผลในการประเมิน และความคาดหวัง ขอบเขตและจุดเน้นของการประเมิน ผู้เกี่ยวข้องในการประเมิน การรายงานผลในลักษณะเป็นระยะ ๆ และรายงานสรุปผลสุดท้าย คุณภาพนักประเมิน ซึ่งประกอบด้วยระดับการศึกษา ประสบการณ์ ทักษะและความสามารถ งบประมาณซึ่งพิจารณาจากการประมาณการจาก กิจกรรม เวลา จำนวนนักประเมิน ผู้เชี่ยวชาญ การเดินทาง และค่าอื่น ๆ

4. การประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอก พิจารณาจากการดำเนินการประเมินของคณะผู้ประเมินภายนอกในเรื่องการรวบรวมการวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลมีความเที่ยง ความตรง และความถูกต้องแม่นยำ การบรรยายผลและตัดสินผลการประเมิน และการวิเคราะห์ปัญหาการประเมิน

5. การรายงานผลการประเมินอภิมาน พิจารณาจากการชี้จุดอ่อนจุดแข็งของกระบวนการประเมิน และการประยุกต์ใช้สารสนเทศของนักประเมินอภิมาน

นอกจากนี้จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่ายังไม่มีผู้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการประเมินอภิมานการประเมินคุณภาพภายนอก ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพการดำเนินการประเมินอภิมานการประเมินคุณภาพภายนอกว่ามีสภาพการประเมินอภิมานอย่างไร สามารถดำเนินการประเมินอภิมานทั้งเชิงความก้าวหน้าและเชิงสรุปผล คือประเมินตั้งแต่เริ่มกำหนดแผนจนถึงสิ้นสุดการประเมินได้หรือไม่ การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการวิจัยพหุกรณีศึกษา (Multi-Case Study Research) คือศึกษาแนวคิดของกรณีศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลน่าเชื่อถือ ได้ข้อมูลที่เป็นสภาพที่แท้จริงของการประเมินอภิมานการประเมินคุณภาพภายนอก โดยศึกษาจากหน่วยประเมิน 3 ขนาด คือขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก จัดขนาดของหน่วยประเมินโดยใช้เกณฑ์จากจำนวนนักประเมินภายนอกของหน่วยประเมิน ทั้งนี้เพื่อให้ได้ตัวแทนที่ให้ข้อมูลครบถ้วน ครอบคลุมในการตอบปัญหาการวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำถามวิจัย

1. สภาพการประเมินอภิมานในลักษณะของการวางแผน การตรวจสอบแผนการประเมินคุณภาพภายนอก และการรายงานผลการประเมินอภิมานของนักประเมินอภิมานมีการดำเนินการอย่างไร
2. นักประเมินอภิมานของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ดำเนินการวางแผน ตรวจสอบแผนการประเมินคุณภาพภายนอก และรายงานผลการประเมินอภิมานเหมือนกัน หรือต่างกันอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการประเมินอภิมานของการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาของนักประเมินอภิมาน
2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพการประเมินอภิมานของการประเมินคุณภาพภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาสภาพการดำเนินการประเมินอภิมาน ของกรณีศึกษา คือนักประเมินอภิมานจากหน่วยประเมิน 3 ขนาด คือขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก
2. ในการศึกษาสภาพการประเมินอภิมานเป็นการศึกษาการดำเนินการประเมินอภิมาน ซึ่งจะพิจารณาใน 5 ด้านคือ
 - 2.1 การวางแผนการประเมินอภิมาน ประกอบด้วยการจัดทีมนักประเมินอภิมาน เลือกประธาน กำหนดคุณสมบัติของสมาชิก กำหนดผู้รับผิดชอบ เอกสารหลักฐาน การประเมิน ผลการประเมิน การแก้ไขรายงาน และการจัดสรรงบประมาณ
 - 2.2 การตรวจสอบการวางแผนการประเมินคุณภาพภายนอก โดยพิจารณาจาก การกำหนดวัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการประเมิน แหล่งข้อมูลสารสนเทศ/วิธีการรวบรวมข้อมูล กลุ่มตัวอย่าง และการวิเคราะห์ข้อมูลของทีมนักประเมินภายนอก
 - 2.3 การตรวจสอบกรอบการประเมินคุณภาพภายนอก เป็นการตรวจสอบภาพรวมของการประเมิน ประกอบด้วย เหตุผลในการประเมินและความคาดหวัง ขอบเขตและจุดเน้นของการประเมิน ผู้เกี่ยวข้องในการประเมิน การรายงานผลเป็นระยะ ๆ และรายงานสรุปผลสุดท้าย คุณภาพนักประเมิน ซึ่งประกอบด้วยระดับการศึกษา ประสบการณ์ ทักษะและความ สามารถ และ

งบประมาณซึ่งพิจารณาจากการประมาณการจากกิจกรรม เวลา จำนวน นักประเมิน ผู้เชี่ยวชาญ การเดินทาง และอื่น ๆ

2.4 การประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอก พิจารณาจากการดำเนินการประเมินของทีมนักประเมินภายนอกในเรื่องการรวบรวม การวิเคราะห์ข้อมูล และการสังเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลมีความเที่ยง ความตรง และความถูกต้องแม่นยำ บรรยายผลและตัดสินผลการประเมิน และการวิเคราะห์ปัญหาการประเมิน

2.5 การรายงานผลการประเมินอภิมาน พิจารณาจากการชี้จุดอ่อนจุดแข็งของกระบวนการประเมิน และการประยุกต์ใช้สารสนเทศของนักประเมินอภิมาน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

สภาพการประเมินอภิมานของการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินการประเมินอภิมาน ของการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

การดำเนินการประเมินอภิมาน หมายถึง การดำเนินการประเมินอภิมานของการประเมินคุณภาพภายนอกของนักประเมินอภิมาน ซึ่งพิจารณาใน 5 ด้านคือ 1) การวางแผนการประเมินอภิมาน 2) การตรวจสอบการวางแผนการประเมินคุณภาพภายนอก 3) การตรวจสอบข้อกำหนดเบื้องต้นการประเมินคุณภาพภายนอก 4) การประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอก 5) การรายงานผลการประเมินอภิมาน

การวางแผนการประเมินอภิมาน หมายถึง การวางแผนการดำเนินการในส่วนของการจัดทีมนักประเมินอภิมาน เลือกประธาน กำหนดคุณสมบัติของสมาชิก กำหนดผู้รับผิดชอบ เอกสารหลักฐาน การประเมิน ผลการประเมิน การแก้ไขรายงาน การจัดสรรงบประมาณ

การตรวจสอบการวางแผนการประเมินคุณภาพภายนอก หมายถึง การตรวจสอบการวางแผนในด้านการกำหนดวัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการประเมิน แหล่งข้อมูลสารสนเทศ/วิธีการรวบรวมข้อมูล กลุ่มตัวอย่าง การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อเสนอแนะของทีมนักประเมินภายนอก

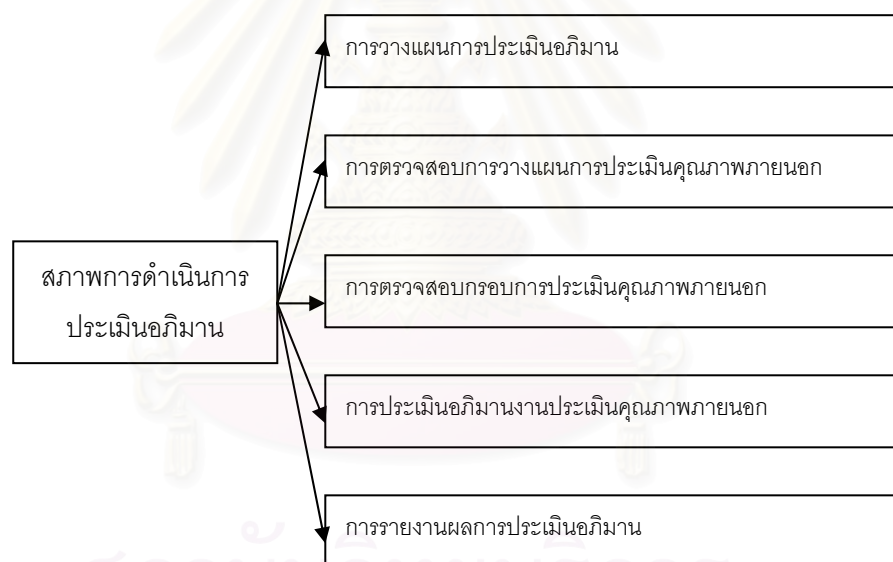
การตรวจสอบกรอบการประเมินคุณภาพภายนอก หมายถึง การตรวจสอบภาพรวมของการประเมิน ประกอบด้วย เหตุผลในการประเมินและความคาดหวัง ขอบเขตและจุดเน้นของการประเมิน ผู้เกี่ยวข้องในการประเมิน การรายงานผลเป็นระยะ ๆ และรายงานสรุปผลสุดท้าย คุณภาพนักประเมินซึ่งประกอบด้วยระดับการศึกษา ประสบการณ์ ทักษะและความสามารถ งบประมาณซึ่งพิจารณาจากการประมาณการจากกิจกรรม เวลา จำนวนนักประเมิน ผู้เชี่ยวชาญ การเดินทาง และอื่น ๆ

การประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอก หมายถึง การตรวจสอบการดำเนินการประเมินของคณะผู้ประเมินภายนอก ในเรื่องการรวบรวมการวิเคราะห์และการสังเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลมีความเที่ยง ความตรง และความถูกต้องแม่นยำ บรรยายผลและตัดสินผลการประเมิน และการวิเคราะห์ปัญหาการประเมิน

การรายงานผลการประเมินอภิมาน หมายถึง การรายงานจุดอ่อนจุดแข็งของกระบวนการประเมิน และการประยุกต์ใช้สารสนเทศของนักประเมินอภิมาน

การประเมินคุณภาพภายนอก หมายถึง การประเมิน การติดตาม การตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษาโดยบุคคลภายนอก ที่สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาให้การรับรองเพื่อพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้

กรอบความคิดของการวิจัย

แผนภาพที่ 1.1 กรอบความคิดของการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ได้ข้อมูลที่เป็นสภาพการประเมินอภิมานการประเมินคุณภาพภายนอกที่แท้จริง เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาวิธีการประเมินอภิมานการประเมินคุณภาพภายนอกของหน่วยประเมินอื่น ๆ
2. ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อสำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา ในการพัฒนาการประเมินอภิมาน ของการการประเมินคุณภาพภายนอกให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินการประเมินอภิมานของหน่วยประเมินที่มีขนาดแตกต่างกัน 3 ขนาด คือขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสรุปสาระสำคัญ โดยนำเสนอเป็น 2 ตอนดังนี้ ตอนที่ 1 มโนทัศน์เกี่ยวกับการประเมินอภิมานและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตอนที่ 2 วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 มโนทัศน์เกี่ยวกับการประเมินอภิมานและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.1 ความหมายของการประเมินอภิมาน (Meta-evaluation)

Stufflebeam (1974) กล่าวว่า การประเมินอภิมานเป็นการประเมินงานประเมิน กำหนดคุณค่าและคุณธรรมของการประเมิน เป็นการบรรยายกิจกรรมการประเมินและตัดสินแนวความคิดที่เป็นองค์ประกอบของการประเมินที่มีคุณภาพ และกล่าวอ้างถึงความหมายของ Scriven (1969) ว่าการประเมินอภิมานเป็นการประเมินขั้นที่ 2 ต่อจากการประเมินขั้นแรก ฉะนั้นหลักการและการปฏิบัติการประเมินขั้นที่ 2 จึงประยุกต์มาเป็นระดับต่างๆ ของการประเมินอภิมาน เมื่อการประเมินอภิมานมาจากการประเมิน ฉะนั้นแนวความคิดของการประเมินอภิมานจึงเหมือนกับแนวความคิดของการประเมิน

Cook & Gruder (1978 อ้างถึงในศิริชัย กาญจนวาสี, 2545) ได้ให้ความหมายการประเมินอภิมาน (Meta-evaluation) หมายถึงการประเมินของการประเมินผลสรุปรวม (Evaluation of summative evaluation) ที่มีการออกแบบการประเมินอย่างเป็นระบบ โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยตรงจากผู้เกี่ยวข้องในกิจกรรม

Scott (1998) ให้ความหมายการประเมินอภิมาน (Meta-evaluation) ว่าเป็นการประเมินงานประเมินเพื่อควบคุมคุณภาพ สร้างข้อสรุปเพื่อนำไปสู่การสร้างคำถามใหม่ เสริมสร้างแนวความคิดและแบบอย่างที่ดี

Cooksy & Caracelli (2005) มีแนวคิดว่าการประเมินอภิมานเป็นระบบตรวจสอบการประเมินเพื่อตัดสินคุณภาพของกระบวนการและข้อค้นพบ ความรู้เกี่ยวกับคุณภาพของการประเมินเป็นผลมาจากการประเมินอภิมานงานประเมินหลายๆ ส่วน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัยที่จะ

ตัดสินใจเกี่ยวกับการศึกษา การสังเคราะห์ การประเมิน การประเมินอภิมาน เป็นการศึกษา ส่วนต่าง ๆ ของงานประเมิน เป็นประโยชน์ต่อจุดแข็ง จุดอ่อนของงานประเมิน เพื่อที่จะพัฒนาให้ ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

Bustelo (ม.ป.ป.) ให้ความหมายว่าการประเมินอภิมานเป็นการประเมินงานประเมิน จากการสังเคราะห์งานประเมิน ซึ่งมี 2 ความหมายคือ เพื่อควบคุมคุณภาพการประเมินและการ บรรยาย วิเคราะห์ ประเมิน กระบวนการประเมิน

สุวิมล ว่องวานิช (2538 อ้างถึงในเนติ เกลียววาทศ, 2541) ให้ความหมายว่า การประเมิน อภิมานนอกจากจะมีความหมายว่า เป็นการประเมินวิธีการหรือการประเมินคุณภาพการประเมิน แล้ว ยังหมายถึงการสังเคราะห์วิธีการที่ใช้ในการประเมินคุณภาพ (Synthesis of evaluation process) แล้วทำการประเมินคุณภาพที่ได้จากการสังเคราะห์เหล่านั้น

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2544) ให้ความหมายของการประเมินอภิมาน ว่าเป็นการตัดสินใจ คุณค่าภายนอกและคุณค่าภายในของงานประเมิน

เยาวดี รวงชัยกุล วิบูลย์ศรี (2546) สรุปการประเมินอภิมานไว้ว่าเป็นการตรวจสอบ คุณภาพของผลงานที่ได้ประเมินแล้ว เพื่อแสดงถึงความเป็นมาตรฐานของการประเมิน โดยมี องค์ประกอบใช้ในการพิจารณา 3 องค์ประกอบคือ 1) เกณฑ์ 2) กระบวนการ 3) เทคนิควิธีสำหรับ อ้างอิงผลการประเมินอย่างมีระบบ

จากความหมายของการประเมินอภิมานดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การประเมินอภิมาน หมายถึง การประเมินงานประเมิน การประเมินคุณภาพการประเมิน กำหนดคุณค่าและคุณธรรม ของการประเมิน การสังเคราะห์วิธีการที่ใช้ในการประเมินคุณภาพเพื่อติดตาม ตรวจสอบ เสนอแนะ รับรองและตีคุณค่า หรือประกันคุณภาพของการประเมิน

โดยความหมายในเชิงปฏิบัติการแล้ว การประเมินอภิมานหมายถึงกระบวนการศึกษา รวบรวมข้อมูล นักประเมินอภิมานจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ที่ได้รับการประเมินเพื่อที่จะได้ ข้อมูลที่เกี่ยวกับการประเมิน การรวบรวมข้อมูลเป็นการใช้เทคนิควิธีการต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อมูล ที่ต้องการสำหรับตัดสินใจเกี่ยวกับการประเมินในด้านสัญญา ข้อผูกพัน การวางแผน และเครื่องมือ ที่ใช้ในการประเมิน การตัดสินใจในเรื่องการใช้ประโยชน์ จริยธรรม และความแม่นยำของการ ประเมิน โดยยึดมาตรฐานการประเมินมาเป็นกรอบพิจารณาในการประเมินอภิมาน การชี้แนะ จุดอ่อนจุดแข็งในการรายงานการประเมิน นักประเมินอภิมานช่วยให้กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง สามารถตัดสินใจคุณค่าและให้ความยุติธรรมเกี่ยวกับผลการประเมินนั้นๆ ได้อย่างถูกต้องและ ยุติธรรม (Stufflebeam, 1987 อ้างถึงในรัตนะ บัวสนธ์, 2547)

1.2 จุดมุ่งหมายของการประเมินอภิมาน

Smith (1978 อ้างถึงในศิริชัย กาญจนวาสี, 2545) กล่าวว่า การประเมินอภิมานเป็นกลไกในการควบคุมคุณภาพของการประเมิน อันอาจนำไปสู่การพัฒนาทฤษฎีและวิธีปฏิบัติทางการประเมิน การประเมินอภิมานมีจุดมุ่งหมายดังนี้

1. ประเมินคุณภาพ ผลกระทบ หรือการใช้ผลการประเมิน
2. ตรวจสอบและรับรองรายงานการประเมิน
3. ควบคุมหรือสะท้อนคติในการประเมิน
4. ตีคุณค่าหรือประโยชน์ของการประเมินใหม่ๆ

1.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการประเมินอภิมาน

Stufflebeam (1974) กล่าวว่า การประเมินอภิมานเป็นการประเมินต่อจากการประเมินขั้นแรกมโนทัศน์ ของการประเมินอภิมานจึงเหมือนกับมโนทัศน์บางประการของการประเมินมโนทัศน์ 8 ประการ ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินกับการประเมินอภิมานไว้ดังนี้

1. การประเมินเป็นการประกันคุณภาพของงาน (Merit) การประเมินอภิมานจึงเป็นการประกันคุณภาพของการประเมิน
2. การประเมินเป็นการส่งเสริมการตัดสินใจกระทำ (Decision making) และความรับผิดชอบ (Accountability) การประเมินอภิมานจึงเป็นการประเมินเพื่อติดตามความก้าวหน้าและสรุปผลงาน
3. การประเมินเป็นการประเมินวัตถุประสงค์ การออกแบบ ความครบถ้วนสมบูรณ์และสรุปผล ดังนั้นการประเมินอภิมานจึงเป็นการประกันความสำคัญของวัตถุประสงค์ของการประเมิน ความเหมาะสมของการออกแบบประเมิน คุณภาพและความสำคัญของการประเมิน
4. การประเมินเป็นการบรรยายผลและให้ข้อมูลสารสนเทศ ข้อเสนอแนะอย่างเหมาะสม เช่นเดียวกันกับการประเมินอภิมานเป็นการบรรยายผล และตัดสินใจผลการประเมินงาน และให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาการประเมิน ความเหมาะสมในการนำผลการประเมินไปใช้
5. การประเมินเป็นประโยชน์ต่อผู้เกี่ยวข้องตั้งแต่เริ่มประเมินโครงการ ส่วนการประเมินอภิมานก็เป็นประโยชน์กับผู้ประเมินและผู้ที่เกี่ยวข้องในงานของตน
6. การประเมินอาจจะประเมินด้วยบุคคลภายในหรือบุคคลภายนอก โดยทั่วไปบุคคลภายในมักจะประเมินเพื่อติดตามความก้าวหน้า เพื่อตัดสินใจกระทำและบุคคลภายนอกประเมินเพื่อสรุปผลการประเมิน นอกจากนี้ยังประเมินอาจจะประเมินอภิมานเชิงความก้าวหน้าโดยใช้การตัดสินใจจากภายนอก

7. การประเมินจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการวิเคราะห์ปัญหา การได้สารสนเทศที่ต้องการ และการใช้สารสนเทศที่ได้นั้นตัดสินการกระทำและความรับผิดชอบ สำหรับนักประเมิน อภิमानจะต้องปฏิบัติ 3 ขั้นตอนคือต้องวิเคราะห์ปัญหาการประเมินอภิमान ต้องรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล และต้องประยุกต์สารสนเทศที่ได้ตัดสินการทำงานอย่างเหมาะสมและรับผิดชอบ

8. การประเมินจะต้องทำตามหลักวิชาการที่มีประโยชน์และมีคุณภาพ / เกิดประโยชน์ และสำหรับการประเมินอภิमानต้องประเมินให้เกิดผลดีตามเกณฑ์ดังกล่าวด้วยเช่นกัน

Scott (1998) กล่าวว่า การประเมินอภิमानคือการประเมินงานประเมินอื่นๆ การประเมินอภิमानสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการควบคุมคุณภาพ และสรุปผลเพื่อนำไปสู่การสร้างคำถามใหม่ หรือเสริมสร้างแนวคิดและแบบอย่างที่ดี สำหรับการควบคุมคุณภาพ การประเมินอภิमानสามารถดำเนินการตั้งแต่เริ่มต้นโครงการและสิ้นสุดโครงการ เมื่อเริ่มต้นโครงการ เริ่มศึกษากำหนดแผนการให้ได้มาซึ่งรูปแบบที่จะนำมาใช้ให้เหมาะสมปฏิบัติงานได้ การประเมินอภิमानจะต้องมีทฤษฎีที่เหมาะสมมารองรับ และทฤษฎีที่มารองรับจะต้องทำให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนางานประเมิน เมื่อสิ้นสุดโครงการการประเมินอภิमानจะต้องทำให้เกิดความชัดเจน การออกแบบเครื่องมือมีความเหมาะสมต่อการนำไปปฏิบัติ ข้อสรุปมีความเหมาะสมกับข้อมูล ผลการประเมินถูกต้องเหมาะสมต่อการนำไปเผยแพร่ ผลการประเมินสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ สำหรับการสรุปผลการประเมินอภิमानช่วยวิเคราะห์ชี้หาหลายๆสาระสำคัญที่ค้นพบแนวความคิดแบบอย่างที่ดี หรือเพิ่มพูนความรู้ที่ปรากฏจากงานประเมิน นอกจากนี้การประเมินอภิमानทำให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบต่อการใช้งบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ และทำให้ได้รับผลประโยชน์สูงสุดจากการประเมิน ผลการประเมินทุกงานจะโดยมีจุดมุ่งหมายหรือไม่มีจุดมุ่งหมายก็ตาม การประเมินอภิमानทำให้ได้รับผลดีเช่นเดียวกัน นอกจากนี้การประเมินอภิमानยังทำให้ผลงานที่ทำมาแล้วสามารถทำนายผลในอนาคตได้

จากแนวความคิดเกี่ยวกับการประเมินอภิमानดังกล่าวสรุปได้ว่า การประเมินอภิमानเป็นการประเมินเพื่อติดตามความก้าวหน้าและสรุปผลงาน คือประเมินอภิमानตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ เริ่มกำหนดแผน ประเมินวัตถุประสงค์ การออกแบบ จนสิ้นสุดโครงการ การประเมินอภิमानเป็นบรรยายผลและตัดสินผลการประเมิน เป็นการควบคุมคุณภาพ ให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการประเมิน การนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์ นอกจากนี้ทำให้เกิดความรับผิดชอบต่อการใช้งบประมาณ และผลงานประเมินยังสามารถทำนายผลในอนาคตได้ การประเมินอภิमानต้องมีทฤษฎีมารองรับและควรประเมินโดยบุคคลภายนอก

1.4 การดำเนินการประเมินอภิमान

นักการศึกษาหรือหน่วยงานต่างๆ ได้วางแนวทางในการดำเนินการประเมินอภิमानไว้ ผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวทางการดำเนินการประเมินอภิमानของนักการศึกษา หรือหน่วยงานที่สำคัญดังต่อไปนี้

The world bank group (ม.ป.ป.) กำหนดแนวทางการพัฒนาการประเมินโดยสังเขปที่ต้องคำนึงถึงคือ

1. การวางแผน (Planning) ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญสู่ความสำเร็จในการประเมิน การวางแผนการประเมินไม่ดีอาจนำไปสู่ผลการวิเคราะห์ที่ไม่ถูกต้อง การวางแผนการประเมินโดยกำหนดวัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการประเมิน จำนวนและคุณลักษณะของนักประเมิน แหล่งข้อมูล สารสนเทศ/วิธีการรวบรวมข้อมูล กลุ่มตัวอย่าง การวิเคราะห์ข้อมูลและข้อเสนอแนะ การวางแผนการประเมินที่ยกตัวอย่างมานี้สามารถนำไปปรับให้เหมาะสมกับประเภทของงานประเมินนั้นๆ

2. การแนะนำการใช้แผนการประเมิน (Guide for using the evaluation plan) ขั้นตอนนี้สามารถปรับเปลี่ยนแผนการประเมินให้เหมาะสมกับลักษณะความสนใจ ฯลฯ ของการประเมินนั้นๆ

3. การตรวจสอบแผน (Reviewing plan) เพื่อเป็นการทำให้แผนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทำให้แน่ใจว่าข้อมูลสำคัญต่าง ๆ ของแผนการประเมินได้กำหนดไว้ถูกต้องแล้ว โดยการทดสอบข้อมูลก่อน (Pre-test) เครื่องมือสำหรับรวบรวมข้อมูลและกระบวนการปฏิบัติงานต้องได้รับการตรวจสอบก่อน เช่น ส่วนใหญ่ใช้เก็บข้อมูลจากหลาย ๆ สถานที่แล้วนำมาสรุป ถ้าเครื่องมือมีมาตรฐาน ข้อมูลที่ได้จากแหล่งต่าง ๆ ก็จะไม่เหมือนกัน เป็นต้น

4. การตรวจสอบข้อกำหนดเบื้องต้น (Term of reference : TOR) บรรยายภาพรวมของการประเมิน และกำหนดข้อตกลงเบื้องต้นสำหรับแผนการทำงานเพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องมีความมั่นใจต่อผลการประเมิน เช่น เหตุผลในการประเมินและความคาดหวัง ขอบเขตและจุดเน้นของการประเมิน ผู้เกี่ยวข้อง การรายงานผลเป็นระยะ ๆ รายงานสรุปผลและการนำเสนอ คุณภาพนักประเมิน (การศึกษา ประสบการณ์ ทักษะ และความสามารถ) งบประมาณ (โดยประมาณจากกิจกรรม เวลา จำนวนคน ผู้เชี่ยวชาญ การเดินทางและอื่น ๆ)

5. การประเมินคุณภาพของงานประเมิน (Assessing the quality of an evaluation) เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่จะประเมินอย่างพิถีพิถันงานประเมินให้เป็นการประเมินที่ดี โดยประเมินความต้องการของผู้ว่าจ้างและข้อกำหนด ความตรงประเด็นและความเป็นจริง ใช้วิธีการที่เหมาะสม ข้อมูลมีความตรง ความเที่ยง และความถูกต้องแม่นยำ ผลการวิเคราะห์

เหมาะสม ถูกต้องแม่นยำนำเสนอข้อสรุปอย่างยุติธรรม เสนอผลอย่างชัดเจน จะโดยวาจาหรือการเขียนก็ตาม

6. การใช้นักประเมินอภิมาน (Using a meta evaluator) เพื่อตรวจสอบผลการประเมินว่ามีคุณภาพหรือไม่ โดยการให้นักประเมินอภิมานตรวจสอบผลการประเมินจะเป็นประโยชน์สูงสุดถ้าสามารถว่าจ้างนักประเมินอภิมานได้ เพราะนักประเมินอภิมานเป็นผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในการประเมิน เป็นผู้ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการประเมิน แต่เป็นบุคคลที่ให้ภาพสะท้อนการปฏิบัติงานเป็นที่ปรึกษาและช่วยวิเคราะห์ขั้นตอนต่าง ๆ ระหว่างดำเนินงานประเมินนักประเมินอภิมานประเมินงานอย่างชำนาญการรวดเร็ว และให้ข้อเสนอแนะรวดเร็วแต่มีคุณภาพความเป็นจริง การประเมินเป็นงานหนักที่ทำทนาย ฉะนั้น ผลสะท้อนกลับที่มีคุณภาพสูงที่สุดจึงมาจาก นักประเมินอภิมานด้วย แทนที่จะมาจากตัวนักประเมินเพียงฝ่ายเดียว (The world bank group, ม.ป.ป.)

สรุปแนวทางการพัฒนาการประเมินของ The world bank group แยกเป็นการประเมินและการประเมินอภิมาน

การประเมินกำหนดให้มี 1) การวางแผนการประเมิน 2) การแนะนำการใช้แผนการประเมิน 3) การตรวจสอบแผน 4) การตรวจสอบข้อกำหนดเบื้องต้น 5) การประเมินคุณภาพงานประเมิน

การประเมินอภิมานควรให้นักประเมินอภิมานตรวจสอบคุณภาพผลการประเมิน เพราะนักประเมินอภิมานจะให้ภาพสะท้อนการปฏิบัติงาน เป็นที่ปรึกษาและช่วยวิเคราะห์ขั้นตอนต่าง ๆ ระหว่างดำเนินงานประเมิน

Stufflebeam (1974) กำหนดกรอบแนวคิดของการดำเนินการประเมินอภิมาน 3 ประการ คือ 1) จุดมุ่งหมายของการประเมินอภิมาน (Purposes of meta-evaluation) 2) ขั้นตอนของการประเมินอภิมาน (Steps in the meta-evaluation process) และ 3) วัตถุประสงค์ (Objects of meta-evaluation)

1. จุดมุ่งหมายของการประเมินอภิมาน (Purposes of meta-evaluation) มีดังนี้

ประการแรก การประเมินอภิมานเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจประเมิน และความรับผิดชอบ (Accountability) การตัดสินใจกระทำหมายถึงการประเมิน ซึ่งการประเมินอภิมานจะช่วยให้คำแนะนำว่าจะออกแบบและดำเนินการประเมินอย่างไร การประเมินอภิมานให้ประโยชน์ต่อการประเมินซึ่งอาจจะเป็นในรูปของการประเมินอภิมานเชิงความก้าวหน้า (Formative meta-evaluation) ซึ่งประเมินโดยบุคคลภายในเช่นนักประเมิน ได้รับการแนะนำโดยนักประเมินอภิมาน

การประเมินเชิงความก้าวหน้าเปรียบเสมือนจุดมุ่งหมายทางตรงที่จะประกันว่า การประเมินจะได้ผลผลิตที่เป็นไปตามหลักวิชาการอย่างเพียงพอ เป็นประโยชน์และมีค่า เป็นผลประโยชน์อย่างแท้จริง

ประการที่สอง การประเมินอภิมานเป็นประโยชน์ต่อความต้องการจำเป็นของนักประเมินในการรับผิดชอบต่องานของตน ซึ่งเป็นการประเมินเพื่อผลผลิตที่มีคุณค่า และงานประเมินที่สมบูรณ์ที่มีผลย้อนกลับสู่สาธารณชน การประเมินอภิมานตามจุดมุ่งหมายประการที่สองจึงเป็นการประเมินอภิมานเชิงสรุปผล (Summative meta-evaluation) การตรวจสอบการประเมินอย่างระมัดระวัง จะทำให้ได้สารสนเทศที่ต้องการในการประเมินอภิมานเชิงสรุปผล ดังนั้นการประเมินอภิมานเชิงความก้าวหน้าจึงสามารถที่จะได้ให้ข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการประเมินเชิงสรุปผล และเพื่อประกันความน่าเชื่อถือที่จะแสดงความรับผิดชอบของการประเมินอภิมาน จึงควรให้บุคคลภายนอกเป็นผู้ทำการประเมิน (Stufflebeam, 1974)

2. ขั้นตอนในการประเมินอภิมาน (Step in the meta-Evaluation Process) มี 3 ขั้นตอนพื้นฐานสำหรับการประเมินอภิมาน คือการวิเคราะห์สารสนเทศที่ต้องการ การได้รับสารสนเทศตามความต้องการจำเป็น และการประยุกต์ใช้สารสนเทศที่ได้รับให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามจุดมุ่งหมายของการประเมิน (Stufflebeam, 1974)

3. วัตถุประสงค์ของการประเมินอภิมาน (Objectives of meta-evaluation) ประกอบด้วยวัตถุประสงค์ 4 ประการคือ เป้าหมาย (goals) เป้าหมายของการประเมินอภิมานเป็นขั้นตอนสุดท้ายของผลสัมฤทธิ์โดยการประเมิน กลุ่มเป้าหมายได้ประโยชน์อะไร สารสนเทศที่ได้คืออะไร ผลย้อนกลับสู่กลุ่มเป้าหมายอย่างไร การออกแบบ (Design) มีทางเลือกที่เหมาะสมตามวัตถุประสงค์และการเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสมที่จะปฏิบัติได้ และตามนโยบายทางสังคม กระบวนการ (Processes) เป็นสิ่งหนึ่งที่จะใช้เลือกการออกแบบการประเมินกระบวนการจึงสำคัญในการเลือกการออกแบบการประเมินและประเมินผลกระทบของผลการประเมิน สรุปผล (Results) การประเมินอภิมานควรตอบคำถามต่อไปนี้ ผลการประเมินอภิมานถูกต้องเพียงใด กลุ่มเป้าหมายได้รับรู้ข้อสรุปผลหรือไม่ และมีความเข้าใจเพียงใด นำไปใช้หรือไม่ (Stufflebeam, 1974)

ความสัมพันธ์ของจุดมุ่งหมายการประเมินอภิมาน ขั้นตอนในกระบวนการประเมินอภิมานและวัตถุประสงค์ของการประเมินอภิมานได้แสดงไว้ในตารางที่ 1

ตารางที่ 2.1 จุดมุ่งหมาย ขั้นตอน และวัตถุประสงค์ของการประเมินอภิมาน

จุดมุ่งหมายของการประเมินอภิมาน	ขั้นตอนกระบวนการประเมินอภิมาน	วัตถุประสงค์ของการประเมินอภิมาน			
		เป้าหมายของการประเมิน	การออกแบบการประเมิน	กระบวนการประเมิน	สรุปผลการประเมิน
1. การประเมินเชิงความก้าวหน้าโดยใช้บุคคลภายในประเมิน	การวิเคราะห์สารสนเทศที่ ต้องการ	- กลุ่มเป้าหมาย - เป้าหมายการประเมิน - เกณฑ์สำหรับระดับเป้าหมายของการประเมิน	- ทางเลือกในการออกแบบการประเมิน - เกณฑ์สำหรับระดับการออกแบบการประเมิน	- การวิเคราะห์ทางสถิติและตารางสำหรับการเลือกการออกแบบการประเมิน - แบบตรวจสอบรายการ สำหรับพิจารณาการออกแบบการประเมิน	วัตถุประสงค์ของการประเมิน คุณค่า คุณภาพ และผลกระทบต่อเกณฑ์ความมุ่งหมายของผู้ใช้ผลการประเมิน
	ได้รับสารสนเทศตามความต้องการจำเป็น	- วิเคราะห์เป้าหมายการประเมินตามหลักวิชาการ - ระดับของเป้าหมายการประเมิน	ระดับของทางเลือกในการออกแบบ	- พิจารณาการออกแบบการประเมิน - การกำกับติดตามกระบวนการประเมิน	- ระดับคุณภาพของรายงาน - หลักฐานการใช้ผลการประเมินเพื่อตัดสินใจและความรับผิดชอบ - ระดับคุณค่าของรายงานการประเมิน - การกำกับติดตามค่าใช้จ่ายในการประเมิน
	การประยุกต์ใช้สารสนเทศที่ได้รับ	ข้อเสนอแนะสำหรับการเลือกเป้าหมายการประเมิน	ข้อเสนอแนะสำหรับการเลือกการออกแบบการประเมิน	รายงานความก้าวหน้าและข้อยกเว้น ข้อเสนอแนะสำหรับการแก้ไขการออกแบบการประเมินหรือกระบวนการ	- รายงานคุณภาพผลกระทบ และคุณค่า/ ประสิทธิภาพ ของการประเมินอย่างสม่ำเสมอ - เสนอแนะเพื่อปรับปรุงผลการประเมิน

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

จุดมุ่งหมายของ การประเมิน อภิमान	ขั้นตอน กระบวนการ ประเมินอภิमान	วัตถุประสงค์ของการประเมินอภิमान			
		เป้าหมายของการ ประเมิน	การออกแบบการ ประเมิน	กระบวนการ ประเมิน	สรุปผลการ ประเมิน
2. การประเมินเชิง สรุปผล โดยใช้ บุคคลภายนอก ประเมิน	การวิเคราะห์ สารสนเทศที่ ต้องการ	- กลุ่มเป้าหมาย - เป้าหมายการ ประเมินที่ถูกเลือก - เกณฑ์การตัดสิน เป้าหมายการ ประเมิน	- การออกแบบที่ ถูกเลือก - วิเคราะห์ตัวเลือก - เกณฑ์สำหรับ ระดับการ ออกแบบการ ประเมิน	- การวิเคราะห์ทาง สถิติและตาราง สำหรับการเลือก การออกแบบการ ประเมิน - แบบตรวจสอบ รายการ สำหรับ พิจารณาการ ออกแบบการ ประเมิน	วัตถุประสงค์ของ การประเมิน คุณค่า คุณภาพ และผลกระทบต่อ ผู้ใช้ผลการ ประเมิน
	ได้รับสารสนเทศ ตามความต้องการ จำเป็น	- ตรวจสอบความ ต้องการจำเป็น - ระดับ กลุ่มเป้าหมายของ เป้าหมายการ ประเมินที่ถูกเลือก - วิเคราะห์ เป้าหมายการ ประเมินสัมพันธ์ กับเกณฑ์ความ ต้องการจำเป็น และระดับ กลุ่มเป้าหมาย	ระดับของทาง เลือกการออกแบบ การประเมิน	- ศึกษารายการ กระบวนการ ประเมิน - วิเคราะห์ความ แตกต่างระหว่าง กระบวนการ ประเมินกับการ ออกแบบที่เลือกใช้	- ระดับคุณภาพ การรายงาน - หลักฐานการใช้ ผลการประเมิน เพื่อตัดสินและ ความรับผิดชอบ - ระดับคุณค่าการ รายงานการ - คุณภาพการ วิเคราะห์การ ประเมิน
	การประยุกต์ใช้ สารสนเทศที่ได้รับ	ตัดสินเป้าหมาย การประเมินที่ถูก เลือก	ตัดสินการ ออกแบบการ ประเมินที่ถูกเลือก	ตัดสินผลสำเร็จ ของการออกแบบ การประเมิน	ตัดสินด้าน คุณภาพ อรรถประโยชน์ และคุณค่า/ ประสิทธิภาพของ กิจกรรมการ ประเมิน

ที่มา : Stufflebeam (1974)

สรุปการดำเนินการประเมินอภิมานของ Stufflebeam เป็นการประเมินอภิมานเชิงความก้าวหน้า และประเมินอภิมานเชิงสรุปผล โดยการประเมินอภิมานทั้งเชิงความก้าวหน้าและเชิงสรุปผล ดำเนินการประเมินอภิมาน 3 ขั้นตอนคือ การวิเคราะห์ความต้องการสารสนเทศ การได้รับสารสนเทศตามความต้องการจำเป็น และการประยุกต์ใช้สารสนเทศ

The Joint Committee on Standard for Educational Evaluation (1994) ได้ออกแบบการประเมินอภิมานไว้ดังนี้

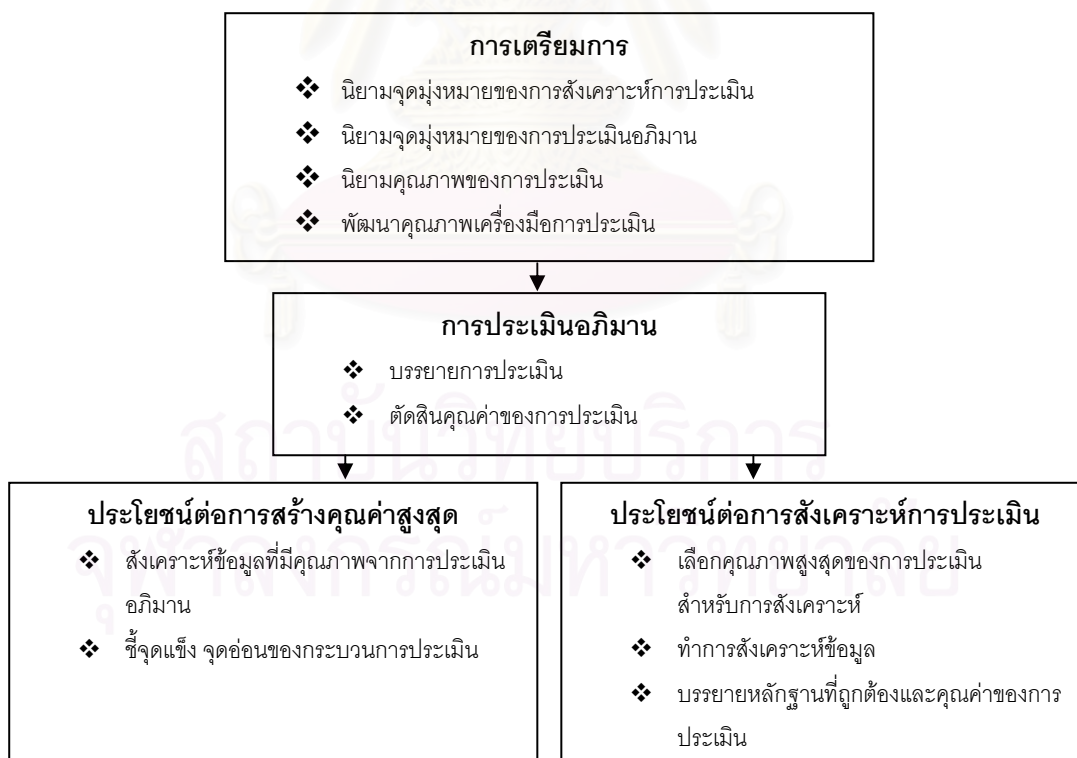
1. จัดสรรงบประมาณให้เพียงพอ เงินและทรัพยากรอื่น ๆ ที่จะดำเนินการประเมินอภิมานเชิงความก้าวหน้า และประเมินอภิมานเชิงสรุปผล
2. กำหนดผู้รับผิดชอบสำหรับเอกสารหลักฐานและการประเมินโปรแกรมกระบวนการประเมินและผลผลิต
3. เสนอชื่อผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อเลือกประธานของทีมนักประเมินอภิมานภายนอก ข้อบกพร่องอาจจะมาจากการไม่กำหนดทีมและเลือกประธาน หรือการไม่ระมัดระวังสุขุมรอบคอบในการเลือกประธานผู้ที่มีความสามารถ น่าเชื่อถือ ที่จะทำงานและกำหนดสมาชิกอื่น ๆ
4. ตัดสินใจและบันทึกบทบาทโดยสมาชิกของทีมนักประเมินอภิมาน ซึ่งจะเป็นรายงานที่มีความสอดคล้อง เป็นเอกฉันท์ ถึงแม้จะเป็นรายงานส่วนข้างน้อยก็ตาม
5. กำหนดเงื่อนไขสำหรับสมาชิกของทีมประเมินอภิมานที่ไม่ปฏิบัติตามข้อตกลง หรือพันธะ กรณีประธานอาจจะไล่ออก ซึ่งให้อยู่ในดุลยพินิจของประธาน
6. สำรองพนักงานสุดท้ายไว้สำหรับการแก้ไขรายงานประเมินอภิมานของนักประเมินอภิมาน
7. กำหนดและบันทึก กลุ่มเป้าหมายที่จะได้รับการรายงานการประเมินอภิมาน และจะได้รับรายงานอย่างไร
8. ประเมินเครื่องมือ การรวบรวมข้อมูล การเก็บข้อมูล การใส่รหัส และการวิเคราะห์โปรแกรมการประเมินจะระมัดระวังอย่างไร และผลประโยชน์อย่างแท้จริงคืออะไร
9. คาดหวังว่าการประเมินอภิมานจะเป็นเรื่องที่มีการโต้แย้ง และการเก็บรักษาบันทึกขั้นตอนของการประเมินอภิมาน สารสนเทศและการวิเคราะห์
10. ไม่ควรทำการประเมินอภิมานภายในเท่านั้น เมื่อมีส่วนได้ส่วนเสียขัดแย้งกัน หรือพิจารณาให้ชัดเจนต่อความต้องการจำเป็นสำหรับการประเมินอภิมานภายนอก

11. ไม่ควรสันนิษฐานว่าทุกๆ โปรแกรมการประเมินที่ศึกษาต้องการการประเมินตามระเบียบการประเมินอภิमान

สรุปได้ว่า The Joint Committee กำหนดการประเมินอภิमानให้มีการจัดทีมนักประเมินอภิमान เลือกประธาน กำหนดเงื่อนไขสำหรับสมาชิก กำหนดผู้รับผิดชอบเอกสาร หลักฐานการประเมิน ผลการประเมิน การแก้ไขรายงาน จัดสรรงบประมาณ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินอภิमान

Cooksy และ Caracelli (2005) ได้ศึกษาเรื่องการประเมินอภิमानซึ่งประเมินโดยที่ปรึกษาศูนย์วิจัยเกษตรกรรมระหว่างประเทศ (Consultative Group on International Agricultural Research : CGIAR) CGIAR ตั้งขึ้นเมื่อ 1971 เป็นสมาคมที่ทำหน้าที่สนับสนุนในด้านอาหารปลอดภัยและลดความยากจนในประเทศกำลังพัฒนา โดยการวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์เกษตรกรรม ป่าไม้ ประมง นโยบายและสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดขั้นตอนและจุดมุ่งหมายของการประเมินอภิमानดังแผนภาพที่ 2.1

แผนภาพที่ 2.1 แสดงขั้นตอนและจุดมุ่งหมายการประเมินอภิमान ของ Cooksy และ Caracelli ที่มา : Cooksy & Caracelli (2005)

ผลการศึกษาพบว่า CGIAR แสดงให้เห็นความเป็นคู่ขนานระหว่างการประเมินอภิमानกับการประเมินภายในบริบทนโยบายและวัฒนธรรมและเป้าหมาย สองประการของการประเมินอภิमान คือรวบรวมการสังเคราะห์การประเมิน และชี้จุดแข็งจุดอ่อนในการประเมิน ซึ่งนำมาสู่การวางแผนการประเมินภายในองค์กร วิธีการตัดสินของการประเมินอภิमानและบทบาทของนักประเมิน

สรุปการดำเนินการประเมินอภิमानของ Cooksy และ Caracelli ขั้นแรกคือการเตรียมการเป็นการกำหนดนิยามจุดมุ่งหมายของการสังเคราะห์การประเมิน นิยามจุดมุ่งหมายของการประเมินอภิमान นิยามคุณภาพของการประเมินและพัฒนาคุณภาพเครื่องมือ ขั้นต่อไปคือการประเมินอภิमानโดยบรรยายการประเมินและตัดสินคุณค่าของการประเมิน ผลการศึกษาพบว่า การประเมินอภิमानเป็นคู่ขนานกับการประเมิน เป็นการสังเคราะห์การประเมิน และชี้จุดแข็งจุดอ่อนของการประเมิน

มหาวิทยาลัย Edubron (2005) ได้ทำการวิจัยโครงการศึกษาการประเมินตนเองของโรงเรียนมัธยมศึกษา สรุปสาระสำคัญดังนี้

1. ความเป็นมา Edubron อ้างถึงคำกล่าวของ Van Hoyweqhen (2002) ว่ากิจกรรมการประเมินตนเองของโรงเรียน เป็นหลักฐานสำคัญสำหรับการประเมินคุณภาพภายนอกโดยหน่วยตรวจสอบ การประเมินคุณภาพภายนอกจึงเป็นการพัฒนาในทิศทางของการประเมินอภิमान ทั้งการประเมินคุณภาพภายนอกและการประเมินอภิमानจึงเป็นการประกันคุณภาพของการประเมินตนเองและเป็นการบรรยายและตัดสินคุณภาพ ผู้เกี่ยวข้องต่างเห็นด้วยกับความสำคัญของการประเมินตนเอง เพื่อควบคุมคุณภาพโรงเรียน เมื่อนโยบายทางการศึกษาให้ดำเนินการประเมินตนเอง จึงมีความต้องการจำเป็นที่ต้องประเมินอภิमानเพื่อเป็นเครื่องมือที่จะบรรยายและตัดสินคุณภาพ การพัฒนาเครื่องมือสำหรับการประเมินอภิमान (Instrument for meta-evaluation) จึงเป็นเป้าหมายสำคัญของการวิจัยโครงการครั้งนี้

2. กรอบแนวคิดของการประเมินอภิमान การประเมินอภิमानเหมือนเป็นการบรรยายและตัดสินคุณภาพของการประเมินตนเอง การประเมินอภิमानในบริบทของโรงเรียน หมายถึงการอธิบายคุณภาพของการประเมินตนเอง ประสิทธิภาพองค์กรของโรงเรียน (Organization-effectiveness of school) และเป็นการสะท้อนความสามารถของโรงเรียน (The reflective capacities of school)

3. คำถามวิจัย การพัฒนาเครื่องมือของการประเมินอภิमान ควรตอบคำถามวิจัยต่อไปนี้ 1) คุณภาพของการประเมินตนเองจะใช้งานได้อย่างไร (Operationalised) ความ

เหมาะสมของเกณฑ์การประเมินและใช้ประโยชน์อย่างไร 2) คุณภาพของการประเมินตนเอง อธิบายได้ด้วยอะไร ก) ลักษณะสำคัญของกระบวนการประเมินตนเอง ข) ประสิทธิภาพองค์กรของโรงเรียน ค) การสะท้อนความสามารถของโรงเรียน 3) โรงเรียนใช้อะไรเป็นตัวกำหนดประสิทธิผลองค์กรและการสะท้อนความสามารถให้มีจำนวนเพียงพอเพื่อคิดยุทธวิธี วิธีการและเกณฑ์สำหรับการประเมินตนเองให้มีคุณภาพสูง อะไรคือความแตกต่างที่พบระหว่างโรงเรียน

4. ระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology) ใช้วิธี 1) ศึกษาเอกสาร ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง (Study of literature) ฉะนั้นเป็นการศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับการประเมินอภิมาน ประสิทธิภาพองค์กร (Organization-effectiveness) และการสะท้อนความสามารถ (Effective capacities) ของโรงเรียนซึ่งจะเป็นการสืบสวนให้ถูกต้อง ประเด็นที่เกี่ยวข้อง ที่มาระหว่างสิ่งอื่น ๆ โมเดลทฤษฎีก้าวไว้ในกรอบแนวคิด และประสบการณ์ที่มีอยู่ด้วยการประเมินคุณภาพของการประเมินตนเอง 2) ศึกษาเดลฟาย (Delphi study) เป็นเทคนิคการวิจัยที่เหมาะสม 3) กรณีศึกษา (Case studies) สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interviews) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participative observation) 4) ความตรงของเครื่องมือการประเมิน

5. ผลและความเกี่ยวข้องกับโครงการวิจัย (Results and relevance of the research project) การศึกษาครั้งนี้ผลที่ได้คือการบรรยายและตัดสินคุณภาพของการประเมินตนเอง เครื่องมือสำหรับการประเมินอภิมาน (Instrument for meta-evaluation) จะทำให้แต่ละโรงเรียนได้รับ ประสิทธิภาพองค์กร และการสะท้อนความสามารถของโรงเรียน ผลของการวิจัยสามารถทำให้หน่วยงานของรัฐได้รับหลักฐานเอกสารที่ถูกต้องสำหรับการตัดสินใจ ในเรื่องการสร้างสมดุลระหว่างความเป็นอิสระของโรงเรียนกับความสามารถของโรงเรียน ที่ทำให้เกิดความสำเร็จที่จะนำไปใช้ตามนโยบาย และในเรื่องผลการประเมินตนเองจะเป็นการควบคุมคุณภาพของการศึกษารายงานต่อชาติ ต่อวารสารระหว่างประเทศ และต่อรัฐสภา

สรุปได้ว่าการประเมินอภิมานของมหาวิทยาลัย Edubron เป็นการประกันคุณภาพของการประเมินตนเองและเป็นการบรรยาย และตัดสินคุณภาพ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินอภิมานดังกล่าวสรุปได้ว่าการประเมินอภิมานดำเนินการทั้งเชิงความก้าวหน้าและเชิงสรุปผล ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2.2 ผลการวิเคราะห์การดำเนินการประเมินอภิมานจากเอกสารต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

การดำเนินการประเมินอภิมาน	Cooksy & Caracelli	Joint committee	Stufflebeam	Scott	The world bank
1. การประเมินอภิมานเชิงความก้าวหน้า		/	/	/	/
2. การประเมินอภิมานเชิงสรุปผล	/	/	/	/	/

ส่วนประเด็นที่ต้องดำเนินการประเมินอภิมาน จากการวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยต่างประเทศดังกล่าว สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 2.3 ประเด็นที่ดำเนินการประเมินอภิมานจากการวิเคราะห์เอกสารต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

ประเด็นที่ดำเนินการประเมินอภิมาน	Joint committee (1994)	The world bank (ม.ป.ป.)	Stufflebeam (1974)	Scott (1998)	Cooksy & Caracelli (2005)	Edubron (2005)
1. การตรวจสอบการวางแผนการประเมิน	/	/				
1.1 การจัดทีมนักประเมินอภิมาน	/	/				
1.2 การเลือกประธาน	/					
1.3 กำหนดเงื่อนไขสำหรับสมาชิก	/					
1.4 กำหนดผู้รับผิดชอบเอกสารหลักฐานการประเมิน ผลการประเมิน การแก้ไขรายงาน	/					
1.5 การจัดสรรงบประมาณ	/	/				
2. ตรวจสอบการวางแผนการประเมิน	/	/	/	/	/	
2.1 กำหนดวัตถุประสงค์		/				
2.2 วิธีการดำเนินการประเมิน	/	/				
2.3 แหล่งข้อมูลสารสนเทศ/วิธีการรวบรวมข้อมูล		/				
2.4 กลุ่มตัวอย่าง		/				
2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล		/				
2.6 ข้อเสนอแนะ		/				

ประเด็นที่ดำเนินการประเมิน อภิमान	Joint committee (1994)	The world bank (ม.ป.ป.)	Stufflebeam (1974)	Scott (1998)	Cooksy & Caracelli (2005)	Edubron (2005)
3. การตรวจสอบข้อกำหนดเบื้องต้น		/				
3.1 การบรรยายโครงการหรือโปรแกรม		/				
3.2 เหตุผลในการประเมินและ ความคาดหวัง		/				
3.3 ขอบเขตและจุดเน้นของการประเมิน		/				
3.4 ผู้เกี่ยวข้องในการประเมิน		/				
3.5 การรายงานผลในลักษณะเป็น ระยะๆ		/	/	/	/	/
3.6 รายงานผลสรุปสุดท้าย		/				
3.7 คุณภาพนักประเมิน		/				
- ระดับการศึกษา		/				
- ประสบการณ์		/				
- ทักษะและความสามารถ		/				
3.8 งบประมาณซึ่งประมาณการจาก	/	/				
- กิจกรรม		/				
- เวลา		/				
- จำนวนนักประเมิน		/				
- ผู้เชี่ยวชาญ		/				
- การเดินทาง		/				
- อื่นๆ		/				
4. การประเมินคุณภาพงานประเมิน	/	/	/	/	/	/
4.1 การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล	/	/	/			
4.2 การสังเคราะห์ข้อมูล	/	/	/	/	/	/
4.3 การวิเคราะห์ปัญหาการประเมิน		/				
4.4 ใช้วิธีการที่เหมาะสม		/				
4.5 ข้อมูลมีความเที่ยง ความตรง และความถูกต้องแม่นยำ		/				
4.6 บรรยายผลและตัดสินผลการประเมิน		/	/		/	/
5. การรายงานผลการประเมิน อภิमान	/	/	/	/		
5.1 ที่จุดอ่อนจุดแข็งของกระบวนการ การประเมิน					/	
5.2 การประยุกต์ใช้สารสนเทศของ นักประเมินอภิमान			/			

จากตารางที่ 2.3 ผู้วิจัยนำมาเป็นกรอบความคิดในการวิจัยครั้งนี้โดยใช้แนวการดำเนินการประเมินอภิมานของ The World Bank Group เป็นหลัก และสังเคราะห์จากแนวคิดของนักการศึกษาอื่น ๆ สรุปเป็น 5 ประเด็น คือ 1) การวางแผนการประเมินอภิมาน 2) การตรวจสอบการวางแผนประเมินคุณภาพภายนอก 3) การตรวจสอบข้อกำหนดเบื้องต้นการประเมินคุณภาพภายนอก 4) การประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอก 5) การรายงานผลการประเมินอภิมาน มีรายละเอียดดังนี้

1. การวางแผนการประเมินอภิมาน ประกอบด้วยการจัดทีมนักประเมินอภิมาน เลือกประธาน กำหนดคุณสมบัติของสมาชิก กำหนดผู้รับผิดชอบ เอกสารหลักฐาน การประเมิน ผลการประเมิน การแก้ไขรายงานและการจัดสรรงบประมาณ

2. การตรวจสอบการวางแผนการประเมินคุณภาพภายนอก โดยพิจารณาจากการกำหนดวัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการประเมิน แหล่งข้อมูลสารสนเทศ/วิธีการรวบรวมข้อมูล กลุ่มตัวอย่าง การวิเคราะห์ข้อมูลและข้อเสนอแนะของคณะผู้ประเมินภายนอก

3. การตรวจสอบกรอบการประเมินคุณภาพภายนอก เป็นการตรวจสอบภาพรวมของการประเมิน ประกอบด้วย เหตุผลในการประเมินและความคาดหวัง ขอบเขตและจุดเน้นของการประเมิน ผู้เกี่ยวข้องในการประเมิน การรายงานผลในลักษณะ เป็นระยะ ๆ และรายงานสรุปผลสุดท้ายคุณภาพนักประเมิน ซึ่งประกอบด้วย ระดับการศึกษา ประสบการณ์ ทักษะและความสามารถ และงบประมาณ ซึ่งพิจารณาจากการประมาณการจากกิจกรรม เวลา จำนวนนักประเมิน ผู้เชี่ยวชาญ การเดินทาง และค่าอื่น ๆ

4. การประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอก พิจารณาจากการดำเนินการประเมินของคณะนักประเมินภายนอกในเรื่องการรวบรวม การวิเคราะห์ข้อมูล และการสังเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลมีความเที่ยง ความตรง และความถูกต้องแม่นยำ บรรยายผลและตัดสินผลการประเมิน และการวิเคราะห์ปัญหาการประเมิน

5. การรายงานผลการประเมินอภิมาน พิจารณาจากการชี้จุดอ่อนจุดแข็งของกระบวนการประเมิน และการประยุกต์ใช้สารสนเทศของนักประเมินอภิมาน

ตอนที่ 2 วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ

2.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพ คือการแสวงหาความรู้จากสภาพแวดล้อม ปรากฏการณ์ทางสังคมตามความเป็นจริงในทุกมิติ สนใจข้อมูลด้านความรู้สึกนึกคิด ความหมาย ค่านิยม หรืออุดมการณ์มักใช้เวลานานในการศึกษาติดตามระยะยาว ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการ

สัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการเป็นวิธีหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล และเน้นการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ข้อมูลที่การวิจัยเชิงคุณภาพถือว่าสำคัญอย่างยิ่ง จะขาดไม่ได้คือข้อมูลที่เป็นความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนค่านิยมและอุดมการณ์ของบุคคลที่เขายึดถือกันอยู่ เป็นข้อมูลแบบคนใน (Insider) ซึ่งถือว่าเป็นความจริงที่มนุษย์สร้างขึ้นมา ไม่ได้มีอยู่เดิมในธรรมชาติ จากความหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพดังกล่าว แสดงถึงลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพดังนี้ (สุภางค์ จันทวานิช, 2547)

1. เน้นการมองปรากฏการณ์ให้เห็นภาพรวมโดยการมองจากหลายแง่มุม ศึกษาปรากฏการณ์จากแนวคิดทฤษฎีที่มีความหลากหลาย ไม่ยึดแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งเป็นหลัก ไม่พิจารณาปรากฏการณ์เพียงด้านใดด้านหนึ่ง แต่ดูให้เห็นภาพเต็มรูป ด้วยเหตุนี้การวิจัยเชิงคุณภาพจึงมักศึกษาตัวแปรจำนวนมาก และเป็นสหวิทยาการ

2. เป็นการศึกษาติดตามระยะยาวและเจาะลึก การวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีศึกษาติดตามเป็นเวลายาวนาน เพื่อให้เข้าใจความเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์สังคมซึ่งมีความเป็นพลวัต การวิจัยจึงมักกินเวลาเป็นปีเพื่อจะให้เห็นสภาพความเปลี่ยนแปลงในระยะต่าง ๆ นอกจากนั้นเป็นการศึกษาเจาะลึก เช่น การศึกษาเฉพาะกรณี เพื่อให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งและสามารถมองภาพได้จากหลายแง่มุม

3. ศึกษาปรากฏการณ์ในสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ นักวิจัยเชิงคุณภาพจะศึกษาปรากฏการณ์ในสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริง เพื่อให้เข้าใจความหมายของปรากฏการณ์ มักมีการวิจัยในสนาม (Field research) จะไม่มีการควบคุมและทดลองในห้องปฏิบัติการ เพราะจะทำให้ผู้วิจัยไม่เห็นปรากฏการณ์ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมอย่างแท้จริง

4. คำนึงถึงความเป็นมนุษย์ของผู้ถูกวิจัย นักวิจัยเชิงคุณภาพต้องให้ความสำคัญและเคารพผู้ถูกวิจัย พยายามทำความเข้าใจคนเหล่านั้น ไม่แบ่งเป็นเขาเป็นเรา ไม่นำข้อมูลของผู้ถูกวิจัยไปใช้ในทางที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้วิจัย ไม่ฝืนใจถ้าผู้ถูกวิจัยไม่เต็มใจหรือไม่ต้องการให้ความร่วมมือ

5. ใช้การพรรณนาและการวิเคราะห์แบบอุปนัย นักวิจัยเชิงคุณภาพจะให้รายละเอียดเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชน หรือกรณีศึกษาในลักษณะของการพรรณนาส่วนใหญ่ จะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ สภาพลมฟ้าอากาศ แบบแผนการดำเนินชีวิตในด้านต่างๆ ข้อมูลเหล่านี้เป็นข้อมูลจำเพาะช่วยให้ผู้อ่านงานวิจัยเกิดความเข้าใจปรากฏการณ์ได้ดีขึ้น และตรวจสอบข้อมูลได้ด้วย ส่วนการวิเคราะห์จะใช้วิธีการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

(Induction) วิธีการนี้คือการนำข้อมูลเชิงรูปธรรมย่อย ๆ หลาย ๆ กรณีมาสรุปเป็นข้อสรุปเชิงนามธรรม โดยพิจารณาจากลักษณะร่วมที่พบ การวิจัยเชิงคุณภาพจะเน้นการวิเคราะห์แบบอุปนัยมากกว่าการใช้สถิติตัวเลข

6. เน้นปัจจัยหรือตัวแปรด้านความรู้สึกนึกคิด จิตใจ ความหมาย นักวิจัยเชิงคุณภาพเชื่อว่าองค์ประกอบด้านจิตใจ ความคิดและความหมาย คือสิ่งที่อยู่เบื้องหลังและกำหนดพฤติกรรมมนุษย์ที่แสดงออกมา ต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนจึงจะสามารถอธิบายปรากฏการณ์ได้

2.2 แบบแผนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Yin, 1994)

1. Case Studies (การศึกษารายกรณี) – ศึกษาสิ่งหนึ่งสิ่งใดเพียงสิ่งเดียว

1.1 Historical Organization Case Studies – ประวัติองค์กร ศึกษาพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงขององค์กร เจื่อนไซ สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง

1.2 Observational Case Studies – การสังเกตรายกรณี ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ศึกษาสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง กลุ่มบุคคลใดกลุ่มบุคคลหนึ่ง หรือกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง

1.3 Life History – ประวัติชีวิต ใช้วิธีการสัมภาษณ์และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น บันทึกรายวัน จดหมาย อัดชีวประวัติ ฯลฯ

2. Multi-Case Studies (การศึกษาคู่กรณี) – ศึกษาบุคคล สถานการณ์ หรือองค์กรมากกว่าหนึ่งกรณี

3. Multi-Site Studies (การศึกษาสถานที่) – ศึกษาปัญหาเดียวกันหลายๆ พื้นที่ เพื่อนำมาใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม

2.3 องค์ประกอบและขั้นตอนในการทำงานวิจัยเชิงคุณภาพ

นิศา ชูโต (2545) เสนอองค์ประกอบและขั้นตอนในการวางแผนการวิจัยเชิงคุณภาพไว้มีขั้นตอนดังนี้

การวางแผนงาน โดยกำหนดปัญหาชั่วคราว เลือกพื้นที่ กำหนดเวลาศึกษา กำหนดตัวแปรต่างๆ ที่ศึกษา

สมมติฐานในการทำงาน ตั้งสมมติฐานชั่วคราว ได้ปัญหาวิจัย

การเก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ สังเกตแบบมีส่วนร่วม ข้อมูลเอกสาร ปรับวิธีการเก็บ ปรับสมมติฐาน

การวิเคราะห์แปลผล โดยลดทอนข้อมูล จัดทำให้เป็นระบบ การแสดงหลักฐาน ตรวจสอบข้อมูล/ทฤษฎี การสรุป

การเขียนรายงาน รูปแบบ วิธีเขียนแสดงหลักฐาน การพิมพ์ การตรวจสอบ ฯลฯ

2.4 การวิจัยภาคสนาม

การเลือกสนามวิจัย

การเลือกสนามหรือสถานที่วิจัยต้องดูว่าสนามนั้นเหมาะสมหรือไม่ สามารถจะตอบปัญหาที่ต้องการได้หรือไม่ ดูขนาดของสนามต้องไม่ใหญ่เกินไป ถ้าสนามใหญ่เกินไปอาจจะต้องแบ่งเอาเฉพาะบางส่วน ดูความซับซ้อนของปรากฏการณ์ในชุมชนนั้น ๆ ดูถึงความสะดวกในการเดินทางไปมาติดต่อลำบากหรือไม่ อยู่ไกลเกินไปหรือไม่ นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาถึงเรื่องของสถานที่ตั้งของโรงพยาบาลหรือสถานีนอนามัย ที่ทำการไปรษณีย์ สถานีตำรวจในบริเวณใกล้เคียงด้วย ในกรณีที่นักวิจัยประสบปัญหาและต้องการความช่วยเหลือ (สุภางค์ จันทวานิช, 2547) การเลือกสนามขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ เกี่ยวกับตัวแปรที่ศึกษาว่าเหมาะสมกับสถานที่วิจัย และความสามารถของนักวิจัย รวมทั้งความรู้เดิมของนักวิจัยที่คุ้นเคยเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ มาก่อน ในช่วงแรก ๆ เหตุผลในการเลือกสนามส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของความเหมาะสมและเหตุผลทางหลักวิชาการต่างๆ ไป แต่หลังจากการเข้าไปสำรวจสนามแล้ว บางครั้งอาจเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ เช่นผู้บริหารหรือเจ้าของสนามอาจปฏิเสธไม่ให้นักวิจัยเข้าไปศึกษา ดังนั้นประเด็นสำคัญในการเลือกสนามจึงขึ้นอยู่กับ 1) นักวิจัยสามารถเข้าไปศึกษาในสถานที่หรือสนามที่เจ้าของอนุญาตให้เข้าไปศึกษาได้ 2) บทบาทของนักวิจัยที่จะเข้าไปศึกษาจะเป็นแบบใด จะช่วยให้เข้าถึงข้อมูลที่สนใจได้มากน้อยแค่ไหน พอเพียงหรือไม่ (นิศา ชูโต, 2545)

การเตรียมตัวเข้าสนาม

การเตรียมตัวเข้าสนาม คือการพยายามที่จะอยู่ในสนามอย่างผสมกลมกลืนเตรียมพร้อมที่สุด สิ่งแรกที่ต้องเตรียมคือภาษา ซึ่งต้องใช้เวลาในกรณีที่ผู้วิจัยไม่ได้ใช้ภาษาเดียวกับที่ใช้ในสนาม การแต่งกายก็มีอิทธิพลต่อการวิจัยเชิงคุณภาพ นักวิจัยควรแต่งกายให้เหมือนกับคนในสังคมที่เราจะเข้าไปศึกษา เพื่อให้คนในสังคมยอมรับ สิ่งจำเป็นที่ควรนำเข้าไปในสนามคือสมุดบันทึก ดินสอ กล้องถ่ายรูป เทปบันทึกเสียง กล้องถ่ายวิดีโอ อุปกรณ์เหล่านี้จะช่วยให้การเก็บบันทึกข้อมูลสมบูรณ์ขึ้น นอกจากนี้การวางตัวต้องให้เหมาะสม ปฏิบัติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชนนั้นๆ (สุภางค์ จันทวานิช, 2547)

การใช้เวลาในสนาม

การใช้เวลาในสนาม นักวิจัยต้องหาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดช่วงเวลาที่อยู่
ในสนาม จะเข้าสนามช่วงไหน ใช้เวลานานเท่าใด และจะออกจากสนามเมื่อไร นักวิจัยต้องคำนึง

กิจกรรมของชุมชน ไม่ควรออกจากสนามตามแผนที่กำหนดไว้ แต่ควรรอให้กิจกรรมสำคัญของชุมชนเสร็จสิ้นเสียก่อน เพื่อจะได้ข้อมูลสำคัญเหล่านั้น (สุภางค์ จันทวานิช, 2547)

ยุทธวิธีเข้าสู่สนามวิจัย

นิศา ชูโต (2545) กล่าวว่า ยุทธวิธีเข้าสู่สนามวิจัยมี 2 แบบคือ แสดงสถานภาพของนักวิจัยแบบเปิดเผย คือนักวิจัยขออนุญาตเข้าไปเก็บข้อมูลในสถานที่ใดที่หนึ่งโดยเปิดเผย วิธีการนี้เป็นวิธีที่นิยมปฏิบัติกันเป็นส่วนใหญ่ เพราะเป็นวิธีที่ง่ายและไม่มีปัญหายุ่งยากด้านจริยธรรมในการวิจัยและเก็บข้อมูล และมักจะได้รับความช่วยเหลือด้านข้อมูลส่วนตัวทำให้นักวิจัยได้ข้อมูลอย่างลึกซึ้ง อีกแบบหนึ่งคือแบบปกปิดสถานภาพนักวิจัย กรณีที่ต้องการได้ข้อมูลจากสนามที่ "ปิด" สำหรับคนภายนอก นักวิจัยมักจะสวมบทบาทเป็นคนอื่นเข้าไปปะปนในสนามโดยไม่ให้ผู้คนในสนามรู้บทบาทที่แท้จริงของตัวเอง แต่เป็นเรื่องเสี่ยง เช่น ถ้าถูกจับได้หรือนักวิจัยเองจะรู้สึกหวาดระแวงไม่สบายใจที่จะต้องหลบซ่อนตัวตอนที่แท้จริง

การสร้างความสัมพันธ์

นักวิจัยจะต้องสร้างความสัมพันธ์ให้สมาชิกในสนามเกิดความไว้วางใจที่จะยอมเปิดเผยข้อมูล ความรู้สึก ความจริง ฉะนั้นจึงขึ้นอยู่กับการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดี การปฏิบัติตนให้เข้ากับบรรยากาศของสนาม การแต่งกาย กิริยาวาจา ความประพฤติ การปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับชุมชนในสนามนั้นๆ (นิศา ชูโต, 2545) เทคนิคที่จะช่วยให้นักวิจัยสร้างความสัมพันธ์ได้ดี สุภางค์ จันทวานิช (2547) แนะนำไว้ดังนี้ วางท่าที่สงบเสถียร ไม่ทำตัวให้ผิดสังเกต หลีกเลี่ยงการถามที่ทำให้ผู้ตอบรู้สึกอึดอัด อาจจะไม่ตอบตามความเป็นจริง อย่าทำตัวทัดเทียมผู้นำของชุมชนพยายามเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างสงบและพร้อมที่จะช่วยเหลือ จะทำให้ชาวบ้านยอมรับเราเร็วขึ้น หาใครคนหนึ่งเป็นผู้เริ่มแนะนำเราให้รู้จักกับชาวบ้าน เมื่อมีความรู้สึกอึดอัดให้เข้าใจว่าเป็นเรื่องธรรมดา เพราะเราเข้ามาอยู่ในสิ่งแวดล้อมใหม่ ชาวบ้านก็อาจจะอึดอัดเหมือนเรา ให้ถือว่าสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสนามเป็นเรื่องของงาน การสร้างความสัมพันธ์ต้องใช้เวลาเป็นเดือน ๆ อย่าคาดหวังในวันแรก ๆ เป็นมิตรกับทุกคน

การจากสนามวิจัย

ระยะเวลาของการอยู่ในสนามไม่ตายตัวว่าจะอยู่นานเท่าใด ขึ้นอยู่กับนักวิจัยแต่ละคนจะเข้าถึงข้อมูลได้อย่างเพียงพอ ครอบคลุม ครบถ้วน นักวิจัยจะตัดสินใจว่าควรสิ้นสุดเมื่อไร เช่น เริ่มเห็นเหตุการณ์ในสนามเกิดขึ้นซ้ำ ๆ กัน เริ่มจับได้ว่าผู้ให้ข้อมูลเล่าเรื่องไม่จริงหรือเล่าซ้ำ ๆ เช่นเดิม ฯลฯ (นิศา ชูโต, 2545)

2.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การสังเกต (Observation)

การสังเกตในการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการสังเกตอย่างมีระบบเพื่อดู ฟัง และรับรู้สภาพการณ์ในสภาพธรรมชาติของสนามที่นักวิจัยนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้จากความสามารถในการดู เก็บ จด จำ นำมาเขียน อ่าน ทำบันทึก เรียบเรียง เขียนสะท้อนประสบการณ์ที่ได้จากสนาม (นิศา ชูโต, 2545) การสังเกตแบ่งได้เป็น 2 แบบคือ (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2547)

1. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) ผู้สังเกตเข้าไปร่วมทำกิจกรรม เข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับชุมชนที่ศึกษา เพื่อสร้างการยอมรับและเข้าใจความรู้สึกนึกคิดและความหมายโลกทัศน์ของชุมชนนั้น การสังเกตแบบมีส่วนร่วมควรมีการสังเกต ชักถาม และการจดบันทึก

2. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) หรือเรียกว่า unobtrusive method ผู้สังเกตไม่ได้เข้าไปร่วมในกิจกรรม อาจทำให้การเก็บข้อมูลได้ไม่ละเอียดเท่าการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ฉะนั้นอาจใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในระยะแรก แล้วใช้วิธีสังเกตแบบมีส่วนร่วมในช่วงต่อมา เมื่อชุมชนมีความคุ้นเคยมากขึ้น

นักวิจัยไม่สามารถสังเกตทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นในสนามได้ทั้งหมดจึงจำเป็นต้องมีศูนย์กลางของการสังเกต กรอบของปรากฏการณ์ในสนามแยกเป็น 6 หน่วย ตั้งแต่เล็กไปหาใหญ่ (Lofland, 1971 อ้างถึงในนิศา ชูโต, 2545) กำหนดไว้ดังนี้ 1) การกระทำ (Acts) หมายถึงพฤติกรรมของบุคคลในสถานการณ์หนึ่ง 2) กิจกรรม (Activities) การดำเนินการร่วมกันของคนในสนาม 3) ความหมาย (Meanings) ความหมายของการกระทำหรือกิจกรรมโดยคำพูดของผู้ให้ข้อมูลตามวัฒนธรรม ความเชื่อ ความเข้าใจ อุดมการณ์ 4) การมีส่วนร่วม (Participation) ของบุคคลต่างๆ ในสนาม เช่น ร่วมทีมนักกีฬา กลุ่มผู้ด้อยโอกาส กลุ่มผู้ใช้แรงงาน 5) ความสัมพันธ์ (Relationship) ของบุคคลต่างๆ ทั้งทางแนวตั้งและแนวนอน ทางมิตรหรือปรปักษ์ ฯลฯ ความตระหนักในสถานภาพของมนุษย์ 6) สถานที่ (Settings) รูปแบบทุกสิ่งทุกอย่างภายใต้ “สภาพศึกษา” โดยภาพรวม

ในการรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตควรมีการกำหนดจุดมุ่งหมายให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้สังเกตควรมีความรู้ในเรื่องที่จะไปสังเกต จัดเตรียมแบบสังเกตหรือแบบบันทึกข้อมูล เพื่อประหยัดเวลาในการรวบรวมข้อมูลควรสังเกตทีละอย่าง ไม่ควรสังเกตไปพร้อมๆ กันหลายๆ อย่าง จะทำให้สับสน ขาดความตรงได้ ผู้สังเกตควรได้รับการฝึกฝนเป็นอย่างดี

พยายามสังเกตให้เป็นปรนัยมากที่สุด ไม่ใช้ความคิดเห็นส่วนตัวเข้าไปตัดสิน จดบันทึกตามสภาพความเป็นจริง (บุญเรียง ขจรศิลป์, 2543)

การสัมภาษณ์ (Interview)

การสัมภาษณ์เป็นการรวบรวมข้อมูลจากผู้สัมภาษณ์มีโอกาสพบปะพูดคุย สนทนากับผู้ให้ข้อมูลโดยตรง (Kerlinger, 1973 อ้างถึงในบุญเรียง ขจรศิลป์, 2543) การสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1. สัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Formal interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่ผู้สัมภาษณ์กำหนดคำถามไว้ล่วงหน้าในลักษณะที่เป็นแบบสอบถาม เป็นการสัมภาษณ์ที่ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ ผู้สัมภาษณ์ต้องการเปรียบเทียบข้อมูลจากคนจำนวนมากโดยใช้คำถามแบบเดียวกัน

2. สัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) ผู้สัมภาษณ์วางแนวคำถามไว้คร่าว ๆ ผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนมีอิสระในการอธิบายแนวคิดของตนเองไปได้เรื่อย ๆ ผู้สัมภาษณ์ต้องดึงให้เข้าประเด็น การสัมภาษณ์แบบนี้จะให้รายละเอียดลึกซึ้งกว่าการสัมภาษณ์แบบแรก

3. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth interview) สุกวงค์ จันทวานิช (2547) กล่าวว่า เป็นการสัมภาษณ์ที่พยายามเบนความสนใจของผู้ให้สัมภาษณ์เข้าสู่จุดที่สนใจ ผู้สัมภาษณ์ต้องการเอาแต่จุดที่สนใจ ผู้สัมภาษณ์ต้องรู้ก่อนแล้วว่าต้องการข้อมูลอะไร ชนิดใด และต้องมีความชำนาญที่จะโยนเข้าหาประเด็นที่ต้องการสัมภาษณ์ เมื่อผู้ให้สัมภาษณ์พูดนอกเรื่อง

ขั้นตอนการสัมภาษณ์ควรกำหนดวัตถุประสงค์ให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ศึกษาข้อมูลให้ดีกว่าก่อนจะกำหนดตัวผู้ให้สัมภาษณ์ มิฉะนั้นอาจจะทำให้ข้อมูลคลาดเคลื่อน ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์เป็นอย่างดี การเริ่มต้นสัมภาษณ์ควรแนะนำตนเอง ชี้แจงวัตถุประสงค์ สร้างสัมพันธภาพที่ดี พูดจาสุภาพ ไม่แสดงท่าทีเบื่อหน่าย จดบันทึกทันที หรือหลักจากสัมภาษณ์เสร็จใหม่ ๆ เพื่อกันลืม (บุญเรียง ขจรศิลป์, 2543) การเตรียมเครื่องมือเครื่องใช้ในการสัมภาษณ์ เช่น เทปบันทึกเสียง ม้วนเทป แบตเตอรี่ ต้องใหม่ทุกครั้งที่สัมภาษณ์ ตรวจสอบเครื่องบันทึกเสียงอยู่เสมอ เทปที่บันทึกแล้วต้องเขียนเครื่องหมายให้ชัดเจน เก็บให้ปลอดภัย เครื่องมือเครื่องใช้อื่นๆ กระดาษบันทึก ไม้ดินสอ ยางลบ ฯลฯ เตรียมให้พร้อมอย่างเพียงพอ (นิศา ชูโต, 2545)

การใช้ข้อมูลเอกสาร

ข้อมูล สถิติ ตัวเลข (Unobtrusive measures) เป็นข้อมูลหลักฐานที่มีอยู่ตามปกติสังคม จัดเก็บกันอยู่แล้ว ไม่ค่อยมีใครนำมาใช้ในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์สังคม (Webbs et al. 1973 อ้างถึงใน สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2547) แบ่งเป็น 3 ประเภทคือ

1. ข้อมูลเกี่ยวกับร่องรอยตามปกติธรรมชาติ ได้แก่ การสึกกร่อน หรือสึกหรอ และส่วนที่เหลืออยู่หรือเพิ่มเข้ามา เช่น หนังสือที่มีรอยฉีกขาด รอยนิ้วมือ รอยขีดเส้น แสดงว่ามีผู้ใช้มาก ส่วนที่เหลืออยู่หรือที่เพิ่มเข้ามาเช่น เศษขยะที่เหลือหลังจากงานเลิกแล้วบอกให้รู้ว่ามีคนมางานมากน้อยเพียงใด เศษดินที่ติดรองเท้า พวงมาลัยที่คอพระเอกนางเอก เป็นต้น
2. ข้อมูลสถิติและบันทึกต่างๆ มี 2 ประเภทคือสถิติที่บันทึกอย่างสม่ำเสมอ เช่น การเกิด การตาย การสมรส เป็นต้น และข้อมูลซึ่งเป็นบันทึกเหตุการณ์สำคัญขององค์กร หรือเรื่องราวส่วนบุคคล เช่น เปรียบวันเดือนปีที่แต่งงานกับปีเกิดบุตรคนแรกเพื่อทราบถึงการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน เป็นต้น
3. ข้อมูลที่อาจสังเกตเห็นได้ง่าย เช่น การแต่งกาย ทรงผม เสื้อผ้า วิธีเดิน ภาษาที่ใช้ เป็นต้น นักวิจัยจะต้องช่างสังเกตจึงจะได้ข้อมูลเหล่านี้ได้

2.6 การบันทึกภาคสนาม (Field note)

การจดบันทึกจะช่วยให้ผู้วิจัยไม่ลืมเรื่องราวต่างๆ เป็นหลักฐานทำให้เก็บข้อมูลเป็นไปอย่างต่อเนื่อง บันทึกภาคสนามเป็นหลักฐานในการวิเคราะห์เชิงคุณภาพที่สำคัญ แสดงถึงผู้วิจัยอยู่ในสนาม ถ้าไม่มีบันทึกข้อมูลภาคสนาม ก็เท่ากับผู้วิจัยไม่ได้เข้าไปในสนาม (Lofland, 1971 อ้างถึงใน นิตา ชูโต, 2545) ในการบันทึกเกี่ยวกับการสังเกตแยกเป็นการบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ ให้ครบถ้วน เรียงตามวัน เวลาของการสังเกต อาจจะเป็นการเป็นลายลักษณ์อักษรหรือเป็นการบันทึกด้วยภาพ อีกประเภทหนึ่งเป็นการบันทึกความรู้สึกส่วนตัวของผู้วิจัย ต้องทำทุกวันเพื่อตรวจสอบตนเองว่าเปลี่ยนแปลงผันแปรไปอย่างไร เป็นบันทึกส่วนตัว ไม่เปิดเผย ซึ่งอาจจะมีประโยชน์ในการตีความหมายของข้อมูลในกรณีที่มีปัญหา (นิตา ชูโต, 2545)

2.7 การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation)

เป็นการตรวจข้อมูลจากแหล่งที่มาหลายแหล่ง เพื่อให้ได้คำอธิบายในหลาย ๆ สภาพการณ์ ใช้วิธีการหลายๆ วิธีเข้าร่วมกันตรวจสอบความตรงของข้อมูล เช่น ใช้วิธีการสังเกต ร่วมกับการสัมภาษณ์ ศึกษาเอกสาร เป็นต้น (นิตา ชูโต, 2545)

Denzin (1970 อ้างถึงในสุภางค์ จันทวานิช, 2547) กล่าวว่า การตรวจสอบข้อมูลที่ใช้กันมากในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล คือการพิสูจน์ข้อมูลว่าถูกต้องโดยตรวจสอบจากแหล่งเวลา ข้อมูลต่างเวลากันจะเหมือนกันหรือไม่ จากแหล่งสถานที่ ข้อมูลจากสถานที่ต่างกันจะเหมือนกันหรือไม่ จากแหล่งบุคคล ถ้าบุคคลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่
2. การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย คือตรวจสอบว่าผู้วิจัยแต่ละคนจะได้ข้อมูลต่างกันอย่างใด ในกรณีที่ไม่แน่ใจคุณภาพของผู้รวบรวมข้อมูลสนามควรเปลี่ยนตัวผู้วิจัยให้มีหลายคน
3. การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี คือการตรวจสอบว่าถ้าผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีที่ต่างไปจากเดิมจะทำให้การติดตามข้อมูลแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด
4. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล คือใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้การสังเกตพร้อมกับการสัมภาษณ์ ศึกษาเอกสารประกอบ

2.8 การวิเคราะห์ข้อมูล

นิศา ชูโต (2545) กล่าวว่า การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นกระบวนการคิดและจัดกระทำอย่างเป็นระบบตั้งแต่แรกเริ่มเข้าสู่สนาม ตั้งแต่การตั้งคำถาม การนำเอาข้อมูลมาปะติดปะต่อเข้าด้วยกัน จัดหมวดหมู่ การเปรียบเทียบข้อมูลจนกระทั่งเห็นแนวทางคำตอบ

การจัดระบบเอกสารข้อมูล

ขณะเก็บข้อมูล จัดทำเอกสารให้เป็นระบบ แยกเป็นหมวดหมู่ เช่นหมวดเรื่องต่างๆ ไป แยกเป็นแฟ้มบุคคล สถานที่ องค์กร เอกสาร หมวดข้อมูลสนาม แยกแฟ้มข้อมูลการสังเกต การสัมภาษณ์ และแฟ้มบันทึกเกี่ยวกับกระบวนการในการเก็บข้อมูล เพื่อช่วยให้การเขียนวิธีการและกระบวนการเก็บข้อมูล หมวดการวิเคราะห์ในขณะเก็บข้อมูล และเริ่มต้นการวิเคราะห์ นักวิจัยจะเริ่มมีแนวคิดเกี่ยวกับหัวเรื่องจึงเริ่มทำแฟ้มหัวเรื่องแยกเป็นเหตุการณ์ และบันทึกความคิดในการวิเคราะห์ (นิศา ชูโต, 2545)

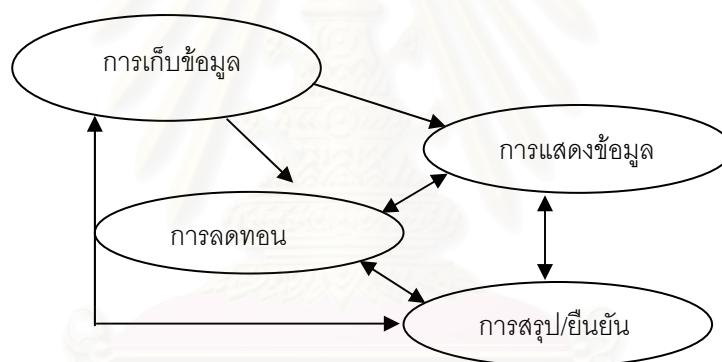
กิจกรรมการวิเคราะห์ข้อมูล

กิจกรรมการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย

1. การลดทอนข้อมูล (Data reduction) ในการเก็บข้อมูลจะมีการปรับทอนข้อมูลดิบ จัดแยกเป็นหมวดหมู่ ลงรหัส ปรับลด เพิ่ม หาข้อมูลใหม่ จนได้ผลสรุปและพิสูจน์บทสรุปจนเป็นที่น่าพอใจ
2. การแสดงข้อมูล (Data display) เป็นกระบวนการวิเคราะห์ เลือกเฟ้น สรรหาข้อมูลหรือสารสนเทศ ไม่ว่าจะเป็นการสรุปจากรายงาน การสังเกต คำพูดจากการสัมภาษณ์หรือ

การกระทำ หรือการแสดงพฤติกรรมของบุคคลสำคัญ ฯลฯ มาประกอบเป็นหลักฐานข้อสรุปชั่วคราวเพื่อให้เกิดความเข้าใจว่าอะไรเกิดก่อน เกิดหลัง ทำไม อย่างไร ซึ่งจะโยงไปสู่การวิเคราะห์และสรุปผลต่อไป การแสดงข้อมูลเชิงคุณภาพจะมีข้อมูลจำนวนมากทำให้รายงานเขียนเล่มโต ๆ หนา ๆ เป็นส่วนใหญ่ ฉะนั้น ควรใช้ตาราง แผนภาพ รูป กราฟ ฯลฯ แสดงแทนการเขียนอธิบาย จะช่วยย่อการอธิบายด้วยถ้อยคำลงไปได้

3. การสร้างข้อสรุปและยืนยันผลสรุป (Conclusion and verification) เป็นการสังเคราะห์ ประติดปะต่อข้อสรุปย่อยๆ ในช่วงแรกๆ เข้าด้วยกันเป็นบทสรุปและตรวจสอบยืนยันเป็นผลสรุปสุดท้าย การพัฒนาข้อสรุปย่อยๆ ไปสู่ข้อสรุปใหญ่เป็นการพัฒนาทฤษฎีจากสภาพเฉพาะไปสู่ข้อสรุปทั่วไป นั่นคือประมวลความคิดจากข้อมูลรูปธรรม จากสนามไปสู่รูปแบบที่เป็นนามธรรมจนเป็นแนวคิดทฤษฎี (Grounded Theory) ตามวิธีการแบบอุปนัย (Inductive) (นิศา ชูโต, 2545)

แผนภาพที่ 2.2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการเก็บข้อมูล การแสดงผลข้อมูล และการลดทอนข้อมูล
ที่มา: Miles and Huberman (1987 อ้างถึงในนิศา ชูโต, 2545)

สุภางค์ จันทวานิช (2547) อธิบายวิธีวิเคราะห์ข้อมูลไว้ว่า วิธีการสำคัญที่เป็นพื้นฐานที่จะใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย

1. การจำแนกประเภทข้อมูล (Typological analysis) เป็นการจัดข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ เป็นประเภทโดยใช้เกณฑ์บางอย่างตามคุณลักษณะที่ข้อมูลนั้นมีร่วมกันเป็นตัวจำแนก การวิจัยเชิงคุณภาพจะกำหนดให้ผู้วิจัยแสวงหาคุณลักษณะของสิ่งที่ศึกษา แล้วจึงจำแนกออกมาด้วยความรู้ความเข้าใจ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการจำแนกประเภทข้อมูลนี้ทำได้ตั้งแต่ระยะต้น ๆ ของการทำงานภาคสนาม ควรเริ่มทำจากกลุ่มข้อมูลดิบที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของการวิจัยโดยตรงมากกว่าทำจากข้อมูลทั่วไป เพราะจะให้แนวทางในการเก็บข้อมูลต่อไปและวิเคราะห์ได้เร็วขึ้น การจำแนกประเภทข้อมูลจึงเป็นการนำทางให้นักวิจัยเก็บข้อมูลอย่างมีเป้าหมาย (Focus) ชัดขึ้น

การจำแนกประเภทข้อมูลแบ่งเป็น 2 แบบคือ แบบใช้แนวคิดทฤษฎีและไม่ใช้ทฤษฎี แบบใช้แนวคิดทฤษฎีคือการจำแนกเหตุการณ์หนึ่งๆ โดยยึดแนวคิดทฤษฎีเป็นกรอบในการจำแนก เช่น ทฤษฎีของ Lofland (1971) ซึ่งแยกเป็นการกระทำ กิจกรรม ความหมาย ความสัมพันธ์ การมีส่วนร่วม ในกิจกรรมและสภาพสังคม เช่นเดียวกับที่ใช้ในการสังเกต แบบไม่ใช้ทฤษฎีคือจำแนกข้อมูลที่จะวิเคราะห์ตามความเหมาะสมกับข้อมูล ใช้สามัญสำนึกหรือประสบการณ์ของผู้วิจัยก็ได้ จากที่สังเกตเห็น เช่น แบ่งชนิดของเหตุการณ์ ระยะเวลาที่เกิดเหตุการณ์ บุคคลที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ เมื่อจำแนกข้อมูลแล้วนักวิจัยจะพิจารณาความสม่ำเสมอของการเกิดข้อมูลซึ่งเป็นพื้นฐานในการอธิบายสาเหตุของปรากฏการณ์

2. การเปรียบเทียบข้อมูล (Constant comparison) คือการแสวงหาความเหมือนและความแตกต่างของข้อมูลตั้งแต่ 2 ชุดขึ้นไปอย่างเป็นระบบ แล้วสรุปลักษณะร่วมหรือลักษณะที่แตกต่างของข้อมูลนั้นๆ ก่อนจะวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการเปรียบเทียบ ผู้วิเคราะห์มักจะทำการจำแนกประเภทข้อมูลมาแล้ว ขั้นตอนในการวิเคราะห์แบบเปรียบเทียบมี 4 ขั้นตอนคือ เปรียบเทียบเหตุการณ์ประเภทต่างๆ จากบันทึกภาคสนาม หลังจากจำแนกประเภทข้อมูลแล้ว ประมวลผลประเภทของข้อมูลและคุณลักษณะที่คล้ายกันเข้าด้วยกัน ขยายวงการเปรียบเทียบโยงไปถึงเหตุการณ์อื่นๆ ความคล้ายคลึงความแตกต่างของข้อมูลจะชัดเจนขึ้น จากนั้นจะต้องทำการตัดทอนจนเหลือแต่คุณลักษณะร่วมที่มีความหมาย แล้วนำมาสร้างข้อสรุปเป็นฐานขั้นแรกของการนำไปสู่ทฤษฎี

3. การสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic induction) คือการสร้างข้อสรุปที่เชื่อมโยงระหว่างตัวแปรตั้งแต่ 2 ตัวขึ้นไป โดยใช้กรณีศึกษาหรือแหล่งข้อมูลเฉพาะจำนวนหนึ่งเป็นหลัก แล้วอ้างความจริงทั่วไปจากความจริงเฉพาะของข้อมูลดังกล่าว ดังนั้นวิธีการแบบอุปนัยคือการหาลักษณะร่วมของรูปธรรมจำนวนหนึ่งเพื่อทำข้อสรุปว่ารูปธรรมนั้นมีลักษณะอะไร เมื่อนักวิจัยได้เห็นรูปธรรมหรือเหตุการณ์ทั้งหลายแล้วสร้างข้อสรุป ถ้าข้อสรุปนั้นยังไม่ได้รับการตรวจสอบยืนยันก็ถือเป็นข้อสรุปชั่วคราว การสร้างข้อสรุปอาจจะสรุปจากข้อมูลจากบันทึก ข้อมูลที่ได้ทำดัชนีหรือจำแนกประเภทแล้วและข้อมูลที่ได้เปรียบเทียบหรือวิเคราะห์ส่วนประกอบแล้วก็ได้ ดังนั้นข้อมูลจึงต้องมีคุณภาพดี ลึกซึ้ง และมีรายละเอียดเพียงพอ

การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

การวิเคราะห์เนื้อหาในแง่ของวิธีการเชิงคุณภาพ คือการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction) การวิเคราะห์เนื้อหาจะต้องมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ 1. ความเป็นระบบ 2. ความเป็นสภาพวัตถุวิสัย และ 3. อิงกรอบแนวคิดทฤษฎี ในเอกสารหรือตัวบทที่จะวิเคราะห์นั้น

องค์ประกอบหลัก 6 ประการคือ 1) แหล่งที่มาของข้อความหรือสาระได้แก่ ผู้สื่อ 2) กระบวนการให้ความหมายของสาระ 3) ตัวสาระหรือข้อความ เป็นสิ่งสำคัญที่สุด 4) วิธีถ่ายทอดสารไปยังผู้อื่น 5) ผู้รับสาร 6) กระบวนการถอดความหมายของสาร ในการวิเคราะห์เนื้อหาที่มีข้อพึงระวัง 2 ประการคือ เนื้อหาที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสารเป็นเนื้อหาที่มีอยู่ในเอกสาร ไม่ใช่เนื้อหาที่ผู้วิจัยเป็นผู้กำหนด และคุณลักษณะเฉพาะที่นักวิจัยจะบรรยายหรือวิเคราะห์ ควรเป็นลักษณะที่ดึงมาจากเอกสารมากกว่าเป็นการบรรยายหรือวิเคราะห์โดยมีกรอบแนวคิดทฤษฎีกำหนดไว้ล่วงหน้า (สุภางค์ จันทวานิช, 2547)

ขั้นตอนในการวิเคราะห์เนื้อหา ผู้วิจัยต้องตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นสำหรับการคัดเลือกเอกสาร และหัวข้อที่จะทำการวิเคราะห์เพื่อใครที่มาวิเคราะห์ต่อจะได้ใช้เกณฑ์เดียวกัน การวางเค้าโครงของข้อมูล เอกสารที่วิเคราะห์แล้วแบ่งเป็นประเภทไว้จะทำให้สะดวกในการตัดสินใจว่าจะดึงคำ/ข้อความใดออกมาใช้ ต้องคำนึงถึงบริบทหรือสภาพแวดล้อมประกอบของข้อมูลเอกสาร เช่น ใครเขียน เขียนให้ใครอ่าน ช่วงเวลาที่เขียน ฯลฯ จะทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลมีความกว้างขึ้นและนำไปสู่การอ้างอิงกับข้อมูลอื่นๆ ได้ การวิเคราะห์เนื้อหาจะวิเคราะห์ตามเนื้อหาที่ปรากฏในเอกสารมากกว่ากระทำกับเนื้อหาที่ซ่อนอยู่ การตีความจะกระทำในอีกขั้นตอนหนึ่ง (สุภางค์ จันทวานิช, 2547)

เทคนิคสำคัญในการวิเคราะห์เนื้อหา คือ การจัดประเภทของคำและข้อความที่จะวิเคราะห์ โดยดำเนินการ 3 ขั้นตอนคือขั้นแรกต้องคำนึงถึงปัญหาของการวิจัยว่าครอบคลุมประเภทของคำหรือข้อความอะไรบ้าง ขั้นต่อไปหน่วยของเนื้อหาที่จะจำแนกหรือแจกแจงได้แก่คำอะไร หรือข้อความอะไร และในขั้นสุดท้ายกำหนดวิธีแจกแจงจะใช้วิธีใด (สุภางค์ จันทวานิช, 2547) ระบบจำแนกประเภทที่ดีในการวิเคราะห์เนื้อหาควรมีลักษณะดังนี้ ระบบจำแนกประเภทควรสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการวิจัย มีความครอบคลุมคำหรือข้อความที่ถูกแจกแจง มีความเด่นชัดในตัวเอง ไม่เกิดปัญหาคำหรือข้อความถูกจำแนกเข้าหลายประเภทพร้อมกัน ไม่ควรมีความซ้ำซ้อนเหลื่อมกัน ใช้หลักการเดียวกันในการจัดประเภทต่างๆ (สุภางค์ จันทวานิช, 2547)

การสร้างรหัสไปสู่ทฤษฎี

เทคนิคการวิเคราะห์โดยการสร้างรหัสและลงรหัสข้อมูลนั้นใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) สามารถทำได้ 2 แนวทางคือ วิเคราะห์ความหมายทางภาษา (Manifest) โดยตรงของตัวบทและเนื้อในของบท (Text) กับวิเคราะห์ความหมายทางความรู้สึกหรือวิเคราะห์นัยที่แอบแฝงอยู่ (Latent) ซึ่งรวมการตีความและนัยทางบริบทของภาษาไว้ด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพนี้ใช้การวิเคราะห์ทั้ง 2 แนวทางผสมผสานกัน เพราะผู้วิจัยอยู่ร่วมใน

สนามย่อมจะรู้ถึงความหมายของข้อมูลในบริบทของสนามและผู้ใช้ข้อมูลได้เป็นอย่างดี (นิตา ชูโต, 2545)

กระบวนการสร้างรหัสและวิเคราะห์

1. ในการวิเคราะห์นักวิจัยต้องตกลงว่าหน่วยการวิเคราะห์เป็นอะไร เช่น คำ พยางค์ ประโยค บรรทัด ย่อหน้า แก่นของเรื่อง อุปนัย พฤติกรรมตัวละคร ฯลฯ

2. พัฒนารหัส (Code) และเกณฑ์หัวข้อเรื่อง (Categories) นักวิจัยควรทำเมื่อเริ่มได้ข้อมูลมา สร้างพัฒนารหัสจากข้อมูลสนามหรือใช้เกณฑ์ที่ได้จากแนวคิดทฤษฎี หรือสมมติฐานชั่วคราว เมื่อพัฒนารหัสแล้วต้องเขียนกรอบกระบวนการเข้ารหัส (Encoding) และกระบวนการถอดรหัส (Decoding) ให้ชัดเจน เพราะใคร ๆ จะเข้ารหัสหรือถอดรหัสก็จะเป็นเกณฑ์เดียวกัน มีความเที่ยงตรง (Reliability)

3. การลงรหัสจะทำด้วยมือหรือคอมพิวเตอร์ก็ได้ ถ้าทำด้วยมือควรสำเนาไว้หลายๆ แผ่น แยกไว้เพื่อลงรหัสโดยเฉพาะ อาจใช้ดินสอสีขีดวงในแผ่นข้อมูลแล้วนำมาตัดแปะแยกปะรวมกองใส่กล่องไว้ตามรหัสหัวข้อเรื่องและรหัสรูปแบบ การวิเคราะห์และสังเคราะห์ในช่วงนี้เป็นการลดขนาดข้อมูล หน่วยการวิเคราะห์ใหญ่ขึ้นจนเกิดความเข้าใจ และสร้างข้อสรุปที่เหมือน ๆ กันได้ แยกเรื่องที่แตกต่างกันเพื่อพร้อมที่จะตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูลและเขียนข้อสรุปย่อยๆ

4. การเขียนข้อสรุปย่อย ๆ คือการสรุปความคิดเกี่ยวกับรหัสและความสัมพันธ์ของรหัส อาจเป็นประโยค เป็นข้อความสั้น ๆ แล้วแต่ความคิดของผู้วิจัยในขณะนั้นว่าทำไมจึงได้นำรหัสต่างๆ มาเชื่อมโยงสรุปเข้าด้วยกัน ข้อสรุปย่อย ๆ นี้สามารถปรับได้ตามความสำคัญตามเวลา ตามเหตุผล และอื่นๆ นักวิจัยต้องทดสอบข้อสรุปต่อไปเรื่อย ๆ เป็นการเคี้ยวจนกระทั่งอิ่มตัว (Saturation) “ตกตะกอน” คือสามารถสร้างข้อสรุปที่ครอบคลุมข้อมูลใหม่ได้ทั้งหมด

5. สร้างบทสรุปและยืนยันผลสรุป โดยตรวจสอบยืนยันความหมายต่าง ๆ กับข้อมูลการวิจัยทั้งหมด เช่น ผู้ให้ข้อมูลในสนาม ตรวจสอบสามเส้นทางทฤษฎี ตัวแปรต่าง ๆ รวมทั้งการตรวจสอบวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ก็จะสามารถเสนอทฤษฎี (Ground Theory) จากบริบทของข้อมูลที่วิจัยได้

ทฤษฎีต้องแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรที่มีความละเอียดอ่อน บูรณาการแนวคิด ของคุณลักษณะต่างๆ ในเกณฑ์ของสังคม รวมทั้งมีความเชื่อมโยงผูกมัดกันอย่างดีเป็นระบบที่เหมาะสมและสมจริง (นิตา ชูโต, 2545)

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “สภาพการประเมินอภิมานของการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา: พหุกรณีศึกษา” นี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินการประเมินอภิมานการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา โดยมีขั้นตอนดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

การเลือกกรณีศึกษา

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้กรณีศึกษาเป็นหน่วยประเมินที่มีขนาดแตกต่างกัน 3 ขนาด ได้แก่ ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ขนาดละ 1 หน่วยประเมิน สำหรับเกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือกหน่วยประเมินแต่ละขนาดมีดังนี้

1. เกณฑ์ในเรื่องขนาดของหน่วยประเมิน ผู้วิจัยพิจารณาจากเกณฑ์การรับรองหน่วยประเมินของ สมศ.เป็นหลัก โดย สมศ.กำหนดว่า หน่วยประเมินต้องมีนักประเมินภายนอก 30 คนขึ้นไป จากการสอบถามข้อมูลจาก สมศ.พบว่า หน่วยประเมินมีจำนวน 121 หน่วย หน่วยประเมินที่มีนักประเมินภายนอก จำนวน 100 คนขึ้นไปมีประมาณ 5 หน่วย ซึ่งมีน้อยกว่าหน่วยประเมินขนาดอื่น (พฤศจิกายน 2548) ผู้วิจัยจึงกำหนดเกณฑ์แบ่งหน่วยประเมินที่มีนักประเมินภายนอกต่ำกว่า 40 คน เป็นหน่วยประเมินขนาดเล็ก หน่วยประเมินที่มีนักประเมินภายนอกจำนวนระหว่าง 41-80 คน เป็นหน่วยประเมินขนาดกลาง และหน่วยประเมินที่มีนักประเมินภายนอกจำนวนตั้งแต่ 81 คนขึ้นไป เป็นหน่วยประเมินขนาดใหญ่

2. มีความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. เจ้าของหน่วยประเมินมีความเต็มใจให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การคัดเลือกกรณีศึกษาตามเกณฑ์ดังกล่าว ผู้วิจัยดำเนินการคัดเลือกกรณีศึกษา โดยใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง ได้หน่วยประเมินแต่ละขนาด ดังนี้

1. หน่วยประเมินขนาดใหญ่ หจก.ประเมินดี (นามสมมุติ) มีนักประเมินภายนอกในสังกัด จำนวน 93 คน นักประเมินอภิมาน จำนวน 5 คน ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร

2. หน่วยประเมินขนาดกลาง หจก.รักมาตรฐาน (นามสมมุติ) มีนักประเมินภายนอกในสังกัด จำนวน 50 คน นักประเมินอภิมาน จำนวน 3 คน ตั้งอยู่ที่จังหวัดราชบุรี

3. หน่วยประเมินขนาดเล็ก หจก.พัฒนศึกษา (นามสมมุติ) มีนักประเมินภายนอกในสังกัด จำนวน 34 คน นักประเมินอภิมาน จำนวน 3 คน ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร สำหรับผู้ให้ข้อมูลในแต่ละหน่วยประเมินประกอบด้วยบุคคลดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3.1 แสดงผู้ให้ข้อมูลของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก

หน่วยประเมินขนาดใหญ่	หน่วยประเมินขนาดกลาง	หน่วยประเมินขนาดเล็ก
1. เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่	1. เจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลาง	1. เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก
2. นักประเมินอภิมาน 4 คน ได้แก่ 2.1 นักประเมินอภิมาน 1 2.2 นักประเมินอภิมาน 2 2.3 นักประเมินอภิมาน 3 2.4 นักประเมินอภิมาน 4	2. นักประเมินอภิมาน 3 คน ได้แก่ 2.1 นักประเมินอภิมาน 5 2.2 นักประเมินอภิมาน 6 2.3 นักประเมินอภิมาน 7	2. นักประเมินอภิมาน 1 คน ได้แก่ 2.1 นักประเมินอภิมาน 8
3. นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ 1 คน	3. นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดกลาง 1 คน	3. นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดเล็ก 1 คน

การศึกษาก่อนลงภาคสนาม

การศึกษาก่อนลงภาคสนามเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญ ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินอภิมาน เพื่อกำหนดกรอบความคิดของการวิจัย ศึกษาวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อกำหนดแนวทางการสังเกต การสัมภาษณ์ และการศึกษาเอกสาร

2. ติดต่อประสานงานกับหน่วยประเมินทั้ง 3 หน่วยเพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลก่อน จากนั้นจึงนำส่งหนังสือจากสำนักงานฝ่ายจัดการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. จัดเตรียมอุปกรณ์ที่จะใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามได้แก่ สมุดบันทึก แฟ้มรวบรวมข้อมูล เทปบันทึกเสียง และของที่ระลึกฯ

4. ผู้วิจัยศึกษาทำความเข้าใจ วิธีการ ขั้นตอน แนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีศึกษาเอกสาร สังเกต และสัมภาษณ์
5. สร้างความสัมพันธ์โดยไปที่หน่วยประเมิน ติดต่อพูดคุยก่อนจะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้เวลาประมาณ 9 เดือน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2548 ถึงเดือนกรกฎาคม 2549 ผู้วิจัยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลจากพหุกรณีหลายวิธี เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูล ตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่วิธีการดังต่อไปนี้

3.1 การวิเคราะห์เอกสาร ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการประเมินอภิมาน เอกสารแนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูลมาตรฐาน แบบตรวจสอบบันทึกภาคสนามและรายงาน คู่มือการตรวจสอบความถูกต้องของรายงาน ของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ คู่มือการเก็บรวบรวมข้อมูลของหน่วยประเมินขนาดเล็ก และรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา

3.2 การสังเกต ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) เป็นการสังเกตการณ์ปฏิบัติงานของหน่วยประเมิน 3 ขนาด คือ ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ผู้วิจัยเป็นนักประเมินภายนอก จึงใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษาร่วมกับนักประเมินอภิมาน และนักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ สังเกตสภาพการปฏิบัติงาน การดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอก การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การสรุปผลการประเมิน และการตรวจสอบภาคสนามและรายงาน และการจัดประชุมสัมมนา การใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม สังเกตสภาพทั่วไปของหน่วยประเมิน การสรุปผลการประเมินคุณภาพภายนอกของนักประเมินภายนอก การตรวจสอบบันทึกภาคสนามและรายงานของนักประเมินอภิมาน เจ้าของหน่วยประเมิน และการจัดประชุมสัมมนาของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก

3.3 การสัมภาษณ์ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นนักประเมินภายนอก นักประเมินอภิมาน และเจ้าของหน่วยประเมินของหน่วยประเมินทั้ง 3 ขนาด คือ

หน่วยประเมินขนาดใหญ่ สัมภาษณ์เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ นักประเมินอภิมาน 1 นักประเมินอภิมาน 2 นักประเมินอภิมาน 3 นักประเมินอภิมาน 4 และนักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่

หน่วยประเมินขนาดกลาง สัมภาษณ์เจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลาง นักประเมิน
 อภิमान 5 นักประเมินอภิमान 6 นักประเมินอภิमान 7 และนักประเมินภายนอกของหน่วยประเมิน
 ขนาดกลาง

หน่วยประเมินขนาดเล็ก สัมภาษณ์เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก นักประเมิน
 อภิमान 8 และนักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดเล็ก

การสัมภาษณ์ ใช้การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการในการสัมภาษณ์เจ้าของหน่วย
 ประเมิน สัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ในการสัมภาษณ์นัก
 ประเมิน อภิमान นักประเมินภายนอก โดยสัมภาษณ์ในประเด็น 1) การวางแผนการประเมิน
 อภิमान สัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดทีมนักประเมินอภิमान เลือกระดาน กำหนดคุณสมบัติของ
 สมาชิก กำหนดผู้รับผิดชอบเอกสารหลักฐาน การประเมินผลการประเมิน การแก้ไขรายงานและ
 การจัดส่งระบบประเมิน 2) การตรวจสอบการวางแผนการประเมินคุณภาพภายนอก โดยสัมภาษณ์
 เกี่ยวกับการวัดประสงค์ วิธีดำเนินการประเมิน แหล่งข้อมูลสารสนเทศ/วิธีการรวบรวมข้อมูล กลุ่ม
 ตัวอย่าง การวิเคราะห์ข้อมูลของคณะผู้ประเมินภายนอก 3) การตรวจสอบกรอบการประเมิน
 คุณภาพภายนอก โดยสัมภาษณ์ภาพรวมของการประเมิน ประกอบด้วย เหตุผลในการประเมิน
 และความคาดหวัง ขอบเขตและจุดเน้นของการประเมิน ผู้เกี่ยวข้องในการประเมิน การรายงานผล
 เป็นระยะ ๆ และรายงานผลสรุปสุดท้าย คุณภาพนักประเมินซึ่งประกอบด้วยระดับการศึกษา
 ประสบการณ์ ทักษะและความสามารถ และงบประมาณซึ่งพิจารณาจาก การประมาณการจาก
 กิจกรรม เวลา จำนวนนักประเมิน ผู้เชี่ยวชาญ การเดินทางและค่าอื่น ๆ 4) การประเมิน อภิमान
 ของงานประเมินคุณภาพภายนอก โดยสัมภาษณ์เกี่ยวกับการรวบรวมการวิเคราะห์และการ
 สังเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ปัญหาการประเมิน ข้อมูลมีความเที่ยงความตรงและความถูกต้อง
 แม่นยำ การบรรยายและการตัดสินผลการประเมิน 5) รายงานผลการประเมินอภิमान สัมภาษณ์
 เกี่ยวกับการชี้จุดอ่อนจุดแข็งของกระบวนการประเมิน และการประยุกต์ใช้สารสนเทศของนัก
 ประเมินอภิमान

สำหรับรายละเอียดในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีดังนี้

ตารางที่ 3.2 แสดงรายละเอียดการเก็บข้อมูล

วันที่	กิจกรรม
15 ธ.ค.2548	ขออนุญาตหน่วยประเมินเป็นกรณีศึกษาหน่วยประเมินขนาดใหญ่
15 ธ.ค.2548	ขออนุญาตหน่วยประเมินเป็นกรณีศึกษาหน่วยประเมินขนาดกลาง
15 ธ.ค.2548	ขออนุญาตหน่วยประเมินเป็นกรณีศึกษาหน่วยประเมินขนาดเล็ก
16 ม.ค.2549	ยื่นจดหมายขออนุญาตเก็บข้อมูล สังกัดการณั้ประชุมสัมมนาของหน่วยประเมินขนาดเล็ก และสัมภาษณ์นักประเมินอภิมาน 8
23 ม.ค.2549	ยื่นจดหมายขออนุญาตเก็บข้อมูล สังกัดการณั้ประชุมสัมมนาของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ และสัมภาษณ์เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่
30 ม.ค.2549	ยื่นจดหมายขออนุญาตเก็บข้อมูล สังกัดการณั้ประชุมสัมมนาของหน่วยประเมินขนาดกลาง และสัมภาษณ์เจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลาง
19 ก.พ.2549	สังเกตการณั้ตรวจสอบบันทึกภาคสนามและรายงาน และสัมภาษณ์นักประเมินอภิมาน 5 ของหน่วยประเมินขนาดกลาง
2 มี.ค.2549	ยื่นจดหมายขออนุญาตเก็บข้อมูล สังกัดสภาพทั่วไปของหน่วยประเมินขนาดเล็ก การตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และสัมภาษณ์เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก
6 มี.ค.2549	สังเกตการณั้ตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และสัมภาษณ์นักประเมินอภิมาน 1 ของหน่วยประเมินขนาดใหญ่
13 มี.ค.2549	สัมภาษณ์นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดเล็ก
20 มี.ค.2549	สัมภาษณ์นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่
23 มี.ค.2549	สัมภาษณ์นักประเมินอภิมาน 2 ของหน่วยประเมินขนาดใหญ่
23 มี.ค.2549	สัมภาษณ์นักประเมินอภิมาน 6 ของหน่วยประเมินขนาดกลาง
24 มี.ค.2549	สัมภาษณ์นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดกลาง
25 มี.ค.2549	สัมภาษณ์นักประเมินอภิมาน 7 ของหน่วยประเมินขนาดกลาง
27 มี.ค.2549	สังเกตการณั้ตรวจสอบบันทึกภาคสนามและรายงาน และสัมภาษณ์นักประเมินอภิมาน 3 ของหน่วยประเมินขนาดใหญ่
29 มี.ค.2549	สัมภาษณ์นักประเมินอภิมาน 4 ของหน่วยประเมินขนาดใหญ่

วันที่	กิจกรรม
12-14 มิถุนายน 2549	สังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษากับนักประเมินอภิมาน และนักประเมินภายนอก ของหน่วยประเมินขนาดใหญ่
26-28 มิถุนายน 2549	สังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษากับนักประเมินอภิมาน และนักประเมินภายนอก ของหน่วยประเมินขนาดใหญ่
21 ก.ค.2549	สัมภาษณ์เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่เพิ่มเติม
22 ก.ค.2549	สังเกตหน่วยประเมินขนาดกลาง และสัมภาษณ์ของหน่วยประเมินเพิ่มเติม
25 ก.ค.2549	สังเกตและสัมภาษณ์เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็กเพิ่มเติม
31 ก.ค.2549	สัมภาษณ์นักประเมินอภิมาน 5 ของหน่วยประเมินขนาดกลางเพิ่มเติม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาวิธีการสร้างเครื่องมือและศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับการดำเนินการประเมินอภิมานเพื่อสร้างเครื่องมือประกอบด้วย

1. แบบบันทึกข้อมูลจากการศึกษาเอกสารหลักฐานที่มีอยู่
2. เครื่องมือที่ใช้ในการสังเกต โดยจัดทำแนวทางหรือรายการสังเกตการปฏิบัติงานของหน่วยประเมิน 3 หน่วยที่ศึกษาเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของหน่วยประเมินอภิมาน สภาพการปฏิบัติงานของนักประเมินอภิมาน เจ้าของหน่วยประเมิน และนักประเมินภายนอก สังเกตคำพูดที่แสดงออกของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินการประเมินอภิมาน
3. เครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์ เป็นแนวทางที่ใช้ในการสัมภาษณ์นักประเมินภายนอก นักประเมินอภิมาน และเจ้าของหน่วยประเมิน สัมภาษณ์เกี่ยวกับการวางแผนการประเมินอภิมาน การตรวจสอบการวางแผนการประเมินคุณภาพภายนอก การตรวจสอบกรอบการประเมินคุณภาพภายนอก การประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอก การรายงานผลการประเมินอภิมาน แนวทางการสัมภาษณ์ครอบคลุมประเด็นการศึกษานี้

1. การวางแผนการประเมินอภิมาน

1.1 การจัดทีมนักประเมินอภิมาน และการเลือกประธาน

- จำนวนนักประเมินอภิมาน
- การจัดทีม การเลือกประธาน คณะกรรมการ
- กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ
- การเลือกประธาน

1.2 กำหนดคุณสมบัติของสมาชิก

- วุฒิการศึกษา
- ประสบการณ์ด้านการประเมิน
- ความรู้ความสามารถ
- คุณธรรม จริยธรรม

1.3 กำหนดผู้รับผิดชอบเอกสารหลักฐานการประเมิน ผลการประเมิน

- การมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบ

1.4 การแก้ไขรายงาน

- การวางแผนตรวจสอบผลการประเมิน
- การกำหนดผู้รับผิดชอบ

1.5 การจัดสรรงบประมาณ

- ผู้จัดสรรงบประมาณ
- ค่าตอบแทนนักประเมินปริมาณ

2. การตรวจสอบการวางแผนการประเมินคุณภาพภายนอก

2.1 การกำหนดวัตถุประสงค์

- การตรวจสอบวัตถุประสงค์
- การปฏิบัติตามวัตถุประสงค์
- วิธีการประเมินที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

2.2 วิธีดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอก

- การประชุมวางแผนกำหนดวิธีประเมินคุณภาพภายนอก
- วิธีการประเมินที่สามารถปฏิบัติได้

2.3 แหล่งข้อมูล สารสนเทศ / วิธีรวบรวมข้อมูล กลุ่มตัวอย่าง

- การวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล
- แหล่งข้อมูลมาจากหลายแห่ง
- การกำหนดวิธีการเก็บข้อมูล
- วางแผนร่วมกันกำหนดขนาดของกลุ่ม
- การสุ่มตัวอย่างกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและข้อเสนอแนะของคณะผู้ประเมินภายนอก

- การวางแผนการวิเคราะห์ข้อมูล

- การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นรายมาตรฐานและตัวบ่งชี้
3. การตรวจสอบกรอบการประเมินคุณภาพภายนอก
- 3.1 เหตุผล ความคาดหวัง ขอบเขต และจุดเน้นของการประเมินคุณภาพภายนอก
- การกำหนดหลักการและเหตุผล
 - การกำหนดความคาดหวังผลสัมฤทธิ์
 - การกำหนดกรอบการประเมินแต่ละมาตรฐาน และตัวบ่งชี้
- 3.2 ผู้เกี่ยวข้องในการประเมิน
- การกำหนดผู้เกี่ยวข้องในการประเมิน เช่น บุคลากรในสถานศึกษา
- ผู้ปกครอง ชุมชน
- 3.3 การรายงานผลเป็นระยะ ๆ และรายงานสรุปผลสุดท้าย
- การรายงานผลขณะดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอก
 - การรายงานผลสรุปสุดท้าย
- 3.4 คุณภาพของนักประเมินภายนอก การศึกษา ประสบการณ์ ทักษะ / ความสามารถ และงบประมาณ
- คุณสมบัติของนักประเมินภายนอก
 - ค่าตอบแทนของนักประเมินภายนอก
4. การประเมินอภิमानงานประเมินคุณภาพภายนอก
- 4.1 การรวบรวม การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ข้อมูล
- ประเมินวิธีการรวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล
- 4.2 ข้อมูลมีความเที่ยง ความตรง และความถูกต้องแม่นยำ
- วิธีตรวจสอบความเที่ยง ความตรง และความถูกต้องแม่นยำ
- 4.3 การบรรยายและการตัดสินผลการประเมินคุณภาพภายนอก
- ตรวจสอบการใช้ภาษา
 - ตรวจสอบรูปแบบการเขียนรายงาน
 - ตรวจสอบความถูกต้องของผลรายงาน
- 4.4 การวิเคราะห์ปัญหาการประเมินคุณภาพภายนอก
- ประเมินการวิเคราะห์ปัญหาในการประเมิน ของนักประเมินภายนอก
 - การรายงานปัญหาในการประเมินคุณภาพภายนอก

5. การรายงานผลการประเมินอภิमान
 - 5.1 การชี้จุดอ่อนจุดแข็งของกระบวนการประเมินภายนอก
 - วิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งของกระบวนการประเมินภายนอก
 - เสนอแนวทางแก้ไขปัญหา
 - 5.2 การประยุกต์ใช้สารสนเทศของนักประเมินอภิमान
 - การนำข้อมูลที่ได้จากการประเมินไปใช้
6. ข้อคิดเห็น และอื่น ๆ
 - ปัญหาและอุปสรรค
 - การแก้ไขปัญหา

การตรวจสอบข้อมูล

ในการจัดบันทึกข้อมูลภาคสนามแต่ละวันจะนำมาทบทวนจัดแยกเข้ากลุ่มตามประเด็นที่ศึกษาให้เป็นหมวดหมู่ ลงรหัสเพื่อสะดวกในการนำมาวิเคราะห์และเพื่อตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล เมื่อทำการจัดหมวดหมู่ข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล ความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือ (credibility) คือระดับความจริง ระดับความคิดของผู้ให้ข้อมูลสอดคล้องกัน และใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) คือตรวจสอบข้อมูลที่มาจากแหล่งต่าง ๆ หลายแหล่ง ได้แก่ 1) ตรวจสอบข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการประเมินอภิमान แบบตรวจสอบบันทึกภาคสนามและรายงาน รายงานการประเมินคุณภาพภายนอก 2) ตรวจสอบข้อมูลจากการสังเกตการปฏิบัติงานของหน่วยประเมิน 3 หน่วยคือขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก โดยสังเกตสภาพทั่วไปของหน่วยประเมิน สภาพการปฏิบัติงานของนักประเมินภายนอก นักประเมินอภิमानและเจ้าของหน่วยประเมิน 3) ตรวจสอบข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักประเมินภายนอก นักประเมินอภิमान และเจ้าของหน่วยประเมิน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) การวิเคราะห์ข้อมูลจะทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลทุกวัน วิธีการสำคัญในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ 1) จำแนกประเภทข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์นักประเมินภายนอก นักประเมินอภิमान เจ้าของหน่วยประเมินมาจัดหมวดหมู่แยกตามประเด็นที่ศึกษา โดยใช้เกณฑ์บางอย่างตามคุณลักษณะของข้อมูลนั้นที่มีอยู่ร่วมกันเป็นตัวจำแนก 2) การเปรียบเทียบข้อมูลคือหาความเหมือนความแตกต่างของข้อมูลที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ ศึกษาเอกสารจากนักประเมินภายนอก นักประเมิน

อธิมาณเจ้าของหน่วยประเมิน และ 3) การสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction Analysis) คือการ
หาลักษณะร่วมของรูปธรรมจากข้อมูลที่รวบรวมได้เพื่อสรุปเป็นลักษณะข้อเท็จจริงที่ได้รับ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล สภาพการประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ในด้านการวางแผนการประเมินอภิมาน การตรวจสอบการวางแผนการประเมินคุณภาพภายนอก การตรวจสอบกรอบการประเมินคุณภาพภายนอก การประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอก การรายงานผลการประเมินอภิมาน และปัญหาการประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอก โดยผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 4 ตอนคือ

ตอนที่ 1 สภาพการประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่

ตอนที่ 2 สภาพการประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอกของหน่วยประเมินขนาดกลาง

ตอนที่ 3 สภาพการประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอกของหน่วยประเมินขนาดเล็ก

ตอนที่ 4 เปรียบเทียบสภาพการประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก

ตอนที่ 1 สภาพการประเมินอภิมาน งานประเมินคุณภาพภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่

หน่วยประเมินขนาดใหญ่ที่ผู้วิจัยเลือกมาเป็นกรณีศึกษา คือ หจก.ประเมินดี ตั้งอยู่ที่กรุงเทพมหานคร จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2545 ประเมินสถานศึกษา จำนวน 1,574 แห่ง ปัจจุบันมีนักประเมินภายนอกจำนวน 93 คน นักประเมินอภิมาน จำนวน 5 คน (มี.ค.2549) สมศ.กำหนดเงื่อนไขว่า นักประเมินภายนอก จำนวน 10 คน มีนักประเมินอภิมานได้ 1 คน หน่วยประเมินมีผู้ผ่านการอบรมเป็นนักประเมินอภิมาน 5 คน ได้แก่ เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ นักประเมินอภิมาน 1 นักประเมินอภิมาน 2 นักประเมินอภิมาน 3 และนักประเมินอภิมาน 4 นักประเมินอภิมานทั้ง 5 คน จึงทำหน้าที่เป็นนักประเมินอภิมานประจำหน่วยประเมิน จากการสัมภาษณ์นักประเมินอภิมานของหน่วยประเมินขนาดใหญ่กล่าวว่า

“ผมยังไม่ได้ประเมินอภิमानแต่ผ่านการอบรมแล้วมีทั้งหมด 5 คนด้วยกัน แต่ตามเกณฑ์แล้ว เราต้องมีมากกว่านั้น 8-9 คน”

(นักประเมินอภิमान 1, สัมภาษณ์ 6 มี.ค.2549)

“มีการกำหนดมาให้บริษัทคัดเลือกผู้ประเมินภายนอกนะครั้บ ที่พอจะทำงานในด้านของการประเมินอภิमानได้ส่งไปเข้ารับการอบรม ตอนแรกก็มีเงื่อนไขที่ สมศ.กำหนดมาไว้ว่า ผู้ประเมิน 10 คน จะมีผู้ประเมินอภิमानได้ 1 คนเนี่ยครั้บ แต่ที่นี้ในบริษัทเราจริง ๆ แล้วขณะนี้เราต้องมีผู้ประเมินอภิमानได้ 10 คนแล้ว แต่ว่าที่ผ่านมานะเนี่ย เราส่งผู้ประเมินอภิमानไปเข้ารับการอบรมได้มานะเนี่ย 5 คน..... บริษัทเราก็พยายามที่จะให้ผู้ประเมินได้ทำหน้าที่กันอย่างเต็มที่นะครั้บ”

(นักประเมินอภิमान 3, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

การดำเนินงานของนักประเมินอภิमानประจำหน่วยประเมินขนาดใหญ่ดำเนินการดังต่อไปนี้

1.1 การวางแผนการประเมินอภิमान

1.1.1 การจัดทีมนักประเมินอภิमानและการเลือกประธาน

จากการสัมภาษณ์เจ้าของหน่วยประเมิน และนักประเมินอภิमान ยังไม่มีการจัดทีมหรือเลือกประธานในการดำเนินงานประเมินอภิमान การดำเนินงานจะเป็นลักษณะปรึกษาหารือร่วมกันทั้ง 5 คน เป็นการระดมความคิดเห็นร่วมกัน นักประเมินอภิमानทุกคนเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาของหน่วยประเมิน

“ทางหน่วยมีผู้ประเมินอภิमान 5 คน เราไม่ได้มีทีมถึงขนาดว่ามีประธาน มีเลขา หรือเป็นในรูปคณะกรรมการหรือคณะแล้ว จะเชิญแล้วก็เหมือนคุยร่วมกันว่า เราควรจะมีแนวทางในการทำงานอย่างไร..... ทั้ง 5 คนก็จะปรึกษาหารือกันว่าเราจะมีแนวทางช่วยกันระดมความคิดเห็นนะครั้บ..... ฉะนั้น จึงไม่ได้เลือกประธาน หรือกำหนดคุณสมบัติพิเศษอย่างไร”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“ยังไม่มีมีการจัดเป็นทีม ใครเป็นประธานนี้ยัง.... ไม่ได้จัดเป็นทีมนักประเมินอภิमान คือจะให้อ่านเป็นรายคนไป”

(นักประเมินอภิमान 1, สัมภาษณ์ 6 มี.ค.2549)

“ถ้าอาจารย์จะถามว่าเกี่ยวกับเรื่องของการวางแผน หรือเกี่ยวกับเรื่องที่จะดำเนินการในเรื่องนี้ยังงั้นเนี่ย ณ ขณะนี้มันเป็นลักษณะปรึกษาหารือกันซะมากกว่า ในเรื่องการวางแผนเป็นลายลักษณ์อักษรอะไรอย่างเนี่ย มันคงไม่ชัดเจนนะอาจารย์นะ”

(นักประเมินอภิमान 3, สัมภาษณ์ 2 มี.ค.2549)

เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่และนักประเมินอภิमानกล่าวว่า การวางแผนการประเมินอภิमानเป็นการประชุมกำหนดงานที่ต้องทำ ได้แก่

1. นักประเมินอภิमानต้องออกภาคสนาม หรือออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษากับนักประเมินภายนอกด้วย เพื่อเป็นการนิเทศไปในตัว โดยเฉพาะกับนักประเมินภายนอกที่เพิ่งเข้ามาทำงานใหม่ แต่มีเงื่อนไขว่าต้องออกภาคสนามน้อยลง เพื่อใช้เวลาส่วนหนึ่งในการตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงานของหน่วยประเมิน

“ที่เราคุยกันไว้คือ ผู้ประเมินอภิमानเดิมที่เราให้ผู้ประเมินอภิमानทำงานภาคสนามกับผู้ประเมินด้วย เพื่อที่จะได้ไปเห็นผู้ประเมิน เพราะเรามีผู้ประเมินใหม่เยอะ จะไปเหมือนกับว่าไปนิเทศในตัว แนะนำผู้ประเมินไปในตัว แต่บนเงื่อนไขว่าท่านต้องทำงานน้อยหน่อย เพื่อมาตรวจงาน ฉะนั้นลักษณะงานก็คือท่านไปทำงานภาคสนาม นิเทศแนะนำด้วยอย่างเป็นทางการ ธรรมชาติกับผู้ประเมิน..... ไม่ได้กำหนดเป็นกิจจะลักษณะอย่างเป็นทางการ แต่ทุกท่านก็ทราบบทบาทหน้าที่ว่า ท่านต้องไปประเมินด้วย ให้คำแนะนำด้วยเหมือนให้การนิเทศ”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“เจ้าของหน่วยประเมิน.... เคยขอร้องพวกเราว่า ผู้ประเมินอภิमानให้กระจายไปอยู่ตามกลุ่มต่าง ๆ แล้วไปช่วยกันเผยแพร่แนวคิด ช่วยกันอะไรอย่างเนี่ย แต่ว่าโดยหลักเวลาเราลงไปทำงานแล้วเนี่ย เราก็ให้เกียรติกันซะ....ก็ไม่ได้ชี้แนะอะไรท่านมาก ให้อิสระในการทำงาน ให้อิสระในการวินิจฉัย”

(นักประเมินอภิमान 3, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

“บริษัทก็ให้ผู้ประเมินอภิमानออกประเมินเป็นทีมแรก เพื่อกลับมาทำรายงาน ปราบกฏว่าเวลาไม่มี เพราะกว่าจะได้โรงเรียน ทำสัญญาออก

ประเมิน ก็จะไม่ทันต่อกำหนดส่งงาน จึงยกเลิก แต่ให้ผู้ประเมินอภิमान แยกกันไปอยู่ที่มต่าง ๆ เพื่อออกประเมิน”

(นักประเมินอภิमान 4, สัมภาษณ์ 29 มี.ค.2549)

นักประเมินอภิमानจะนำปัญหาที่พบในการตรวจเยี่ยมสถานศึกษา หรือปัญหาที่ นักประเมินภายนอกสอบถามมายังหน่วยประเมินมาพูดคุย ปรีกษาหารือกัน หาทางแก้ไขต่อไป นอกจากนี้ยังช่วยแก้ปัญหาให้กับนักประเมินภายนอกขณะทำการตรวจเยี่ยมสถานศึกษา

“ท่านไปทำงานภาคสนาม....แล้วก็ตรงนั้นเนี่ยพอหลังจากนั้นก็เอา มาพูดคุยกันเหมือนกัน งานภาคสนามว่ามีปัญหาอะไร หรือไม่ เราควร ปรับปรุงแก้ไขอย่างไร”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“ที่ผมทำตอนนี้ก็คือตรวจรายงาน หรือช่วยแก้ปัญหาให้กับผู้ประเมินที่มี ปัญหาในการเก็บข้อมูล เพราะในรอบสองนี้ข้อมูลละเอียดมาก คือ Field Note สมศ.กำหนดให้เก็บข้อมูลละเอียดมาก พวกเขาเก็บข้อมูลไม่ทันกัน รายงานก็เลยยังไม่ได้เขียน เป็นกองโต ผมก็ต้องมาช่วยแนะนำการรวบรวม การเขียนรายงานคนใหม่เขาเก็บข้อมูลไม่ทัน จึงเป็นปัญหางานไม่เสร็จ ผมก็ต้องเร่งแก้ตรงนั้นก่อน การประเมินอภิमानของผมจะถือว่าเป็นการ ตรวจรายงานตรงนี้ก็ไม่ได้”

(นักประเมินอภิमान 2, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“เวลาออกไปประเมินปุ๊บก็จะเจอกันกลางภาค ก็จะมาคุยกันว่าตรงนี้มี ปัญหาอย่างนี้ ตรงนั้นมีปัญหาอย่างนั้น ทางบริษัทเขาก็ประสานงาน พยายามจะสื่อสารพยายามจะชี้แจงทำความเข้าใจ ซึ่งตรงนี้ถ้าไม่ทำความเข้าใจ รู้สึกจะมีปัญหามาก แต่ว่าพอชี้แจงทำความเข้าใจ งานมันก็ ปัญหาที่ จะเกิดขึ้นก็ไม่เกิด ก็เรียบร้อย ดูภาพเฉพาะโรงเรียน ๆ ไปว่ามีปัญหาอะไรก็ ตามประสานงาน ตามแก้ไข”

(นักประเมินอภิमान 3, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

2. เป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาของหน่วยประเมิน ทำหน้าที่ประชุม วางแผนการทำงาน คำแนะนำเรื่องการเขียนบันทึกภาคสนาม การเขียนรายงาน วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ฯลฯ ในการประชุมนักประเมินภายนอก ก่อนออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษา

“ผู้ประเมินอภิमानเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาด้วย เวลาประชุมคณะผู้ประเมิน ท่านก็จะเป็นผู้ให้คำแนะนำเรื่องการทำ Field Note เรื่องการเขียนรายงาน การเก็บข้อมูล อะไรต่าง ๆ”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 30 มี.ค.2549)

“การวางแผนการประเมินอภิमानหรือคะ ก็มีนะคะ เห็นเขาประชุมกันอยู่บ่อย ๆ เนี่ยอย่างวันนี้ก็ประชุม”

(นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 20 มี.ค.2549)

“แต่พอในรอบที่สองแล้วเนี่ย ผู้ประเมินอภิमानทั้ง 5 คนกำลังทำหน้าที่กันอยู่ ณ ขณะนี้ วิธีการที่เราจะประเมินอภิमानกันเนี่ย ในรอบที่สองนี้ก็คือเราเอาผู้ประเมินอภิमानทั้ง 5 คน มานั่งประชุมกันก่อนนะครั้น แล้วก็กำหนดภารกิจบทบาทหน้าที่ว่า เราจะทำอะไรกันบ้าง ยังไงเนี่ยนะครั้น แล้วขณะนี้เรากำลังทำงานกันอยู่”

(นักประเมินอภิमान 3, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

3. นักประเมินอภิमानทำหน้าที่เป็นผู้ตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงาน โดยใครว่างก็จะเข้ามาทำงาน แต่ละคนจะตรวจงานเป็นรายเล่มจนจบหนึ่งเล่ม หรือหนึ่งโรงเรียน ใครจะตรวจได้ก็โรงเรียนก็ขึ้นอยู่กับเวลาที่ว่างมาตรวจงาน

“งานที่ส่งเข้ามาเขาจะให้ผู้ประเมินอภิमानเป็นคนตรวจ คนหนึ่งจะตรวจโรงเรียนกี่โรง แบ่งกัน..... ก็คิดว่าใครพอจะมีเวลาว่าง ใครมีกำลังอ่านได้มากก็ให้มาก คงจะเป็นอย่างนั้น..... ที่นี้ผู้ประเมินอภิमानเนี่ยทำหน้าที่แตกต่างกันไป จากหัวหน้าคณะผู้ประเมินใช้มัย เขาก็จะให้ผู้ประเมินอภิमानที่ผ่านการอบรมมาแล้วได้อ่านแล้วเซ็นรับรองรายงาน สำหรับรายงานโรงเรียนที่ส่งเข้ามา ให้คนเดียวรับผิดชอบไปเลยแต่ละโรงที่เข้ามา”

(นักประเมินอภิमान 1, สัมภาษณ์ 6 มี.ค.2549)

“ที่ผมทำก็คือ ช่วยตรวจงานของผู้ประเมินทางภาคอีสาน ที่เขาเอามาให้ผมดู ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้ประเมินใหม่ทั้งหมด”

(นักประเมินอภิमान 2, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“ในการประเมินรอบแรกในปีที่แล้ว ปีสุดท้ายของรอบแรกเนี่ย สมศ.ก็กำหนดให้ผู้ประเมินอภิमानเนี่ย ทำหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพของรายงานคุณภาพภายนอก แต่มีข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณนะ อาจารย์นะ ในการที่จะเอามาเป็นค่าใช้จ่ายในการประเมินอภิमान ทางบริษัทโดยเจ้าของหน่วยประเมิน ซึ่งเป็นผู้ประเมินด้วย ท่านก็ทำหน้าที่เป็นผู้ประเมินอภิमानคนเดียวของบริษัท..... แต่พอในรอบที่สองแล้วเนี่ย ผู้ประเมินอภิमानทั้ง 5 คน กำลังทำหน้าที่กันอยู่ ณ ขณะนี้”

(นักประเมินอภิमान 3, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

“ตอนรายงานเสร็จก็เข้าไปช่วยตรวจรายงาน ช่วยแก้ไขในรอบแรก เอมสุดท้ายก็ตรวจบ้าง มากกว่า 3-4 เล่มนะ มากกว่านั้น แต่ผมจำไม่ได้ว่ากี่เล่ม ในรอบสองเนี่ยผมยังไม่ได้ประเมินอภิमान เพราะผมสมัคร สว.ที่..... เลยไม่มีเวลามาช่วยตรวจงานบริษัท”

(นักประเมินอภิमान 4, สัมภาษณ์ 29 มี.ค.2549)

1.1.2 การกำหนดคุณสมบัติของสมาชิก

ในการคัดเลือกนักประเมินอภิमान เจ้าของหน่วยประเมินเลือกนักประเมินอภิमानที่มีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. เป็นผู้มีความรู้
2. มีความรับผิดชอบ
3. เป็นนักประเมินภายนอกระยะเวลาพอสมควร
4. มีประสบการณ์ในการประเมิน
5. วุฒิต่างการศึกษาปริญญาโท ถ้าวุฒิปริญญาตรีต้องมีผลงานทางวิชาการ
6. มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีได้ และมีจรรยาบรรณ

ตามที่ สมศ.กำหนด

“การเลือกผู้ประเมินอภิमानต้องเป็นผู้ที่มีคุณภาพ สนใจ มีความรับผิดชอบ เป็นผู้ประเมินที่อยู่กับเราเป็นระยะเวลาพอสมควรมีประสบการณ์ในการประเมินมากพอสมควร แล้วก็วุฒิปริญญาโท มีท่าน “นักประเมินอภิमान 2” เนี่ยเป็นวุฒิปริญญาตรี แต่ท่านมีประสบการณ์ เราก็ใช้เงื่อนไขของ สมศ.ว่ามีผลงานทางวิชาการ พอดี “นักประเมินอภิमान 2” มีผลงานทางวิชาการ พอดีตอนนั้น สมศ.ให้เลือกทางภาคอีสาน ไม่มีใครเหมาะเท่า “นักประเมินอภิमान 2.... การกำหนดคุณธรรม จริยธรรม คือเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ คือสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ผู้ประเมินอื่น ๆ ได้”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของนักประเมินอภิमानดังต่อไปนี้

“ทางที่ดีผมว่าน่าจะจบด้านการศึกษาในระดับปริญญาโทน่าจะดีที่สุด ปริญญาโทเนี่ยน่าจะมีความคิด มีหลักในการวิจัย หรืออะไรต่ออะไร การวิเคราะห์ และควรเป็นผู้ประเมินภายนอกมาก่อน เพราะเวลาอบรมผู้ประเมินอภิमानเนี่ย เขาจะเอาความรู้ด้านประเมิน ต้องมีความรู้พื้นฐานทางด้านนี้ไม่อย่างนั้นจะไม่สามารถดำเนินงานได้ จะไม่ทราบว่าเขาทำอะไรกันอย่างไร ผู้ประเมินอภิमानของเราคนนึงก็จบปริญญาตรี แต่เขามีประสบการณ์เป็นผู้บริหารมา สำหรับคุณธรรม จริยธรรม ผู้ประเมินอภิमानก็พัฒนาตามที่ สมศ.กำหนด และตามที่บริษัทกำหนด”

(ผู้ประเมินอภิमान 1, สัมภาษณ์ 6 มี.ค.2549)

“อย่างผมเนี่ยก็จบปริญญาตรี “เจ้าของหน่วย” คำเลือกผม อาจเป็นเพราะทางอีสานเนี่ยไม่มีใคร แล้วผมก็เคยเป็น ผอ.มาก่อน มีผลงานทางวิชาการอะไรทำนองเนี่ย”

(ผู้ประเมินอภิमान 2, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“วุฒิการศึกษาเนี่ยจริง ๆ ไม่ได้กำหนด แต่ส่วนใหญ่ผู้ประเมินอภิमानตอนนี้ เท่าที่ผมรู้เนาะ ส่วนใหญ่ก็จบปริญญาโททางด้านต่าง ๆ ก็ผ่านงานวิจัย

งานสังเคราะห์กันมา... คุณธรรม จริยธรรม จริง ๆ มีตั้งแต่การเป็นผู้ประเมิน
ภายนอกแล้วนะครับ”

(ผู้ประเมินอภิमान 3, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

“น่าจะจบปริญญาโทขึ้นไปนะครับ เป็นผู้ประเมินภายนอกมาก่อน
ผ่านงานประเมินมา มีประสบการณ์ เพราะงานประเมินอภิमानก็เป็นการ
ตรวจงานประเมินนั่นเอง ผมจบโทการบริหารการศึกษา...คุณธรรม จริยธรรม
ก็คงเหมือนผู้ประเมินภายนอก ตามที่ สมศ.กำหนด”

(ผู้ประเมินอภิमान 4, สัมภาษณ์ 29 มี.ค.2549)

นอกจากนี้นักประเมินอภิमानยังมีความคิดเห็นว่า ผู้ที่จะเป็นนัก
ประเมินอภิमानจะต้องมีความรู้ระดับการศึกษาปริญญาดุษฎี และการศึกษาขั้นพื้นฐาน

“การประเมินอภิमानระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเนี่ย ต้องมีความรู้
ระดับปริญญาดุษฎี และระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นอย่างดีพอสมควร”

(นักประเมินอภิमान 1, สัมภาษณ์ 6 มี.ค.2549)

นักประเมินอภิमान 3 ได้เสนอแนะเพิ่มเติมว่า ควรต้องมีศักยภาพในการ
เขียนรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา

“ผมเองผมก็ไม่แน่ใจนะครับ เพราะผมเป็นส่วนหนึ่งของที่บริษัท
คัดเลือกเข้าไปเข้าใจว่าบริษัทจะดูจากงานของการประเมินคุณภาพภายนอก
ว่ามีศักยภาพในการที่จะเขียนรายงานเข้ามาเป็นยังไงนะ เพราะทำหน้าที่
หลัก ๆ เลยก็ออกมาเพื่อที่จะมาดูเรื่องของงานคุณภาพภายนอก”

(นักประเมินอภิमान 3, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

1.1.3 การวางแผนกำหนดผู้รับผิดชอบเอกสารหลักฐานการประเมิน และผลการประเมิน

การกำหนดผู้รับผิดชอบเอกสาร หลักฐาน การประเมิน และผลการ
ประเมิน ใช้วิธีใครว่างก็จะมาช่วยตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงาน นักประเมินอภิमानแต่
ละคนจะรับผิดชอบเอกสารบันทึกภาคสนาม และรายงานแต่ละโรงเรียนที่ตนเองตรวจสอบ ใครจะ

ตรวจก็โรงเรียนก็แล้วแต่ ไม่ได้กำหนดว่าใครต้องตรวจงานเท่าใด จากการสังเกตและสัมภาษณ์ เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่และนักประเมินอภิमान พบว่า ในรอบแรกของการประเมิน คุณภาพภายนอก เจ้าของหน่วยประเมินซึ่งเป็นนักประเมินอภิमानด้วย รับผิดชอบ ตรวจผลงาน ทั้งหมด แต่ในรอบที่สองนักประเมินอภิमानทั้ง 5 คน จะช่วยกันตรวจผลงานประเมินคุณภาพ ภายนอก

“ยังไม่ได้กำหนดวางแผนรับผิดชอบอะไร ยังไม่ได้เข้าไปดูวงลักษณะขนาด นั้น แต่เขาต้อง ส่งผู้ประเมินอภิमानในที่สุดก็ต้องเห็นว่ารายงานออกมา อย่างนี้ ตรงนี้ใคร รับผิดชอบ เวลาตรวจก็จะเห็นเป็นผลงานของใคร”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“ไม่มีการกำหนด ไม่ได้แบ่ง ก็ดูว่าใครจะหว่า ใครเข้ามา ว่างก็เข้ามา ตรวจ ยังไม่มีการแบ่งกันชัดเจน ไม่ได้วางแผนไว้”

(นักประเมินอภิमान 1, สัมภาษณ์ 6 มี.ค.2549)

“ไม่ได้กำหนดว่าใครต้องรับผิดชอบส่วนไหน ผมอยู่อีสานก็รับภาระ ช่วยตรวจงานทางภาคอีสาน..... ช่วยตรวจงานของผู้ประเมินทางภาคอีสาน ที่เขาเอามาให้ผมดู ตรวจงานให้ถูกต้องแล้วส่งบริษัท ชื่อก็ไม่ได้เซ็นรับรอง”

(นักประเมินอภิमान 2, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“งานประเมินอภิमानของบริษัทเราเนี่ย รับผิดชอบเป็นเล่มไปเลยครับ แต่ว่างานตอนนี้เป็นลักษณะช่วยกันทั้ง 5 คนเนี่ยละครับ ไม่ได้กำหนดชัดเจน ว่า ผู้ประเมินอภิमानท่านนี้จะต้องดูรายงานของอาจารย์ท่านไหนนะละครับ พอว่างปุ๊บก็มานั่งกองกันอยู่อย่างเนี่ยเสร็จ เล่มไหนก็ไปเอามาดูต่อ...ดูต่อ....

(นักประเมินอภิमान 3, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

“ใครตรวจรายงานเล่มไหน หรือของโรงเรียนอะไร ก็รับผิดชอบโรงเรียน นั้น ทั้ง Field Note และรายงานไม่ได้แบ่งอะไรกัน ใครว่างก็เข้าไปช่วยตรวจ ในรอบสองนี้ผมไม่ได้ประเมินอภิमान เพราะผมสมัคร ส.ว. ที่..... เลยไม่มี เวลา มาช่วยตรวจงานบริษัท”

(นักประเมินอภิमान 4, สัมภาษณ์ 29 มี.ค.2549)

1.1.4 การวางแผนการแก้ไขรายงาน

จากการสัมภาษณ์เจ้าของหน่วยประเมินและนักประเมินอภิमान พบว่าหน่วยประเมินจัดประชุมนักประเมินอภิमान พูดคุย วางแนวทางการแก้ไขรายงานให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ของ สมศ. ให้นักประเมินอภิमानแต่ละคนรับผิดชอบ ตรวจสอบงานเป็นโรงเรียน ๆ ไป การเขียนบันทึกภาคสนามให้อ่านออก มิฉะนั้นต้องใช้การพิมพ์ ความถูกต้องของบันทึกภาคสนาม ฯลฯ

“ท่านนี้รับผิดชอบ เช่น สมมติว่า “นักประเมินอภิमान 1” ท่านตรวจสอบของ อ.ท่านก็รับผิดชอบไปคนเดียวเลย”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“บริษัทได้มีการวางแผนแก้ไขรายงานเหมือนกัน จะตรวจอะไรอย่างไร วางแผนไว้ ดูความถูกต้องของ Field Note ว่าอ่านออกไหม เพราะสมศ.กำหนดว่าต้องเขียนลายมือให้อ่านออก ถ้าใครเขียนอ่านไม่ออกก็ต้องไปพิมพ์ และการประเมินรอบสอง Field Note นี้สำคัญมาก ต้องเก็บให้ละเอียด”

(นักประเมินอภิमान 1, สัมภาษณ์ 6 มี.ค.2549)

“มีการประชุมกันว่าจะตรวจงานกันอย่างไร แล้ว “เจ้าของหน่วยประเมิน” ก็สรุปเป็นแบบตรวจสอบ Field Note และรายงาน คู่มือตรวจสอบความถูกต้องของรายงานอะไรเนี่ยแหละครับ”

(นักประเมินอภิमान 2, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

นักประเมินอภิमान 3 และนักประเมินอภิमान 4 ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า การตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงาน ถ้าหากข้อมูลจากบันทึกภาคสนามชัดเจน นักประเมินอภิमानจะปรับแก้ให้เลย แต่ถ้าข้อมูลในบันทึกภาคสนามไม่ชัดเจน นักประเมินอภิमानจะเขียนคำแนะนำ แล้วส่งคืนให้เจ้าของรายงานนำไปปรับแก้ใหม่

“แต่ concept ใน Field Note ชัดเจนนึบ เราก็จะปรับแก้ให้เลย เพราะว่า หนึ่งสะดวกคนเขียนรายงานด้วย อันที่สองก็ไม่ได้ทำให้คุณภาพ

ของงานเปลี่ยนไปจากเดิม แต่กรณีที่ข้อมูลไม่ชัดเจน หรือข้อมูลที่เปลี่ยนแปลงคุณภาพป้อนเนี่ย ก็ต้องคุยกับทางเจ้าของ หรือส่งคืน ให้เขาเขียนรายงานกลับขึ้นมาใหม่”

(นักประเมินอภิमान 3, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

“คือผมจะแก้ไขให้เขาเลย ไม่ต้องส่งกลับไปให้ผู้ประเมินแก้ไขอีก โดยดูจาก Field Note ที่เขาทำมา ก็ไม่ต้องแก้ไขอะไรมาก ไม่มีอะไรที่ต้องแก้ไขมาก ที่แก้ส่วนใหญ่จะเป็น wording การเขียนข้อความไม่กระชับ ไม่ชัดเจน ข้อความไม่กลมกลืน อะไรพวกนี้”

(นักประเมินอภิमान 4, สัมภาษณ์ 29 มี.ค.2549)

นักประเมินอภิमान 1 และนักประเมินอภิमान 4 กล่าวว่า มีการวางแผนทดลองให้นักประเมินอภิमानออกไปตรวจเยี่ยมสถานศึกษา เป็นทีมแรก เป็นการนำร่อง แล้วกลับมาเขียนรายงานให้เสร็จ จัดพิมพ์ให้เรียบร้อยส่ง สมศ. เพื่อเป็นตัวอย่งว่า การเขียนรายงานถูกต้องหรือไม่ แต่มีข้อจำกัดเรื่องเวลาจึงไม่สามารถทำได้ จึงให้นักประเมินอภิमानแต่ละคนร่วมทีมกับนักประเมินภายนอก แล้วรีบเขียนรายงานส่งให้ สมศ. แต่ยังไม่ได้รับคำตอบจาก สมศ. จึงดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอกตามกำหนดเวลา

“บริษัทใช้วิธีให้ผู้ประเมินอภิमानเนี่ยออกไปประเมินด้วย แล้วเขียนร่างรายงานเนี่ยให้เสร็จ แล้วก็จัดพิมพ์ให้เรียบร้อย แล้วส่งไป สมศ.ตรวจดูว่าที่รายงานอย่างเนี่ยใช้ได้ไหม ถูกต้องไหม ควรต้องปรับปรุงอะไรบ้าง ก็ส่งไป 2 ทีม มีของผมกับของ อ. เดิมที่เคยคิดว่าจะให้ผู้ประเมินอภิमानออกไปทีมเดียวกันทั้ง 5 คนเลยโรงเรียนแรก แล้วรีบเขียนรายงานออกมา แต่เวลามันจำกัดกว่า สมศ.จะแบ่งงานให้ได้ ใครจะได้ที่ไหน อย่างไร เวลาจำกัด ก็ต้องรีบออกไปประเมิน แผนเดิมก็ทำไม่ได้ บริษัทก็วางไว้ให้ผู้ประเมินอภิमानไม่ต้องไปประเมินมากจะได้มาช่วย ผมรับเพียง 3 โรงเรียน”

(นักประเมินอภิमान 1, สัมภาษณ์ 6 มี.ค.2549)

“บริษัทก็วางแผนให้ผู้ประเมินอภิमानออกประเมินเป็นทีมแรก เพื่อกลับมาทำรายงาน ปรากฏว่าเวลาไม่มี เพราะกว่าจะได้โรงเรียนทำสัญญา

ออกประเมิน ก็จะไม่ทันต่อกำหนดส่งงาน จึงยกเลิก แต่ให้ผู้ประเมินอภิमान แยกกันไปอยู่ที่มิตต่าง ๆ เพื่อออกประเมิน รู้สึกว่าจะให้กลุ่ม “นักประเมิน อภิमान 1” คล้ายนำร่อง แล้วกลับมาทำรายงาน เพื่อเป็นตัวอย่าง คือรับ ส่ง สมศ.ก่อน แต่ก็ยังไม่ได้รับตอบกลับมา ก็เลยต้องว่ากันไป”

(นักประเมินอภิमान 4, สัมภาษณ์ 29 มี.ค.2549)

จากการศึกษาเอกสารพบว่า หน่วยประเมินได้จัดทำเอกสารแบบตรวจสอบ คุณภาพรายงาน เอกสารแบบตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงาน และคู่มือการตรวจสอบ ความถูกต้องของรายงาน โดยยึดหลักเกณฑ์และแนวทางการประเมินคุณภาพภายนอกของ สมศ. ดังข้อความที่ปรากฏในเอกสารดังนี้

“หจก.ประเมินดี ได้จัดทำแนวทางในการตรวจสอบความถูกต้องของ รายงานขึ้น โดยยึดหลักเกณฑ์และแนวทางการประเมินคุณภาพภายนอกของ สมศ. (เล่มสีส้มและเล่มสีน้ำเงิน) รวมทั้งคำชี้แจงเพิ่มเติมของ สมศ. เพื่อให้ผู้ ประเมินใช้เป็นคู่มือในการตรวจสอบความถูกต้องของรายงาน ก่อนส่ง รายงานการประเมินต่อ หจก.ประเมินดี และเพื่อให้ผู้ตรวจสอบรายงานใช้ เป็นคู่มือในการตรวจรายงานก่อนส่งสถานศึกษา และ สมศ.ต่อไป”

(เอกสารคู่มือการตรวจสอบความถูกต้องของรายงาน, 2548)

ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ ที่ กล่าวว่

“แล้วก็ตรวจรายงานบนสิ่งที่คุยกันไว้ นะคะ ว่าดูอะไรบ้าง ซึ่งแล้ว ออกแบบไว้ให้แล้ว ว่าจะต้องดูอะไรบ้าง นะคะ”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่กล่าวว่า นอกจากการจัดทำเอกสารคู่มือในการ ตรวจสอบแก้ไขบันทึกภาคสนามแล้ว หน่วยประเมินยังได้ตั้งผู้ช่วยนักประเมินอภิमान โดยแต่งตั้ง จากนักประเมินภายนอกบางคน และพนักงานฝ่ายวิชาการของหน่วยประเมิน ทำหน้าที่ใส่ตัวเลข

ตรวจสอบตัวเลข ฯลฯ เพื่อทำหน้าที่กรองงานเบื้องต้น ก่อนส่งให้นักประเมินอภิमानตรวจสอบการใช้ภาษา ความสอดคล้อง ฯลฯ

“แล้วก็ผู้ช่วยผู้ประเมินอภิमान เรามีผู้ช่วยผู้ประเมินอภิमानด้วยนะคะ. เพราะว่าเนื่องจากภาระของผู้ประเมินอภิमानค่อนข้างมาก และการประเมินรอบนี้มันมีรายละเอียดจุกจิก เกี่ยวกับตัวเลข การลงตัวเลข อะไรเยอะเยอะละเอียดยิบมาก ดังนั้น ผู้ช่วยประเมินอภิमानจะเป็นคนลงตัวเลข และก็คิดตรวจสอบตัวเลขมาให้ก่อน ซึ่งแอ้ว ออกแบบมาให้ตามนี้แล้ว หลังจากนั้นผู้ประเมินอภิमत่านก็จะดู เอ้อ...ในเรื่องของความสอดคล้องในเรื่องของลีลาการเขียน มากกว่าจะมานั่งตรวจสอบตัวเลขว่าทำถูกทำผิด”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 ม.ค.2549)

“บริษัทเราต้องมีการกำหนดงานขึ้นมาเพิ่ม ก็คือให้มีผู้ช่วยผู้ประเมินอภิमत่านหลายคนเลย ตอนนี้ผู้ประเมินภายนอกที่ว่างงานเสร็จแล้วเนี่ยก็มานั่งช่วยกัน ช่วยกันตรวจสอบตัวเลข บวก ลบ คูณ หาร ช่วยกันดูเกี่ยวกับเรื่อง Field Note..... ทำกันด้วยใจจริง ๆ ใครว่าง ใครขึ้นมา....มันทำให้พวกผมไม่ต้องไปนั่งบวกเลขซ้ำสองครั้งสามครั้ง”

(นักประเมินอภิमत่าน 3, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

1.1.5 การจัดสรรงบประมาณ

เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ให้สัมภาษณ์ว่า เนื่องจาก สมศ.กำหนดให้มีนักประเมินอภิमत่านขึ้น ภายหลังกหน่วยประเมินจึงไม่ได้กั้นงบประมาณส่วนของนักประเมินอภิमत่านไว้ในช่วงแรกเจ้าของหน่วยประเมินจึงต้องประเมินอภิमत่านงานประเมินคุณภาพภายนอกด้วยตัวเองทั้งหมด ทำให้คุณภาพของงานลดลง

“เมื่อทำงานไปแล้วระยะหนึ่ง สมศ. บังคับหน่วยต้องมีนะ ต้องเซ็นมาด้วยนะ ต้องรับผิดชอบด้วยนะ นั่นหมายถึงว่า การประเมินอภิमत่านต้องเกิดอย่างจริงจัง เมื่อเกิดอย่างจริงจังต้องมีค่าใช้จ่ายตรงนี้ แต่หน่วยจัดการไม่ได้ในเรื่องค่าใช้จ่ายในการประเมินอภิमत่าน เลยยังไม่มีค่าใช้จ่ายตรงนี้ แอ้ว ก็เลยทำด้วยตัวเอง พอทำด้วยตัวเองคุณภาพก็ไม่เกิดหรือตรงนี้ มีทำได้บ้าง

เท่านั้นเอง แต่ถามว่าเข้มข้นมั้ย ไม่เข้มข้น เพราะมีเทอมหนึ่งแล้วทำเอง แล้วต้องเซ็นชื่อ 300 กว่าเล่ม คุณภาพจะเกิดได้อย่างไร..... มันแค่ตรวจแบบฟอร์มให้เป็นไปตาม สมศ.เท่านั้นเอง ในเรื่องเนื้อหาไม่ได้ดูเท่าไร”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 ม.ค.2549)

ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของนักประเมิน 4 ที่กล่าวว่า

“ปีสุดท้ายของรอบแรกเนี่ย สมศ.ก็กำหนดให้ผู้ประเมินอภิमानเนี่ย ทำหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพของรายงานคุณภาพภายนอก แต่มีข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณนะอาจารย์นะ ในการที่จะเอามาเป็นค่าใช้จ่ายในการประเมินอภิมาน ทางบริษัทโดย อาจารย์แอมวี่ ซึ่งเป็นผู้ประเมินอภิมานด้วย ท่านก็ทำหน้าที่เป็นผู้ประเมินอภิมานคนเดียวของบริษัท ก็ทราบว่าท่านเหน็ดเหนื่อยมากนะครับ”

(นักประเมินอภิมาน 4, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ในภาคการศึกษาต่อมา สมศ. จ่ายค่าภาษีมูลค่าเพิ่มเอง หน่วยประเมินจึงนำงบประมาณในส่วนที่ไม่ต้องจ่ายค่าภาษีมูลค่าเพิ่มมาเป็นค่าตอบแทนให้นักประเมินอภิมาน เจ้าของหน่วยประเมินจึงขอความร่วมมือจากนักประเมินอภิมานมาช่วยประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอก

“แอมวี่ เริ่มให้ได้ก็ตอนที่ สมศ.ให้ VAT แอมวี่ ก็เลยจะให้.... แต่ในเทอมหน้าเนี่ยได้ข่าวจาก สมศ.จะไม่ให้ VAT อีกแล้ว ทีนี้แอมวี่ ก็เอ๊ะ...จะทำอย่างไร”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 ม.ค.2549)

เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ยังกล่าวอีกว่า อย่างไรก็ตามนักประเมินอภิมานทุกคนยังไม่ได้ค่าตอบแทน ในการตรวจสอบงานประเมินคุณภาพภายนอก ทั้งนี้เพราะหน่วยประเมินมีภาระในการจ่ายค่าสถานที่ตั้งหน่วยประเมิน เงินเดือนพนักงาน ประกอบกับงานของ สมศ.ไม่สม่ำเสมอ จึงทำให้หน่วยประเมินได้รับงานไม่สม่ำเสมอ เช่นปีที่แล้วได้รับงาน 4 เดือน แต่หน่วยประเมินต้องมีรายจ่ายดังกล่าว 12 เดือน ทำให้ไม่มีเงินจ่ายให้กับนักประเมินอภิมาน ซึ่งต้อง

รอเงินงวดที่สองก่อนจึงจะจ่ายเงินค่าตอบแทนให้นักประเมินอภิมานได้ นักประเมินอภิมานให้ข้อมูลสอดคล้องกับข้อมูลดังกล่าว ดังนี้

“งานของ สมศ.เนี่ย เราได้รับงานไม่สม่ำเสมอ.... อย่างปีที่แล้วเนี่ย ใต้งาน 4 เดือน แต่จ่ายเงินค่าสถานที่ ค่าพนักงาน 12 เดือน..... หน่วยประเมินจะไม่มีรายรับพอที่จะมาจ่ายค่าผู้ประเมินอภิมาน..... แอ้ว ก็ยังติดค้างท่าน ท่าน อยู่หลายท่าน ก็เป็นหนี้ สองสามหมื่น ตอนนี..... แต่แอ้วก็ยังไม่มีเงินให้ เงินรอบสองต้องออกมาก่อนถึงจะได้”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“ผมก็ไม่ได้รู้เรื่องนี้ ก็เฉย ๆ ก็แล้วแต่ มันก็เห็นใจผู้ประเมิน เพราะเอาเงินมาจากนี้แหละ ผู้ประเมินในที่นั่นแหละแบ่งมาให้ เราก็รู้สึกยังไงอยู่นะ ยังไม่คุ้นกับระบบอย่างเนี่ย ก็เกรง ๆ ใจเขาอยู่ แต่ยังไม่ได้อ่านนะ เพียงแต่คิด คิด กัน”

(นักประเมินอภิมาน 1, สัมภาษณ์ 6 มี.ค.2549)

“เรื่องเงินก็ไม่ใส่ใจอะไร ขอให้งานเข้าบริษัทให้ถูกต้องก่อน ที่ผมทำอยู่ตอนนี้ก็คือแค่นี้”

(นักประเมินอภิมาน 2, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“บริษัทตอนนี้เนี่ยเอาตัวไม่รอด ถ้าจะทำให้คุณภาพงานดีจริง ๆ เอาตัวไม่รอด คือตอนนี้บริษัทเราจัดสรรอาจารย์ก็รู้อยู่ใช่ไหมครับว่าก็เปอร์เซ็นต์อยู่ แล้วก็มีค่าพนักงาน ค่าอะไรกันอยู่ เผลอของเราเนี่ยไม่ได้ตั้งแบบบ้านทำเป็น office..... ตั้งแบบนี้มันก็มีค่าใช้จ่าย ซึ่งจริง ๆ แล้วเนี่ยเอาเข้าจริง ๆงบประมาณตรงเนี่ยในหนึ่งโรงเรียนนะ ให้บริษัทเจียดจ่ายยังไงมันก็ไม่พอ... ประเด็นมันอยู่ที่บริษัทอดัดใจอยู่ว่า ใช้ผู้ประเมินอภิมานแล้ว ใ้อจะโทรตามให้มาช่วยกันทำงานก็ไม่เต็มปาก เป็นเพียงว่าเราบอกอาจารย์ผมว่า ผมจะมาช่วย อูย... แก่ดีอกดีใจ แต่แกไม่กล้าเอ่ยปาก เข้าใจว่าเรื่องงบประมาณอยู่ในใจแก”

(นักประเมินอภิมาน 3, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ในภาคต้นของปีการศึกษา 2549 สมศ. ได้จัดทำโปรแกรมการตรวจงานสำเร็จรูปขึ้น ทำให้การตรวจงานของนักประเมินง่าย และสะดวกยิ่งขึ้น เพราะโปรแกรมสามารถตรวจคะแนน ค่าร้อยละ และระดับคุณภาพได้ ให้เจ้าหน้าที่ของหน่วยประเมินหรือผู้ช่วยนักประเมินอภิमानทำได้ นักประเมินอภิमानตรวจสอบความสอดคล้องในส่วนที่หนึ่งของรายงาน ตรวจสอบตอนที่สองของรายงาน การเขียน ความตระหนัก ความพยายาม ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ สมศ. กำหนด และตรวจสอบส่วนที่สามของรายงาน เรื่องการวิเคราะห์ SWOT ข้อเสนอแนะ จุดที่ควรพัฒนา ทิศทางการพัฒนาสถานศึกษาในอนาคต ทำให้ภาระงานของนักประเมินอภิमानลดน้อยลง

“สมศ. มีโปรแกรมการตรวจงาน ซึ่งดีมากเลย วันหนึ่งแอ้วเลย อ่านงานอภิमानได้ประมาณ 8 เล่ม โปรแกรมนี้มาช่วยแอ้ว น่องเค้าแก้ในเรื่องตัวเลขให้แอ้วเลย เพราะฉะนั้น ในเรื่องของความสอดคล้อง ในเรื่องของตัวเอง กับระดับคุณภาพ ถูกแก้โดยเจ้าหน้าที่เรา เพราะฉะนั้นภาระที่แอ้วต้องดูก็คือ ส่วนที่ 1 ว่าเขาเขียนสอดคล้องกับหัวข้อไหมนะคะ ดูการเขียน A1 A2 ในรายงานนะคะ และที่ใน Field Note ว่ามันเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ สมศ. กำหนดหรือเปล่า และก็ดูส่วนที่ 3 ของรายงาน ในเรื่องการวิเคราะห์ SWOT ข้อเสนอแนะในเรื่องของจุดที่ควรพัฒนา ในเรื่องของทิศทาง ภาระก็เลยน้อยลง แอ้วก็เลยทำได้เยอะ”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 ม.ค.2549)

เนื่องจากโปรแกรมการตรวจงานสำเร็จรูปของ สมศ. ทำให้ภาระงานของนักประเมินอภิमानน้อยลง ประกอบกับ สมศ. ให้นำหน่วยประเมินจ่ายค่าภาษีมูลค่าเพิ่มเอง เจ้าของหน่วยประเมินจึงกำหนดค่าตอบแทนในการตรวจสอบรายงานการประเมินคุณภาพภายนอก โดยผู้ช่วยผู้ประเมินอภิमानให้ค่าตอบแทนเล่มละ 200-250 บาท นักประเมินอภิमानเล่มละ 200-300 บาท

“ภาระงานของผู้ประเมินอภิमानน้อยลงแล้ว เพราะ สมศ. มีโปรแกรมการตรวจงานสำเร็จรูป และอีกอย่าง สมศ. เค้าผลักภาระภาษีมูลค่าเพิ่มกลับมาให้เราอีกแล้ว แอ้วก็เลยจะให้ผู้ช่วยผู้ประเมินอภิमानเหี้ย 200-250 ส่วนผู้ประเมินอภิमानก็ประมาณ 200-300”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 ม.ค.2549)

1.2 การตรวจสอบการวางแผนการประเมินคุณภาพภายนอก

1.2.1 ตรวจสอบการกำหนดวัตถุประสงค์

เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ นักประเมินอภิमान และนักประเมินภายนอกหน่วยใหญ่ ให้ข้อมูลสอดคล้องกันว่า ทีมนักประเมินภายนอกไม่ต้องกำหนดวัตถุประสงค์ในการประเมินคุณภาพภายนอก เนื่องจาก สมศ. ได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้แล้ว ดังนั้น ฝ่ายประเมินอภิमानจึง ไม่ต้องตรวจสอบวัตถุประสงค์ของการประเมินคุณภาพภายนอก

“คือมันมีวัตถุประสงค์รวมอันใหญ่ ต้องประเมินโรงเรียนเพื่อที่จะหาว่าโรงเรียนได้มาตรฐานหรือไม่ได้มาตรฐาน มีจุดเด่นจุดด้อยตรงไหน คือวัตถุประสงค์ทั่วไป ไม่ได้กำหนดวัตถุประสงค์เอง ฉะนั้นจึงไม่มีการตรวจสอบวัตถุประสงค์”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“สำหรับวัตถุประสงค์เนี่ย สมศ.กำหนดไว้แล้ว เราปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของ สมศ.และของบริษัท”

(นักประเมินอภิमान 1, สัมภาษณ์ 6 มี.ค.2549)

“เราไม่ได้กำหนดวัตถุประสงค์นะคะ เราทำตามวัตถุประสงค์ที่ สมศ.กำหนดไว้แล้ว”

(นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 20 มี.ค.2549)

“วัตถุประสงค์นี้ สมศ.เค้ากำหนดไว้แล้ว เราก็ปฏิบัติตาม เราจึงไม่ต้องตรวจสอบอะไรอีก แต่ที่เราจะดูก็คงจะทำการประเมินตามวัตถุประสงค์มีัยมากกว่า”

(นักประเมินอภิमान 2, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“วัตถุประสงค์เขาก็กำหนดไว้ชัดเจนแล้ว สมศ. เราก็ดำเนินการตามนั้น”

(นักประเมินอภิमान 3, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

“วัตถุประสงค์ สมศ.กำหนดเอาไว้แล้ว ไม่ได้ตรวจสอบอะไร เราไม่มีสิทธิ์ไปเปลี่ยนแปลงอะไรด้วย ต้องปฏิบัติตามนั้น”

(นักประเมินอภิमान 4, สัมภาษณ์ 29 มี.ค.2549)

1.2.2 ตรวจสอบวิธีดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอก

เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ให้ข้อมูลว่า ฝ่ายประเมินอธิมานไม่ได้ตรวจสอบวิธีดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอก โดยเฉพาะในรอบที่สอง เพราะ สมศ.ได้กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยจัดทำบันทึกภาคสนามให้นักประเมินภายนอกใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล แต่ฝ่ายประเมินอธิมานดำเนินการจัดประชุมนักประเมินภายนอกทั้งหมดของหน่วยประเมินก่อนออกประเมินสถานศึกษา เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจหลักเกณฑ์ของ สมศ. การเก็บข้อมูลด้านผู้บริหาร ด้านครู และด้านผู้เรียน เพื่อทำความเข้าใจให้ตรงกัน ดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน

“ไม่ได้มีการตรวจสอบ แต่ก่อนออกภาคสนามหน่วยจัดประชุมรวมเลย ว่าเราจะมีวิธีดำเนินงานอย่างไรบ้างในเรื่องผู้บริหาร ด้านครู ด้านผู้เรียน ค่ะ เราประชุมใหญ่ร่วมกัน ตกกลงเป็นแนวทางเดียวกัน ผู้ประเมินอธิมานให้การอบรม แนะนำ..... วิธีการประเมินคุณภาพภายนอก สมศ. บังคับอยู่แล้วนะ เพราะ Field Note ของ สมศ.ตอนนี้ค่อนข้างละเอียดมาก คือต้องเก็บตามที่ สมศ.กำหนดไว้ ที่ สมศ.วางแผนไว้..... วันนั้นที่มีการประชุมใหญ่เราได้คุยกัน กรอบการประเมินคุณภาพภายนอกในแต่ละมาตรฐาน แต่ละตัวบ่งชี้ สมศ. เป็นผู้กำหนดไว้ชัดเจน”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 ม.ค.2549)

ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลจากนักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ และนักประเมินอธิมาน

“ผู้ประเมินอธิมานเค้าไม่ได้ตรวจสอบการวางแผนการประเมิน แต่เขาตรวจเอกสารที่เราส่งไป”

(นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 20 มี.ค.2549)

“วิธีการประเมินหรืออะ ไม่ได้ตรวจสอบอะไร แต่บริษัทจัดประชุมรวมทั้งหมด.... บริษัทก็จะให้ผู้ประเมินอธิมานแนะแนวทางการเก็บข้อมูลตาม Field Note ของ สมศ.”

(นักประเมินอธิมาน 2, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“ถ้าพูดในแง่ของผู้ประเมินอภิमान เราก็ไม่ได้ไปตรวจสอบ.... มีการประชุมพัฒนาบุคลากรกันว่า มาตรฐานนี้ควรจะเก็บอะไร อย่างไร ก็คือ พัฒนาศักยภาพของผู้ประเมินภายนอกไปด้วย”

(นักประเมินอภิमान 3, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

“ไม่ได้มีการตรวจสอบวิธีดำเนินการ เพราะ สมศ.ทำ Field Note ให้แล้วในการเก็บข้อมูล มีการประชุมครับ เพื่อซักซ้อมความเข้าใจให้ตรงกัน ตามแนวทางของ สมศ. เพราะบางที่ก็ยังมีข้อสงสัย สมศ.เอง บางที่ก็ยังไม่ชัดเจนต้องปรับแก้ตลอด จึงต้องประชุมทำความเข้าใจให้ตรงกัน..... มี Field Note ครับในการเก็บข้อมูล ทำให้ง่ายชัดเจนขึ้นว่าจะต้องดูอะไร แต่ว่า มันละเอียดมากจนทำไม่ค่อยทันกัน”

(นักประเมินอภิमान 4, สัมภาษณ์ 29 มี.ค.2549)

หลังจากประชุมรวมแล้วก็จะแยกประชุมกลุ่มย่อย แต่ละทีมจะแบ่งมาตรฐานกันรับผิดชอบ ใครได้มาตรฐานใดก็จะรับผิดชอบไปตลอด กำหนดกันคร่าว ๆ แต่ละมาตรฐานว่าต้องเก็บรวบรวมข้อมูลอะไร อย่างไร นัดวันเวลาให้ตรงกัน

“เราประชุมใหญ่ร่วมกัน ตกกลางเป็นแนวทางเดียวกัน แล้วจากนั้นกลุ่มเค้าก็จะไปคุยของเขาอีกทีหนึ่ง บางกลุ่มก็ได้ข่าวว่าเขามีเครื่องมือเครื่องมือเพิ่มไปด้วย อย่างขั้นก่อนประเมินศึกษา เราก็มีเอกสารให้ว่าจะเก็บข้อมูลจากตรงไหนได้บ้าง”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“ปกติแล้วเราก็ต้อง ในทีมเรามีการประชุมกันก่อนที่จะออกไปประเมินก็ต้องซักซ้อมความเข้าใจในด้านต่าง ๆ ให้ชัดเจนว่าเราจะไปทำหน้าที่อะไร ยังไง ใครรับผิดชอบมาตรฐานอะไร แล้วนัดแนะวันเวลาให้ตรงกัน”

(นักประเมินอภิमान 1, สัมภาษณ์ 6 มี.ค.2549)

“ก่อนประเมินเราก็มาประชุมหรือคุยกันใน ของเราแบ่งมาตรฐานกัน ใครเจาะลึกแต่ละมาตรฐานก็ตรวจไป เราก็จะกำหนดคร่าว ๆ ว่าแต่ละมาตรฐานจะมีอะไรบ้าง จะดูจากเอกสารอะไรบ้าง..... เราคุยกันก่อนว่า

มาตรฐานนี้จะเก็บอย่างไร เราจะแบ่งกันตายตัวไปเลย ใครประเมินระดับประถม ใครประเมินระดับก่อนประถม ใครระดับมัธยม ใครรับระดับใด ก็ทำตลอดสายเลย ใครมาตรฐานไหนก็ทำไปตลอด อย่างที่ดูด้านประถมกับครูประถมแบบนี้ พี่ก็จะดูหมดทั้งสาย”

(นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 20 มี.ค.2549)

“บริษัทจัดประชุมรวมทั้งหมดแล้ว จากนั้นก็แยกกันตามกลุ่มของตน ตามที่บริษัทกำหนดรายชื่อไว้ว่าจะอยู่กลุ่มไหน.... แยกกลุ่มย่อยมาก็ตกลงกันว่าจะดูมาตรฐานอะไรกัน ระดับใด วางแผนจะออกไปโรงเรียนใดก่อนหลัง ส่วนจะเก็บข้อมูลอย่างไร อันนี้ก็แล้วแต่ เพราะผู้ประเมินทุกคนได้ผ่านการอบรมมาแล้วต้องรู้ แล้วก็มีคู่มือ เช่น มาตรฐานนี้จะสัมภาษณ์ใคร สังเกตอะไร เอกสารอะไร บริษัททำให้ให้แล้ว”

(นักประเมินอภิमान 2, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“ประชุมกลุ่มย่อยก็แบ่งงานกัน ใครทำมาตรฐานไหน กำหนดนัดหมายกัน”

(นักประเมินอภิमान 4, สัมภาษณ์ 29 มี.ค.2549)

จากภารกิจในการดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอกของนักประเมินอภิमानในหน่วยประเมิน สอดคล้องกับเอกสารคู่มือดำเนินการประเมิน เพราะจากการศึกษาเอกสารพบว่า นักประเมินอภิमानประจำหน่วยประเมินจัดทำแนวทางการเก็บข้อมูลมาตรฐาน : ประถม และมัธยม เอกสารคู่มือดำเนินงานประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดหน้าที่รับผิดชอบของหัวหน้าทีม และหน้าที่รับผิดชอบของผู้ประเมินภายนอก การส่งงานให้หน่วยประเมิน ตารางรายละเอียดการจ่ายเงิน สรุปการพิจารณาระดับคุณภาพ ฯลฯ เพื่อเป็นแนวทางในการประเมินสถานศึกษาให้กับนักประเมินภายนอก

“หน้าที่รับผิดชอบของผู้ประเมิน

1. ร่วมกับคณะผู้ประเมินดำเนินการประเมินสถานศึกษา ตามหลักวิชาการประเมิน ตั้งแต่การวางแผนร่วมกัน... ศึกษารายงานการประเมิน

ตนเองของสถานศึกษา เก็บข้อมูล... ซึ่งให้เห็นจุดเด่นจุดที่ควรพัฒนา... โดยมีการประชุมร่วมกันทุกวัน...

2. รับผิดชอบในการจัดทำแบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม และรายงานการประเมิน....

3. กรณีมีการโต้แย้งของสถานศึกษา... ต้องร่วมประชุมกับคณะผู้ประเมิน เพื่อพิจารณายืนยัน หรือปรับปรุงแก้ไข....”

(เอกสารคู่มือดำเนินงานประเมิน ฯ หน้า 2, 2549)

1.2.3 ตรวจสอบการกำหนดแหล่งข้อมูล สารสนเทศ/วิธีรวบรวมข้อมูล และกลุ่มตัวอย่าง

เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่กล่าวว่า นักประเมินอภิमानไม่ได้ตรวจสอบการกำหนดแหล่งข้อมูล สารสนเทศ / วิธีรวบรวมข้อมูล กลุ่มตัวอย่างของทีมนักประเมินภายนอก ก่อนออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษา แต่มีการตรวจสอบหลังจากนักประเมินภายนอกส่งรายงานการประเมินแล้ว นักประเมินอภิमानจึงทำการตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงานสรุปผลสุดท้าย

“การประเมินอภิमानไม่ได้ตรวจสอบเหล่านี้ อันนี้แล้วว่ามันจะไปอยู่ตอนที่เขาตรวจรายงานและ Field Note ผู้ประเมินอภิमानจะต้องดูว่าใน Field Note เนี่ย เก็บข้อมูลไว้ครบถ้วนไหม เพียงพอนำเชื่อถือหรือเปล่า เป็นสามเส้าค่ะ ซึ่งจะปรากฏในรายงาน และ Field Note มากกว่า”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 ม.ค.2549)

นักประเมินอภิमानและนักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ ให้ข้อมูลเพิ่มเติม ว่า ในการประชุมกลุ่มย่อยก่อนออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษา นักประเมินอภิमान และนักประเมินภายนอกจะร่วมกันกำหนดแหล่งข้อมูล สารสนเทศกันคร่าว ๆ มีการเชิญผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้ เช่น ด้านปฐมวัย เป็นต้น

“แหล่งข้อมูลจริง ๆ แล้วผู้ประเมินทุกคนต้องมี concept อยู่ในใจก่อนแล้วว่า รับผิดชอบมาตรฐานตรงนี้จะไปเก็บอะไร...วางแผนปรึกษาหารือกันสอบถามกัน.... เอาแต่ละมาตรฐานมาศึกษา ดู กำหนดไว้มาตรฐานที่ 1 จะดู

จากอะไร.... เชิญคนที่มีความชำนาญ เช่น ระดับอนุบาล ซึ่งค่อนข้างจะดู ยากหน่อยเนี่ย เราก็เชิญผู้เชี่ยวชาญทางด้านอนุบาลมาทำคู่มือ มาทำองค์ ความรู้ มาอธิบาย

(นักประเมินอภิमान 1, สัมภาษณ์ 6 มี.ค.2549)

“เรากำหนดไว้ล่วงหน้าเลยว่าเราจะดูอะไรบ้าง..... เราจะดูธรรมเนียม เราจะดูกลยุทธ์ จะดูแผนปฏิบัติการ... โดยเราจะประชุมกัน แต่เวลาเก็บ ข้อมูลจริง ๆ ได้มากกว่านั้นก็โอเค เก็บข้อมูลนี้ดูจากหลายแหล่งมากเลย.... สัมภาษณ์เราก็มีสัมภาษณ์เยอะมากเลย ถ้ามีวัดเราก็ไปวัดด้วย ชุมชนด้วย ผู้ปกครองนักเรียน พวกมอเตอร์ไซด์รับจ้างที่มาส่งเด็ก ร้านค้าก็สัมภาษณ์”

(นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 20 มี.ค.2549)

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการศึกษาเอกสารการสังเกต การสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และอื่น ๆ ตามความเหมาะสม สำหรับรอบที่สอง สมศ.ได้จัดทำบันทึกภาคสนาม สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ละเอียดชัดเจน นักประเมินภายนอกต้องเก็บข้อมูลให้ครบถ้วน ตามบันทึกภาคสนามที่ สมศ.กำหนด

“แต่รอบหลังการเก็บข้อมูลค่อนข้างจะเป็นปรนัยชัดเจน สมศ.กำหนด ไว้ให้แล้วว่าจะเก็บอะไรบ้าง มีการปรับปรุงการเก็บข้อมูล Field Note ใหม่ ต้องไปเก็บให้ได้ตามนั้น แต่มันเยอะ.....”

(นักประเมินอภิमान 1, สัมภาษณ์ 6 มี.ค.2549)

“วิธีที่เราเก็บศึกษาจากเอกสารก็เป็นวิธีปกติ สังเกต สัมภาษณ์ ทั้ง สามอย่างเนี่ยค่ะ”

(นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 20 มี.ค.2549)

“ผมก็ใช้วิธีที่ สมศ.กำหนดไว้เนาะครับ ศึกษาเอกสาร สังเกต สัมภาษณ์ และวิธีอื่น ๆ ด้วย เช่น แบบสอบถามโรงเรียนแต่ละโรงเรียนก็สภาพแตกต่างกัน ไป จะไปกำหนดตายตัวไม่ได้ว่าจะต้องเก็บข้อมูลวิธีนั้นเท่านั้น วิธีนี้เท่านั้น ไม่ได้ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ณ ขณะนั้น เวลานั้นด้วย แต่รอบที่สองเนี่ย

สมศ. ได้ทำ Field Note ให้ละเอียดมากเลย ชัดเจนในการเก็บ แต่มันมากจน
ทำไม่ทันกับเวลา 3 วัน จริง ๆ ก็สองวันครึ่ง เพราะช่วงบ่ายก็ต้องรายงานด้วย
วาจาแล้ว”

(นักประเมินอภิमान 2, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“จริง ๆ ก็คือการเก็บข้อมูลเนี่ย สมศ.ก็กำหนดอย่างที่อาจารย์ทราบนะ
นะครับ วิธีเก็บข้อมูลก็ศึกษาเอกสารบ้าง จากการสัมภาษณ์บ้าง จากการ
สังเกตบ้าง....

แต่ในรอบที่สองเนี่ย บางอย่างมันใช้ตัวอย่างไม่ได้ เช่น กรณีครูเนี่ยเรา
ต้องศึกษาครูทุกคน... ของเราบริษัทเราใช้วิธีแก้ปัญหาโดยใช้แบบสอบถาม
มาช่วย”

(นักประเมินอภิमान 3, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

“ใช้วิธีศึกษาเอกสาร สังเกต สัมภาษณ์ อื่น ๆ อาจใช้แบบสอบถาม
อะไรอย่างเนี่ย เก็บข้อมูลแบบสามเส้า แต่อบสองนี้ สมศ. กำหนดมาให้เลย
ทำ Field Note มาให้เก็บตามนั้น ละเอียดมาก เก็บไม่ค่อยจะทันกัน”

(นักประเมินอภิमान 4, สัมภาษณ์ 29 มี.ค.2549)

สำหรับกลุ่มตัวอย่าง นักประเมินอภิमानและนักประเมินภายนอกของ
หน่วยประเมินขนาดใหญ่ให้ข้อมูลว่า นักประเมินภายนอกแต่ละคนจะใช้เกณฑ์ด้านจำนวน
แตกต่างกันไป แต่ส่วนใหญ่แล้วมุ่งการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างให้เป็นตัวแทนมากที่สุด

“กลุ่มตัวอย่างจะเหมาะสมหรือไม่ เราไม่ได้ไปดูรายละเอียดขนาดนั้น
แต่แต่ละคนเขาคงต้องรับผิดชอบตัวเอง ผู้ประเมินอภิमानก็คงตรวจแค่รายงาน
ให้สอดคล้องถูกต้องกับ Field Note”

(นักประเมินอภิमान 1, สัมภาษณ์ 6 มี.ค.2549)

“สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ตั้งเกณฑ์ไว้ว่า พี่จะสัมภาษณ์เด็ก 100 % ถ้า
เป็นโรงเรียนใหญ่ก็ 50 ขึ้น หมายถึง ครูคะ ถ้านักเรียนก็ส่วนใหญ่จะใช้
ตัวแทนนักเรียนโดยรวม เช่น ห้องละ 5 คน เขามาประชุมกันแล้วก็ถามตามที่

เรารู้จักครุมาว่าอย่างนั้น ๆ เราทำมาตรฐานของเรา แต่เราจะถามเผื่อ
กันด้วย แต่ละคนก็จะเก็บเพื่อกัน”

(นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 20 มี.ค.2549)

“กรณีสมมติว่าเด็ก 2,000 คน แล้วมี เอาจ่าย ๆ นะ มีตั้งแต่ ม.1 –
ม.3 เราก็จะคำนวณจาก 2,000 คนว่า เอาซัก 10 % จะพอไหม 10 % มันก็
คือ 200 นี้เราก็จะไปกระจาย เราจะสัมภาษณ์เด็กชั้น ม.1 ซักเท่าไร ม.2 ซัก
เท่าไร ม.3 ซักเท่าไร ให้มันครบตามจำนวน 200..... เด็กเนี่ยเราจะใช้การ
สัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ เจอที่โรงอาหารก็จะสัมภาษณ์ เจอที่มานั่งก็
สัมภาษณ์ หลายคนบอกว่า เอ๊ะ...สัมภาษณ์อย่างไร 200 ผมเคยทำมาแล้ว
สัมภาษณ์ได้ ถ้าเรามีประเด็นชัด ๆ ว่าจะไปสัมภาษณ์อะไร ไม่ใช่คุยเรื่อย
เปื่อย เจาะเป็นประเด็น ๆ ไปนะทัน”

(นักประเมินอภิमान 3, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

1.2.4 ตรวจสอบแผนการวิเคราะห์ข้อมูลของคณะนักประเมินภายนอก

เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ และนักประเมินอภิमान ให้ข้อมูล
สอดคล้องกันว่า นักประเมินอภิमानไม่ได้ตรวจสอบแผนการวิเคราะห์ข้อมูลของทีมนักประเมิน
ภายนอก แต่จะตรวจสอบในบันทึกภาคสนาม และรายงานสรุปผลสุดท้าย เนื่องจากทีมนัก
ประเมินภายนอกไม่ได้วางแผนวิเคราะห์ข้อมูลไว้ เพราะ สมศ. กำหนดการวิเคราะห์ข้อมูลไว้ใน
บันทึกภาคสนามแล้ว ดังนั้น นักประเมินอภิमानซึ่งออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษากับนักประเมิน
ภายนอก จึงกำหนดการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันว่า ใครเก็บรวบรวมข้อมูลมาตรฐานใด ก็จะ
วิเคราะห์ข้อมูลมาตรฐานนั้นเบื้องต้น จากนั้นจึงประชุมแสดงความคิดเห็นและวิเคราะห์ร่วมกัน
ก่อนรายงานด้วยวาจากับสถานศึกษา

“การวิเคราะห์ข้อมูลก็ไม่ได้ตรวจสอบเช่นเดียวกัน คือดูตอนส่งรายงาน
ทีเดียวเลย ผู้ประเมินแต่ละทีมก็วางแผนกันเอง ส่วนใหญ่ใครจะลึก
มาตรฐานไหนก็จะวิเคราะห์มาตรฐานนั้น แล้วก่อนรายงานด้วยวาจาก็จะมา
พูดคุยถามไถ่กันอีกที ว่าเห็นด้วยหรือไม่อย่างไร ก็คุยกัน”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“เป็นเรื่องของผู้ประเมิน ส่วนหนึ่งเขาจะเขียนไว้ใน Field Note และใน รายงาน และอีกส่วนหนึ่งเป็นหน้าที่ของหัวหน้าคณะผู้ประเมิน หัวหน้าคณะ จะเป็นผู้วิเคราะห์ในภาพรวมอีกที... การวิเคราะห์ทำเป็นรายมาตรฐานและ ตัวบ่งชี้ และในภาพรวม เช่น จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา..... ก็จะคุยกันในช่วงที่ ไปประเมิน พูดคุยกันตลอดเวลา รวมทั้งช่วงเก็บข้อมูลด้วย มีการ ปรึกษาหารือกันก่อนที่จะรายงานเนี่ย จะมาปรึกษากัน”

(นักประเมินอภิमान 1, สัมภาษณ์ 6 มี.ค.2549)

“ทุกคนวิเคราะห์งานของตนเองฮะ ผู้ประเมินทุกคนต้องวิเคราะห์เป็น จากนั้นจึงจะมาคุยกัน อาจเป็นช่วงพักกลางวัน หรือตอนเย็น ก่อนรายงาน กับโรงเรียนเราก็จะประชุมร่วมกันอีกที”

(นักประเมินอภิमान 2, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“คนที่รับผิดชอบในแต่ละมาตรฐานเนี่ยนะครับ ก็จะไปวิเคราะห์ข้อมูล ของตนเองมา.... เสร็จแล้วทีมจะมาช่วยกันดูอีกทีที่เหตุผล เพราะว่าผลการ ประเมินเนี่ยไม่ใช่ผลการประเมินของคนใดคนหนึ่งเป็นผู้รับผิดชอบ มันเป็น ทั้งทีม แล้วสุดท้ายก็ต้องมาสรุปเป็นจุดเด่นจุดด้อยในภาพรวมของสถาน ศึกษาอีกที ซึ่งต้องมาวิเคราะห์ในภาพรวมอีกที”

(นักประเมินอภิमान 3, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

“การวิเคราะห์นี่ก็ แต่ละคนจะวิเคราะห์ข้อมูลตามมาตรฐานที่ตัวเอง รับผิดชอบก่อน จากนั้นจึงมาประชุมกันอีกครั้ง ส่วนใหญ่จะเป็นไปตาม เจ้าของมาตรฐาน เพราะเขาเจาะลึกมาแล้ว คนอื่น ๆ ก็เป็นเพียงให้ข้อมูล เพิ่มเติม”

(นักประเมินอภิमान 4, สัมภาษณ์ 29 มี.ค.2549)

การวิเคราะห์จะนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร สังเกต สัมภาษณ์ มาวิเคราะห์ว่าสอดคล้องกันหรือไม่ ถ้าสอดคล้องกันก็ถือว่าข้อมูลนั้นใช้ได้ เป็นการตรวจสอบ ข้อมูลแบบสามเส้า

“เราจะนำข้อมูลทั้งสามทางที่ได้จาก การศึกษาเอกสาร สังเกต สัมภาษณ์ มาวิเคราะห์ว่ามันสอดคล้องกันไหม ถ้ามันสอดคล้องกันก็ถือว่า ใช้ได้ ตัวเองวิเคราะห์มาตรฐานที่ตัวเองเจาะลึกก่อน แล้วก็มาประชุมกันอีก ครั้งหนึ่งว่ามาตรฐานเราเองก็เป็นอย่างเนี่ย อย่างเนี่ย เห็นด้วยไหม ในฐานะ ที่เค้านูในมุมมองกว้าง”

(นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ , สัมภาษณ์ 20 มี.ค.2549)

1.3 การตรวจสอบกรอบการประเมินคุณภาพภายนอก

1.3.1 ตรวจสอบเหตุผล ความคาดหวัง ขอบเขต และจุดเน้น การประเมินคุณภาพภายนอก

จากการสัมภาษณ์เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ กล่าวว่า

“เหตุผล ความคาดหวัง สมศ.กำหนดหมดเลย ทั้งกำหนดขอบเขต จุดเน้น เพราะเราทำตามข้อกำหนดเค้าเป๊ะเลย เราไม่มีสิทธิ์ที่จะริเริ่มหรือทำอะไรที่น้อยกว่า สมศ.กำหนดได้เลย เพราะมีสัญญาครอบคลุมกำกับอยู่ด้วย บอกเอาไว้ชัดเจนว่าเราต้องทำอะไรบ้าง เราทำตาม สมศ.ทุกอย่าง คือ ณ ตอนนี้อย่างนี้ เราต้องทำข้อเสนอการประเมินไปยัง สมศ.ในการทำงานนะนะคะ เราก็ต้องทำตามนั้นแหละคะ ทีนี้ไอ้เรื่องวัตถุประสงค์อะไรต่าง ๆ สมศ.เป็นผู้กำหนดไว้ วิธีดำเนินการทำยังไง ๆ สมศ.ก็กำหนดไว้ทั้งหมด แล้วยังเมืองไทย มันแทบเหมือนกับคนเก็บข้อมูลเท่านั้น คือมันไม่เหมือนเมืองนอก เมืองนอกเป็นอิสระ การจัดการศึกษาของแต่ละโรงเรียนมีความแตกต่างกันด้วยมั้ง มันจะมีเอกลักษณ์ของโรงเรียนเค้า แต่โรงเรียนเมืองไทยมันเหมือนกัน วิธีการประเมินมันก็เหมือนกัน ๆ กัน”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่กล่าวว่า สมศ.เป็นผู้กำหนด เหตุผล ความคาดหวัง ขอบเขตและจุดเน้นในการประเมินคุณภาพภายนอกไว้แล้ว หน่วยประเมินต้อง ดำเนินการตามกรอบที่ สมศ.กำหนดไว้นี้ ดังนั้น นักประเมินอกิमानจึงไม่ต้องตรวจสอบข้อกำหนด เบื้องต้นดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของนักประเมินอกิमान และนักประเมินภายนอก

“ไม่ได้มีการตรวจสอบข้อกำหนดเบื้องต้น เหตุผลในการประเมินความคาดหวัง ขอบเขตจุดเน้น ส่วนใหญ่เรายึดกรอบของ สมศ.เป็นหลัก บริษัทก็มีส่วน เป็นคนกำหนดแนวทางเพิ่มเติมไปอีก เรียกว่าทำความเข้าใจ บางทีเขากำหนดแนวทางไว้อย่างเนี้ยอะไรไม่ชัดเจน บริษัทจะประชุมผู้ประเมินเพื่อหารือร่วมกัน มีการประชุมทั้งหมดเลยที่โรงแรม.... คราวที่แล้ว เขาก็มีชุดที่เตรียมการไว้ก่อน ที่บริษัทเราเรียกปรึกษาก็มาปรึกษาหารือกัน.... โดยเฉพาะในรอบที่ใช้แบบเก็บข้อมูลใหม่ แบบรายงานใหม่ต้องทำความเข้าใจตรงกัน บริษัทต้องเคลียร์จุดนี้ให้ตรงกัน แล้วมีข้อขัดแย้งหรือสงสัย บริษัทจะทำหนังสือให้ สมศ.ตอบคำถาม”

(นักประเมินอภิมาน 1, สัมภาษณ์ 6 มี.ค.2549)

“หลักการและเหตุผล ความคาดหวัง ขอบเขตและจุดเน้น อะไรเนี่ย สมศ.ได้กำหนดไว้แล้ว แต่ว่าทางบริษัทก็ได้กำหนดไว้อีกที่ว่า ผู้ประเมินอภิมานต้องทำอะไร... แต่พอรอบสองเราเข้ามาทำประเมินอภิมานกันอย่างเต็มที่เนี่ย... แล้วก็มันเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ เปลี่ยนหลักเกณฑ์ เปลี่ยนวิธีการประเมิน เปลี่ยนวัตถุประสงค์การประเมินเสียด้วยซ้ำไปะรอบนี้... ฉะนั้น งานที่เข้ามาเนี่ยมันก็จะ เป็น concept ที่ไม่ตรงกันอยู่ มีความหลากหลายกันอยู่.....เราพบว่างานที่เราต้องมาดูเนี่ยมีการปรับแก้ค่อนข้างมาก เพราะฉะนั้น เราก็มานั่งดูว่าเราจะทำอย่างไรให้มันทันตามกำหนดเวลา แล้วก็มีความคุณภาพด้วย”

(นักประเมินอภิมาน 3, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

“ไม่มีการประเมินอภิมานในเรื่องของหลักการและเหตุผล ความคาดหวัง ขอบเขตและจุดเน้น สมศ.เป็นผู้กำหนดไว้หมดแล้ว เราต้องดำเนินการตามนั้น”

(นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 20 มี.ค.2549)

1.3.2 ตรวจสอบการวางแผนกำหนดผู้เกี่ยวข้องในการประเมินคุณภาพภายนอก

นักประเมินอภิมานไม่ได้ตรวจสอบการวางแผนการกำหนดผู้เกี่ยวข้องในการประเมินคุณภาพภายนอก เพราะ สมศ.กำหนดการประชุมผู้เกี่ยวข้อง ฯ ไว้แล้วในวันแรกของการตรวจเยี่ยมในรอบแรก และในวันที่สองของการตรวจเยี่ยมในรอบที่สอง

จากการศึกษาเอกสารรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของรอบที่สองพบว่า สมศ.กำหนดตารางพบผู้เกี่ยวข้อง ฯ ไว้ดังนี้

“วันที่..... เดือน..... พ.ศ. 25.....

07.00 - 09.00 น.	สังเกตการณ์มาเรียนของนักเรียน บรรยากาศก่อน เข้าเรียน กิจกรรมเคารพธงชาติ
09.00 - 10.00 น.	ประชุมกับคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ตัวแทน ผู้ปกครองและศิษย์เก่า เพื่อสอบถามข้อมูลทั่วไป
10.10 - 11.30 น.	ประชุมกับกลุ่มงานบางกลุ่ม เพื่อรวบรวมข้อมูล หลักฐาน
11.30 - 12.30 น.	พักรับประทานอาหาร
12.30 - 16.30 น.	เก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม
16.30 น.	เดินทางกลับ”

(รายงานการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา, หน้า 45, 2549)

จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมพบว่า ในรอบแรกของการประเมินคุณภาพภายนอก สมศ.ให้หน่วยประเมินแจ้งตารางการประเมินให้สถานศึกษาทราบล่วงหน้า ทำให้ผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้อง ฯ จัดเวลาของตนมาประชุมได้ แต่ในรอบที่สอง สมศ.ห้ามหน่วยประเมินแจ้งสถานศึกษาว่าจะไปตรวจเยี่ยมวันใด ทำให้การแจ้งวันประชุมกับผู้เกี่ยวข้อง ฯ กระชั้นชิด เตรียมตัวไม่ทัน จึงไม่ค่อยมีผู้เกี่ยวข้อง ฯ มาร่วมประชุม และจากการสัมภาษณ์เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ นักประเมินอภิมาน และนักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ เกี่ยวกับการกำหนดผู้เกี่ยวข้องในการประเมินคุณภาพภายนอก ข้อมูลสอดคล้องกันดังนี้

“ผู้ประเมินอภิมานก็ไม่ได้ตรวจสอบ เพราะประเมินภายนอกไม่ได้
กำหนดเป็นแผนไว้ จะไปตรวจสอบตอนส่งรายงานเลย”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“การประเมินรอบสองเนี่ย ในวันที่สองเขาจะเชิญคณะกรรมการสถานศึกษา มาประชุมในช่วงเก้าโมงเช้า เพราะว่าอยู่ในโปรแกรมการตรวจเยี่ยม.... ไปพบผู้บริหารเคื่อก่อน เราก็ให้ตารางตรวจเยี่ยม.... ในตารางจะกำหนดไว้เลยว่าวันนี้จะพบใคร พุดกับใคร.... เช่นจะประชุมกรรมการสถานศึกษาในวันนี้เนี่ยเป็นกิจกรรมหลัก”

(นักประเมินอภิमान 1, สัมภาษณ์ 6 มี.ค.2549)

“ผมไม่ได้ตรวจสอบนะฮะ ผู้ประเมินเคื่อก้ไม่ได้วางแผนไว้ สมศ.เคื่อกำหนดไว้ให้เราประชุมผู้เกี่ยวข้อง คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง รอบสองเนี่ยเขา กำหนดไว้ในวันที่สองของการตรวจเยี่ยม มากันน้อยเพราะเคื่อดีริยมตัวไม่ทัน เคื่อมีงานกัน”

(นักประเมินอภิमान 2, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“ไม่ได้ตรวจสอบแผนกำหนดผู้เกี่ยวข้องนะครับ ผู้ประเมินเคื่อก้ไม่ได้ทำแผนไว้ ในรอบแรกเนี่ย สมศ.ประสานไปว่าจะไปวันที่ 1, 2, 3 ทางบริษัท เราก็แจ้งไปอีกวันที่ 1, 2, 3 ชื่อใครบ้าง แล้วบริษัทบอกไปแม้กระทั่งกำหนดว่าวันที่ 1 จะทำอะไร วันที่ 2 จะทำอะไร ประชุมใครบ้าง ที่นี้รอบนี้เนื่องจากไม่มีการติดต่อ แต่ สมศ.เนี่ยเคื่อกำหนดให้มีการประชุมกรรมการสถานศึกษา ประชุมผู้ปกครอง อะไรเนี่ยครับ เป็นวันที่สอง คาดว่าโรงเรียนจะประสานงานได้ทัน จริง ๆ ไม่ทันหรือครับ อูกระหุก..... แต่ในรอบสองเนี่ยโรงเรียนประสานงานไม่ค่อยทัน”

(นักประเมินอภิमान 3, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

“ไม่ได้ประเมินอภิमानในส่วนนี้ ผู้ประเมินก็ไม่ได้วางแผนไว้ แต่ สมศ. กำหนดไว้ในตารางตรวจเยี่ยมตารางการประเมินนะ ว่าต้องประชุม คณะกรรมการสถานศึกษา สมาคมครูและผู้ปกครอง ชุมชน ผู้ปกครอง ส่วนใหญ่ สมศ.กำหนดไว้ทั้งนั้นนะครับ เราไม่ต้องไปตรวจสอบอะไร”

(นักประเมินอภิमान 4, สัมภาษณ์ 29 มี.ค.2549)

“ไม่ได้มีการตรวจสอบจากประเมินอภิमान แต่การกำหนดผู้เกี่ยวข้อง นั้น พอเราประชุมในวันแรกเสร็จแล้ว เราก็จะบอกโรงเรียนว่าเราต้องการ ประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา ชุมชน และผู้ปกครอง เพราะฉะนั้น โรงเรียนจัดหา ส่วนเจ้าอาวาสส่วนใหญ่เราจะไปคารวะท่านที่วัด หรือ โรงเรียนใดมีศักยภาพที่จะเชิญท่านมาก็โอเค สมศ.วางเกณฑ์ไว้ให้สัมภาษณ์ ใครบ้างเราก็ดำเนินการตามนั้น”

(นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 20 มี.ค.2549)

1.3.3 ตรวจสอบการวางแผนรายงานในลักษณะเป็นระยะ ๆ และ รายงาน สรุปผลสุดท้าย

จากการสัมภาษณ์เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ และนักประเมิน อภิमानพบว่า ไม่มีการตรวจสอบการวางแผนรายงานเป็นระยะ ๆ หรือรายงานระหว่างการตรวจ เยี่ยมสถานศึกษา ทั้งนี้เพราะการตรวจเยี่ยมสถานศึกษาใช้เวลาระยะสั้น ๆ เพียง 3 วัน และ ประกอบกับนักประเมินอภิमानออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษาด้วย การรายงานจึงเป็นการรายงาน สรุปผลสุดท้ายครั้งเดียว แต่ขณะตรวจเยี่ยมสถานศึกษาจะมีการโทรศัพท์ พูดคุย สอบถามปัญหา การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น หรือช่วงวันหยุดจะประชุมปรึกษาหารือ ทำความเข้าใจหลักเกณฑ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะในช่วงแรก ๆ ของการประเมินรอบสอง

“ไม่มีการรายงานเป็นระยะ ๆ เป็นการรายงานสรุปผลสุดท้ายตอนส่ง รายงานเลย เพราะทำงานเพียง 3 วันเองพี่.... เก็บข้อมูลก็แทบไม่ทันแล้ว แต่ มีโทรถามปัญหาจะแก้ไขอย่างไรกัน อ้อ ! มีประชุมวันหยุดก็จะมาซักซ้อม พูดถึงปัญหากัน สำหรับคนที่มีปัญหา”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“ไม่มีการรายงานเป็นระยะ ๆ เพียงแต่ว่ามีปัญหาอะไรก็จะถาม หรือ บริษัทมีอะไรเปลี่ยนแปลงตาม สมศ. ก็รายงานผลสรุปสุดท้ายคือส่งรายงาน อย่างเดียว โดยเฉพาะเทอมนี้ปรึกษาอยู่ตลอดเวลา อาจารย์แอดว๊นงอยู่เนี่ย รับโทรศัพท์ อย่างนี้จะเก็บข้อมูลอะไร อย่างไร”

(นักประเมินอภิमान 1, สัมภาษณ์ 6 มี.ค.2549)

“ไม่ได้รายงานเป็นระยะหรือกะ 3 วันเท่านั้นเอง รายงานสุดท้ายเลย คือส่งรายงานนั้นเลยพร้อม Field Note แต่ว่ามีปัญหาอะไรก็จะโทรถามไปที่ อาจารย์แล้ว”

(นักประเมินอภิमान 2, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“การรายงานเป็นระยะไม่มี มีการรายงานสุดท้ายเลย การติดตามงาน การไปดูด้วยตัวเองเนี่ย อาจารย์แล้วทำได้ในฐานะที่เป็นผู้จัดการบริษัทเนี่ย อาจารย์แล้วทำได้ เช่นไปที่..... ที่..... แต่อาจมีปัญหาเรื่องเวลา ท่านก็ใช้วิธีการเชิญประชุม เชิญมาหารือกันระหว่างการประเมิน พูดคุย เจอปัญหาอะไรบ้าง..... แต่เรื่องการติดต่อกันทางโทรศัพท์ การคุยกันถึงปัญหาต่าง ๆ อันนี้มันอยู่ตลอดเวลา ทราบว่าวัน ๆ หนึ่งผู้ประเมินประสานงานเข้ามาเยอะ”

(นักประเมินอภิमान 3, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

ภายนอก
ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นักประเมิน

“เราไม่มีการรายงานผลเป็นระยะ ๆ มีรายงานเมื่อทำรายงานเสร็จสุดท้ายเลย มีแต่บริษัทโทรเข้ามาถาม มีปัญหาอะไรมั๊ย”

(นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 20 มี.ค.2549)

1.3.4 ตรวจสอบคุณภาพของนักประเมินภายนอกและงบประมาณ

นักประเมินอภิमानไม่ได้ตรวจสอบคุณภาพของนักประเมินภายนอก ทั้งนี้เพราะ สมศ.เป็นผู้กำหนดคุณสมบัติของนักประเมินภายนอก ทั้งด้านการศึกษา ประสบการณ์ และทักษะ / ความสามารถ ตลอดจนจรรยาบรรณของนักประเมินภายนอก เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ และนักประเมินอภิमानให้ข้อมูลดังกล่าว

“การตรวจสอบคุณสมบัติของนักประเมินภายนอกไม่ได้ตรวจสอบ อันนี้มีการตรวจสอบโดยระบบของ สมศ.นะคะ ในด้านการศึกษา ประสบการณ์ ทักษะ ความสามารถ ใช้อย่างหมดเลย”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“ไม่มีการตรวจสอบอะไร เพราะคุณสมบัตินี้ สมศ.เป็นผู้กำหนด ใครเข้ามา
มาก็ต้องมีคุณสมบัติทั่วไป คุณสมบัติเฉพาะตามที่ สมศ.กำหนด”

(นักประเมินอภิมาน 2, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“สมศ.กำหนดไว้แล้วว่า ผู้ประเมินจะต้องมีคุณสมบัติอย่างไร มีทั้ง
คุณสมบัติทั่วไป คุณสมบัติเฉพาะ จรรยาบรรณ ผู้ประเมินอภิมานก็ไม่
จำเป็นต้องไปตรวจสอบ”

(นักประเมินอภิมาน 4, สัมภาษณ์ 29 มี.ค.2549)

เมื่อนักประเมินภายนอกเข้ามาสังกัดในหน่วยประเมินแล้ว หน่วย
ประเมินโดยนักประเมินอภิมานจะต้องอบรมให้คำแนะนำการทำงานอีกครั้ง มีการจัดระดับนัก
ประเมินภายนอกตามประสบการณ์ เวลาจัดทีมทำงานจะได้จัดคละกันไป เพื่อให้ผู้มีประสบการณ์
มากกว่าช่วยแนะนำผู้มีประสบการณ์น้อยกว่า หรือผู้เข้ามาทำงานใหม่

“ครับ มันกลับกรองมาจาก สมศ. แล้วบริษัทเราก็แบ่งผู้ประเมินไป
ตามประสบการณ์เหมือนกันนะ บริษัทเราเนี่ยจัดระดับของผู้ประเมินไว้ตาม
ประสบการณ์.... เขาจะมี record ไว้ว่าใครมีประสบการณ์อะไร อย่างไร
เวลาจัดทีมก็จะคละกันไป.... เขาคลعهให้ผู้ประเมินที่มีประสบการณ์สูงเนี่ย
ต้องมีแทรกอยู่ในนั้น คละกัน ผู้มีประสบการณ์สูง ปานกลาง น้อย หวังจะให้
เป็นที่เลี้ยงกันด้วย”

(นักประเมินอภิมาน 1, สัมภาษณ์ 6 มี.ค.2549)

“เป็นเรื่องที่ สมศ.กำหนด แต่บริษัทเราต้อง train นะ เป็นความ
รับผิดชอบ..... คุณภาพของการประเมินโดยรวมก็จะดีขึ้น เดียวนี้เนี่ย อย่าง
อาจารย์ทราบ เราก็ไม่ได้ว่าผู้ประเมินรุ่นหลัง ๆ เป็นอะไร ยังไง แต่ค่อนข้าง
จะเป็นผู้ประเมินได้ง่ายกว่าเดิม”

(นักประเมินอภิมาน 3, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

นอกจากนี้ นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ยังมีความคิดเห็นว่า วุฒิการ ศึกษาของนักประเมินภายนอกควรจบปริญญาโทเป็นอย่างน้อย และมีประสบการณ์ทางการศึกษาด້วย

“ไม่มีการตรวจสอบของผู้ประเมินอกิมาณในด้านคุณสมบัติที่เหมาะสม เพราะได้รับการคัดเลือกจาก สมศ.มาแล้ว แต่พื้มีความเห็นว่่าน่าจะเป็นปริญญาโทเป็นอย่างน้อย ปริญญาตรีน้อยไป ประสบการณ์น่าจะมีด้ว้ทางการศึกษาสำคัญ อาชีพอื่น ๆ ไม่น่าจะดี เค้าจะไม่ค่อยรู้เรื่อง ต้องผ่านทางการศึกษา”

(นักประเมินภายนอกหน่วยใหญ่, สัมภาษณ์ 20 มี.ค.2549)

ในด้านงบประมาณก็เช่นเดียวกัน นักประเมินอกิมาณไม่ได้ตรวจสอบการจัดสรรงบประมาณ ทั้งนี้เพราะ สมศ.เป็นผู้กำหนดจัดสรรงบประมาณให้กับหน่วยประเมิน โดยสถานศึกษาขนาดเล็กไม่มีปฐุมวัย ให้ค่าตอบแทน 25,000 บาท สถานศึกษาขนาดกลางไม่มีปฐุมวัย ให้ค่าตอบแทน 30,000 บาท สถานศึกษาขนาดใหญ่ไม่มีปฐุมวัย ให้ค่าตอบแทน 35,000 บาท และสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษไม่มีปฐุมวัย จะให้ค่าตอบแทน 40,000 บาท ถ้าสถานศึกษาขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ และขนาดใหญ่พิเศษ มีปฐุมวัยต่ำกว่า 30 คน จะได้เพิ่มอีกสถานศึกษาละ 3,000 บาท แต่ถ้าปฐุมวัยมากกว่า 30 คนขึ้นไป จะได้เพิ่มอีกสถานศึกษาละ 5,000 บาท หน่วยประเมินจะแบ่งไว้ 20 เปอร์เซนต์ ให้นักประเมินภายนอก 80 เปอร์เซนต์ นักประเมินภายนอกจะต้องจ่ายภาษีหัก ณ ที่จ่าย ภาษีมูลค่าเพิ่ม และภาษีส่วนบุคคล นอกจากนี้ยังต้องจ่ายค่าเขียนรายงาน ค่าตรวจ ค่าพิมพ์ เช่นสถานศึกษาขนาดเล็กไม่มีปฐุมวัย จ่ายค่าเขียน 700 บาท ค่าตรวจ 500 บาท และค่าพิมพ์ 1,300 บาท เป็นต้น

“ในเรื่องงบประมาณเดี๋ยวนี้เราให้หัวหน้ากลุ่มมากกว่า เพราะว่ามีภาระงานก็คือ ท่านจะต้องมารวมเล่ม ส่งพิมพ์นะคะ ตรวจสอบความถูกต้องก็จะมีค่าใช้จ่ายเหล่านี้ ก็คิดจากโรงเดี๋ยวนี้ประมาณ 2,500 เอ้อ.... เท่ากันนะคะ ถ้ามีอนุบาลจะเพิ่มขึ้น ซึ่งอยู่ในร้อยละ 80 ของผู้ประเมินอยู่แล้วแหละ เพียงแต่เราจัดสรรให้เพื่อไม่ให้เขาเกิดปัญหากัน เพราะเรื่องเงินเนี้ยคนไทยจะหาพูดเองก็จะไม่สะดวกใจ แอ้วก็เลยจัดการให้เลย ใครที่เป็นหัวหน้ากลุ่มจะได้เท่านี้้นะ”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“เดี๋ยวนี้ สมศ.เค้าให้แบบนี้ะ พี่...พี่...เขียนลงไปเป็นแถวเลยนะ อย่างนี้ขนาดเล็ก 25,000 ขนาดกลาง 30,000 ขนาดใหญ่ 35,000 ขนาดใหญ่พิเศษ 40,000 และทุกขนาดถ้ามีอนุบาลไม่ถึง 30 คน เพิ่มอีกขนาดละ 3,000 แต่ถ้ามีอนุบาลเกิน 30 คนขึ้นไป เพิ่มอีกขนาดละ 5,000”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 21 ก.ค.2549)

“ส่วนงบประมาณเขาแบ่งให้ 80 : 20 รู้สึกว่าเขาจะมีตารางให้ แจกทุกคน ว่าโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ คนละเท่าไร”

(นักประเมินอภิमान 1, สัมภาษณ์ 6 มี.ค.2549)

“การประเมินภายนอกไม่ใช่อาชีพ มันเลี้ยงชีพไม่ได้นะ เพราะฉะนั้นทำด้วยความสุข เพราะฉะนั้นถ้าไม่มีความสุขกับการทำงานตรงเนี่ย มันเลี้ยงชีพไม่ได้ รายได้มันนิดเดียว อย่างที่เล่าให้ฟัง เนี่ยขาดทุน”

(นักประเมินอภิमान 3, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

“ในด้านงบประมาณพี่ว่าเค้าให้เราไปให้ถูกไปหน่อย 80 : 20 เราต้องจ่ายทุกอย่าง ค่ากิน ค่าเดินทาง ค่าที่พัก ค่า zerox เอกสาร ทั้งหมด ภาษีหัก ณ ที่จ่าย 3% VAT 7% รวมเป็น 10 % เราก็ได้ 70 % แต่มันดูหุหุหรือน้อย 80 % : 20 %”

(นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 20 มี.ค. 2549)

1.4 การประเมินอภิமானงานประเมินคุณภาพภายนอก

1.4.1 การรวบรวมการวิเคราะห์และการสังเคราะห์ข้อมูล

ในเรื่องการรวบรวม การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ข้อมูล เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ซึ่งเป็นนักประเมินอภิमानด้วย กล่าววว่า

“อ้อ...ที่ผ่านมาก็แล้วประเมินอภิमानเองเราก็ทำตามที่ สมศ.กำหนด แต่ในขณะเดียวกัน เนื่องจากตอนนั้นแล้วทำคนเดียว มันก็มีหลุดบ้างนะคะ ความรอบคอบของเราไม่เต็มร้อยนะคะ.... แต่มาในแผนนี้เราดูจาก Field Note เราไม่ได้ดูภาคสนามว่าเขาทำอย่างไร จากร่องรอยภาคสนามก็คือ

Field Note เอ้... ตรงนี้เก็บข้อมูลไม่ครบ ตรงโน้นขาดไฉนไฉนนี้ เราก็ได้ประเมินตรงนี้ ดูตรงนี้เหมือนกัน ทีนี้ในเรื่องจะมาปรับปรุงแก้ไขเนี่ย ก็ใช้วิธีส่งกลับไปให้เค้าแก้เป็นหลัก ผู้ประเมินอภิमानแก้ไขเป็นรอง การส่งกลับไปให้เค้าแก้ เขตนั้นก็เพื่อ让她พัฒนางาน ได้เห็นข้อบกพร่องของตนเอง.... เราได้ดูการวิเคราะห์ข้อมูลของเธอ ซึ่งบางทีที่ผัดมันไม่เป็นไปตามที่ สมศ. กำหนด เช่น อัตราส่วน เอ้อ...จากครูที่มีอยู่จริงกับครูตามเกณฑ์ บางคนก็ไปเอาผู้บริหารมารวมด้วยอะไรเหล่าเนี่ย เราก็ดูตรงนั้นด้วย

การสังเคราะห์ข้อมูลตรงนี้เราดูจากเนื้อหารายงานเป็นสำคัญมากกว่าว่าการสรุปมันสอดคล้องกันทั้งเล่มไหม ดูความสอดคล้องของรายงานมากกว่า คือจะไม่ดูวิธีการทำงานของเธอ ดูจากผลผลิต คือตัวรายงานเลยมากกว่า บางเล่มมันฟ้องเลยว่ารายงานเนี่ยมันไม่สอดคล้องกันมา พอเห็นปุ๊บเรารู้เลย เค้ามันเป็นขมชั้นมาเลย ไม่ได้สังเคราะห์ ไม่ร่วมกัน บางเล่มบางตอนก็จะทราบจากรายงาน ก็ส่งกลับไปแก้ไข แต่ก็จะไม่มียากเท่าไร”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 ม.ค.2549)

จากการสัมภาษณ์นักประเมินอภิमानทั้งสิ้นคน ซึ่งออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษาด้วยได้กล่าวว่า

“ปกติเนี่ยเราคุยกันก่อนก่อนที่จะรายงาน แล้วเค้าก็เขียนรายงานมาตามที่ได้ปรึกษาหารือกัน แล้วหัวหน้าคณะเนี่ยเวลามารวบรวมเป็นเล่มเนี่ยมันต้องอ่านตลอด.... ก็การวิเคราะห์ของเค้าเนี่ย แต่ละคนรับผิดชอบมาตรฐานจะเป็นคนวิเคราะห์จากหลักฐานที่โรงเรียน.... การประเมินรอบสองเนี่ยจะมีการพิจารณา 2 ส่วน ประเมินแบบอิงเกณฑ์ เป็นเกณฑ์ของสมศ. อิงเกณฑ์ของ สมศ.นี้ก็ต้องมีมาตรฐาน ตัวชี้วัดเกณฑ์คล้ายที่ผ่านมากำหนดไว้เลย.... เป็นไปตามดุลยพินิจหลักฐานข้อมูลของผู้ประเมิน โดยการศึกษาเอกสาร สังเกต สัมภาษณ์ มันก็ออกมาตามนั้น ก็วิเคราะห์มาตามนั้น

ส่วนอิงสถานศึกษา.... ดูจากมีการพัฒนาหรือเปล่า การประเมินในรอบแรกก็บอกล่วงหน้าพัฒนาขึ้นไป.... ดูจากเรื่องของการบรรลุไม่บรรลุ

วัตถุประสงค์..... ผู้ประเมินอภิमानก็ต้องตรวจดู แต่ Field Note กับรายงานให้สอดคล้องกัน”

(นักประเมินอภิमान 1, สัมภาษณ์ 6 มี.ค.2549)

“เรื่องของการวิเคราะห์ สังเคราะห์นี้ ผมไม่ได้ไปดูสักว่าใครวิเคราะห์อย่างไร ดูจาก Field Note และรายงาน ให้ข้อมูลสอดคล้องกัน ไม่ขัดแย้งในแต่ละมาตรฐาน”

(นักประเมินอภิमान 2, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“จริง ๆ แล้วผู้ประเมินก็วิเคราะห์มาส่วนหนึ่งแล้วใน Field Note แล้วกลับมาเขียนรายงาน สมศ.ได้กำหนดวิธีการ ข้อมูล อะไรที่จะมีวิเคราะห์ก็คือเรื่องของเกณฑ์ เรื่องของตัวบ่งชี้ เรื่องของมาตรฐาน แต่เนื่องจากที่ผมบอกเป็นการประเมินช่วงแรก concept ของผู้ประเมินไม่ตรงกัน ฉะนั้นผู้ประเมินอภิमानต้องกลับไปตรวจสอบ Field Note เลยว่าการประเมินอิงเกณฑ์เนี่ยถูกต้องไหม ตามวัตถุประสงค์ของ สมศ. เช่นตรงไหนใช้ร้อยละ ตรงไหนใช้จำนวนคน.... แล้วเมื่อเทียบกับการประเมินอิงสถานศึกษาก็ไปดูอีกว่า concept ที่ว่าอิงสถานศึกษาเนี่ยจริง ๆ สมศ.เขาต้องการดูว่าสถานศึกษาประเมินตนเองเป็นอย่างไร ทั้งวางแผนยังไง ตั้งเป้าไว้อย่างไร.....

หลังจากที่ประเมินแต่ละเกณฑ์ แต่ละตัวบ่งชี้ แต่ละมาตรฐานเนี่ย มันก็สามารถมองเห็นจุดเด่น มองเห็นจุดด้อยออกมาได้ เป็น concept ที่มองภาพสถานศึกษา”

(นักประเมินอภิमान 3, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

“ก็แค่ดูว่ารายงานสอดคล้องกันไหม เพราะบางเล่มเหมือนต่างคนต่างทำมา แล้วเอามารวมกัน บางมาตรฐานจึงไม่สอดคล้องกัน เช่นผู้บริหารในมาตรฐาน 18 ดีมาก แต่ไปมาตรฐานผู้เรียนครูที่ตรงกันกับพอใช้ มันไม่สอดคล้องกัน ก็ต้องแก้ไขพวกเหล่านี้ การรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล คิดว่าผู้ประเมินก็ดำเนินการได้ดีแล้ว เพราะประเมินมาหลายโรงเรียนแล้ว แต่ถ้าเป็นผู้ประเมินใหม่ที่เพิ่งเข้ามาก็ต้องตรวจดูเข้มหน่อย ดูจาก Field Note กับรายงาน

ผมเองก็ออกประเมินด้วย เราจะวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตามมาตรฐาน ที่ตนเองรับผิดชอบก่อน แล้ววันที่ 3 ก่อนรายงานด้วยวาจาก็จะมาพร้อมกัน สอบถามความเป็นไปได้ หรือใครมีข้อมูลมาขัดแย้งอย่างไรก็ตกลงร่วมกันอีก ที่ แล้วก็สรุปเป็นผลออกมา”

(นักประเมินอภิमान 4, สัมภาษณ์ 29 มี.ค.2549)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ และนัก ประเมินอภิमानทั้งสี่คนดังกล่าว สรุปได้ว่า

1. นักประเมินภายนอกจะเป็นผู้รวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล มาตรฐานที่ตนรับผิดชอบก่อน แล้วประชุมร่วมกัน สังเคราะห์อีกครั้งหนึ่ง
2. หัวหน้าทีมจะตรวจสอบจากบันทึกภาคสนามซึ่ง สมศ. กำหนดไว้ ชัดเจน ต้องรวบรวมข้อมูลจากการศึกษารายงาน การพัฒนาตนเองของสถานศึกษา (SAR) ศึกษา เอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์
3. นักประเมินอภิमानดำเนินการตรวจสอบการรวบรวม การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ข้อมูลจากการตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงาน โดย
 - ตรวจสอบตามที่ สมศ.กำหนด
 - ดูร่องรอยภาคสนามโดยพิจารณาจากบันทึกภาคสนาม
 - ตรวจสอบการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล ให้ถูกต้องเป็นไปตาม เกณฑ์ สมศ.
 - ตรวจสอบการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์
 - ตรวจสอบผลการประเมินแบบอิงเกณฑ์และอิงสถานศึกษา
 และจากการสัมภาษณ์นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นหัวหน้าทีมนักประเมินภายนอกด้วย พบว่าข้อมูลสอดคล้องกับข้อสรุปดังกล่าว

“เขาวิเคราะห์มาอย่างไรไม่ได้ไปดูเขา แต่ถ้าไม่เหมือนกับวันที่เรา ประชุมกันก่อนจะนำเสนอด้วยวาจากับโรงเรียน ก็ต้องแก้ไขตรงกัน ที่นี้ใน การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ก็จะได้จาก Field Note ว่าใช้วิธีสังเกต สัมภาษณ์ ศึกษาเอกสาร นะคะ ดูทั้งจาก SAR..... รวบที่สองเนี่ย Field

Note จะชัดเจนเลย ถ้าเป็นสมัยก่อนยังไม่ค่อยชัดเจน แต่ก็ดูว่าสอดคล้องกันใหม่ รอบนี้ Field Note ละเอียดมาก การวิเคราะห์ชัดเจนขึ้น

เมื่อต่างคนต่างวิเคราะห์ สังเคราะห์ แล้วเราจะมาร่วมกันสังเคราะห์อีกทีหนึ่ง มาดูกันอีกครั้งก่อนที่รายงานด้วยวาจา หลังจากนั้นหัวหน้าทีมจะเป็นผู้รวบรวม ผู้รับผิดชอบ ดูความสอดคล้องไม่สอดคล้อง ดูตั้งแต่ตั้งแต่นำหน้าแรกไปเลย

เมื่อทำร่างรายงานเสร็จแล้วส่งบริษัท ก็จะส่งให้ผู้ประเมินภายนอกตรวจ เขาก็จะ comment ว่าความน่าจะเป็นอย่างไร ๆ แล้วให้เรากลับไปทบทวนใหม่”

(นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 20 มี.ค.2549)

1.4.2 ข้อมูลมีความเที่ยง ความตรง และความถูกต้องแม่นยำ

จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ นักประเมินภายนอก และนักประเมินภายในภายนอก พบว่า นักประเมินภายนอกตรวจสอบความเที่ยง ความตรง และความถูกต้องแม่นยำของข้อมูล โดยตรวจสอบจากบันทึกภาคสนาม ในบันทึกภาคสนามกำหนดการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ข้อมูล เช่น รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ และอื่น ๆ ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า การหาความตระหนัก ความพยายาม ต้องศึกษาเอกสารอย่างน้อยสามเล่ม สัมภาษณ์คนอย่างน้อยสามกลุ่ม เป็นต้น นอกจากนี้นักประเมินภายนอกยังตรวจสอบข้อมูลกันเองภายในทีม

ดังนั้น นักประเมินภายนอกตรวจสอบความเที่ยง ความตรง ความถูกต้องแม่นยำจากการบันทึกภาคสนามโดยพิจารณาจาก

- ความสอดคล้องของรายงาน
- ข้อมูลที่สำเนาจากสถานศึกษา
- หลักฐานทางการศึกษา เช่น คะแนน จำนวนครู จำนวนนักเรียน ฯลฯ
- การเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่ สมศ.กำหนด
- นักประเมินภายนอกตรวจสอบกันเองภายในทีม

“ดูจาก Field Note ดูจากข้อมูลส่วนที่หนึ่งของรายงาน ดูความสอดคล้องภายในเล่ม ดูจาก Field Note แล้วก็ข้อมูลที่ได้อำนาจมาจาก

โรงเรียน หลักฐานทางสถานศึกษา เช่น คณะน หรือจำนวนครู จำนวนนักเรียน อะไรเหล่านี้”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“ส่วนใหญ่ก็จะดูจาก *Field Note* นะฮะ มันสอดคล้องกันมัย แล้วการเก็บข้อมูลนี้ก็ตามที่ สมศ.กำหนด ฉะนั้น ข้อมูลผมว่าน่าเชื่อถือพอสมควร เพราะก็ทำกันมาหลายปีแล้ว”

(นักประเมินอภิमान 2, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“เวลาผมดูงานของผู้ประเมินก็รวบรวมข้อมูลเนี่ยนะ สมมติฐานของผมก็คือ เชื่อในข้อมูลที่เค้าได้มา เพราะหนึ่งเนี่ย ข้อมูลที่ สมศ.กำหนดให้เก็บเนี่ย วิธีการกำหนดให้เก็บเนี่ย มันมีการตรวจสอบกันอยู่แล้ว เช่นถ้าอยากจะหาความตระหนักเนี่ยดูจากเอกสารสามเล่มเป็นอย่างน้อยนะ สัมภาษณ์จากคนสามกลุ่มเป็นอย่างน้อยนะ และข้อมูลต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ถ้าข้อมูลขัดแย้งกัน มันก็ต้องมีการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมว่า..... เพราะฉะนั้น ผู้ประเมินทำงานอย่างเต็มที่ เราจะเชื่อข้อมูลตรงนั้น แต่ในขณะเดียวกันก็แล้วแต่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความตระหนัก ความพยายาม ก็จะมีข้อมูลแบบเนี่ย เก็บข้อมูลจากสามทาง ข้อมูลจากการสังเกต สัมภาษณ์ จากเอกสาร แล้วแต่ละที่ต้องเป็นตัวแทนนะครับ แล้วมาตรวจสอบกัน แล้วสองผู้ประเมินแต่ละคนก็ยังตรวจสอบกันอีก..... เพราะฉะนั้นข้อมูลใน *Field Note* เนี่ยเราจะเชื่อถือข้อมูลตรงนั้น”

(นักประเมินอภิमान 3, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

“ตรงนี้คิดว่าการทำงานของผู้ประเมินตามที่ สมศ. กำหนดไว้ให้ก็น่าเชื่อถือได้ เพราะทุกคนก็มีประสบการณ์กันมามากแล้ว”

(นักประเมินอภิमान 4, สัมภาษณ์ 29 มี.ค.2549)

“เราก็จะดูโดยกว้างด้วย คือฟังจากข้อมูลจากคนอื่น จะคุยซักถามกันว่าที่ให้ระดับนี้เพราะอะไร มีข้อมูลอย่างไร จะคุยกัน”

(นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 20 มี.ค.2549)

1.4.3 การบรรยายและการตัดสินผลการประเมินคุณภาพภายนอก

นักประเมินอภิมานกล่าวว่า ตรวจสอบการบรรยายและการตัดสินผลการประเมินคุณภาพภายนอก โดยตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงาน ตามที่ สมศ.กำหนด คือ

1. ตรวจสอบคำผิด การใช้ภาษา
2. ตรวจสอบรูปแบบให้เป็นไปตามที่ สมศ.กำหนด
3. ตรวจสอบความถูกต้องของผลการประเมิน ตลอดจนความสอดคล้อง ตั้งแต่เนื้อหา จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ปัจจัยที่ทำให้เกิดจุดเด่น / จุดที่ควรพัฒนา ข้อเสนอแนะ และทิศทางการพัฒนาของสถานศึกษาในอนาคต

“ตรงนี้เราทำมาหลาย ทุกเล่มเราต้องตรวจอ่านก่อนว่า เหล่านี้มันมีความสอดคล้องกันไหม มันมีครบถ้วนไหม เป็นไปตามที่ สมศ.กำหนดหรือเปล่า ซึ่งในส่วนนี้มีการปรับแก้กันมาก บางที่เราส่งให้เขาปรับ บางทีถ้าเร่งด่วนมากเราแก้ไขเลย แต่ส่วนน้อยที่แฉ่วแก้ไข บางทีในเล่มเดียวกัน รายงานมันก็ฟ้องอยู่ในบทที่สองกับบทที่สาม มันจะฟ้องกัน”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“บริษัทได้กำหนดไว้ว่า ผู้ประเมินอภิมานจะต้องตรวจสอบอะไรบ้าง ผู้ประเมินอภิมานก็เอาเกณฑ์ของ สมศ.เป็นหลักในการที่จะตรวจว่าถูกต้องตามเกณฑ์ของ สมศ.มั๊ย ดูภาษาความสอดคล้องกันทั้งเล่ม จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ข้อเสนอแนะอะไรเหล่านี้ สมศ.เค้าละเอียด มันมีตัวเลขเยอะ อันใหม่เนี่ยร้อยละเยอะ ตอนวิเคราะห์เนี่ยจะยาก ต้องใช้ข้อมูลจากโรงเรียน”

(นักประเมินอภิมาน 1, สัมภาษณ์ 6 มี.ค.2549)

“การตรวจรายงานผมก็ตรวจตามที่ สมศ.กำหนด คือรูปแบบการเขียนรายงาน การใช้ภาษา คำถูกคำผิด ผลการประเมินสอดคล้องกัน จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ตามสามข้อที่ สมศ.กำหนดไว้ท้ายรายงานนั่นแหละ วิธีการตรวจผมก็ดูจาก Field Note ที่สรุปมาเขียนรายงาน ก็ดูว่าถ้ามันสอดคล้องกันแล้วโรงเรียนยอมรับก็น่าจะใช้ได้นะฮะ”

(นักประเมินอภิมาน 2, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“ก็ดูตามที่ สมศ.กำหนด รูปแบบการเขียนรายงาน การใช้ภาษา ตรวจสอบความถูกต้องของผลการประเมิน จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ปัจจัยที่ทำให้เกิดจุดอ่อน จุดที่ควรพัฒนา ข้อเสนอแนะ และทิศทางการพัฒนาของสถานศึกษาในอนาคต”

(นักประเมินอภิมาน 3, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

“ผมก็ตรวจอ่านรายงานอย่างที่บอกไปแต่แรก ส่วนใหญ่ก็แก้ไขเรื่อง การเขียน วิธีการเขียน ความไม่สอดคล้องกันมีบ้าง”

(นักประเมินอภิมาน 4, สัมภาษณ์ 29 มี.ค.2549)

สำหรับนักประเมินภายนอก ซึ่งเป็นหัวหน้าทีมในการตรวจเยี่ยมสถานศึกษาต้องทำหน้าที่ตรวจงาน เบื้องต้นได้ให้ข้อมูลที่สอดคล้องกับนักประเมินอภิมาน

“อ่านข้อมูลตั้งแต่ต้นจนจบเลย ดูทีละมาตรฐาน ดูว่าเขียนความตระหนัก ความพยายาม มันสอดคล้องกับ Field Note ที่เขาเขียนมามั้ย มันตรงตามหลักเกณฑ์ที่ สมศ.ให้มามั้ย.... เราต้องดูหมดอะ หรือว่าในเล่มกับ Field Note มันตรงกันมั้ย..... ดูการใช้ภาษา การเขียนรูปแบบตาม สมศ.คำถูกคำผิด”

(นักประเมินอภิมานของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 20 มี.ค.2549)

นักประเมินอภิมานยังกล่าวอีกว่า ปัญหาที่พบบ่อยในการตรวจสอบรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกคือ ปัญหาการกำหนดทิศทางการพัฒนาสถานศึกษาในอนาคต ซึ่งนักประเมินภายนอกส่วนใหญ่มักจะเขียนเป็นข้อเสนอแนะ และการแก้ปัญหาของสถานศึกษา ทิศทางการพัฒนาของสถานศึกษาในอนาคต ควรเขียนถึงสิ่งที่สถานศึกษามุ่งหวังที่จะพัฒนาให้ก้าวไปข้างหน้าในอีก 3 ปี หรือ 5 ปี การกำหนดทิศทางการพัฒนาสถานศึกษาในอนาคต จึงต้องทำการวิเคราะห์ SWOT คือ วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน และภายนอกองค์กร (SWOT Analysis)

“ตรงทิศทางการพัฒนาสถานศึกษาในอนาคต แอ้วเห็นว่ามีปัญหา มากเลย แทบจะทั้งหน่วยเลย คือแอ้วมีความรู้สึกที่ผู้ประเมินมักจะเขียนเป็น

ในเรื่องข้อเสนอแนะมากกว่า..... การเขียนทิศทางควรเขียนให้โรงเรียนเห็นถึงสิ่งที่เขามุ่งหวังที่จะก้าวข้างหน้าในอีก 3 ปี 5 ปีข้างหน้า.... แอ้วรู้สึกว่าคุณที่เขียนทิศทางได้เก่ง ๆ ควรเป็นผู้บริหาร..... ตรงนี้พัฒนายากมาก เพราะมันไม่ได้เขียนจากเนื้อในรายงาน แต่มันเขียนจากสิ่งที่เป็นประสบการณ์ ของคนคนนั้น ที่จะต้องมาเชื่อมโยงกับสิ่งต่าง ๆ นอกโรงเรียน.... อีกอย่างโรงเรียนไทยปัญหามันมาก แค่แก้ปัญหาให้ลุล่วงก็เก่งแล้วผู้บริหาร ส่วนใหญ่โรงเรียนเราอยู่ในชนบท มันจะขาดไปทั้งหมด ดังนั้นการเขียนทิศทางมันจึงค่อนข้างยาก... สำหรับโรงเรียนในชนบทบางแห่งหันมาทิศทางยากมากเลย..... แอ้วก็เห็นใจผู้ประเมินนะคะ”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 ม.ค.2549)

“สมศ.ไม่ได้กำหนด แต่หลักโดยทั่วไปต้องใช้ SWOT แต่เนื่องจากเวลาจำกัด การ SWOT ของเราก็ได้แต่สังเกต สัมภาษณ์ ศึกษาเอกสาร การวิเคราะห์ SWOT เนี่ย เป็นการวิเคราะห์สภาพของโรงเรียน ศึกษาบริบทนะ ดูเศรษฐกิจ สภาพชุมชน เศรษฐกิจ การเมือง สังคม”

(นักประเมินภูมิภาค 1, สัมภาษณ์ 6 มี.ค.2549)

“ที่มีปัญหาอยู่บ้างก็คือ ทิศทางการพัฒนาฯ ทิศทางจริง ๆ เนี่ยมันเริ่มจากการวิเคราะห์ SWOT ถูกไหมครับ แต่ว่าจุดเด่นจุดด้อยที่ สมศ.กำหนดให้วิเคราะห์เนี่ย วิเคราะห์เป็นไปตามมาตรฐาน 14 มาตรฐาน แล้วก็วิเคราะห์เรื่องของปัจจัยภายนอก วิเคราะห์ในประเด็นของโอกาสกับอุปสรรคที่เป็นปัจจัยภายนอก ตรงเนี่ยเป็นเรื่องที่หลังจากผมอ่านงานแล้ว เป็นเรื่องที่เราต้องพัฒนาผู้ประเมินของเราเหมือนกัน..... เพราะฉะนั้น การกำหนดทิศทางในอนาคตของเราเนี่ย ในรายงานประเมินมันเกิดจากการวิเคราะห์ SWOT แล้วโอกาสกับจุดเด่นเนี่ยมากำหนดทิศทาง... ถ้าไม่เข้าใจการวิเคราะห์ SWOT แล้วกำหนดทิศทางไม่ได้ ผู้ประเมินหลายคนจะสงสัยว่า ในเมื่อให้ข้อเสนอแนะแล้ว ทำไมต้องกำหนดทิศทางอีก เขาไม่เข้าใจว่ามันแตกต่างกันตรงไหน แต่ถ้าเราเข้าใจว่าวิเคราะห์ SWOT แล้ว พอเราได้โอกาสและจุดเด่นแล้วเนี่ย เราจะหาทิศทางสู่ความเป็นเลิศได้นะครับ เช่นครูที่นี้ขยัน กระตือรือร้นเชียว ห้องสมุดก็ดี สื่อก็ดี เพราะฉะนั้น ทิศทางของสถานศึกษา

นี่ ผู้บริหารคุณต้องพัฒนาองค์กรของคุณให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้นะ”

(นักประเมินอภิมาน 3, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

หน่วยประเมินจึงจัดทำเอกสาร SWOT Analysis ให้กับนักประเมินภายนอก เพื่อให้ นักประเมินภายนอกสามารถวิเคราะห์ SWOT ได้

“การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กร (SWOT Analysis) เป็นวิธีการที่ใช้ในการสร้างทางเลือกกลยุทธ์ ซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการจัดทำแผนกลยุทธ์ โดยจะช่วยให้องค์กรทราบถึงสภาพของตนเอง และสามารถกำหนดทิศทางการดำเนินงานในอนาคตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม”

(เอกสาร SWOT Analysis, 2549)

1.4.4 การวิเคราะห์ปัญหาการประเมินคุณภาพภายนอก

นักประเมินอภิมานไม่ได้ทำการวิเคราะห์ปัญหาในการประเมินคุณภาพภายนอก ไม่มีการจดบันทึกหรือเขียนเป็นรายงาน แต่ในการประชุมสัมมนาของหน่วยประเมิน จะมีการนำปัญหาในการประเมินคุณภาพภายนอกมาสอบถาม พูดคุยกัน ถ้าหน่วยประเมินไม่สามารถให้คำตอบที่ชัดเจนได้ ก็จะสอบถามไปยัง สมศ.

“มันไม่ค่อยมีเป็นรายงาน แต่จะมีมาเป็นวาจามากกว่าปัญหาต่าง ๆ ค่ะ เราก็จะ แอ้วเองเคยทำปัญหาไว้ อะไรละ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาในการดำเนินงาน สอบถามปัญหา แล้วเราก็เอาปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้นมาประชุมแก้ไขกัน วางแผนแก้ไขปัญหาในการทำงานรอบต่อไป”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“ผมเองยังไม่ได้ประเมินอภิมานการดำเนินการวิเคราะห์ปัญหาในการประเมิน แต่มีการประชุมกันที่บริษัทนะ ประชุมผู้ประเมินทั้งหมด ใครมีปัญหาก็เสนอมานะ หรือคณะที่ไปประเมินก็ปรึกษารื้อกับหัวหน้าทีมคณะผู้ประเมิน แล้วกับบริษัท..... ทีมงานไม่ได้เขียน นำปัญหามาพูดคุย ๆ แต่ที่ประชุมที่บริษัทเขามันก็ไม่ได้ ถ้าปัญหาที่สำคัญ”

(นักประเมินอภิมาน 1, สัมภาษณ์ 6 มี.ค.2549)

“ไม่ได้วิเคราะห์ปัญหาการประเมิน แต่จะพูดคุยซักถามปัญหาในการประเมินกันในตอนประชุมสัมมนา แนะนำวิธีแก้ปัญหาก็มีหนังสือถามไปยัง สมศ.ด้วยนะ ถ้าไม่แน่ใจความถูกต้องตามที่ สมศ.ต้องการ”

(นักประเมินนิสิต 2, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“ในภาพรวมอย่างเป็นทางการเนี่ยไม่มี แต่มีการประชุมกันเอง ของเราเนี่ยถึงขนาดนี้เลยนะ เนื่องจากเวลาเราไปประเมินเนี่ย.... ก็จะมีเจอกันกลางภาค กลางสัปดาห์ ก็จะมาคุยกันว่าตรงนี้มีปัญหาอย่างนี้ ตรงโน้นมีปัญหาอย่างโน้น ทางบริษัทเขาก็ประสานงานพยายามสื่อสาร พยายามจะชี้แจงทำความเข้าใจ... ดูภาพเฉพาะโรงเรียน ๆ ไปว่ามีปัญหาอะไรก็ตามประสานงานตามแก้ไป”

(นักประเมินนิสิต 3, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

“ไม่ได้มีการจัดบันทึกหรือเขียนรายงาน แต่พอในช่วงประชุมสัมมนา ก็จะมีนำเสนอปัญหาแล้วพูดคุยกัน บริษัทจะมีการบันทึกไว้ แต่ในรอบสองก็มีปัญหามากพอสมควร เพราะ Field Note ละเอียดมาก ใ้อโฮ...การเขียนรายงานก็ไม่แน่ใจ ก็จะมีการโทรพูดคุยกับทางบริษัท หาทางออกหรือตีความแต่จริง ๆ แล้วก่อนออกรอบสองนี้ก็ได้รับการประชุมสัมมนา ดูความชัดเจนของการเก็บข้อมูล ดู Field Note รูปแบบการเขียนรายงาน หาข้อตกลงกัน ยังมีปัญหาอีกมากที่ไม่เข้าใจ ทางบริษัทก็ทำหนังสือถึง สมศ. มีคำถามหลายข้อ ก็มีคำตอบด้วยวาจาบ้าง แต่ก็ยังไม่เข้าใจทั้งหมด”

(นักประเมินนิสิต 4, สัมภาษณ์ 29 มี.ค.2549)

ข้อมูลจากนักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่สอดคล้องกับข้อมูลจากนักประเมินนิสิต คือ ไม่ได้บันทึกหรือเขียนปัญหาไว้เป็นรายงาน แต่เป็นการพูดคุยเสนอปัญหา เมื่อหน่วยจัดประชุมสัมมนา

“ก็มีปัญหาค่ะ เช่น โรงเรียนจัดการเรียนการสอนไม่เป็นไปตามหลักสูตรอย่างเนี่ย มีปัญหาเยอะค่ะ ค่อนข้างเยอะ บางทีอยู่ที่การบริหาร อีกปัญหาคือ ผู้บริหารย้ายมาอยู่ใหม่ จะทำให้ได้ข้อมูลที่ไม่ชัดเจน เขาก็ไม่รู้”

ข้อมูล ครูก็ยังไม่ได้ทำโน่นทำนี่ เพราะรอผู้บริหารใหม่ แต่ไม่ได้เขียนเป็นลาย
ลักษณะอักษรไว้ให้บริษัท เพียงแต่พูดคุยกัน เสนอกัน เมื่อบริษัทนัดประชุม”
(นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 20 มี.ค.2549)

นอกจากนี้นักประเมินอภิमान 3 ให้ความเห็นว่า น่าจะมีการสังเคราะห์
รายงานทั้งหมดที่หน่วยประเมินส่ง สมศ. และสังเคราะห์รายงานที่ สมศ. ส่งกลับคืนมาให้แก้ไข
เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการประเมินคุณภาพภายนอก

“จริง ๆ ค่ะ ผมว่ามันน่าจะมีการสังเคราะห์รายงานการประเมิน
คุณภาพภายนอก จะเป็น สมศ.เค้าทำในภาพรวมของประเทศคณะนะ ของเรา
บริษัทเราน่าจะมีการสังเคราะห์ที่เราเขียนไปทั้งหมดก็พันเล่ม ลองสังเคราะห์
สภาพมันออกมาว่าเป็นอย่างไร แม้แต่เรื่องการสังเคราะห์สภาพที่มันถูกต้อง
กลับจาก สมศ.เนี่ย มันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา”

(นักประเมินอภิमान 3, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

1.5 การรายงานผลการประเมินอภิमान

1.5.1 การชี้จุดอ่อน จุดแข็งของกระบวนการประเมิน

นักประเมินอภิमानกล่าวว่า ในเรื่องนี้ตนดำเนินการตรวจสอบบันทึก
ภาคสนาม และรายงาน เมื่อพบข้อแก้ไขก็จะเขียนลงในแบบฟอร์ม ซึ่งหน่วยประเมินจัดทำขึ้น
จากนั้นนำปัญหาที่พบในการตรวจสอบงานมาพูดคุย หาทางแก้ไขปัญหา เช่น ปัญหาที่นักประเมิน
ภายนอกส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจ การเขียนทิศทางการพัฒนาสถานศึกษาในอนาคต เมื่อหน่วย
ประเมินจัดประชุมสัมมนา นักประเมินอภิमानจะเป็นผู้แนะนำการวิเคราะห์ SWOT Analysis เป็น
ต้น หรือมีการวางแผนสร้างเครื่องมือในการสัมภาษณ์ ให้นักประเมินภายนอกนำไปใช้ในการตรวจ
เยี่ยมสถานศึกษา

“ในภาพรวมเนี่ยยังไม่ได้ทำ แต่เราก็มีการคุยกัน คุยกันว่า เอ้อ...ส่วน
ใหญ่แล้วเค้าผัดกันเรื่องไหน ครั้งหน้าอาจารย์แคว้นน่าจะแก้เรื่องนี้ ๆ นะ ครั้งนี้
เราได้คุยกับผู้ประเมินอภิमान ท่านก็พูดแล้วว่าครั้งหน้าเนี่ยเราน่าจะพูดกัน
เรื่อง SWOT การเขียน SWOT เนี่ยเป็นจุดอ่อนทั้งหน่วยเลย แล้วก็การเขียน
ทิศทางจะทำอย่างไรให้สองส่วนเนี่ยพัฒนาขึ้นไปกว่าเดิม.....

จุดอ่อนจุดแข็งของการประเมินมีการคุยกัน แต่ไม่ได้เขียนออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร แต่เขียนรายละเอียด แนวทางแก้ไข.... ในเรื่องของภาคสนามแล้วออกไปภาคสนามด้วย ก็เห็นบางท่านเป็นผู้ประเมินใหม่ เค้ายังไม่รู้เลยว่าบางมาตรฐานเค้าจะเก็บข้อมูลอย่างไร แล้วก็เห็นว่าครั้งหน้าเราน่าจะทำแบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง เอาไปให้ท่านไปสัมภาษณ์ อาจจะไม่ใช่ชุดเดียว ทำหลายชุดให้เลือกใช้ เพื่อให้เหมาะกับโรงเรียน คิดว่าเทอมหน้าจะเสร็จ”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“อ้อ เวลาตรวจเค้ามีแบบฟอร์มให้ผู้ประเมินอภิธานกรอก ซึ่งบริษัทได้เตรียมไว้ ผู้ประเมินอภิธานต้องเขียนผลการประเมินอภิธานเป็นอย่างไร เริ่มตั้งแต่ตัวหนังสืออ่านออกใหม่ Field Note อ่านออกใหม่ ดูทั้งเล่ม ดูทั้งขบวนการ.... อันที่สองเนี่ยดูข้อมูลชัดเจนใหม่.... ที่ผ่านมายังไม่ต้องแก้ไข แต่ละคนเขามีความรับผิดชอบดีแล้ว..... มันจะต้องมีรูปแบบ มันมีลีลาในการเขียนร่างรายงานเนี่ยเราต้องเนะกัน..... เราก็แนะนำเค้าไป เค้าก็จะเห็นช่องทางจะเขียนยังไง”

(นักประเมินอภิธาน 1, สัมภาษณ์ 6 มี.ค.2549)

“เวลาเราทำหน้าที่เป็นผู้ประเมินอภิธาน ในรายงานแต่ละเล่มเนี่ย มันจะมีข้อสรุปไว้ว่า ในส่วนหน้าเป็นอย่างไร ตอนที่ 1 เป็นอย่างไร ตอนที่ 2 เป็นอย่างไร ตอนที่ 3 เป็นอย่างไร เรา record ไว้หมดนะครับ..... พอจบเรียบร้อยแล้วเนี่ย เราเอามาวิเคราะห์ในประเด็นต่าง ๆ ที่เรา record ไว้..... มันมี record อยู่ มันมีแบบเนี่ย อาจารย์ดูที่ผมเนี่ย (ยกแบบฟอร์มตรวจรายงานให้ดู) เป็นของบริษัทเรา..... พวกเนี่ยสุดท้ายเราจะมาวิเคราะห์ได้”

(นักประเมินอภิธาน 3, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

“จะมีการพูดคุยกันในช่วงประชุม บริษัทก็จัดประชุมเป็นระยะ ๆ ในรอบสองเพื่อดูปัญหา แก้ไขปัญหา กัน หลังจากจบการประเมินแล้วก็มีการประชุมสัมมนา กัน พูดคุยปัญหาที่พบ ใครมีอะไรก็เสนอกัน เนะนำกัน”

(นักประเมินอภิธาน 4, สัมภาษณ์ 29 มี.ค.2549)

1.5.2 การประยุกต์ใช้สารสนเทศของนักประเมินอภิมาน

การประยุกต์ใช้สารสนเทศของนักประเมินอภิมาน จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และจากการสัมภาษณ์นักประเมินอภิมานพบว่า จะเป็นการนำเสนอแบบอย่างที่ดี หรือรูปแบบการทำงานที่มีคุณภาพเสนอต่อที่ประชุม โดยให้ทีมงานหรือผู้ที่มีประสบการณ์ มีความสามารถในงานนั้น ๆ มาเล่าถึงการทำงานที่ประสบความสำเร็จของตน ยังไม่มีการรวบรวมวิธีการที่ดีเหล่านั้นไว้เป็นคลังข้อมูล แต่เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ได้วางแผนที่จะดำเนินการรวบรวมเป็นสารสนเทศในเทอมต่อไป

“คุยกับอาจารย์.....ว่า สิ่งที่เราพบก็คือ บางที่มีข้อเสนอแนะที่ดี ๆ เรา น่าจะรวบรวมไว้เป็นธนาคารข้อเสนอแนะ ตอนนี้อยู่ในแผนแล้วว่าจะทำ... ยังไม่ได้ทำ แต่ทั้งหมดจะทำก่อนเทอมหน้าแน่ ๆ ซึ่งเราพบจากการประเมินอภิมาน แล้วอีกเรื่องหนึ่งจะทำเสนอ สมศ.ว่าแบบของ สมศ.หลายอย่างที่ รู้สึกว่ามันสื่อความหมายกับโรงเรียนไม่ได้ ไม่เข้าใจ เช่นในแบบสรุปผู้บริหาร”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 ม.ค.2549)

“ยังไม่ได้ทำเป็นลายลักษณ์อักษร มีแต่เห็นว่า เช่น เก็บข้อมูลวิธีนี้ ก็ จะพูดคุยกันในการประชุมกรรมการที่ปรึกษา แล้วผู้จัดการนำไปพูดในที่ประชุมว่า เอ้อ.. วิธีนี้นะดีนะ อะไรอย่างเนี่ย หรืออย่างตอนที่ สมศ.เค้า เปลี่ยนรูปแบบการเขียนรายงานใหม่ และการเก็บข้อมูลใหม่ และมันมี คำอธิบายคู่มือเนี่ยอ่านแล้วไม่เข้าใจ..... เค้าก็ใช้วิธีให้ผมไปยกร่างเขียน รายงานแล้วส่ง สมศ. บริษัทก็ให้กลุ่มอื่นดูตัวอย่างการเขียนรายงาน และ วิธีดำเนินการภายในทีม”

(นักประเมินอภิมาน 1, สัมภาษณ์ 6 มี.ค.2549)

“ณ ขณะนี้เนี่ยนะ ผมกำลังทำหน้าที่อยู่ ได้นั่ง record ไปเรื่อย ๆ.... อ.แล้วติดต่อให้ผมบรรยายเกี่ยวกับเรื่องในสามประเด็นหลัก ๆ เลย.... หนึ่งใน การเขียน A, เขียนอย่างไรจึงเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ สมศ.ต้องการ เพราะ ตอนนี้นั้นเขียนกระดาษกระจายเหลือเกิน การเขียน A₂ เขียนอย่างไรจึงบอกว่า โรงเรียนเค้ามีความพยายามชัดเจน....และอีกอันหนึ่งก็คือ เขียนในส่วน

สุดท้ายของเล่ม ก็คือเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ SWOT แล้วก็ไปกำหนดทิศทาง..... แต่ตอนนี้ ขณะนี้ ที่เรากำลังจะเอาสารสนเทศจากการประเมินอภิมานก็คือ นอกจากจะพัฒนางานแล้ว เราจะพัฒนาคนของเราด้วย ตอนนี้ record ไว้แล้ว”

(นักประเมินอภิมาน 3, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

“ก็มีการเสนอการทำงานที่ตนเองคิดว่าเหมาะสมในการเก็บข้อมูล ในการเขียนรายงานอะไรเหล่านี้ ก็จะแนะนำกัน ผู้ประเมินอภิมานก็จะช่วยแนะนำ เพราะผู้ประเมินอภิมานก็เป็นกรรมการของบริษัทด้วย”

(นักประเมินอภิมาน 4, สัมภาษณ์ 29 มี.ค.2549)

1.6 ปัญหาในการประเมินอภิมาน

ปัญหาในการประเมินอภิมาน ที่นักประเมินอภิมานของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ พบ คือ

1. ปัญหาคุณภาพของงาน เนื่องจากการประเมินคุณภาพภายนอกยังไม่เป็นไปตามรูปแบบ ตามหลักเกณฑ์ที่ สมศ.กำหนด ซึ่งมีสาเหตุมาจากการเป็นการทำงานครั้งแรก ยังไม่ชัดเจนในหลักเกณฑ์ นักประเมินภายนอกมีความหลากหลายเกี่ยวกับมโนทัศน์ การวินิจฉัย การใช้ดุลยพินิจ กับการใช้การอ้างอิงในการประเมินสถานศึกษาแตกต่างกันไป จึงเป็นปัญหาสำหรับการประเมินอภิมาน ในการชี้แจงทำความเข้าใจกับนักประเมินภายนอก

หน่วยประเมินขนาดใหญ่แก้ปัญหาโดยการจัดประชุมสัมมนา เพื่อปรึกษาหารือ ทำความเข้าใจให้ชัดเจนตรงกัน จัดทำเอกสาร องค์ความรู้ และหลักเกณฑ์การประเมินคุณภาพภายนอกของ สมศ.ให้นักประเมินภายนอกทุกคน

“ปัญหาที่เราพบอันดับแรกเลยนะ ขณะนี้ก็คือเรื่องคุณภาพของงาน ที่มาจากการประเมินภายนอก โดยผู้ประเมินภายนอกนะครับ มันยังไม่เป็นไปตามรูปแบบ ใช้คำว่ารูปแบบเลยนะครับ แล้วก็ก็เป็นไปตามหลักเกณฑ์ แล้วก็แนวทางที่ สมศ.กำหนดค่อนข้างมาก ตรงนี้สาเหตุสำคัญมันก็เกิดมาจาก หนึ่งการทำงานครั้งแรกค่อนข้างงูกระหุก ผู้ประเมินภายนอกค่อนข้างมีความหลากหลาย เพราะฉะนั้น จะให้ทุกคนเห็นตรงกันในหลักเกณฑ์ที่มีข้อปลีกย่อยเยอะเยอะเนี่ยครับ ข้อสำคัญที่สุดคือบางอย่างบางประเด็นเนี่ย

มันไม่ได้ใช้อำนาจวินิจฉัยของผู้ประเมิน แต่มันต้องประเมินตามเกณฑ์บ้าง ที่ผู้ประเมินก็ใช้อำนาจวินิจฉัยประเมินมา เช่น อย่างนี้ ๆ ๆ เป็นไปตามเงื่อนไข มันน่าจะได้ 4 แต่ผู้ประเมินไปดูจริง ๆ มันน่าจะได้ 3 จริง ๆ มันน่าจะต้องเช็คไปที่ 4 แต่ก็เช็คไปที่ 3 ผมก็ถามว่าทำไป ก็..ก็..ไม่ยากให้ได้ 4 นะ อย่างเนี่ยมันเป็นเรื่องของ concept ยังแยกไม่ออกว่าอะไรคืออิงเกณฑ์ที่เค้าเรียกว่าใช้อำนาจดุลยพินิจ กับใช้อำนาจการอ้างอิงนะนะครึบ กับอำนาจวินิจฉัยนะ นี่คือหนึ่งเราจะทำอย่างไรให้ผู้ประเมินมีความเข้าใจตรงนี้ ตรงกันซึ่งรอบที่สองไปเนี่ยก็จะดีขึ้น ตรงนี้บริษัทแก้ปัญหาโดยการที่จะเอาคนมานั่งประชุมสัมมนา ปรึกษาหารือกัน แล้วก็กำหนดรายละเอียดให้ชัดเจน”

(นักประเมินอภิमान 3, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

อีกสาเหตุหนึ่งของปัญหาคุณภาพของงานคือระยะเวลา นักประเมินอภิमानให้ข้อมูลว่า เนื่องจากหน่วยประเมินมีนักประเมินอภิमानเพียง 5 คน (ตามเกณฑ์ที่มีได้ 10 คน) ต้องอ่านงานเป็นจำนวนร้อย ๆ เล่ม ส่งงานให้สถานศึกษาภายใน 15 วัน จึงไม่สามารถตรวจสอบงานประเมินคุณภาพภายนอกได้ทันเวลาที่กำหนด หรือสามารถทำได้ทันแต่การตรวจงานก็จะไม่ละเอียดรอบคอบ เพราะเร่งรีบ ยิ่งถ้านักประเมินภายนอกส่งรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกล่าช้า ก็จะทำให้การส่งงานไปยัง สมศ.ล่าช้ายิ่งขึ้น นักประเมินอภิमानประเมินคุณภาพภายนอกด้วย เนื่องจากงบประมาณสำหรับการประเมินอภิमानไม่มี ทางหน่วยประเมินให้ค่าตอบแทนน้อยดังได้กล่าวไปแล้วในเรื่องการจัดสรรงบประมาณ

การแก้ปัญหาของหน่วยประเมินก็คือ ระดมนักประเมินภายนอกที่ว่างมาช่วยตรวจสอบรายงานเบื้องต้น ก่อนส่งให้นักประเมินอภิमानตรวจสอบอีกครั้ง

“สมศ.เร่งรัดให้เราส่งงานโรงเรียนภายใน 15 วัน ที่แ้วถามทุกหน่วยประเมิน ไม่มีหน่วยประเมินไหนทำได้ใน 15 วัน เนี่ย สมมติว่าผู้ประเมินทำงานตรงเวลา 15 วันเสร็จ มันก็ต้องมีการอภิमानถูกไหมคะ ต้องมีการปรับแก้ แก้อีกกว่าจะส่งโรงเรียนอีก เพราะฉะนั้น 15 วันเนี่ย เป็นไปไม่ได้ แ้วว่าเดือนนี้กำลังดี...ของเราเป็นอย่างนี้แหละคะ ในกลุ่มที่ไปด้วยกันจะต้องส่งงานให้ผู้ประสานงานภายใน 5 วัน แล้วผู้ประสานงานที่ทำหน้าที่รวมเล่มหรือเป็นหัวหน้ากลุ่มเนี่ย ก็จะต้องรวมเล่ม ทำเนื้อหาให้เสร็จเป็นเล่มที่สมบูรณ์ อีก 5 วัน เป็น 15 วันแล้ว เราก็ต้องให้ผู้ประเมินอภิमानอีก 5 วัน

ช่วงละ 5 วัน ๆ หมดเลย... ถ้าทุกคนส่งมาที่แอม ทำได้นะ แอมทำได้ แต่ไม่ใช่เช่นนั้น มันก็จะเข้ามาตั้งแต่การส่งงานในกลุ่ม ก็ช้า.... แต่รอบเนี้ยภาระงานมันเยอะกว่าเก่ามาก แอม...แอม เท่าที่ดูกลุ่มที่ทำงานทันแล้วก็มีคุณภาพด้วย ที่เชิญขึ้นมาเป็น *best practice* ของเรานะ ท่านทำงานถึงตีสองตีสาม สงสารมาก นั่นแบบปลุกกันเลย ตื่นมาพื้กาปลุกกันเลย เรียกกันขึ้นมาทำเลย ..ดังนั้นเนี้ยการกำหนดเวลาให้เรากระชั้นชิดเนี้ยนะ มันจึงเมื่องานตอนท้าย ๆ มาเนี้ยจึงไม่สามารถส่งให้ผู้ประเมินแก้ได้ทัน เราจึงส่ง...ส่งไปก่อน ส่ง...ส่ง... ให้ สมศ.ไปก่อน ทำให้ทันก่อนแล้วกัน เอาการทันเวลาเป็นตัวตั้งมากกว่าเอาคุณภาพเป็นตัวตั้ง เพราะมันมีประวัติ มันมีการปรับ การส่งงานไม่ทันรอบหน้าไม่ได้งาน ล็อคไว้ เราจึงส่งงานไปก่อนแล้วค่อยมาแก้เอาทีหลัง”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 ม.ค.2549)

“เรื่องของระยะเวลา ผู้ประเมินอภิमानเนี้ยเราควรมี 10 คน อย่างที่คุยตอนแรกเรามี 5 คน 5 คนเนี้ยหลังจากที่งานกลับเข้ามาเนี้ยเราต้องอ่านให้เสร็จภายใน 10 วัน 20 วัน ซึ่งเป็นร้อย ๆ เล่ม สภาพงานจริง ๆ ตอนเนี้ยเล่มนึงผมนั่งอ่าน นั่งแก้ 4 วัน อย่างที่บอกอาจารย์ นี่กำลังหาทางกันอยู่ว่าจะทำอย่างไร...ยังงี้ก็ต้องทันครับ เพราะว่าตอนนี้ทางบริษัท โดยอาจารย์แอมก็พยายามโทรศัพท์ตามพรรคพวกที่ว่าง ๆ มาช่วยกันตรวจสอบเบื้องต้น ๆ ก่อนระยะเวลาในเรื่องของการทำงานตรงนี้ มันก็เกี่ยวข้องกับผู้ประเมิน ถ้ามีคุณภาพก็จะส่งงานได้เร็ว ถูกไหมครับ งานมันก็จะทยอยเข้ามาเรื่อย ๆ ณ ขณะนี้เนี้ย งานมันค้างอยู่ท้าย เพราะฉะนั้นเราพัฒนาผู้ประเมินไปด้วย งานมันมาเร็วก็ได้อ่านงานตั้งแต่ต้นเทอมมาเลย มันก็ทยอยมามันก็เสร็จไป ๆ มันจะเสร็จพร้อม ๆ กับการเขียนรายงานการประเมินคุณภาพภายนอก แล้วแนวโน้มในอนาคตข้างหน้า ผู้ประเมินอภิमानอาจจะออกไปประเมินน้อย เช่น อาจจะออกไปเทอมละโรง แล้วก็มานั่งทำงานอยู่ตรงนี้ อย่างเทอมนี้ก็จะนะอะ คนทั่ว ๆ ไปเนี้ยอาจไปสัก 7 โรง ผมเนี้ยไป 4 โรง แต่ตอนหลังเหลือ 3 โรง ส่งให้คนไปแทน ใ้สิ่งที่ต้องไปก็หมายความว่า ทางบริษัทต้องการให้ช่วยทีมเนี้ย...ให้ช่วยทีมเนี้ย ช่วยกันขายแนวคิดทีมเนี้ย แสดงบทบาทให้เห็น แล้วเราก็ถอนตัวออกมา จะไปไม่ซ้ำทีมเลยคราวนี้”

(นักประเมินอภิमान 3, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

ในเทอมต้นปีการศึกษา 2549 สมศ.ได้จัดทำโปรแกรมการตรวจงานสำเร็จรูปขึ้น ทำให้การตรวจงานของนักประเมินอภิมานงานและสะดวกยิ่งขึ้น เพราะโปรแกรมสามารถตรวจคะแนน ค่าร้อยละ และระดับคุณภาพได้ ให้เจ้าหน้าที่ของหน่วยประเมินหรือผู้ช่วยนักประเมินอภิมานทำได้ น่าจะทำให้ภาระงานของนักประเมินอภิมานลดน้อยลง

*“สมศ.มีโปรแกรมการตรวจงานซึ่งดีมากเลย ทุ่นแรง วันหนึ่งแฉ่วเลย
อ่านงานอภิมานได้ประมาณ 8 เล่ม โปรแกรมนี้มาช่วยแฉ่ว น้องเค้าแก้ใน
เรื่องตัวเลขให้แฉ่วเลย”*

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 ม.ค.2549)

2. ปัญหางบประมาณ เนื่องจากในช่วงแรกของการประเมินคุณภาพภายนอก การจัดสรรงบประมาณระหว่างหน่วยประเมินกับนักประเมินภายนอกที่ 20 เปอร์เซ็นต์ กับ 80 เปอร์เซ็นต์ ไม่ได้จัดส่วนไว้สำหรับนักประเมินอภิมาน เมื่อ สมศ.กำหนดให้ต้องมีการประเมินอภิมาน จึงต้องมีรายจ่ายตรงส่วนนี้ หน่วยประเมินต้องหางบประมาณมาจ่ายส่วนนี้ ในช่วงที่ สมศ.จ่ายค่าภาษีมูลค่าเพิ่มเอง หน่วยประเมินจะนำเงินในส่วนที่ไม่ต้องจ่ายค่าภาษีมูลค่าเพิ่มมาจ่ายเป็นค่าตอบแทนให้นักประเมินอภิมาน แต่ต่อมา สมศ.ให้หน่วยประเมินจ่ายภาษีมูลค่าเพิ่มเอง จึงเป็นปัญหากับหน่วยประเมินที่ไม่รู้ว่าจะเจียดเงินจากส่วนใดมาจ่าย เนื่องจากหน่วยประเมินจัดทำเป็นสถานที่ทำงานสมบูรณ์แบบ คือเช่าซื้ออาคาร ว่าจ้างพนักงานฝ่ายต่าง ๆ ทำให้มีรายจ่ายมาก สำหรับนักประเมินภายนอก เมื่อหักค่าเดินทาง ค่าน้ำมันรถ ค่าที่พักแล้ว ก็แทบจะไม่เหลืออะไร ดังนั้น งบประมาณจึงเป็นปัญหาสำคัญของหน่วยประเมินขนาดใหญ่

*“ปัญหาใหญ่มากเลยก็คือ ประเมินอภิมานมันมาเกิดทีหลัง...หลังจาก
เราให้การตกลงกับผู้ประเมินไปแล้ว เราไม่ได้คุยกันในเรื่องค่าใช้จ่ายผู้
ประเมินอภิมานเลย เพราะเราก็ไม่เหมือนกัน ผู้ประเมินก็ใหม่ หน่วยก็ใหม่
สมศ.ก็ใหม่ เลยยังไม่ได้บังคับให้เราอภิมานมา ดังนั้นค่าใช้จ่ายส่วนนี้ ไม่มี...
หน่วยประเมินจะไม่มีรายรับพอที่จะมาจ่ายค่าผู้ประเมินอภิมาน หญิงจะมี
แผนที่จะต้องคุยกับผู้ประเมินว่า จะช่วยค่าใช้จ่ายตรงนี้ได้อย่างไร ซึ่งเป็นไป
ได้ว่าผู้ประเมินอาจจะออกค่าใช้จ่ายตรงนี้ด้วย หน่วยด้วย ในขณะที่เดียวกัน
ผู้ประเมินอภิมานอาจจะลดลงไปด้วย ก็คือทุกส่วนร่วมกันแบกรับภาระ ซึ่ง
แฉ่วก็รู้ว่ามันจะออกมาสำเร็จไหม”*

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 ม.ค.2549)

“เรื่องของงบประมาณมีบ้างไม่ใช่จากผู้ประเมินอภิमानนะคะ เป็นบริษัท อ.แอ้ว ก็อึดอัด เนื่องจากไม่มีงบประมาณในส่วนนี้ ที่ผู้ประเมินภายนอกใช้อยู่เนี่ย ที่ สมศ.จัดสรรให้มาเนี่ย อาจารย์ก็รู้ จำกัดจำเขียนะครับ ผมเคยไปประเมินแล้วขาดทุน ใช้คำว่าขาดทุนเลยนะ ค่าน้ำมันรถ ค่าโรงแรม ค่ากินค่าอะไรเนี่ย แล้วยิ่งถ้าเกิดไปประเมินในที่ผู้หญิง แล้วไปพักโรงแรมคนเดียว ห้องเดียว คืนละ 800 อย่างเนี่ย 3 คืน ตายนะครับ ค่าน้ำมันรถ ค่าอะไรเนี่ย ไม่เหลือ ขาดทุนเนี่ยผมก็เคย....

ถ้าคนคิดถึงเรื่องค่าตอบแทน ไม่ได้...ไม่ได้ การที่บอกว่า การที่เราจะไปทำงานตรงนี้แล้วคำนวณว่า ค่าที่พักเท่าไร ค่าหานะเท่าไร แล้วมาจ่ายเป็นค่าตอบแทนเนี่ย อยู่บนฐานของความคิดที่ไม่ถูกต้อง เหตุผลเพราะว่า ถ้าคิดแบบระบบราชการ เวลาอาจารย์ไปราชการ ไปประชุมสัมมนา มีค่าโรงแรม ค่าที่พัก ค่าอะไร ซึ่ง สมศ.ดูเสมือนว่าคิดอย่างนี้ เพราะเคยมีการเอาตัวเลขเหล่านี้ไปบอกแล้วนำเสนอตั้งงบประมาณ ลืมคิดไปว่า ณ ขณะที่ไปราชการมีค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าที่พัก ค่าพาหนะ อะไร นั่นเขามีเงินเดือน แต่เรามันไม่มีเงินเดือน ถ้าคิดเรื่องเงินเมื่อไร งานนี้ล้ม ถ้าเมื่อไร สมศ.เอาเรื่องเงินมาเป็นข้อต่อรองนะ งานเนี่ยล้ม ถ้า สมศ.มองจุดนี้ออก สมศ.ต้องให้กำลังใจผู้ประเมิน”

(นักประเมินอภิमान 3, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

3. ปัญหาจากตัวนักประเมินอภิमान นักประเมินอภิमानบางคนยังไม่เข้าใจในการประเมินงาน บางคนเมื่อไม่มีงบประมาณก็ไม่อยากทำงานประเมินอภิमान ขอลอกไปประเมินคุณภาพภายนอก ปัญหาที่นักประเมินภายนอกเชื่อมั่นในตนเอง ไม่ยอมรับคำแนะนำของนักประเมินอภิमान และปัญหาที่นักประเมินอภิमानไม่มีคู่มือใช้ตรวจสอบงาน จึงไม่มีเกณฑ์ในการประเมินอภิमान

“เรื่องของผู้ประเมินอภิमानบางท่าน ยังไม่สามารถไว้ใจให้เห็นได้ ตัวท่านเองก็ยังไม่เข้าใจผิด.... เมื่อไม่มีเงินให้ท่านก็ไม่ทำ ท่านก็ขอประเมิน งานอภิमानรายได้ไม่พอ ไม่สู้งานประเมิน งานประเมินดีกว่า จึงขอลอกทำงานมากกว่าที่จะเป็นผู้ประเมินอภิमान ครั้งที่แล้วแอ้วให้งานคนละครั้งเอง แล้ว

มาช่วยแฉ่วประเมินอภิมาน ท่านเห็นแล้วไอ้ ไม้ work เทอมนี่ท่านเลยขอ
ทำงานเต็มที ก็แสบปี ท่านก็เลยไม่มีเวลาช่วยแฉ่วประเมินอภิมาน

ปัญหาที่บางครั้งผู้ประเมินเชื่อมั่นในตนเองมาก แล้วผู้ประเมินอภิมาน
ก็มีความรู้สึกว่ เอ๊ะ ชั้นเป็นอะไรในที่สุดก็เลยส่งไปให้ สมศ.เคำตัดสินก็แล้ว
กัน แฉ่วก็เลยส่งให้ สมศ.เคำตัดสิน

อีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญมาก ๆ เลยคือ ผู้ประเมินอภิมานเองก็ไม่มีคู่มือ
ใช้ตรวจอ่านรายงาน ทุกวันนี้ สมศ.ยังทำคู่มือไม่เสร็จ เราไม่มีอะไรยึด บาง
ประเด็น สมศ.ให้ความชัดเจนเราไม่ได้ เช่น บรรลุหรือไม่บรรลุ แฉ่วก็ใช้
โทรศัพท์คุยเอา แล้วในที่สุดเดีว สมศ.ก็เปลี่ยนอีก”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“ปัญหาของผู้ประเมินคือ การไม่ยอมรับจากผู้ประเมินภายนอก ใน
เรื่องของการ comment ก็มีบ้างนะนะ แต่ถ้าเป็น comment ที่ถูกต้องก็ไม่
เป็นไร แต่บางที comment อาจไม่ตรงใจของผู้ประเมินก็มีบ้าง การแก้ปัญหา
ตรงนี้ผู้ประเมินอภิมานต้องละเอียดและอยู่ในหลักเกณฑ์ ต้องแม่นยำต้องรู้จริง”
(นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่, สัมภาษณ์ 20 มี.ค.2549)

ตอนที่ 2 สภาพการประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอก ของหน่วยประเมิน ขนาดกลาง

หน่วยประเมินขนาดกลางที่ผู้วิจัยเลือกเป็นกรณีศึกษา คือ หจก.รักมาตรฐาน ตั้งอยู่ที่
จังหวัดราชบุรี จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2547 ประเมินสถานศึกษา จำนวน 110 แห่ง ปัจจุบันมีนัก
ประเมินภายนอกจำนวน 50 คน นักประเมินอภิมาน จำนวน 3 คน (มี.ค.2549) ได้แก่นักประเมิน
อภิมาน 5 ซึ่งขอยืมตัวมาจากหน่วยประเมินอื่น นักประเมินอภิมาน 6 และนักประเมินอภิมาน 7
นักประเมินอภิมานทั้งสามคนทำหน้าที่เป็นนักประเมินอภิมานประจำหน่วยประเมิน

“มีผู้ผ่านการอบรมเป็นผู้ประเมินอภิมาน 2 คน คือ ผมงกับนักประเมิน
อภิมาน 7 รวมทั้งนักประเมินอภิมาน 5 ด้วย เป็น 3 คน”

(นักประเมินอภิมาน 6, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“ในปีนี้มีผู้ประเมินอภิमानที่อบรมใหม่ 2 ท่านซะ แล้วก็ีเท่าที่เรา
ยืมตัวมาจากหน่วยประเมินอื่น คือนักประเมินอภิमान 5”

(นักประเมินอภิमान 7, สัมภาษณ์ 25 มี.ค.2549)

การดำเนินงานของนักประเมินอภิमानประจำหน่วยขนาดกลาง ดำเนินการ
ดังต่อไปนี้

2.1 การวางแผนการประเมินอภิमान

2.1.1 การจัดทีมนักประเมินอภิमानและการเลือกประธาน

จากการสัมภาษณ์นักประเมินอภิमान พบว่า ในรอบแรกของการ
ประเมินคุณภาพภายนอก มีนักประเมินอภิमानคนเดียวคือ “นักประเมินอภิमान 5” ในรอบที่สองมี
นักประเมินภายนอกที่ผ่านการอบรมเป็นนักประเมินอภิमानอีก 2 คน เนื่องจากเป็นนักประเมิน
อภิमानเพียง 3 คน จึงไม่มีการจัดทีมหรือเลือกประธานในการประเมินอภิमानแต่อย่างใด แต่มีการ
ตั้งนักประเมินอภิमानเป็นคณะกรรมการบริหารของหน่วยประเมิน

“หน่วยยังไม่ได้จัดทีมนักประเมินอภิमान เพราะ สมศ.ยังไม่ได้สั่งเป็น
ลายลักษณ์อักษรมา เพียงแต่บอกว่าจะมอบให้หน่วยประเมินจัดทีมประเมิน”

(นักประเมินอภิमान 5, สัมภาษณ์ 19 ก.พ.2549)

“เรายังไม่ได้เริ่มมีแบบแผนอะไร เพียงแต่เป็นเพียงแนวคิดว่าจะ
ดำเนินการอย่างไร เพราะรอบแรกผมยังไม่เป็นผู้ประเมินอภิमान มี
“นักประเมินอภิमान 5” คนเดียว ส่วนผมเพิ่งผ่านการอบรม และได้ตรวจงาน
ในรอบที่สองนี้บ้างแล้ว.....ฉะนั้นยัง เรายังไม่มีการจัดเป็นทีมนักประเมินอภิ
มาน.... แต่เรามีการตั้งเป็นคณะกรรมการบริหาร โดยผู้ประเมินอภิमान
รวมอยู่ด้วยทุกคน..... ไม่ได้กำหนดว่าใครเป็นประธาน หรือหัวหน้าทีม
ประเมินอภิमान เพียงแต่ 3 คนร่วมกันทุกคนทำหน้าที่พร้อมกัน เหมือนกัน”

(นักประเมินอภิमान 6, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“ในการวางแผนช่วงแรกเราไม่ได้ทำ เราทำช่วงหลัง.... ฉะนั้นจึงยังไม่มี
การจัดทีมนักประเมินอภิमान การเลือกประธาน”

(นักประเมินอภิमान 7, สัมภาษณ์ 25 มี.ค.2549)

เจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลางกล่าวเช่นเดียวกันว่า ยังไม่ได้ดำเนินการจัดทีมนักประเมินอภิมาน เพราะในรอบแรกของการประเมินคุณภาพภายนอกมีนักประเมินอภิมานเพียงคนเดียวคือ “นักประเมินอภิมาน 5

“ไม่ได้วางแผนดำเนินการจัดทีมหรอก เพราะมีคนเดียว กำลังอบรมอีก 3 คน ยังไม่ทราบผล ก็คงจะราว ๆ มีนานั้นแหละ..... นักประเมินอภิมาน 5 อยู่บริษัท..... แล้วมาอยู่กับผม แกนี่ก็อย่างไรไม่รู้ มาช่วยผมประเมิน เพราะเหตุว่าเรายังไม่มีผู้ประเมินอภิมาน ต้องดึงท่านไว้ก่อน ไม่อย่างนั้นเราส่งงานไม่ได้..... ที่เลือกเขาเป็นผู้ประเมินอภิมานก็มีเขาคนเดียว ส่งแฟกซ์ผลงานการวิจัยไปให้ สมศ. สมศ.ก็แต่งตั้งโดยไม่มีกรอบมรฐนแรก เขาเป็นนักวิชาการ เป็นนักวิจัยเขาก็เรียนปริญญาโท เรื่องการศึกษาผู้ใหญ่ที่คิดปากร และก็เรียนควบคู่กับรัฐศาสตรมหาบัณฑิตที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลาง, สัมภาษณ์ 30 ม.ค.2549)

งานที่นักประเมินอภิมานต้องดำเนินการก็คือ จัดประชุมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้แก่นักประเมินภายนอก เกี่ยวกับการประเมินคุณภาพภายนอก เช่น เรื่องมาตรฐานตัวบ่งชี้ ปัญหา และอุปสรรคในการทำงาน เป็นต้น

“ก่อนออกประเมิน จัดประชุมเชิงปฏิบัติการทางวิชาการประเมินก่อน”

(นักประเมินอภิมาน 5, สัมภาษณ์ 19 ก.พ.2549)

“เราจะมีการประชุมวางแผนนะฮะ ประชุมปรึกษาหารือกันก่อนในภาพรวมของบริษัท จัดประชุมให้ความรู้เกี่ยวกับตัวมาตรฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของตัวบ่งชี้ต่าง ๆ ผู้ให้ความรู้คือ ผู้จัดการ และผู้ประเมินอภิมาน.... หลังจากเราผ่านการอบรมเป็นผู้ประเมินแล้ว เราก็มาปรึกษาหารือกันระหว่าง 2-3 คนเราเนีย ว่าเอ๊ะ... ใ้ที่พวกเรามาทำงานไปประเมินแล้วมีปัญหาอุปสรรคอะไร เราก็เชิญเขามาอีกรอบนะ เราเชิญพวกเราทั้งหมดมาปรึกษาหารือกันในช่วงระหว่างประเมิน ผู้ประเมินอภิมานทำหน้าที่ประสานตรงนี้”

(นักประเมินอภิมาน 6, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

เมื่อจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแล้ว ได้มีการแบ่งกลุ่มสถานศึกษาที่ต้องตรวจเยี่ยมออกเป็น 3 กลุ่ม นักประเมินอภิमानทั้งสามคนทำหน้าที่รับผิดชอบแต่ละกลุ่ม และต้องออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษาพร้อมกับนักประเมินภายนอกด้วย

“ในการประเมินของเราเนี่ย เราจะแบ่งออกเป็น 3 กรุป ซึ่งก็เฉลี่ยกันไปในความรับผิดชอบเท่า ๆ กัน กลุ่มหนึ่งก็ประมาณซัก 6-7 โรงเรียน ที่ผู้ประเมินออกไปนะฮะ... ผู้ประเมินอภิमानทั้งสามท่านก็ต้องออกประเมินด้วยเหมือนกัน ผมออกประมาณ 6 โรงเรียนนะฮะ ซึ่งขณะที่คนอื่นก็จะประมาณ 7-8 และผู้ประเมินอภิमानอีก 2 ท่านก็ออกประเมินเหมือนกัน เพราะฉะนั้นก็เท่ากับประเมินตนเองไปด้วย”

(นักประเมินอภิमान 7, สัมภาษณ์ 25 มี.ค.2549)

2.1.2 การกำหนดคุณสมบัติของสมาชิก

จากการสัมภาษณ์เจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลางพบว่า การคัดเลือกนักประเมินอภิमान คัดเลือกจากบุคคลที่มีคุณสมบัติลักษณะดังนี้

1. วุฒิกววิชาปริญญาโท แผน ก.
2. นักประเมินภายนอกที่ทำงานถูกต้อง มีความรับผิดชอบสูง รู้เรื่องการประเมินคุณภาพภายนอกเป็นอย่างดี
3. เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ จริยธรรม และกัลยาณมิตรธรรม ต้องเป็นผู้นำรัก นำนับถือ นายก้อย รู้จักพูดให้เกิดผล รู้จักอดทนต่อถ้อยคำ อธิบายเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย ไม่แนะนำเรื่องเหลวไหลไร้สาระ

“เลือกคนที่จบปริญญาโท แผนก อย่างนักประเมินอภิमान 5 จบโท 2 แห่งจาก กศน.ผู้ใหญ่ และรัฐศาสตร์จุฬาฯ สมศ.ก็แต่งตั้งไม่ต้องอบรม แต่คนใหม่ต้องอบรม 3 วัน เลือกจากผู้ทำการประเมินมาแล้ว

ต้องเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ จริยธรรม และกัลยาณมิตรธรรม ต้องเป็นผู้นำรัก นำนับถือ นายก้อย รู้จักพูดให้เกิดผล รู้จักอดทนต่อถ้อยคำ อธิบายเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย ไม่แนะนำเรื่องเหลวไหล ไร้สาระ กัลยาณมิตรธรรมของท่านสมหวัง เอาจากท่าน ประยุต ประยุตโต ไม่ได้เขียนไว้เป็นลาย

ลักษณะอักษร แต่เลือกจากผู้ประเมินภายนอก ที่ดูว่าทำงานที่ถูกต้อง มีความ
รับผิดชอบสูง รู้เรื่องการประเมินภายนอกเป็นอย่างดี”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลาง, สัมภาษณ์ 30 ม.ค.2549)

และจากการสัมภาษณ์ นักประเมินอภิมานแสดงความคิดเห็นในเรื่อง
คุณลักษณะของนักประเมินอภิมาน สอดคล้องกับหัวหน้าหน่วยประเมินขนาดกลาง

“กำหนดคุณวุฒิ กำหนดความรู้ ความเชี่ยวชาญในการผ่านงาน
ประสบการณ์ในเรื่องการประเมิน แนนอนอย่างน้อยก็ต้องผ่านการประเมิน
มาหลายโรง เป็นสิบโรงแน่ะ หรือครบสามปีก็ยิ่งดีใหญ่.... ผู้ประเมินอภิมาน
ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ประเมินภายนอก คนนอกเขาคงไม่เอามา บริษัทไม่เอา พุด
กันไม่ถูกเหมือนผู้ทรงคุณวุฒิ ไม่ใช่ผู้ประเมินเขาก็มา เพราะฉะนั้นจึงเข่งกัน
อยู่ไง คือผู้ประเมินไม่ได้บอกผู้บอกไม่ได้ประเมิน อาจารย์ก็คงทราบดี มัน
ผ่านมาแล้วสามปี

การกำหนดคุณธรรมจริยธรรม ก็น่าจะตามกัลยาณมิตรผู้ประเมินของ
สมศ.นั่นแหละ”

(นักประเมินอภิมาน 5, สัมภาษณ์ 19 ก.พ.2549)

“ผู้ประเมินอภิมานอย่างผมเนี่ยจบปริญญาโท มีประสบการณ์ทางด้าน
การประเมิน ผมเคยเป็นศึกษานิเทศก์ เป็นผู้ช่วยศึกษานิเทศก์อำเภอ เคยสอน
ตั้งแต่ประถม มัธยม อาชีวะ เอกชน บริหาร”

(นักประเมินอภิมาน 6, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

สำหรับนักประเมินอภิมาน 7 ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า หน่วยประเมินเปิด
โอกาสให้ทุกคนที่สนใจเข้ารับการอบรมเป็นนักประเมินอภิมาน ส่วนจะผ่านหรือไม่ผ่านการอบรม
เป็นนักประเมินอภิมานก็ตาม ถือว่าเป็นการพัฒนาตนเอง

“สำหรับการกำหนดเงื่อนไขสำหรับสมาชิก ตอนหลังเนี่ยเราเปิด
โอกาสให้ทุกคนที่สนใจ เพราะถือว่าได้หรือไม่ได้ก็เรื่องหนึ่ง แต่ว่าผู้ที่ไม่ไปอบรม
เนี่ยก็จะได้รับความรู้ รู้ว่าตัวเองจะต้องประเมินตนเองอย่างไร อภิมานตัวเอง

อะไรพวกนี้นะฮะ ถ้าได้เป็นผู้ประเมินอภิमान ที่นี้จะกลับมาทำงานในฐานะผู้ประเมินอภิमानด้วยหรือเปล่าก็แล้วแต่ ทั้งนี้เพราะว่าหลังจากที่บริษัทเลือกส่วนหนึ่งไปแล้วเนี่ย เปิดโอกาสให้ทุกคนไปเนี่ย ทุกคนมีค่าใช้จ่ายของตนเอง แต่ว่าส่งในนามของบริษัท...ครับ ก็ถือว่าเป็นการพัฒนาตนเอง”

(นักประเมินอภิमान 7, สัมภาษณ์ 25 มี.ค.2549)

2.1.3 การวางแผนกำหนดผู้รับผิดชอบเอกสาร หลักฐาน และผลการประเมิน

นักประเมินอภิमानกำหนดผู้รับผิดชอบเอกสาร หลักฐานการประเมิน ผลการประเมินตามกลุ่มสถานศึกษาที่แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ใครรับผิดชอบสถานศึกษากลุ่มใด ก็จะได้รับผิดชอบ เอกสาร หลักฐานการประเมิน ผลการประเมินของกลุ่มนั้น นอกจากนี้ยังให้หัวหน้าทีมประเมินภายนอกทำหน้าที่รวบรวมรายงาน ทำหน้าที่ประเมินอภิमान เป็นการรองงานเบื้องต้น

“เรื่องหัวหน้าทีมประเมินภายนอกจะต้องประเมินอภิमानด้วย ฝ่ายอภิमानของหน่วยประเมินก็จะบอกว่าทำอย่างนี้ ๆ เป็นขั้นเป็นตอน เป็นระบบรวบรวมการประเมิน รวบรวมรายงาน ต้องบอกทุกคนเขาจะได้ปฏิบัติ อันนี้ต้องพูด ทุกเทอมต้องพูด เป็นการประชุมเชิงปฏิบัติการทุกครั้ง การวางแผนการประเมินอภิमानให้หัวหน้ากลุ่มเขาไปวางแผนเอง บอกเขาไปก่อน”

(นักประเมินอภิमान 5, สัมภาษณ์ 19 ก.พ.2549)

“ส่วนใหญ่แล้วจะแบ่งกันแบบนี้ แบ่งเป็นอำเภอ...ช่วงนี้นะ...ขณะนี้เป็นการแบ่งกันตรวจรายงาน แก่รายงาน ปรับปรุงรายงาน เพื่อส่งงานให้ สมศ. ในขณะเดียวกันเราก็ทำหน้าที่ประเมินอภิमानมาตลอด ตั้งแต่ช่วง ตั้งแต่ต้นจนถึงรายงานเสร็จให้คำปรึกษา..... ที่บริษัทได้ 54 โรงก็แบ่งกัน 3 คน”

(นักประเมินอภิमान 6, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“เราไม่ได้วางแผนไว้ แต่ผู้ประเมินอภิमानต้องรับผิดชอบทั้งหมด ในส่วนของตนเอง”

(นักประเมินอภิमान 7, สัมภาษณ์ 25 มี.ค.2549)

“ไม่ได้กำหนดไว้ แต่ใช้วิธีให้มีผู้กรองงาน โดยผมเลือกคุณ.... คุณ.... คุณ..... เข้ามาช่วยสกรีนเบื้องต้น แล้วต่อมาพวกนี้จะเป็นผู้ตีพิมพ์ เป็นวิทยากร ให้การอบรมพวกเข้าใหม่”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลาง, สัมภาษณ์ 30 ม.ค.2549)

2.1.4 การวางแผนการแก้ไขรายงาน

จากการสัมภาษณ์นักประเมินอภิमान และเจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลางพบว่า การวางแผนแก้ไขรายงานในรอบแรกการประเมินอภิमानภายนอก หน่วยประเมินกำหนดให้คณะกรรมการบริหารเป็นผู้ตรวจสอบเบื้องต้น ก่อนส่งให้นักประเมินอภิमानประจำหน่วยตรวจสอบ ส่วนรอบที่สองหัวหน้าทีมนักประเมินภายนอกทำหน้าที่ตรวจสอบเบื้องต้น หรือทำหน้าที่ประเมินอภิमानเบื้องต้น นักประเมินอภิमानประจำหน่วยตรวจสอบอีกครั้ง

“การแก้ไขรายงานผู้ประเมินอภิमानจะเป็นผู้ตรวจสอบ ตามที่ สมศ. กำหนด.... ผมก็จะดูหน้าที่ที่ สมศ.กำหนดให้ทำ ในรอบสองพอเขาประเมินไปแล้ว หัวหน้าคณะต้องเป็นผู้ประเมินอภิमान.... เมื่อส่งรายงานมาแล้วก็จะเข้ามายังอภิमानของหน่วยประเมินที่ผมเนี่ย พอเข้ามาเนี่ยเราก็จะตรวจ”

(นักประเมินอภิमान 5, สัมภาษณ์ 19 ก.พ.2549)

“ผู้ประเมินอภิमानต้องเข้าใจตัวรายงานก่อนว่า แนวจะเป็นอย่างไร โอเค ต่อไปเราก็จะเริ่มตรวจ วิธีตรวจของเรามันจะมี Field Note อยู่ และตัวรายงาน เราก็จะเอาสองอันเนี่ยมาเทียบคานกัน..... เดี่ยวนี้ประเมินแบบใหม่ มันจะมีอิงเกณฑ์ อิงสถานศึกษา..... ตัวเลขสำคัญมาก ผู้ประเมินอภิमानก็หนักมาก เพราะตัวเลขต้องถูกต้อง”

(นักประเมินอภิमान 6, สัมภาษณ์ 23 ม.ค.2549)

“การแก้ไขรายงานก็เหมือนกัน แต่ละท่านจะต้องดูแลรับผิดชอบ แก้ไขรายงานในส่วนของตน”

(นักประเมินอภิमान 7, สัมภาษณ์ 25 มี.ค.2549)

“ที่ผ่านมามีคณะกรรมการบริหารหน่วยประเมิน มี 6 คน ตรวจสอบเบื้องต้น ก่อนส่งผู้ประเมินอภิमान..... กำหนดในที่ประชุมเชิงปฏิบัติการ ตรวจสอบตาม สมศ.กำหนด เมื่อเวลาตรวจสอบจริงก็แก้ไขตามที่นักประเมินอภิमानกำหนดให้แก้ภายในเวลาที่กำหนด”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลาง, สัมภาษณ์ 30 ม.ค.2549)

จากการสังเกตการตรวจสอบรายงานของนักประเมินอภิमान 5 และจากการสัมภาษณ์นักประเมินอภิमान 5 พบว่า หน่วยประเมินทำเอกสารแบบฟอร์มการตรวจรายงานการประเมินคุณภาพภายนอก คล้ายกับแบบฟอร์มการตรวจงานของผู้ทรงคุณวุฒิ

“เรามีแบบฟอร์มของเราอยู่เหมือนกับผู้ทรงคุณวุฒินั้นแหละ มีแบบฟอร์มคล้ายกัน แล้วก็ใช้ค่านักตัวอักษรเลย”

(นักประเมินอภิमान 5, สัมภาษณ์ 19 ก.พ.2549)

การตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงาน นักประเมินอภิमानจะพิจารณาแนะนำ แล้วส่งคืนให้เจ้าของรายงานนำไปปรับแก้ไขใหม่

“ผู้ประเมินอภิमानของหน่วยประเมินตรวจ ถ้าหากส่งมาแล้วมันผิดพลาดไม่ถูกต้อง ผู้ประเมินอภิमानของหน่วยประเมินก็จะแก้ แล้วสั่งให้ไปแก้ไข แล้วจึงนำส่ง”

(นักประเมินอภิमान 5, สัมภาษณ์ 19 ก.พ.2549)

“เมื่อตรวจแล้วก็ส่งกลับไปให้ผู้ประเมินแก้ไข”

(นักประเมินอภิमान 7, สัมภาษณ์ 25 มี.ค.2549)

“เมื่อพบข้อแก้ไขก็จะส่งคืนให้กับผู้ประเมินภายนอกแก้ไข มาแก้ไขที่สำนักงาน”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลาง, สัมภาษณ์ 30 ม.ค.2549)

2.1.5 การจัดสรรงบประมาณ

เจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลางกล่าวว่า การจัดสรรงบประมาณ หน่วยประเมินเป็นผู้รับผิดชอบจ่ายค่าตอบแทนการตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงาน ของนักประเมินอภิमान สถานศึกษาละ 300 บาท

“สำหรับผู้ประเมินอภิमानให้เล่มละ 300 บาท โดยบริษัทเป็นผู้จ่าย รวมทั้ง VAT ด้วย แถมผู้ที่มาช่วยผมยังจ่ายให้อีก คุณ..... คุณ..... ผมไม่เอาจากผู้ประเมินเลย”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลาง, สัมภาษณ์ 30 มี.ค.2549)

ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักประเมินอภิमान

“การจัดสรรงบประมาณ บริษัทเป็นผู้รับผิดชอบ เป็นผู้จ่ายตรวจสอบ โรงเรียน 500 บาท โดยประมาณไม่เกินนั้น แล้วไม่แน่นอน แล้วแต่บริษัท อย่างเจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลางนี้ เงินทองเขาน้อยหน่อย เขาให้ผม 300 บาท แล้วแต่ตกลงกัน แต่บริษัทเดิมเขาให้ 500 มันอยู่ที่บริษัทมีเงินมากมีเงินน้อย แต่ว่าต้องจ่าย... คือบริษัทเขาวอริ ถ้าไม่จ่ายกลัวว่าเราไม่เซ็น นี่...นี่... ตรงนี้ เราต้องเซ็นตรงนี้ สมศ.จึงรับ.... ฉะนั้นจำเป็นต้องจ่าย จริง ๆ ก็ไม่อยากจ่ายหรอก”

(นักประเมินอภิमान 5, สัมภาษณ์ 19 มี.ค.2549)

“เป็นเรื่องของทางบริษัทเป็นผู้จัดสรร ผมยังไม่ได้เห็นว่าเป็นโรงละเท่าไร โรงละ 300 หรืออะไรเนี่ย ผมก็ยังไม่ได้ เพิ่งเริ่มไง”

(นักประเมินอภิमान 6, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“บริษัทใช้หลักการเดิมจากที่เคยทำมาก็คือว่าจะเป็นส่วนกลางของบริษัท ที่จะจ่ายให้ผู้ประเมินอภิमानอ่านตรวจรายงานต่าง ๆ เนี่ย เล่มละ 300 บาท แต่เฉพาะอันนี้รู้สึกว่าจะเป็นนโยบายแต่ละปี ๆ ไปนะฮะ หัวหน้าทีมนี้ น่าสนใจนะที่จะให้เงิน เพราะว่าหลังจากที่มีการอบรมประเมินอภิमान

หลาย ๆ คนแล้วเนี่ยนะสะ ผู้ที่ผ่านการอบรมผู้ประเมินอภิमानก็น่าจะได้รับการแต่งตั้งเป็นหัวหน้ากลุ่มซะเลย”

(นักประเมินอภิमान 7, สัมภาษณ์ 25 มี.ค.2549)

2.2 การตรวจสอบการวางแผนการประเมินคุณภาพภายนอก

2.2.1 ตรวจสอบการกำหนดวัตถุประสงค์

นักประเมินอภิमानกล่าวว่า สมศ.กำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินคุณภาพภายนอกไว้แล้ว นักประเมินภายนอกต้องดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่ สมศ.กำหนดไว้ ดังนั้น นักประเมินอภิमानจึงทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำให้นักประเมินภายนอกปฏิบัติงานตามวัตถุประสงค์ของ สมศ.

“ไม่ได้มีการตรวจสอบการวางแผน ไม่ได้ตรวจสอบวัตถุประสงค์ของการประเมิน แต่ผมมีหน้าที่ตีวเตอรืที่แนะนำการประเมิน เขาไปกำหนดกันเอง ผมไม่ได้ตรวจ สำหรับวัตถุประสงค์ สมศ.กำหนดไว้แล้ว”

(นักประเมินอภิमान 5, สัมภาษณ์ 19 ก.พ.2549)

“ไม่มีการตรวจสอบการวางแผนการประเมิน การตรวจก็ตรวจรายงานเลย สำหรับวัตถุประสงค์ สมศ.ได้กำหนดไว้เรียบร้อยแล้ว อย่างที่ผมจะออกไปในที่มงานต้องปรึกษาหารือกัน ให้ตามแนววัตถุประสงค์ของ สมศ. ตามนโยบาย พุดง่าย ๆ นะนะ ตรงนี้สำคัญมากที่เราทำซ้ำออกไป เราต้องไปในนามของ สมศ. ทุกคนต้องเข้าใจตรงนี้ ทุกคนต้องเข้าใจตรงกันว่าเราไปเพื่ออะไร”

(นักประเมินอภิमान 6, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“กำหนดวัตถุประสงค์นั้น สมศ.กำหนดให้แล้วเราก็ปฏิบัติตามนั้น ครั้งนี้ไม่ได้แจ้งไปโรงเรียน เพราะ สมศ.ออกจดหมายแจ้งเวลาว่า โรงเรียนจะได้รับการประเมินช่วงนี้...ช่วงนี้... แต่โรงเรียนจะไม่ทราบที่ผู้ประเมินจะเข้าไปเมื่อไร ผู้ประเมินก็จะมีแผนของตนเอง มันก็ทำให้เกิดความยืดหยุ่นได้ ที่ไม่ต้องไปลือคด้วยกำหนดเวลา”

(นักประเมินอภิमान 7, สัมภาษณ์ 25 มี.ค.2549)

จากการสัมภาษณ์เจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลาง และนักประเมิน ภายนอกหน่วยกลาง ให้ข้อมูลสอดคล้องกับข้อมูลจากนักประเมินอภิमान ดังนี้

“มีการศึกษาตั้งแต่การเข้าค่าย คือจัดอบรมเพื่อเตรียมการประเมิน ภายนอก ไม่ได้กำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ดูตามที่ สมศ.กำหนดไว้”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลาง, สัมภาษณ์ 30 ม.ค.2549)

“สมศ.เป็นผู้กำหนดวัตถุประสงค์ชัดเจนเลยครับ เรื่องนี้เราไม่ต้องคิด เอง เป็นเรื่องที่คิดเองไม่ได้ด้วย การเปลี่ยนแปลงทุกครั้งเขาจะแจ้งเราเป็น ส่วนใหญ่ เราจะได้จาก Web ของ สมศ.”

(นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดกลาง, สัมภาษณ์ 24 มี.ค.2549)

2.2.2 ตรวจสอบวิธีดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอก

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักประเมินอภิमान สรุปได้ดังนี้

1. นักประเมินอภิमानไม่ได้ตรวจสอบ วิธีดำเนินการประเมินคุณภาพ ภายนอก เพราะไม่ได้วางแผนล่วงหน้า แต่จะประชุมร่วมกับนักประเมินภายนอกก่อนออกตรวจ เยี่ยมสถานศึกษา นักประเมินอภิमानออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษาร่วมกับนักประเมินภายนอกด้วย
2. ประชุมเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจหลักเกณฑ์ของ สมศ. ให้เข้าใจ ตรงกัน เช่น การเก็บรวบรวมข้อมูลในบันทึกภาคสนาม เป็นต้น วิธีดำเนินการประเมินคุณภาพ ภายนอก ตามหลักเกณฑ์ที่ สมศ.กำหนด
3. ประชุมจัดทีม แบ่งหน้าที่รับผิดชอบแต่ละมาตรฐาน แต่ละด้าน เช่น ด้านผู้เรียน ด้านครู ด้านผู้บริหาร ระดับการศึกษา เช่น ปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษา

“ยึดของ สมศ. เป็นหลัก เช่น ต้องดูข้อมูลเบื้องต้น ต้องมีการประชุม วางแผน กำหนดพันธกิจกันสามคน หรือสองคน จะตรวจก็มาตรฐาน มาตรฐานไหน ๆ ด้วยกรอบการประเมินตาม สมศ.กำหนด ตาม มาตรฐานเขามีบอกไว้เสร็จ เกณฑ์มีแต่ละมาตรฐาน เขามีตัวบ่งชี้วัดว่าให้ ประเมินอะไร แต่ละตัวบ่งชี้เขามีเกณฑ์การพิจารณา มีการให้คะแนนตามที่ เขากำหนดมา สมศ.กำหนดผู้ประเมินอภิमानของหน่วยประเมินก็ต้องยึดของ สมศ.”

(นักประเมินอภิमान 5, สัมภาษณ์ 19 ก.พ.2549)

“มีการประชุมซักซ้อมกันหลายรอบ ก่อนออก ระหว่างออก... เราจะมี การประเมินพวกเราด้วยเลยว่ามีปัญหาอุปสรรคอะไร เดี่ยวรายงานเสร็จก็จะ ประชุมอีกที่..... การเก็บข้อมูลมีการคุยกันถือเป็นเรื่องใหญ่เลย ใหญ่มากเลย เขาจะถามว่าอย่างเนี่ยจะเก็บแบบนี้ใช่ไหม มีการปรึกษาหารือกันตลอด..... ช่วงพักเบรกเราจะประสานข้อมูลกันเลย ถามความเห็นจากคนอื่นด้วย ใน ส่วนของเราเพื่อยืนยัน”

(นักประเมินนิเทศ 6, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“ไม่ได้ตรวจสอบหรอกนะ เพราะไม่ได้วางแผนล่วงหน้าไว้ แต่เรา ประชุมร่วมกันเลยว่า การเก็บข้อมูลเนี่ยใช้หลักของ สมศ.อยู่แล้ว ในเรื่องการ สังเกต สัมภาษณ์ ศึกษาเอกสาร เนี่ยนะฮะ

สมศ.เค้ามีเกณฑ์ให้เราฮะ ในแต่ละมาตรฐานเขาจะมีเกณฑ์ให้ว่า จะต้องดูอะไรบ้าง ดูเรื่องอะไร จะต้องการหาอะไรบ้าง วิธีการที่จะออกไปให้ได้ ข้อมูลมาเนี่ย เป็นวิธีการของแต่ละทีมซึ่งไม่เหมือนกัน การสังเกตในบางเรื่อง การสัมภาษณ์ในบางอย่าง บางทีก็อาจจะเตรียมข้อคำถาม ข้อทดสอบย่อย ของตนไปเอง”

(นักประเมินนิเทศ 7, สัมภาษณ์ 25 มี.ค.2549)

ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าของหน่วย ประเมินขนาดกลาง และนักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดกลาง

“จัดประชุมวางแผนพร้อมกัน แบ่งกลุ่มระดมสมอง จัดทำคู่มือเก็บ ข้อมูล ทั้งด้านผู้เรียนระดับปฐมวัย ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา ด้านครู ปฐมศึกษา ครูระดับประถมศึกษา – มัธยมศึกษา ด้านผู้บริหาร”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลาง, สัมภาษณ์ 30 มี.ค.2549)

“เวลาที่เราได้รายชื่อโรงเรียนมา เรามีกรรมการก็คนเราก็นั่งคุยกัน ในรายละเอียด อย่างน้อยที่สุดแบ่งด้านกัน ผมว่าครั้งเนี่ยทาง สมศ.กับผู้ ประเมินเนี่ยมองเห็นไม่ค่อยตรงกันอยู่นิดหน่อยคือ สมศ.มักจะพูดในหลาย ๆ โอกาสที่พวกเราเข้าประชุมสัมมนา ว่าเราควรจะไปคุยกับเค้าเยอะ ๆ แต่

ขณะเดียวกันงานที่ สมศ.ต้องการคืองานเอกสารที่ละเอียด ทีนี้มันก็เลยไม่ค่อยจะไปด้วยกัน.....

จะแบ่งเป็นด้านกันเลย..... แล้วต่างคนก็ต่างออกไปเก็บข้อมูลของตน เพราะต่างคนก็ต่างอบรมกันมาแล้ว เราก็ต้องเชื่อว่าความรู้ความสามารถของคนที่ผ่านมาตรงนี้ เพราะคนที่ผ่านมาตรงนี้ได้ก็ฝึกมาหนักหนาสาหัส เพราะฉะนั้น เมื่อเขาออกไปทำงานเนี่ยก็ต้องเชื่อมือและเชื่อถือว่าเค้าฝึกมาดีแล้ว งานการที่เค้าทำมานี้เชื่อถือได้แล้วในระดับหนึ่ง”

(นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดกลาง, สัมภาษณ์ 24 มี.ค.2549)

2.2.3 ตรวจสอบการกำหนดแหล่งข้อมูล สารสนเทศ / วิธีรวบรวมข้อมูล และกลุ่มตัวอย่าง

เจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลางกล่าวว่า แหล่งข้อมูลสารสนเทศ / วิธีรวบรวมข้อมูล และกลุ่มตัวอย่าง ไม่ได้กำหนดเป็นแผนไว้ จึงไม่มีการตรวจสอบ นักประเมินอภิมานกับนักประเมินภายนอก กำหนดแหล่งข้อมูล สารสนเทศ / วิธีรวบรวมข้อมูล กลุ่มตัวอย่างร่วมกันก่อนออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษา

“นักประเมินภายนอกกำหนดกันเอง เขาจะคุยกันเองภายในกลุ่มก่อน ออกประเมิน นักประเมินอภิมานไม่ได้เข้าไปตรวจสอบ เพราะต้องออกประเมินด้วย จึงประชุมด้วยกัน วางแผนร่วมกัน”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลาง, สัมภาษณ์ 30 มี.ค.2549)

ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของนักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดกลาง

“นักประเมินอภิมานจะร่วมประชุมให้คำปรึกษา เพราะเขาต้องออกประเมินด้วย”

(นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดกลาง, สัมภาษณ์ 24 มี.ค.2549)

นักประเมินอภิมานและนักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดกลางกล่าวว่า การรวบรวมข้อมูลใช้หลักฐานของ สมศ. คือ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการศึกษาเอกสาร โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลายแหล่ง

“สารสนเทศนี้เขาใช้สามเล่มไง คือ สังเกต สัมภาษณ์ ตรวจสอบ เอกสาร หลักฐานของโรงเรียน ถ้าไม่มีร่องรอยของเขา หาข้อมูลตามแบบที่เขากำหนดให้มาที่ สมศ.กำหนด”

(นักประเมินอภิमान 5, สัมภาษณ์ 19 ก.พ.2549)

“ข้อมูลเนี่ยเก็บจากหลายแหล่งเลยอะ ครู นักเรียน แม่ค้า ชุมชน ตำรวจ ภารโรงก็ขังได้เลย ข้อมูลที่เรานึกไม่ถึงนะ เข้าใจไหม...”

(นักประเมินอภิमान 6, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“การเก็บข้อมูลเนี่ยใช้หลักของ สมศ.อยู่แล้ว ในเรื่องการสังเกต สัมภาษณ์ ศึกษาเอกสารเนี่ยอะ... อันนี้เป็นเรื่องการสัมภาษณ์อะนะ แต่ว่าการสังเกตอะไรต่ออะไรก็ต้องทำโดยรวมอยู่แล้ว เป้าหมายที่สังเกตอะไร... การศึกษาเอกสารช่วงหลัง ๆ เราก็ให้ความสำคัญน้อยลงนะอะ”

(นักประเมินอภิमान 7, สัมภาษณ์ 25 มี.ค.2549)

“ตามหลักนั้นเลยครับ เอกสาร สังเกต สัมภาษณ์ เพียงแต่ว่าต้องใช้สามัญสำนึกนิดนึง ว่ามีข้อมูลชนิดไหน จะใช้วิธีอะไร หรือจะใช้ทั้งสามวิธีครับ ตรงนั้นรู้สึกว่าจะออกไปสู่โรงเรียนแล้วเนี่ย ค่อนข้างจะเป็นเหตุการณ์เฉพาะหน้า เราเตรียมไปก่อน จริงๆเราจะขอสัมภาษณ์คนนั้นคนนี้ ขอดูเอกสารนี้เอกสารนั้น พอไปถึงโรงเรียนเข้าจริง ๆ จะด้วยอะไรก็แล้วแต่ เค้าไม่สามารถจะหาบุคคลที่เราอยากจะคุยด้วยมาคุยกับเราได้.... มันไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้”

(นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดกลาง, สัมภาษณ์ 24 มี.ค.2549)

สำหรับกลุ่มตัวอย่างแต่ละคนจะมีเกณฑ์ด้านจำนวนแตกต่างกันไป

“กลุ่มตัวอย่างเราตีของเราไว้แล้วว่า จะสัมภาษณ์ใครบ้าง เราเตรียมก่อนไป แล้วเราได้กำหนดไว้แน่ใจ กำหนดไว้ในข้อมูลของเราแล้วว่าจะต้องหานักเรียนให้ได้ซัก 10 คน แล้วคละชั้นกัน อะไอย่างเนี่ย เวลาเรา

สัมภาษณ์ผู้เรียนเนี่ยเราละชั้นนะ คณะวิชา..... เดี่ยวนี้ให้พูดกับครูทุกคน...
ต้องวางแผนกันไว้ว่าจะทำอะไร จะได้พบกับครูได้ทุกคน”

(นักประเมินอภิमान 6, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“เรากำหนดอย่างคร่าว ๆ ไว้ก่อน เน้นตัวแทนจากช่วงชั้นปลาย จำนวน
เนี่ยต้องไม่ต่ำกว่า 10 คน ถ้าโรงเรียนมี 3 ช่วงชั้น ก็ประมาณ 30 คน
สัมภาษณ์นี้ก็ใช้เวลาครึ่งวันแล้วนะฮะ ช่วงชั้นนี้ 10 คน ก็ให้เค้าจะมา...
แต่จริง ๆ หลักฐาน สมศ.อยากจะได้ละเอียดบ้างไม่เก่งบ้าง ในทางปฏิบัติเนี่ย
เรารู้ว่าถ้าเอาไม่เก่งมาเนี่ยมันจะทำให้ข้อมูล error แยะ..... ครูเนี่ยเราทำได้
อย่างมากก็กลุ่มนี้ 3-5 คนเท่านั้น มากกว่านั้นเราทำไม่ได้”

(นักประเมินอภิमान 7, สัมภาษณ์ 25 มี.ค.2549)

“เราใช้วิธีสังเกตแบบธรรมชาติมากกว่าที่จะไปนัดหมาย เพราะเราจะ
หลีกเลี่ยงการที่โรงเรียนเค้าจัดให้.... จำนวนที่นักเรียนที่สัมภาษณ์ ไม่มี
กำหนดตายตัวครับ ไม่เคยเห็นหลักเกณฑ์ตายตัวที่ไหนด้วย ใช้สามัญสำนึก
ของตัวเอง ถ้าเป็นขนาดใหญ่ก็ควรจะคุยกับเด็กเยอะ ๆ เท่าที่เวลาสามวันที่
เรามีเนี่ย แต่ถ้าโรงเรียนเขามีเด็กอยู่ 40 คนอย่างเนี่ย อนุบาลถึง ป.6 ก็เลือก
มาชั้นละ 1-2 คน ไม่เกิน 10 คน ก็พอแล้ว.... เราก็จะใช้วิจารณญาณของเรา
ในการจะเลือกเด็กชั้นใด”

(นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดกลาง, สัมภาษณ์ 24 มี.ค.2549)

2.2.4 ตรวจสอบแผนการวิเคราะห์ข้อมูลของคณะนักประเมินภายนอก

จากการสัมภาษณ์นักประเมินอภิमान และเจ้าของหน่วยประเมินขนาด
กลาง พบว่า การวิเคราะห์ข้อมูลต้องดำเนินการตามที่ สมศ.กำหนด จึงไม่ต้องตรวจสอบในส่วนนี้
แต่จะวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับนักประเมินภายนอก โดยวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักเกณฑ์ที่ สมศ.
กำหนด

“ไม่ได้มีการตรวจสอบการวางแผนการวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์
ข้อมูลนี้ก็ต้องดำเนินการไปตามที่ สมศ.กำหนดก่อน ตามระเบียบ.... สมศ.
แนะนำมาว่า การวิเคราะห์ข้อมูลให้ยึดสภาพความเป็นจริง.... เพราะตอนนี้

เขารับรองกับไม่รับรอง... แต่ว่าเดี๋ยวนี้ 14 มาตรฐาน ถ้าประเมินแล้วไม่ได้ ระดับคุณภาพดี 11 มาตรฐาน นี่ถือว่าไม่รับรองเลยนะ อันนี้คือเป็นเกณฑ์ การวิเคราะห์... ถ้ามีความตระหนักความพยายามสูง เป็นเรื่องของดุลยพินิจ วิเคราะห์ สังเคราะห์มาจะให้อย่างไร..... ทั้งกรอบ แบบฟอร์ม สมศ.กำหนดไว้หมด คือเราจะไปพูดนอกเหนือไม่ได้ ตัวมาตรฐาน ตัวบ่งชี้ว่าอย่างไรก็ต้องพูดตามนั้น”

(นักประเมินอภิमान 5, สัมภาษณ์ 19 ก.พ.2549)

“ไม่ได้ตรวจสอบ เพราะไม่ได้วางแผนไว้ แต่ประชุมร่วมกันก่อนออก ประเมิน ผู้ประเมินอภิमानเขาก็ต้องวิเคราะห์กับผู้ประเมินเหมือนกัน เพราะ เขาออกประเมินด้วย”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลาง, สัมภาษณ์ 30 ม.ค.2549)

การวิเคราะห์ข้อมูลแต่ละคน จะวิเคราะห์มาตรฐานที่ตนเองรับผิดชอบ ก่อน จากนั้นจึงสรุปร่วมกันภายในทีมก่อนรายงานด้วยวาจาต่อสถานศึกษา

“ครั้งแรกจะพูดถึงภาพรวมก่อน ยังไม่มีเปอร์เซ็นต์คะแนนออกมา จะพูดรวมกันก่อนว่าภาพรวม สมมุติว่า คุณธรรมเนียโรงเรียนนี้เป็นอย่างไร เห็น พ้องต้องกันมั๊ย ส่วนคะแนนเป็นเรื่องของผู้ประเมิน จะไปวิเคราะห์กันเอง ถ้า เราไม่ให้ภาพรวมก่อนจะแย้งกัน.... ฉะนั้น เรื่องการวิเคราะห์ข้อมูลเนี่ย วิเคราะห์กันได้หมด ทุกคนวิเคราะห์เป็นหมด เพราะข้อมูลของ สมศ.เป็นเชิง วิเคราะห์ พอวิเคราะห์แล้วเอามาสังเคราะห์ร่วมกันทุกทีม”

(นักประเมินอภิमान 6, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“จริง ๆ คำจะวิเคราะห์ร่วมกัน หมายความว่าใครที่รับผิดชอบในด้าน ไหนเนี่ย คำก็จะเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ด้วยตัวเค้าเองก่อน แล้วมีการประชุมสอบถามความเห็นตรวจทานกัน เช่น นักเรียนในมาตรฐาน ที่หนึ่งเนี่ย ผู้รับผิดชอบไปเก็บข้อมูล แล้วเค้าได้ข้อมูลว่ามีคุณภาพระดับดี มากอย่างเนี่ย ก็สอบถามความคิดเห็นของกลุ่มเค้าว่าเห็นด้วยไหม เพราะว่า ทุกคนก็เห็นอยู่ในข้อมูลเดียวกัน ก็จะปรึกษากัน”

(นักประเมินอภิमान 7, สัมภาษณ์ 27 มี.ค.2549)

“ทุกคนวิเคราะห์ข้อมูลของตนเองก่อน แล้วจึงประชุมร่วมกันอีกที ก่อน
รายงานด้วยวาจา”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลาง, สัมภาษณ์ 30 มี.ค.2549)

“พอจะถึงรอบบ่ายวันที่สามที่ผมว่าแล้วนะครับ เราจะคุยในภาพรวม
กันก่อน ซึ่งแต่ละคนได้กำหนดของตนไว้ก่อนแล้วคนอื่นจะเห็นแตกต่างกัน
ใหม่ พูดคุยสรุปกัน”

(นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดกลาง, สัมภาษณ์ 24 มี.ค.2549)

2.3 การตรวจสอบกรอบการประเมินคุณภาพภายนอก

2.3.1 ตรวจสอบ เหตุผล ความคาดหวัง ขอบเขต และจุดเน้นของการ ประเมินคุณภาพภายนอก

เนื่องจาก สมศ.เป็นผู้กำหนดเหตุผล ความคาดหวัง ขอบเขต และจุดเน้น
การประเมินคุณภาพภายนอก นักประเมินอภิมานจึงไม่ต้องตรวจสอบ หน่วยประเมินต้อง
ดำเนินการตามกรอบที่ สมศ.กำหนดไว้

“ไม่ได้ตรวจสอบเหตุผล ขอบเขต จุดเน้น อะไรเนี่ย สมศ.กำหนดไว้
หมดแล้ว”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลาง, สัมภาษณ์ 30 มี.ค.2549)

“เราทำตามที่ สมศ.กำหนดไว้แล้ว ไม่ว่าจะ เป็นความคาดหวัง
ผลสัมฤทธิ์ ขอบเขต ไม่ได้มีการตรวจสอบ”

(นักประเมินอภิมาน 5, สัมภาษณ์ 19 ก.พ.2549)

“ตรวจสอบนี้เราตรวจแต่รายงานที่เค้าส่งเข้ามา หลักการและเหตุผล
ความคาดหวัง ขอบเขต จุดเน้น สมศ.กำหนดไว้แล้ว”

(นักประเมินอภิมาน 6, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“สมศ.กำหนดไว้แล้ว จึงไม่ต้องตรวจสอบอะไรอีก”

(นักประเมินอภิมาน 7, สัมภาษณ์ 25 มี.ค.2549)

2.3.2 ตรวจสอบการวางแผนกำหนดผู้เกี่ยวข้องในการประเมินคุณภาพภายนอก

นักประเมินอภิมานกล่าวว่า สมศ.ได้กำหนดการประชุมผู้เกี่ยวข้องไว้แล้ว ในวันแรกของการตรวจเยี่ยม ในรอบแรกการประเมินคุณภาพภายนอก หน่วยประเมินแจ้ง กำหนดการตรวจเยี่ยมไปยังสถานศึกษาซึ่งแนบตารางการประเมินไปด้วย แต่ในรอบที่สอง สมศ. ห้ามหน่วยประเมินแจ้งสถานศึกษาว่าจะไปประเมินวันใด ทำให้สถานศึกษาแจ้งผู้เกี่ยวข้องด้วย เวลากระชั้นชิด บุคคลดังกล่าวจึงมาประชุมน้อย

“ก่อนออกประเมินทางเราได้แจ้งไปก่อน บางบริษัทเป็นผู้ประสานงาน ... โดยแจ้งว่า ก่อนจะไปเนี่ย ใครจะไป แล้วให้สถานศึกษาต้องเชิญใคร เขามี ตารางส่งไปให้ว่าจะเชิญใคร เชิญกรรมการสถานศึกษาขึ้นพื้นฐาน เชิญ ผู้ปกครอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเขาประสานไป เราก็ดำเนินการตามนั้น”

(นักประเมินอภิมาน 5, สัมภาษณ์ 30 ม.ค.2549)

“กำหนดไว้ก่อน แหล่งข้อมูลต้องมีตรงนี้ แต่ละคนเขาก็มีส่วนตัวของ เขา เพราะเราพูดในที่ประชุม เราคุยปรึกษากันในที่ประชุม แต่ที่จะทำเป็น แผนคู่มืออย่างนั้นไม่มีนะ เพราะมันกระชั้นชิด.... แล้วในขณะเดียวกันไอ้ตัว ที่ว่านั่นมันอยู่ใน Field Note หหมดแล้ว กำหนดไว้ในนั้นแล้ว ผู้ประเมิน อภิมานไม่ได้ตรวจ เพราะ สมศ.เป็นคนกำหนดไว้”

(นักประเมินอภิมาน 6, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“ก็วางแผนไว้ล่วงหน้าเป็นกลุ่มคร่าว ๆ อยู่แล้ว อย่างคณะกรรมการ สถานศึกษาเนี่ยเราก็เน้น ระยะเวลาหลังเนี่ย เรายืนยันว่าอย่ากำหนดว่าเป็นประชุม จะเป็นการสัมภาษณ์พูดคุย.... เจ้าอาวาสวัดตัวแทนศาสนาเนี่ย ก็ควรไปถ้า โรงเรียนใกล้ ๆ ในวันแรกเราจะมีตารางไปให้ว่าจะทำอะไร เมื่อไหร่ โดย คร่าว ๆ สมศ. กำหนดไว้แล้ว แต่รอบสองเนี่ยไปถึงโรงเรียน บอกเค้า เค้าก็ นัดให้ โทรนัด ก็มากันได้ไม่กี่คน”

(นักประเมินอภิมาน 7, สัมภาษณ์ 25 มี.ค.2549)

เจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลาง และนักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดกลาง ให้ข้อมูลเพิ่มเติมสอดคล้องกันว่า

“ไม่ได้ตรวจสอบ ไม่ได้กำหนดไว้ รอบแรก สมศ.กำหนดไว้เลยว่าจะประชุมคณะกรรมการ ผู้ปกครอง แต่รอบหลังไม่ได้บอกโรงเรียน ผู้ประเมินต้องไปบอกเอง ซึ่งส่วนใหญ่เขาติดธุระกัน มาไม่ได้”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลาง, สัมภาษณ์ 30 ม.ค.2549)

“เราได้แจ้งข้อมูลกับทางโรงเรียน คราวที่แล้วเราบอกแต่หนนี้ไม่ได้บอกหลายโรงเรียนนี้หน้าหงิกเลย แสดงอาการให้เห็นเลยที่ไม่อยากต้อนรับเรา”
(นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดกลาง, สัมภาษณ์ 24 มี.ค.2549)

2.3.3 ตรวจสอบการวางแผนรายงานเป็นระยะ ๆ และรายงานสรุปผลสุดท้าย

นักประเมินอภิमानและเจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลาง ให้ข้อมูลเพิ่มเติมสอดคล้องกันว่า การตรวจเยี่ยมสถานศึกษาใช้ระยะเวลาสั้น ๆ เพียง 3 วัน จึงไม่ได้กำหนดให้มีการรายงานเป็นระยะ ๆ แต่นักประเมินอภิमानตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงานสรุปผลสุดท้าย

ในระหว่างตรวจเยี่ยมสถานศึกษา จึงเป็นการสอบถามปัญหาที่พบมายังหน่วยประเมิน แล้วนัดประชุมในวันหยุด เพื่อแก้ไขปัญหา และเจ้าของหน่วยประเมินจะโทรศัพท์ติดตามงาน สอบถามปัญหาในการทำงาน

“ไม่มีการรายงานเป็นระยะ ๆ แค่สามวันเท่านั้นเอง มีแต่การโทรสอบถามปัญหามายังบริษัทว่ามีปัญหาอย่างไร นี้ จะทำอย่างไร แล้วทางผมโทรตามงาน สอบถามว่ามีปัญหาอะไรบ้าง.... อภิमानเขาตรวจสอบตอนส่งรายงานแล้วนั่นแหละ ผู้ประเมินอภิमानเขาออกประเมินด้วย ก็นัดแก้ไขปัญหากันครับ ในวันหยุด”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลาง, สัมภาษณ์ 30 ม.ค.2549)

“ไม่มีการรายงานเป็นระยะ ๆ เขาจะรายงานเมื่อส่งรายงานมาที่บริษัท บริษัทมอบให้เราตรวจสอบ เมื่อเสร็จ 3 วัน บริษัทจะกำหนดให้ส่งภายใน 7 วัน นำส่งบริษัท บริษัทนำส่งผู้ประเมินอภิमान”

(นักประเมินอภิमान 5, สัมภาษณ์ 19 ก.พ.2549)

“เราจะรายงานเรื่องปัญหาเข้ามาที่บริษัท บริษัทบอก เอ๊ะ... ปัญหามัน ซักหลายปัญหาแล้วนะ เราก็จะนัดพบกันที่ศูนย์ ช่วงที่ประเมินนะนะ วันไหน ไม่ได้ประเมิน ส่วนมากจะเป็นวันหยุดนะ เป็นวันหยุดมันจะได้ตรงกัน เรามี กำหนดไว้ว่าวันอะไรส่งรายงานโรงเรียนนี้ จบไปแล้วก็วันต้องส่งรายงาน”

(นักประเมินอภิमान 6, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“ส่วนใหญ่ทางบริษัทจะเป็นฝ่ายติดตามว่ามีปัญหาอะไรมั๊ย การทำงาน เป็นอย่างไรในแต่ละทีม..... ครับ แล้วก็ถามความคืบหน้าของการรายงาน เราจะต้องทราบความเคลื่อนไหวต่าง ๆ มีการสอบถามประเมินตามแผนเดิม มั๊ยว่าจะไปโรงเรียนนี้เมื่อไร อย่างไร เรื่องการนัดหมาย”

(นักประเมินอภิमान 7, สัมภาษณ์ 25 มี.ค.2549)

2.3.4 ตรวจสอบคุณภาพของนักประเมินภายนอก และงบประมาณ

สมศ.กำหนดคุณลักษณะของนักประเมินภายนอกไว้แล้ว ทั้งคุณสมบัติ เฉพาะ และคุณสมบัติทั่วไป เช่น การศึกษา ประสบการณ์ ทักษะ / ความสามารถ เป็นต้น แต่เมื่อนักประเมินภายนอกมาเข้าสังกัดหน่วยประเมิน หน่วยประเมินโดยนักประเมินอภิमानจะทำการปฐมนิเทศ เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจหลักเกณฑ์ของ สมศ. ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และเข้าใจตรงกัน

“สมศ.กำหนดคุณสมบัติของผู้ประเมินไว้แล้ว ทั้งคุณสมบัติเฉพาะ และคุณสมบัติทั่วไป ก็คงไม่ต้องไปตรวจสอบอะไร ผมรับสมัครก็ดูตามนั้น จึงส่งเข้าอบรม”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลาง, สัมภาษณ์ 30 ม.ค.2549)

“การตรวจคุณสมบัติเริ่มแรกก็ต้อง สมศ.เลย จะเข้าอบรมพอ คุณสมบัติครบถ้วน สมศ.ก็จะสั่งให้เข้าอบรม 7 วัน อบรมแล้วผ่าน สอบได้

สมศ. ก็แต่งตั้งส่งมายังเข้าสังกัดหน่วยประเมิน หน่วยประเมินก็ต้องปฐมมนิเทศ โดยมีผู้ประเมินอภิमानอย่างผมเนี่ยเป็นตัวเตอร์ เป็นประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นภาค ๆ ไป ก็แค่ครั้งเดียวไม่ต้องบ่อย ผู้ประเมินอภิमानไม่ต้องตรวจคุณสมบัติอีกแล้ว เพราะ สมศ.เค้าแต่งตั้งมาแล้ว เราไม่เกี่ยว จะเกี่ยวก็ผลงาน ผลงานที่เราทำ ตรวจผลงานที่เรารายงานเข้ามา ว่าเขาไปประเมินนะถูกต้องสอดคล้องไหม เท่านั้นเอง”

(นักประเมินอภิमान 5, สัมภาษณ์ 19 ก.พ.2549)

“เราจะดูว่าใครมีประสบการณ์อะไร เรากำหนดไว้ในแผนเลย... อ้อ... คุณสมบัติของผู้ประเมิน ผู้ประเมินอภิमानเขาไม่ได้ตรวจสอบ เพราะ สมศ. เค้ากำหนดมาแล้วว่าจะมีคุณสมบัติอะไรบ้าง อายุไม่ต่ำกว่าเท่าไร จบการศึกษาระดับใด อย่างเนี่ย”

(นักประเมินอภิमान 6, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“คุณภาพของนักประเมินภายนอก สมศ.เค้ากำหนดอยู่แล้วว่าต้องผ่านอบรมอะไรต่ออะไรกันมา แต่ถ้าถามว่าคุณภาพของผู้ประเมินแต่ละท่านมันมีมาตรฐานเดียวกันหรือเปล่า มันก็คงไม่ใช่ มันขึ้นอยู่กับภูมิหลัง คุณวุฒิ วัยวุฒิ แม้แต่การอบรมแต่ละรุ่น แต่ละแห่งมันก็มีความแตกต่างกัน....

ในเรื่องของผู้ประเมินมีหลายคน หลายระดับ หลายภูมิหลังมาก มันก็ทำให้คุณภาพของการประเมินแตกต่างกัน มองสิ่งเดียวกัน คนละเรื่องกันก็มี..... โดยเฉพาะการประเมินรอบสองเนี่ย สมศ.เรียกไปประชุมสองวัน บางกลุ่มเหลือวันเดียว แล้วก็ชี้แจงทุกอย่างให้จบ แล้วก็ให้แต่ละทีมออกไปปฏิบัติ แต่ละคนออกไปปฏิบัติ ความเข้าใจมันคลาดเคลื่อนเยอะในหลายเรื่อง.... มันมีความคลาดเคลื่อนในเรื่องของมาตรฐาน ในเรื่องเกณฑ์ เรื่องของตัวบ่งชี้ แม้แต่วิธีการต่าง ๆ เนี่ย มันมีข้อปลีกย่อยมาก ซึ่ง สมศ.ไม่ได้ชี้แจงให้เกิดความเข้าใจประเด็นทิศทางเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น อิงสถานศึกษาเนี่ย ก็ตีความกันไปหลายรูปแบบ หลายความเข้าใจนะฮะ.....

ก็มีปัญหาในเรื่องของแนวปฏิบัติ ผู้ประเมินอภิमानเนี่ยก็เรียกประชุมอยู่ครั้งสองครั้งนะฮะ เพื่อระดมให้มันเป็นไปในทิศทางเดียวกัน.... อันนี้เป็น

หน้าที่ของผู้ประเมินอภิมาน ซึ่งโดยผมเนี่ยจะเป็นตัวหลักในการที่จะวาง
แผนการต่าง ๆ”

(นักประเมินอภิมาน 7, สัมภาษณ์ 25 มี.ค.2549)

ในด้านงบประมาณก็เช่นเดียวกัน สมศ.เป็นผู้จัดสรรงบประมาณให้กับ
หน่วยประเมิน หน่วยประเมินจะแบ่งไว้ 20 เปอร์เซ็นต์ และให้นักประเมินภายนอก 80 เปอร์เซ็นต์
นักประเมินภายนอกจ่ายภาษีหัก ณ ที่จ่าย ภาษีส่วนบุคคล หน่วยประเมินมีรายได้ไม่ถึงเกณฑ์
ต้องจ่ายภาษีมูลค่าเพิ่ม

“สำหรับผู้ประเมินภายนอกให้ 80 % และหักค่าภาษี 3 % เสียเอง
ภาษีหัก ณ ที่จ่าย 1 %”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลาง, สัมภาษณ์ 30 ม.ค.2549)

“ด้านงบประมาณบริษัทเป็นผู้จัด แต่ละบริษัทก็ไม่เหมือนกัน การเงิน
เนี่ย โดยภาพใหญ่ ณ วันนี้ 80 : 20 บริษัทเอาไว้ 20 % ให้ผู้ประเมิน 80 %
หักภาษี ณ ที่จ่าย 3 % ภาษีมูลค่าเพิ่มบริษัทจ่าย”

(นักประเมินอภิมาน 5, สัมภาษณ์ 19 ก.พ.2549)

“งบประมาณเค้าให้ 80 % ของแต่ละขนาด หักภาษีเอง 3 % ส่วน
VAT ไม่ต้อง เพราะบริษัทไม่อยู่ในเกณฑ์”

(นักประเมินอภิมาน 6, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“ที่หน่วย... เค้ามีกำหนดของเค้าว่า เค้าให้ผู้ประเมิน 80 % ของเงินที่
ได้รับจาก สมศ. หลังจาก 80 % แล้วหักภาษีอะไรก็ว่ากันไปนะครับ หักภาษี
ส่วน VAT ที่ผ่านมา สมศ.จ่ายเอง และบริษัทก็ยังไม่ถึงเกณฑ์ต้องเสียภาษี
VAT ตรงนั้น ครั้งต่อไปนี่จะเป็นอย่างไรก็ยังไม่ทราบเลยครับ ไม่ทราบว่าเขา
จะบริหารจัดการอย่างไร เรายังไม่ทราบอะ”

(นักประเมินอภิมาน 7, สัมภาษณ์ 25 มี.ค.2549)

2.4 การประเมินปริมาณงานประเมินคุณภาพภายนอก

2.4.1 การรวบรวม การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ข้อมูล

จากการสัมภาษณ์นักประเมินปริมาณ และเจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลางพบว่า นักประเมินภายนอกจะวิเคราะห์ สังเคราะห์มาตรฐานที่ตนรับผิดชอบก่อน แล้วจึงวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลร่วมกับสมาชิกในทีมอีกครั้งหนึ่ง นักประเมินภายนอกตรวจสอบการรวบรวม การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ข้อมูล โดยตรวจสอบความสอดคล้อง ความเป็นไปได้ ความถูกต้อง และผลการประเมินจากบันทึกภาคสนาม

“การรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล ดูที่ ความถูกต้อง และผลการประเมิน ดูทั้งเปอร์เซ็นต์ ความสอดคล้อง ใ้ข้อ 3 นี้ คลุมหมดทุกเรื่อง ทั้ง Field Note ดูการวิเคราะห์ข้อมูลทุกมาตรฐานเลย และมันไม่เป็น ไม่สอดคล้องเราก็แก้ ทั้งการสังเคราะห์ สรุปความสอดคล้อง ความเป็นไปได้ นอกประเด็นมัย ให้ประเมินเรื่องนี้ ไปประเมินเรื่องอื่นมา ไม่เอา อย่างนี้เป็นต้น.... ดูจากสองอย่างควบ Field Note กับรายงาน.... เราก็ดูในนั้นว่า ถูกต้องเชื่อถือได้ไหม อย่างเนี้ย”

(นักประเมินปริมาณ 5, สัมภาษณ์ 19 ก.พ.2549)

“ตอนแรกเราจะตรวจ Field Note ก่อน แต่ละด้านแต่ละมาตรฐาน มีความเรียบร้อยแค่ไหน โดยเฉพาะคะแนนเปอร์เซ็นต์..... แล้วจะเช็คทั้งหมดเลย ตัวเลขถูกต้องไหม ในภาพรวมเป็นอย่างไรนะ พอเรียบร้อยแล้วเราก็ไปเทียบกับรายงาน ถ้ามีปัญหาอะไรก็จะมาร์ก ๆ ไว้ แล้วให้เค้าไปแก้.... ข้อที่สองก็มาดูว่าในระหว่างมาตรฐานต่าง ๆ ขัดแย้งกันไหม

ดูการสังเคราะห์ข้อมูลถูกต้องไหม อันนี้สำคัญมากเลย เค้ามีกลุ่มของเค้านะ โดยมากจะรวมกลุ่มกลางค่ากลางคืนทำกัน”

(นักประเมินปริมาณ 6, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“ทีมร่วมกันสรุปวิเคราะห์ สังเคราะห์ในแต่ละวัน สมมติ 3 วัน ในตอนเย็นก็จะพบกัน สรุปปัญหาขัดไม่ชัดเจนอย่างไร ถ้าไม่ขัดกลับไปดูใหม่ หรือหาหลักฐานเอกสารเพิ่มเติม หรือสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องใหม่ คือทุกเย็นต้องมาถกเถียงปัญหากันเฉพาะในทีมของเรา”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลาง, สัมภาษณ์ 30 ม.ค.2549)

2.4.2 ข้อมูลมีความเที่ยง ความตรง และความถูกต้อง แม่นยำ

นักประเมินอภิมานกล่าวว่า การตรวจสอบความเที่ยง ความตรง ความถูกต้องแม่นยำจากบันทึกภาคสนาม เพราะในบันทึกภาคสนาม สมศ. กำหนดหลักเกณฑ์ในการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลไว้ชัดเจน

“ดูจาก หนึ่ง Field Note ก่อนว่าผิดถูกตรงกันไหม แล้วสองดูว่าสมมติ ตัวบ่งชี้เนี่ย ผู้บริหารก็ดี ผู้สอนก็ดี ผู้เรียนก็ดี สมมติเด็กมาตราบฐานทั้ง 5 เนี่ย เด็กมันต่ำ แต่ให้ครูมาโอ้โฮ ร้อย... ร้อย... ร้อย... เลย ตัวบ่งชี้เนี่ย มันก็ไม่เนาะ ไม่สอดคล้อง เราก็ท้วงไปไม่สอดคล้อง มันสอนยังไง อย่างน้อย 60-70 ก็ยังพอฟังกันได้ ยิ่งรอบสองยิ่งต้องดู Field Note เป็นหลักตามสภาพจริงเลย ไม่ใช่พูดที่ผ่านมามีอย่างนั้นอย่างนี้ แต่วันนี้มันไม่ดี ไม่ให้ อีกอย่างเราก็ดูจากหัวหน้าทีมรับรองมาด้วย คือมันรับรองมาแล้ว”

(นักประเมินอภิมาน 5, สัมภาษณ์ 19 ก.พ.2549)

“ตรงนี้เราคงไปตีค่าของผู้ประเมินทุกคนไม่ได้หรอกนะ เราเอาด้วยเหตุผลว่าเค้าไปดูเนี่ยสามแหล่ง เราเพียงแต่ว่า เอ้อเก็บได้สามแหล่งแล้วนะ ครบแล้วนะ ความเป็นไปได้ว่าเราดูที่เปอร์เซ็นต์ สมมติคุณให้เค้า 80 ก็ดูว่า มันสมเหตุสมผลพอไหม ในความรู้สึกของเราเนาะนะ เราไปบังคับเค้าไม่ได้.... ถ้ามันไม่เหลือเกินเราก็โอเค เพราะอย่างไรเนี่ยเราเชื่อผู้ประเมินว่าเค้ามีจริยธรรมอยู่แล้วใช้ใหม่.... เค้าวิเคราะห์ของเค้ามาเรียบร้อยแล้ว”

(นักประเมินอภิมาน 6, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“ต้องดูจาก Field Note ว่าเขาได้มาอย่างไร แล้วก็มันได้ตอบชัดเจนตามที่ สมศ.ต้องการหรือไม่ เพราะบางคนก็ไปกันคนละทิศละทางเหมือนกัน”

(นักประเมินอภิมาน 7, สัมภาษณ์ 25 มี.ค.2549)

นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดกลางซึ่งทำหน้าที่เป็นหัวหน้าทีมประเมินคุณภาพภายนอก ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า การรวบรวมข้อมูลทำตามที่ได้รับกรอบมา และยังมีระบบการประเมินอภิมานตรวจสอบ น่าจะทำให้ข้อมูลน่าเชื่อถือมากขึ้น

“บอกตรงๆ ตรง ๆ ว่าเราทำตามข้อจำกัดที่เราได้อบรมมา ว่าจะต้องดู
อย่างไร ๆ ดูตามที่คนเขาเก็บข้อมูลมาตามนั้นเลย ก่อนจะถึง สมศ. ก็จะมีผู้
ประเมินอภิमानเหนือเราอีกชั้นหนึ่ง อ่านทบทวนอีกครั้ง ข้อมูลที่น่าจะเป็น
ข้อมูลที่น่าจะใช้ ก็ยังมีตรงนั้นอีกคน ระบบนี้ก็ น่าจะดีพอสมควร”
(นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดกลาง, สัมภาษณ์ 24 มี.ค.2549)

2.4.3 การบรรยาย และการตัดสินผลการประเมินคุณภาพภายนอก

จากการสัมภาษณ์นักประเมินอภิमान และเจ้าของหน่วยประเมินขนาด
กลาง พบว่า นักประเมินอภิमानตรวจสอบการบรรยายและการตัดสินผลการประเมินคุณภาพ
ภายนอก ตามที่ สมศ.กำหนดคือ ตรวจสอบคำผิด การใช้ภาษา ตรวจสอบรูปแบบให้เป็นไปตามที่
สมศ.กำหนด ตรวจสอบความถูกต้องของผลการประเมิน ตลอดจนความสอดคล้อง ตั้งแต่เนื้อหา
จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ปัจจัยที่ทำให้เกิดจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ข้อเสนอแนะ และทิศทางการ
พัฒนาของสถานศึกษาในอนาคต

“ตรวจสอบตามที่ สมศ.กำหนดไว้ทุกประการ.... พอเขาส่งเข้ามาเรา
จะดู หนึ่ง ตรวจสอบคำผิด การใช้ภาษา สอง ตรวจสอบรูปแบบให้เป็นไป
ตามที่ สมศ.กำหนด อันนี้รวมไปถึง Field Note ด้วยนะ รายงานสองอย่าง
สามตรวจสอบความถูกต้องของผลการประเมินแต่ละมาตรฐาน ตลอดจน
ความสอดคล้องนะ แล้วเขาแจ้งไว้ว่า ตั้งแต่เนื้อหาจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา
ปัจจัยที่ทำให้เกิดจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ข้อเสนอแนะ และทิศทางการ
พัฒนาสถานศึกษาในอนาคต”

(นักประเมินอภิमान 5, สัมภาษณ์ 19 ก.พ.2549)

“ก็ตรวจสอบตามแนวของ สมศ.กำหนด รูปแบบการเขียนรายงาน การ
ใช้ภาษา ตรวจสอบความถูกต้องของผลการประเมิน โดยเฉพาะแบบฟอร์ม
ต้องตามรูปแบบของ สมศ.เค้า อื่น ๆ ก็ไม่ค่อยมีปัญหา สำหรับทิศทางเค้าจะ
หารือกันระหว่างเค้ากับโรงเรียน แล้วก็จะมากำหนดทิศทาง”

(นักประเมินอภิमान 6, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“เราดู Field Note เป็นหลักก่อนว่า ในแต่ละเกณฑ์เนี่ยคือต้องอ่าน Field Note เลยว่า เขาได้ข้อมูลอย่างไร... เมื่อดู Field Note แล้วเนี่ย เราถึง มาตรวจรายงาน รายงานดูตามประเด็นได้รับจาก Field Note มาว่ามัน สอดคล้องต้องกันหรือเปล่า... แล้วก็มาดูว่าข้อเสนอแนะกับทิศทาง หรือว่า ปัจจัยที่เค้าวิเคราะห์ออกมาเนี่ยมันใช่หรือเปล่า... เมื่อทำการตรวจประเมิน รายงานแล้ว ได้ส่งให้ผู้ประเมินที่มงานเค้าแก้ไข”

(นักประเมินอภิमान 7, สัมภาษณ์ 25 มี.ค.2549)

“นักประเมินอภิमानเค้าจะดู 2 เล่มควบคู่กันไป เป็นรายมาตรฐาน รายตัวบ่งชี้... ผู้ประเมินอภิमानจะตรวจตรงนี้ และท่านก็ตรวจ wording เสริมด้วย... ข้อเสนอแนะในทางเป็นไปได้ เช่น คุณขาดคุณต้องไปหามา มัน ไม่ใช่ข้อเสนอแนะ อยู่ในความเป็นไปได้ เป็นรูปธรรม”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลาง, สัมภาษณ์ 30 มี.ค.2549)

นักประเมินอภิमान 7 ยังกล่าวอีกว่า นักประเมินภายนอกส่วนใหญ่ยังไม่ เข้าใจวิธีการกำหนดทิศทางการพัฒนาสถานศึกษาในอนาคต

“เรื่องทิศทางของสถานศึกษา เเท่าที่อ่านมาส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจกัน เเท่าไร อย่างที่บอกนะ ส่วนใหญ่เขาข้อเสนอแนะมาเป็นทิศทาง ซึ่งตรงนี้ก็ เป็น เรื่องที่หนักอกหนักใจอยู่เหมือนกัน ในการให้คำอธิบายกลับไป เพราะอย่าลืม ว่าผู้ประเมินแต่ละท่าน ก็มีภูมิหลังสูง ๆ กันทั้งนั้น บางครั้งผู้ประเมินอภิมาน ก็ค่อนข้างจะลำบากอยู่เหมือนกัน เพียงแต่ชี้แจงให้เห็นในหลักการเขียนว่า ทิศทางที่ สมศ.พูดถึงเนี่ยคือใคร... ซึ่งความจริงแล้วมันควรจะวิเคราะห์จาก ปัจจัย ถ้ามว่าสถานศึกษามีปัจจัย มีจุดเด่นตรงไหน แล้วก็ควรจะเดินไปทาง ไດ ตรงเนี่ยก็เป็นเรื่องที่ค่อนข้างจะยากอยู่เหมือนกัน ถ้าโรงเรียนได้มองทาง เค้าออกแล้วเนี่ย มันก็จะง่ายสำหรับผู้ประเมิน”

(นักประเมินอภิमान 7, สัมภาษณ์ 25 มี.ค.2549)

2.4.4 การวิเคราะห์ปัญหาการประเมินคุณภาพภายนอก

นักประเมินอภิมานกล่าวว่า มีนำปัญหาในการออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษา มาพูดคุยในที่ประชุมหาทางแก้ไขปัญหา เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในการออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษา ครั้งต่อไป

“มีการนำปัญหามาพูดคุยในการประชุม และมีบันทึกการประชุม มีผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะ แก้ปัญหากัน”

(นักประเมินอภิมาน 5, สัมภาษณ์ 19 ก.พ.2549)

“ไม่กี่วันนี้ก็ประชุมกันอยู่ มาคุยกัน ปัญหาทั้งหลายทั้งปวง.... มีปัญหาเยอะ ปัญหาใหญ่ ๆ เวลานี้จะพูดตรง ๆ เลยนะ คือว่าตัวชี้ในมาตรฐานมันมากเกินไป ชอบมาเลย เยอะ สามวันยังทำกันไม่ทันเลย แล้ว SAR ก็มาทันบ้างไม่ทันบ้าง โรงเรียนก็ลักษณะอะไรอย่างเนี่ย มันใหม่ไง พวกเรายังไม่ทันกันไง ยังไม่มีทางตรงว่าจะเอาทางไหนกัน มองก็ยังไม่ตรงเท่าไร ก็ต้องหลอมกันตลอด... ยังไม่พอนะอะ มีทั้งประถม มีทั้งอนุบาล ปฐมวัย คิดดูก็แล้วกัน สามวันถ้าใครไปสองคนก็สนุกกว่านั้นอีก แทบจะไม่ได้นอนเลยคืนนั้น

“ไม่ได้เขียนปัญหาไว้ ตอนนี้อย่างไม่ถึงขั้นตรงนั้น หลังจากตรวจรายงานเสร็จแล้วก็คงประชุมกันนะอะ”

(นักประเมินอภิมาน 6, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“แต่ถามว่าในฐานะผู้ประเมินอภิมานเนี่ย ดูเรื่องเหล่านี้มัย เราก็ดู เพราะเราพูดให้เค้าฟัง เวลาที่เค้าออกไปประเมินกันเนี่ย เวลามีปัญหาเค้าก็จะโทรมาถามอะ ว่าเรื่องนี้จะทำอย่างไร จะแก้อย่างไร... เราก็เรียกประชุมทั้งหมดชี้แจง... หลังจากประเมินจบแล้วเนี่ย เราต้องจัดสัมมนาอะอะ เพื่อสรุปปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ประเมินตนเอง เรากะว่าจะทำหลังเมษาเนี่ย หลังจากทุกอย่างเรียบร้อยแล้ว เพื่อแก้ไขปัญหา เพื่อที่จะเตรียมการในครั้งต่อไป”

(นักประเมินอภิมาน 7, สัมภาษณ์ 25 มี.ค.2549)

เจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลางให้ข้อมูลสอดคล้องกับนักประเมิน
อภิमानว่า

“นักประเมินภายนอกจะนำปัญหามาประชุม ไม่ได้เขียนสรุปไว้ แต่มา
ถกกันในห้องประชุม เลขาจะจดไว้ว่าปัญหาอะไร เพื่อจะได้แก้ไขในการ
ประเมินครั้งต่อไป”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลาง, สัมภาษณ์ 30 ม.ค.2549)

2.5 การรายงานผลการประเมิน

2.5.1 การชี้จุดอ่อนจุดแข็งของกระบวนการประเมิน

นักประเมินอภิमानกล่าวว่าการตรวจบันทึกภาคสนาม และรายงาน จะ
บันทึกข้อแก้ไขไว้ในแบบฟอร์มการตรวจสอบรายงาน เมื่อหน่วยประเมินจัดประชุมสัมมนาก็จะนำ
ปัญหาที่พบ เช่น ข้อมูลไม่สอดคล้องกัน คำผิด ไม่เป็นไปตามรูปแบบที่ สมศ.กำหนด ส่งงานล่าช้า
จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ฯลฯ นำมาพูดคุยหาแนวทางแก้ไข หรือทำความเข้าใจให้ตรงกัน และเพื่อ
เป็นการประเมินการปฏิบัติงานของตนเองที่ผ่านมาด้วย เพราะนักประเมินอภิमानไม่มีหน้าที่
ประเมินคุณภาพ หรือตรวจสอบคุณภาพนักประเมินภายนอก

“รายงานปะหน้าจากการตรวจนะนะ รายงานบริษัทให้ปรับปรุงแก้ไข
แล้วจึงมาเซ็นรับรองตามที่ให้แก้ไข

ไม่ได้ชี้จุดอ่อนจุดแข็งของกระบวนการประเมิน เราไม่ว่าเขา เพียงแต่ที่
ทำให้ปรับตรงนั้น ตรงนี้ ให้แก้ไขอย่างนั้นอย่างนี้... เขาประเมินดีไม่ดียังไร
เราไม่พูด เราไม่มีหน้าที่ประเมินคุณภาพเขาให้แก้แต่รายงาน ผู้ประเมิน
ภายนอกเขาก็มีศักดิ์ศรีของเขา... เราไม่ใช่ผู้บังคับบัญชาเขา... เราไม่ได้ให้เรา
ตรวจสอบผู้ประเมิน เขาให้เราตรวจสอบรายงาน พูดให้ชัดในที่ประชุม
ปฏิบัติการ เสนอแนะแนวทางแก้ไข กระบวนการประเมิน เรื่องที่พบเห็นที่
แก้ไข ประการที่หนึ่งคือ เรื่องความไม่สอดคล้อง... จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนาก็
ด้วย... อันดับสองที่ต้องแก้ไขมากก็คือ รูปแบบของ สมศ.กำหนด สามก็คือ
คำผิด พิมพ์ตก แยกคำ นอกนั้นก็เปเปอร์เซ็นต์เนี่ยผิดไม่ตรงกับ Field Note
และก็ความล่าช้า”

(นักประเมินอภิमान 5, สัมภาษณ์ 19 ก.พ.2549)

“ที่ผ่านมายังไม่ได้เขียนรายงานผลการประเมินอภิमान แต่ในรอบสอง
 เนี่ยผมได้ใจไว้ เมื่อเสร็จรายงานเราก็จะคุยกัน... ที่พวกเราเขียนรายงานกัน
 มาเนี่ยส่วนใหญ่เค้าก็ทำได้ดีนะนะ อาจผิดพลาดบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็มาคุย
 กัน ไม่มีผิดถูกนะ ผมบอกพรรคพวกทุกคน... เพียงแต่มองยังไม่ตรงกันเท่า
 นั้นเอง

ปัญหาหรือ ผมพูดตรง ๆ นะ คือเครื่องมือนี้มันบางแห่ง สมมุติว่า
 ผู้บริหารเราไปประเมินขีดถูกขีดผิดเนี่ย ว่าเขามี เขาไม่มี ถูกไหม... มันต้องมี
 คู่มือ... แต่ละคนผิดถูกไม่รู้ว่าเป็นเค้าเองหรืออะไรของเขา เกณฑ์ของตัวเอง
 ทั้งนั้นเลย... ตรงเนี่ยมันไม่ตรงกัน มีปัญหาแน่นอนเลย ผมว่า สมศ.ต้องเอา
 ไปคิดแน่”

(นักประเมินอภิमान 6, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“เรามีการสัมมนา.... เป็นการ retreat สิ่งที่ได้ดำเนินการไป เพื่อให้แต่
 ละคนมาวิเคราะห์ร่วมกัน ว่าที่ผ่านมามีปัญหาอะไร จุดอ่อนจุดแข็งตรงไหน..
 อย่างน้อยก็ประมาณ 2 วัน เราหันมามองตัวเองประเมินกันว่ามันมีข้อ
 บกพร่อง มีข้อที่ต้องแก้ไขตรงไหน อย่างไร... ครั้งที่แล้วเนี่ยเป็นการตรวจ
 รายงาน แก้ไขรายงานให้ถูกต้องอย่างเดียวกัน ต่างคนต่างแก้กันตามที่อยู่
 ประเมินอภิमानที่แจ่มมา เราก็หวังว่าจากนี้ไปมันจะเป็นมิติใหม่แล้วละที่
 ดำเนินการตรงนี้”

(นักประเมินอภิमान 7, สัมภาษณ์ 25 มี.ค.2549)

เจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลาง ให้ข้อมูลสอดคล้องกับนักประเมิน
 อภิमान ดังนี้

“การชี้จุดอ่อนจุดแข็ง เขียนวิจารณ์ในรอบแรก รอบสองไม่ได้เขียน ใน
 รอบแรกจะบอกถูกผิด และวิจารณ์ว่ามันน่าจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ แล้วก็
 แก้ไข บางคนก็ เฮ้ ! เชื่อกันตนเองก็ไปหาผู้ประเมินอภิमान คุยกันว่า
 ข้อเท็จจริงเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ผู้ประเมินอภิमानก็ไม่ได้ลงโรงเรียนจริง ไม่มี
 ประสบการณ์ตรง เรื่องที่เสนอทางแก้ไขก็คือ จุดที่ควรพัฒนา จุดอ่อนนะ

ภาษาต้องให้กระชับ ผู้ประเมินต้องศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ศึกษาเอกสาร
ก่อนลงภาคสนาม ซึ่งจัดอบรมสองวันที่บริษัทจัดเข้าค่ายนะ”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลาง, สัมภาษณ์ 30 ม.ค.2549)

2.5.2 การประยุกต์ใช้สารสนเทศของนักประเมินอภิมาน

นักประเมินอภิมานและเจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลาง กล่าวว่า ยัง
เป็นเพียงนำปัญหาและข้อผิดพลาดมาแก้ไข หากทางออกร่วมกัน ยังไม่ได้จัดทำเป็นสารสนเทศ แต่
จะดำเนินการในโอกาสต่อไป

“ตอนนี้อยู่ในระหว่างทำ เราได้แต่ปัญหาออกมา ปัญหาที่เรายังไม่
เข้าใจตรงจุดไหน แล้วต่อไปจึงปรับเป็นสารสนเทศ”

(นักประเมินอภิมาน 6, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

“ยังไม่ได้ดำเนินการจัดทำ แต่หลังจากนี้จะได้มีการสรุปการประเมิน
อภิมานว่า เราได้รับอะไรจากการประเมินอภิมานครั้งนี้เนี่ย นะฮะ... แต่ว่า
เป็นการมองย้อนกลับไปหาอดีตว่า มีปัญหา มีอุปสรรคอะไร แล้วก็จะแก้ไข
อย่างไร ตรงนี้ก็จะเป็น Information ที่เราจะต้องรวบรวมและจัดทำขึ้นมาใช้
สำหรับการบริหารครั้งต่อไป ใช้สำหรับการประเมินครั้งต่อไป”

(นักประเมินอภิมาน 7, สัมภาษณ์ 29 มี.ค.2549)

“ตรวจแล้วนำข้อผิดพลาดไปให้ผู้ประเมินแก้ไข...”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดกลาง, สัมภาษณ์ 30 ม.ค.2549)

นักประเมินอภิมาน 5 กล่าวว่า ต้องรู้ข้อมูลของ สมศ.ให้ชัดเจน และได้
นำข้อมูลของ สมศ.ไปแนะนำ ให้ความรู้ ในการประชุมสัมมนาที่หน่วยประเมินจัดขึ้น และได้นำ
ตัวอย่างที่ดี เช่น รายงานที่ถูกต้องยกเป็นตัวอย่างในที่ประชุม ถ่ายเอกสารให้นักประเมินภายนอก

“เราต้องรู้ข้อมูลของ สมศ.เป็นหลักก่อน เราต้องรู้ตรงนั้นให้ชัดเจน
ต้องรวบรวมไว้ เพราะเราต้องไป educate เขาเนาะ ทุก ๆ เทอมเชิญไปพูด เรา
ก็ต้องเอาข้อมูลนี้ไปให้เขาปฏิบัติ... ส่วนข้อมูลที่ได้จากเขานั้นแทบจะไม่มี

เพราะว่าไม่ได้ส่งให้เรา เขาส่งให้บริษัทนี้ ที่นำไปประยุกต์ใช้ก็คือ ตอนที่ไปพูดในที่ประชุมใหญ่ เอาข้อมูลหลักฐานเอกสาร ของถูกต้องกับของที่ไม่ถูกต้อง เอาไปบอกว่า ที่ถูกเป็นอย่างนี้ ๆ ข้อมูลเรามีอย่างนี้ ๆ ว่ารายงานเนี่ย ของเขาเนี่ย ทำได้ถูกต้องดี เราก็ให้เขาถ่ายเอกสารแจกให้ถือปฏิบัติ”

(นักประเมินอภิमान 5, สัมภาษณ์ 19 ก.พ.2549)

2.6 ปัญหาในการประเมินอภิमान

ปัญหาในการประเมินอภิमान ที่นักประเมินอภิमानของหน่วยประเมินขนาดกลาง พบ คือ

1. นักประเมินอภิमानของหน่วยประเมิน กับผู้ทรงคุณวุฒิของ สมศ. ต้องปรับแนวคิดให้สอดคล้องกัน

“ผู้ประเมินอภิमानของหน่วยประเมิน กับผู้ทรงคุณวุฒิของ สมศ. ต้องพัฒนาให้ ต้องพูดให้เป็นแนวเดียวกัน... เพราะการเข้าสู่ตำแหน่งของคนสองกลุ่มเนี่ยไม่เหมือนกัน สมศ.ไม่จัดให้เป็นแนวเดียวกันตั้งแต่ต้น แล้วพอมาปฏิบัติงานมันก็แตกต่างกันตามแนวคิด...แต่ใ้มันประเมินคุณภาพ ดีราคาคุณภาพ เขาทำอย่างนี้มีคุณภาพอย่างนี้ ก็รายงานไปตามสภาพที่ สมศ. กำหนด... ต้องแก้ไขตรงนี้ให้ผ่านการอบรม socialization มาด้วยกัน มันแนวเดียวกัน เดียวนี้ยังเป็นปัญหาอยู่ ทำให้งานล่าช้า กระทบถึงชาติบ้านเมือง... วิธีแก้ก็ต้องขบวนการ เข้าสู่ตำแหน่งต้องคล้ายกัน หรือเหมือนกัน เนื้อหาสาระประเด็นก็ต้องยึดแนวเดียวกัน ไม่อย่างนั้นจะมาตรวจกันอย่างไร ต้องให้เขารู้ว่าขบวนการประเมินเนี่ยมันเป็นอย่างไร”

(นักประเมินอภิमान 5, สัมภาษณ์ 19 ก.พ.2549)

จากการสัมภาษณ์นักประเมินอภิमान 5 ครั้งที่สอง นักประเมินอภิमान 5 กล่าวว่า สมศ.จัดอบรมผู้ทรงวุฒิแล้วโดยให้การรับรอง แนวทางการตรวจสอบงานประเมินคุณภาพภายนอก น่าจะสอดคล้องกันมากขึ้น

“ผมบอกแล้วเค้าต้องจัดอบรมให้เหมือนกัน สมศ.เค้าจัดอบรมแล้วเขา
ผู้จบปริญญาโท เข้ารับการอบรม ต้องรู้หลักเกณฑ์และวิธีการประเมิน สมศ.
เค้ารับรอง ก็น่าจะเข้าใจวิธีการประเมินคุณภาพภายนอกดีขึ้น”

(นักประเมินอภิมาน 5, สัมภาษณ์ 31 ก.ค.2549)

2. ปัญหาการส่งงานล่าช้า ทำให้การประเมินอภิมานล่าช้าไปด้วย หน่วย
ประเมินถูกปรับจาก สมศ. สาเหตุส่งงานล่าช้า อาจจะเนื่องจากในรอบที่สองของการประเมิน
คุณภาพภายนอก การบันทึกภาคสนาม และรายงานปรับเปลี่ยนใหม่ นักประเมินภายนอกยังไม่มี
ความชัดเจนในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามการบันทึกภาคสนามที่ สมศ.กำหนดให้

“เรื่องของเวลา คือปัญหางานส่งช้า การประเมินอภิมานก็พลอยตรวจ
ช้าไปด้วย จะไปเซ็นชื่อเฉย ๆ ก็ไม่ได้ มีนะที่เซ็นชื่อก่อนให้ตรงเวลา แล้ว สมศ.
ส่งกลับค่อยแก้ไข แต่พวกเราต้องตรวจก่อน ส่งช้าก็ส่งช้า ก็โดนปรับกันมาก
ทีเดียว ทางแก้ก็น่าจะให้ผู้ประเมินภายนอกส่งงานตรงเวลา แต่ที่นี้ในรอบนี้
เรายังไม่ค่อยชัดเจนในการเก็บข้อมูลที่ดี การเขียนรายงานที่ดี งานจึงส่งเข้า
บริษัทช้า.... ในช่วงหน้าจะดีขึ้น”

(นักประเมินอภิมาน 6, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

3. ปัญหาเรื่องงบประมาณ สมศ.ไม่ได้จัดสรรงบประมาณให้นักประเมินอภิมาน
เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องของหน่วยประเมิน จึงเป็นเรื่องอึดอัดใจของหน่วยประเมิน ที่ไม่ทราบว่าจะ
เองงบประมาณส่วนใดมาให้กับนักประเมินอภิมาน

“เรื่องการเงิน รายได้ สมศ. ไม่ได้กำหนดงบให้กับนักประเมินอภิมาน
เพราะบอกว่าเป็นเรื่องของบริษัท แต่บริษัทก็จัดสรรให้ผู้ประเมินภายนอก
หมดแล้ว แล้วก็ส่วนที่เป็นของบริษัท พูด่าง ๆ ก็คือ เจ้าของบริษัทลำบากใจ
อยู่นะ จะตัดส่วนไหนมาให้ผู้ประเมินอภิมาน ผมเห็นว่าการเงินผู้ประเมิน
อภิมานควรมีรายได้เพียงพอที่จะไม่ต้องออกประเมินภายนอก เพื่อเอาเวลา
ไปดูงาน ตรวจผู้ประเมินภายนอกทำงาน แต่มันคงเป็นไปได้ยาก เพราะ สมศ.
ก็ไม่ได้ทำตรงนี้”

(นักประเมินอภิมาน 6, สัมภาษณ์ 23 มี.ค.2549)

4. ปัญหาการไม่ยอมรับคำแนะนำของนักประเมินอภิมาน เนื่องจากนักประเมินภายนอกมีความเชื่อมั่นในตนเองสูง

“ปัญหาอุปสรรคคือ หนึ่งมันเป็นเรื่องใหม่ สองการจะเป็นที่ยอมรับของผู้ประเมินทุกท่านเนี่ย ซึ่งแต่ละท่านมันมีหัวใจมากมาย มีภูมิหลัง ทั้งวัยวุฒิ คุณวุฒิ ความคิดเห็น มันไม่่ง่ายนักสำหรับการประเมินอภิมานที่จะตะล่อมตบให้ทุกอย่างมันเข้าที่เข้าทางได้ นี่คือปัญหา แต่ถ้าผู้ประเมินอภิมานนั้นเป็นผู้มีวัยวุฒิ คุณวุฒิ มันจะง่าย แต่คนระดับนั้นเนี่ยเขาก็ไม่ค่อยจะสนใจมาทำให้อพวกนี้แล้ว ผมก็จะเป็นที่ยอมรับในระดับหนึ่ง เพราะในส่วนของงาน รั้งงานทั้งหมด กิจกรรมทั้งหมดของบริษัท... เนี่ยผมแทบจะเป็นตัวหลักในการทำงาน... มันต้องใช้เวลาระยะหนึ่ง มันขึ้นอยู่กับวิธีการของแต่ละหน่วยงานด้วย... ถ้าองค์กรใดเริ่มจากการเป็นพี่เป็นน้อง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเนี่ยนะฮะ ปัญหาของตัวนี้มันจะเกิด แต่ถ้ามีวางระบบ คุณเข้ามาคุณก็คือก่อนหน้านี้ คุณจะไม่มีใครไม่สำคัญ ปัจจุบันคุณคือผู้ประเมินคนหนึ่ง... ฉะนั้นต้องทำตามกฎเกณฑ์ของบริษัท ตรงนี้มันก็จะได้”

(นักประเมินอภิมาน 7, สัมภาษณ์ 25 มี.ค.2549)

ตอนที่ 3 สภาพการประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอกของหน่วยประเมินขนาดเล็ก

หน่วยประเมินขนาดเล็กที่ผู้วิจัยเลือกเป็นกรณีศึกษาคือ หจก.พัฒนศึกษา ตั้งอยู่ที่กรุงเทพมหานคร จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2547 ประเมินสถานศึกษา จำนวน 320 แห่ง ปัจจุบันมีนักประเมินภายนอกจำนวน 34 คน นักประเมินอภิมานจำนวน 3 คน ได้แก่ เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก นักประเมินอภิมาน 8 และนักประเมินอภิมาน 9

“หน่วยมีผู้ประเมินอภิมานที่ผ่านการรับรอง 3 คน ประเมินอภิมานเนี่ยอีกสองท่านไม่ได้ทำหน้าที่หรอก เพราะว่าเค้าก็อยากเป็นผู้ประเมิน เค้าต้องใช้เวลาไปประเมิน เค้าไม่มีเวลาเป็นผู้ประเมินอภิมาน ผมก็เลยทำอยู่คนเดียว แต่มันก็ทำได้อยู่นะ เพราะว่ามันก็งานไม่มาก เเทมนี้ก็แค่ 25 โรงเรียน ไม่มีปัญหาอยู่แล้ว ที่ผ่านมาก็ 50-60 โรงเรียน แต่มันใช้เวลาตั้ง 4 เดือนไป มันเลยไม่มีปัญหา”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 2 มี.ค.2549)

การดำเนินงานของนักประเมินอภิमानประจำหน่วยประเมินขนาดเล็ก ดำเนินการดังต่อไปนี้

3.1 การวางแผนการประเมินอภิमान

3.1.1 การจัดทีมนักประเมินอภิमानและการเลือกประธาน

จากการสัมภาษณ์เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก ซึ่งเป็นนักประเมินอภิमानด้วย และนักประเมินอภิमान 8 พบว่า มีการวางแผน ส่งงานให้ สมศ.ทุกสัปดาห์ ฉะนั้นต้องประเมินอภิमानงานทุกสัปดาห์ เนื่องจากทำหน้าที่ประเมินอภิमानเพียงคนเดียว คือเจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก จึงไม่มีการจัดทีมหรือเลือกประธานแต่อย่างใด แต่ได้ทำโครงสร้างการประเมินอภิमानไว้ คือ ถ้าได้ตรวจเยี่ยมสถานศึกษาจำนวนมาก ก็จะแบ่งกันรับผิดชอบ ทีมนักประเมินภายนอก เช่น มี 6 ทีม ก็จะแบ่งกันรับผิดชอบคนละ 3 ทีม เป็นต้น

“การวางแผนการประเมินอภิमान ก็ของเราส่งงานทุกอาทิตย์อยู่แล้ว คือพอตรวจเสร็จภายในอาทิตย์ก็ต้องส่งทุกอาทิตย์อยู่แล้ว อาทิตย์หนึ่งมันก็จะตกอยู่ประมาณซัก 5 เล่ม เพราะฉะนั้นมันก็ไม่มีปัญหา.... ประเมินอภิमानคนเดียวจึงไม่มีการจัดทีมประเมิน ไม่มีการเลือกประธาน แต่เราทำโครงสร้างไว้นะ ถ้าได้เยอะ 3 คน เราจะแบ่งกันไง เพราะว่าเราตอนนี้มีคนอยู่ประมาณซัก 6 หรือ 7 ทีม เราก็จะแบ่งกันคนละ 3 ทีม 3 ทีมประเมินนะ 3 ทีมนี้ก็ไปอยู่กับคนนี้ 3 ทีมนี้ก็ไปอยู่กับคนโน้น ที่วางแผนไว้ แต่ขณะนี้น่ามันยังไม่เป็นรูปนั้น มันยังน้อยไป ถ้างานเยอะก็แบ่งกัน”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 2 มี.ค.2549)

“ในเรื่องการวางแผนการประเมินอภิमान คุณ.... หัวหน้าหน่วยผมจะเป็นผู้วางแผน และสอบถามจากผู้ประเมินในหน่วยด้วยนะ ส่วนเรื่องการเลือกประธาน น่าจะเป็นเรื่องของคุณ.... คุณ.... น่าจะเป็นประธาน เพราะเป็นหัวหน้าหน่วยด้วยครับ”

(นักประเมินอภิमान 8, สัมภาษณ์ 16 มี.ค.2549)

3.1.2 การกำหนดคุณสมบัติของสมาชิก

เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก กล่าวว่า คัดเลือกนักประเมินอภิมาน โดยพิจารณาจาก

1. มีอายุใส
2. มีประสบการณ์ตรวจงานมานาน
3. เป็นนักประเมินภายนอก
4. การทำรายงาน เช่น ส่งงานตรงเวลา งานต้องไม่แก้ไขมาก ฯลฯ
5. วุฒิต่างการศึกษาปริญญาโท

“ที่ส่งไปอบรมแล้ว หนึ่งในคนที่อายุใส มีประสบการณ์ที่ตรวจงานมานาน แต่ว่าพอส่งไปจริง ๆ แล้วมีวุฒิศู วุฒิสุนะ มีดอกเตอร์คนหนึ่ง แล้วปริญญาโท แล้วประสบการณ์ที่เค้าตรวจมานาน เป็นผู้ประเมิน... คือ เราเรา ดูจากการรายงานของเค้าณะะ หนึ่งทำรายงานแล้วส่งตรงเวลา งานไม่แก้ อย่างเนี้ย คือ ตามสภาพจริงเพราะเรามีการประเมินผู้ประเมินตลอดเวลา เราก็เอาพวกนี้แหละมาประกอบประสบการณ์ของเขา ส่งเข้าไปอีกสองคน”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 2 มี.ค.2549)

นักประเมินอภิมาน 8 มีความเห็นเพิ่มเติมว่า นักประเมินอภิมานต้องมีประสบการณ์ในการสอน การบริหาร การตรวจงาน ต้องมีความรับผิดชอบสูง ทำงานรวดเร็ว

“ผู้ประเมินอภิมานที่ดีควรจะมีประสบการณ์ในการสอนนะ การบริหาร สมศ.ต้องคัดเลือกอย่างจริงจัง ต้องมีการตรวจสอบผู้ประเมินอภิมานด้วย อาจจะเป็นหัวหน้าหน่วยประเมิน ผู้มีอำนาจ หรือ สมศ..... การตรวจงาน ต้องมีความรับผิดชอบสูง ทำงานรวดเร็ว”

(นักประเมินอภิมาน 8, สัมภาษณ์ 16 มี.ค.2549)

3.1.3 กำหนดผู้รับผิดชอบเอกสารหลักฐานการประเมิน และผลการประเมิน

เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก กำหนดให้หัวหน้าทีมนักประเมินภายนอกทำหน้าที่ประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอก เหมือนนักประเมินอภิมานของ

หน่วยประเมิน รับผิดชอบเอกสารหลักฐานการประเมิน ผลการประเมิน และตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงานเบื้องต้น โดยให้ค่าตอบแทนประมาณ 1,000 บาท แยกจากค่าตอบแทนการตรวจเยี่ยมสถานศึกษา

“ไม่มีทีม ไม่มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ แต่ผม แต่ผมไม่ได้วางระบบ คือ ผมวางระบบอีกระบบหนึ่ง ผมให้หัวหน้าที่เป็นผู้ประเมินอภิमान แต่ว่าไม่ได้รับการรับรองจาก สมศ. แต่ว่าเราทำหน้าที่เฉยนะ หน้าที่ของผู้ประเมินอภิमानยังงั้นเนี่ย หัวหน้าทีมต้องทำหน้าที่ทุกคน ผมวางระบบอย่างนี้ เพียงแต่ว่าเขาไม่ได้รับการยอมรับรับรองเท่านั้นเอง Screen งานเรียบร้อย ผมมีค่าตอบแทนให้ เราจะย้าย เราจะ move หน้าที่ของผู้ประเมินอภิमानไปสู่หัวหน้าทีมหมดเลย ทั้งรับผิดชอบเอกสารหลักฐาน ทั้งแก้ไขรายงาน เพราะมันจะได้ไม่เป็นคอขวดของผู้ประเมินอภิमान ผู้ประเมินอภิमानหนึ่งเขาก็ไม่ค่อยมีเวลา สองเขาก็อยากออกประเมินด้วย เขาไปนั่งตรวจเขาก็ไม่มีเวลาประเมิน เพราะประเมินแล้วมันได้ค่าใช้จ่ายสูงกว่า เอ้อ..ค่าตอบแทนมันสูงกว่า ทีนี้เราก็ใช้วิธีว่าดันภาระพวกเนี่ยไปสู่หัวหน้าทีมแล้วก็ให้ค่าตอบแทนเราจ่ายค่าตอบแทนไปเนี่ยอย่างน้อย ๆ หัวหน้าทีมได้ตั้งพันนึง ทั้งค่าตรวจสอบ แยกต่างหากจากค่าประเมิน เพราะฉะนั้น เขาต้องทำหน้าที่ประเมินอภิमानไป เพียงแต่ว่าเขาไม่ได้รับการรับรองจาก สมศ.เท่านั้นเอง เราคิดว่า จะส่งเข้าอบรมที่จุฬาฯ ค่าใช้จ่ายของเราเองเนี่ยคิดไว้”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 2 มี.ค.2549)

“ผู้รับผิดชอบเอกสารชั้นที่หนึ่งคือ หัวหน้าหน่วยประเมินที่ไปประเมิน แต่ละโรงเรียนอาจารย์..... จะรับผิดชอบสุดท้าย”

(นักประเมินอภิमान 8, สัมภาษณ์ 16 มี.ค.2549)

3.1.4 การวางแผนแก้ไขรายงาน

เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็กกล่าวว่า งานทุกอย่างที่นักประเมินอภิमानทำ หัวหน้าทีมนักประเมินภายนอกต้องทำทั้งหมด ดังนั้น หัวหน้าทีมต้องรับผิดชอบแก้ไขรายงานเป็นเบื้องต้นด้วย ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของนักประเมินอภิमान 8

“การแก้ไขรายงาน คุณ..... ได้วางแผนให้หัวหน้าทีมแต่ละทีมต้อง
แก้ไขก่อน ต้องตรวจสอบก่อน”

(นักประเมินอภิमान 8, สัมภาษณ์ 16 ม.ค.2549)

3.1.5 การจัดสรรงบประมาณ

การจัดสรรงบประมาณ เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็กจัดงบประมาณ
ให้หัวหน้าทีมนักประเมินภายนอก 1,000 บาท นักประเมินอภิमान 1,000 บาท ต่อสถานศึกษา
หนึ่งแห่ง งบประมาณจะแยกเป็นส่วน ๆ ไป ค่าตอบแทนหัวหน้าทีม ค่าตอบแทนนักประเมิน
ภายนอก ค่าตอบแทนนักประเมินอภิमान และค่าตอบแทนการบริหารงาน

“โรงเรียนละ 1,000 ใจ หัวหน้าทีมนั่นแหละ โรงเรียนละ 1,000 นะ....
สมศ.มีโควตาอบรม ไม่อย่างนั้นเราจะส่งหัวหน้าทีมไปอบรมให้หมดนั่นแหละ
แต่เขามีโควตาไป 10 คนต่อคนนึง เราก็ได้แค่ 3 เพราะเรามี 30 กว่าคน แต่
ว่าที่จุฬาฯ ค่าเปิดใช้ใหม่ แต่ แต่เราต้องจ่ายเงินเอง.... ส่วนตัวของผู้ประเมิน
อภิमानเอง เราก็ต้องแบ่งออกมาที่ คือเราก็ต้องแยกมาที่ ในส่วนที่เราทำ
หน้าที่ประเมิน ทำหน้าที่ประเมินอภิमान ทำหน้าที่บริหาร ทำหน้าที่ประเมิน
อภิमानก็ได้ 1,000 นึงเหมือนกัน การจัดแบ่งจัดสรรค่าตอบแทนนี่คือ
เจ้าของเป็นผู้จัด ก็ไม่ได้แบ่งเป็นหมวดอะไร ตรวจสอบบูรณาก็ให้ 1,000 บาท”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 2 มี.ค.2549)

“การจัดสรรงบประมาณในทีมประเมิน หัวหน้าทีมจะได้สูงกว่าลูกทีม
โดยทางหน่วยจะกันเงินส่วนนี้ไว้เลย เช่น หัวหน้าทีมตรวจสอบงานดี ก็จะได้
อีก 1,000 บาท ผู้ประเมินแต่ละคนก็ได้ไม่เท่ากัน ไล่กันไป”

(นักประเมินอภิमान 8, สัมภาษณ์ 16 ม.ค.2549)

3.2 การตรวจสอบการวางแผนการประเมินคุณภาพภายนอก

3.2.1 ตรวจสอบการกำหนดวัตถุประสงค์

เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็กกล่าวว่า การกำหนดวัตถุประสงค์นั้น
สมศ. ได้กำหนดไว้แล้ว ไม่ต้องตรวจสอบส่วนนี้ นักประเมินอภิमान 8 กล่าวเพิ่มเติมว่า

วัตถุประสงค์ สมศ.กำหนดไว้แล้ว แต่ทางหน่วยประเมินก็กำหนดวัตถุประสงค์ของหน่วยว่า งานต้องออกมาดี หนึ่งดี สองเร็ว สำหรับนักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดเล็กกล่าวว่า

“สมศ. วางไว้แล้วก็ทำตามนั้นค่ะ หัวหน้าทีมจะเป็นคนแจ้งให้โรงเรียนทราบ ว่า วัตถุประสงค์ของ สมศ. คืออะไร”

(นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 13 มี.ค.2549)

3.2.2 ตรวจสอบวิธีดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอก

จากการสังเกตการณ์จัดประชุมของหน่วยประเมินขนาดเล็ก ที่โรงแรมแห่งหนึ่ง เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก และนักประเมินอภิमान ร่วมกันชี้แจงทำความเข้าใจวิธีดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอก ตามหลักเกณฑ์ของ สมศ. มีการแจกเอกสาร ซึ่งเจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็กกล่าวว่า ได้จัดทำคู่มือ จัดทำโครงการประชุมกับสถานศึกษา ทั้งวันแรกและวันที่สามของการตรวจเยี่ยม ให้นักประเมินภายนอกทุกทีม

“วิธีการประเมินเนี่ย เรามีคู่มืออย่างนี้ก่อนทำงานเนี่ยนะ เรามี work shop จัดทำคู่มือ เก็บรวบรวมข้อมูลมา (นำคู่มือมาให้ดู) ทุกมาตรฐาน ทุกตัวบ่งชี้ ทุกเกณฑ์ มีหมด เพราะฉะนั้น ผู้ประเมินจะได้ศึกษาจากคู่มือนี้ คู่มือนี้เราพร้อมกันทำนะ ไม่ใช่ทำคนเดียว.... จุดประสงค์เนี่ยเราจะเคลียร์หมดเลย เราอธิบายให้ผู้ประเมินฟัง และเราก็ทำเอกสารให้ด้วยว่า วันแรกไปชี้แจงกับโรงเรียนเนี่ย คุณชี้แจงเรื่องวัตถุประสงค์ 1... 2.... 3.... 4.... 5.... เรื่องอะไรบ้าง มีโครงร่างของการประชุมวันแรกให้ กับโครงร่างของการประชุมวันที่สาม”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 2 มี.ค.2549)

“วิธีดำเนินการประเมิน อันนี้ผมว่าหน่วยนี้ค่อนข้างจะมีรูปแบบนะ มีเอกสาร มีอะไร แจก เตรียมความพร้อม ใครมีปัญหาก็นำมาคิดกัน”

(นักประเมินอภิमान 8, สัมภาษณ์ 16 มี.ค.2549)

“จะมีการอบรมกันก่อนนะเนาะคะ ก็จะเป็นลักษณะเชิงวิชาการ คืออย่างนี้เนาะคะ ทุกครั้งก่อนที่จะมีการประเมิน ทุกครั้งเนี่ย อาจารย์.... ที่เขา

เป็นเจ้าของเนี่ย เขาจะจัดอบรม คือ อบรมในเรื่องวิธีการ..... ทั้งผู้ประเมินใหม่และผู้ประเมินเก่าก็จะคล้ายจะแชร์ประสบการณ์กันมากกว่า ว่า เอ้อ... วิธีเราจะดูตรงไหน อะไร อย่างไร อาจารย์... ก็จะถูกเป็นคู่มือประกอบการอบรมตรงนั้นมากกว่า แต่ว่าเป็นคู่มือออกมาที่จะเป็น pattern เหมือน Field Note ที่เราติดตัวไปเนี่ยไม่ใช่”

(นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 13 มี.ค.2549)

หลังจากประชุมร่วมกันแล้ว แต่ละทีมจะประชุมกลุ่มย่อยแบ่งงานกัน ใครจะรับผิดชอบมาตรฐานใด ระดับใด จะวางแผนร่วมกัน

“เค้าประชุมกลุ่มของเค้าอยู่แล้ว ประชุมแบ่งงานกัน ต้องหารือกันว่า ใครจะทำอะไร เราก็จัดให้เค้า ใหม่ ๆ เนี่ยเราก็จัดที่ให้เค้าประชุมโรงแรมเลยนะ ให้เค้ามาคุยกัน แต่ช่วงหลังเนี่ยเค้าติดต่อกันเอง”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 2 มี.ค.2549)

“จะมาคุยกัน แบ่งงานกัน ใครจะถนัดดูมาตรฐานไหน ด้านไหน อะไรอย่างเนี่ยคะ จะมานั่งคุยกันก่อน.... ส่วนใหญ่ก็คือปกติเราก็มี่ประสบการณ์อยู่แล้วนะคะ”

(นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 13 มี.ค.2549)

นอกจากนี้เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็กได้จัดทำแบบสอบถาม ส่งไปยังสถานศึกษา เพื่อประเมินการทำงาน พฤติกรรม ของนักประเมินภายนอก

“เรามีการประเมินนะ มีแบบสอบถาม... เราให้โรงเรียนประเมินผู้ประเมินภายนอก พฤติกรรมของผู้ประเมินทั้งหลาย... เราทำเองซี สมศ. เขาก็ทำของเค้าเราไม่เกี่ยว เราก็อำของเรา เราประเมินมาตลอดแหละ เทียบนี้ก็ประเมิน”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 2 มี.ค.2549)

3.2.3 ตรวจสอบการกำหนดแหล่งข้อมูล สารสนเทศ / วิธีรวบรวมข้อมูล และกลุ่มตัวอย่าง

เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็กกล่าวว่า แหล่งข้อมูลได้กำหนดไว้ในคู่มือแล้วอย่างละเอียด นักประเมินภายนอกทุกคนมีคู่มือ และรวบรวมข้อมูลตามกรอบในคู่มือนี้

“แหล่งข้อมูลสารสนเทศ วิธีรวบรวมข้อมูล กลุ่มตัวอย่าง ก็กำหนดไว้ในนี้หมดเลย ผู้ประเมินทุกคนจะมีคู่มือนี้ กลุ่มตัวอย่าง จะสัมภาษณ์ใคร นี่สัมภาษณ์ใคร ครู นักเรียน แหล่งข้อมูลก็มาจากอย่างน้อย 3 แหล่ง แบบสามเส้า เช่น จากการสังเกต สัมภาษณ์ ศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เราก็สัมภาษณ์ครู บุคลากรในโรงเรียนนั้นแหละ วัดก็มี พระ ชาวบ้าน”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 2 มี.ค.2549)

“เรากำหนดไว้ชัดเจนมาก เรากำหนดไปเลยนะ กลุ่มผู้บริหาร กลุ่มครู กลุ่มผู้เรียน จะมีอะไรบ้าง”

(นักประเมินอภิमान 8, สัมภาษณ์ 16 มี.ค.2549)

“การเก็บข้อมูลมันก็มีวิธีการอย่างหลากหลายใช่ไหมคะ สังเกตสัมภาษณ์ อะไรอย่างเนี่ย.... หลักฐานเราก็ดูตามรูปแบบอยู่แล้ว เช่น หลักสูตรสถานศึกษา แผนการสอน.... เอกสารเชิงประจักษ์ รายงานประจำปี แผนปฏิบัติงาน แผนพัฒนา.... กลุ่มตัวอย่าง เราก็ดูปริมาณด้วยนะคะ ถ้าเป็นประถมเนี่ย ประมาณ 20 ที่จะเรียกเข้ามาสัมภาษณ์นะคะ ระดับโรงเรียนเล็กก็อาจ 20-50 หมายถึง กลุ่มตัวอย่างมาทดสอบมาอะไรอย่างเนี่ย ถ้าเกิดเป็นลักษณะของการพูดคุย สัมภาษณ์จะเยอะกว่านี้ เจอก็พูดคุยไปเรื่อย ๆ”

(นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 13 มี.ค.2549)

3.2.4 ตรวจสอบแผนการวิเคราะห์ข้อมูลของคณะนักประเมินภายนอก

สมศ. กำหนดวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลไว้在本ที่ภาคสนาม นักประเมินอภิमानจึงไม่ต้องตรวจสอบแผนการวิเคราะห์ข้อมูล เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็กกล่าวว่า ตรวจสอบการวิเคราะห์ข้อมูลของนักประเมินภายนอก เมื่อนักประเมินภายนอกส่งบันทึกภาคสนาม และรายงานสรุปผลสุดท้าย

การวิเคราะห์ข้อมูลของนักประเมินภายนอก ใ้ใครรับผิดชอบมาตรฐานใด ก็จะวิเคราะห์มาตรฐานนั้นก่อน แล้วจึงมาสรุปร่วมกันในที่อีกครึ่งหนึ่ง

“การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นเรื่องหน้าที่ของผู้ประเมินเขาไป เขาจะวิเคราะห์ในที่ของเขา เราก็จะมาตรวจขั้นสุดท้ายที่รายงานนี้แหละ เราไม่ได้ไปติดตามดูว่าเขาวางแผนและวิเคราะห์อย่างไร... อ้อ ไม่ ไม่หรรอกสะ 3 วัน เราไม่มีเวลาไปดูเค้าหรรอก... เราดูที่รายงาน ถ้าไม่เป็นรูปธรรมเราก็ให้ปรับ วิเคราะห์ข้อมูลนี่รอบนี้ค่อนข้างไม่ยาก เพราะมันเป็นตัวอะไรที่มัน fix หมดเลย มันจะออกเป็นตัวเลขหมดเลย อันเก่าเนี่ยจะยากนิดหนึ่ง.... การวิเคราะห์ข้อมูลเราดูจาก Field Note กับรายเป็นหลัก.... เราเช็คข้อมูลจากที่เค้าบันทึกใน Field Note”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 2 มี.ค.2549)

“ลำดับแรกคือ จะเป็นของแต่ละมาตรฐาน แต่ละคน เสร็จแล้วก็มานั่งคุยกัน มาวิเคราะห์ร่วมกัน.... การหาข้อมูลต้องหาในเชิงลึก ฉะนั้นแต่ละคนต้องวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลของตนเองก่อน ค่อยมาสรุปกันอีกที”

(นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 13 มี.ค.2549)

3.3 การตรวจสอบกรอบการประเมินคุณภาพภายนอก

3.3.1 ตรวจสอบ เหตุผล ความคาดหวัง ขอบเขตและจุดเน้น การประเมินคุณภาพภายนอก

จากการสัมภาษณ์เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก และนักประเมินอภิमान พบว่า เหตุผล ความคาดหวัง ขอบเขต และจุดเน้นของการประเมินคุณภาพภายนอก สมศ. เป็นผู้กำหนด นักประเมินอภิमानเพียงแต่ตรวจสอบให้การประเมินคุณภาพภายนอกเป็นไปตามกรอบที่ สมศ.กำหนด

“สมศ.กำหนดไว้แล้วในสัญญา ก็มี และในสัญญาของเรากับผู้ประเมิน ก็มี สัญญาของเราก็อ้อ ๆ กับ สมศ. ประเมินอภิमानตรวจสอบ ก็ตรวจสอบจากการประเมินโรงเรียน และประเมินจากการรายงาน คือ อ่านรายงานเนี่ยรู้

นะ จริง ๆ นี่อ่านจากรายงานจะรู้ว่าใครวิเคราะห์ เขียนอย่างไร อ่านเนี่ยบีบ
มองทะลุเลย”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 2 มี.ค.2549)

“ข้อกำหนดเบื้องต้นนี้ สมศ.กำหนดไว้แล้ว เราก็ดำเนินการตามนั้น
หัวหน้าทีมจะตรวจสอบเบื้องต้นก่อน และฝ่ายประเมินอภิमानเราจะวางแผน
กัน เตรียมการประเมิน เตรียมผู้ประเมิน”

(นักประเมินอภิमान 8, สัมภาษณ์ 16 มี.ค.2549)

3.3.2 ตรวจสอบการวางแผนกำหนดผู้เกี่ยวข้องในการประเมินคุณภาพ ภายนอก

สมศ.กำหนดผู้เกี่ยวข้องในการประเมินคุณภาพภายนอกไว้แล้วในตาราง
การประเมิน รอบแรกกำหนดในวันแรกของการตรวจเยี่ยม รอบที่สองกำหนดไว้ในวันที่สองของการ
ตรวจเยี่ยม

“สมศ.กำหนดไว้แล้ว ในวันแรกของการประเมินรอบแรกนะ ส่วนรอบที่
สองเนี่ยกำหนดเป็นวันที่สอง เพราะรอบสอง สมศ.เค้าห้ามบอกโรงเรียน
ล่วงหน้าว่าเราจะไป พอไปถึงวันแรกก็บอกโรงเรียน โรงเรียนก็รีบโทรนัด
คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง สมาคม เหล่าเนี่ย แต่ไม่ค่อยมีใครมา
หรอก เพราะเค้าก็มีงาน ไม่บอกเค้าล่วงหน้า.... เราก็ไม่ต้องไปประเมินอภิ
มานอะไร ก็ดำเนินการตามที่ สมศ.กำหนด”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 2 มี.ค.2549)

“ในวันแรกครั้งที่ สมศ. กำหนดไว้ว่าจะต้องเชิญใครบ้าง คณะกรรมการ
สถานศึกษา ผู้ปกครอง สมาคม ในรอบแรกจะมากันเยอะเพราะแจ้งล่วงหน้า
แต่รอบสองเนี่ยน้อย เพราะไปถึงบอกเค้ารุ่งขึ้นอีกวันนัดให้มา มาได้บางคน
ส่วนใหญ่เขาทำงาน”

(นักประเมินอภิमान 8, สัมภาษณ์ 16 มี.ค.2549)

“ก็เป็นตามจริงคือ เราต้องแจ้งไปแล้วว่าเราต้องการจะพบใครบ้าง ขึ้นอยู่กับว่าโรงเรียนเค้าจะสามารถที่จะจัดให้เราได้ไหม แต่ละท่านก็มีภาระนะคะ เราแจ้งโรงเรียนไปก่อน ส่วนเรื่องของชุมชนเราก็จะออกไปเอง กลางวันอาจจะออกไปทานก็จะไปคุย”

(นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 13 มี.ค.2549)

3.3.3 ตรวจสอบการวางแผนรายงานเป็นระยะ ๆ และรายงานสรุปผลสุดท้าย

นักประเมินอภิमानและนักประเมินภายนอก กล่าวว่า ไม่มีการรายงานผลเป็นระยะ ๆ ในช่วงออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษา 3 วัน แต่มีการโทรศัพท์สอบถามปัญหาที่พบเพื่อขอแนวทางแก้ไข

“รายงานเป็นระยะ ๆ ไม่มี มีรายงานสรุปเสร็จ 3 วันไง คือรายงานทีละวัน ๆ เป็นไปไม่ได้หรอก จะมีอันเดียวก็คือว่าส่งสัยโทรมาถาม ส่งสัยมาตรฐานนี้จะเก็บอย่างไร มีโทรมาถาม ณ ขณะที่เขาทำงาน”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 2 มี.ค.2549)

“ไม่ได้รายงานครับ ช่วงมันสั้นแค่ 3 วัน เก็บข้อมูลก็แทบไม่ทันแล้ว แต่รายงานเมื่อเสร็จ 3 วันแล้ว ก็สรุปส่งสุดท้ายเลยพร้อม Field Note”

(นักประเมินอภิमान 8, สัมภาษณ์ 16 มี.ค.2549)

“ไม่มีการรายงานเป็นระยะ ๆ เป็นรายงานสุดท้ายเลยทีเดียวนะ”

(นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 13 มี.ค.2549)

เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก ซึ่งเป็นนักประเมินอภิमानด้วย กล่าวเพิ่มเติมว่า ตนเคยไปสังเกตการณ์ทำงานของนักประเมินภายนอกขณะออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษาด้วย

“ผมเคยนะ ผมไปที่โรงเรียนเลย เพื่อดูการทำงานของเค้า... อนุญาตซึก็เราเป็นเจ้าของหน่วย เราติดตามงาน.... อย่างตอนรายงานด้วยวาจาเนี่ย ผมไปนั่งหลังห้องเลย ผมขออนุญาตโรงเรียน”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 2 มี.ค.2549)

3.3.4 ตรวจสอบคุณภาพของนักประเมินภายนอก และงบประมาณ

สมศ.กำหนดคุณสมบัติของนักประเมินภายนอกไว้แล้ว เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็กกล่าวว่า หน่วยประเมินตรวจสอบคุณสมบัติโดยทำสถิตินักประเมินภายนอก มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก เท่าไร มีประสบการณ์ด้านใดบ้าง ประเมินสถานศึกษาจำนวนเท่าไร

“มีการตรวจสอบอยู่แล้ว นี่ไงเรามีสถิติว่าปริญญาโทเท่าไร ปริญญาตรีเท่าไร ด้านไหน ปริญญาเอกก็มีนะ ก็นักประเมินอภิमान 8 ของเราเนี่ย ประสบการณ์ก็โรงเรียน มีครบ เป็นข้อมูลของผู้ประเมินคนนี่..... ประสบการวิชาการ เป็นผู้ช่วยอาจารย์เราแต่ละอาจารย์ หรือเป็นครู เป็นนักวิจัย อย่างเนี่ยเรามี”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 2 มี.ค.2549)

ในด้านงบประมาณ สมศ.เป็นผู้จัดสรรงบประมาณให้แต่ละหน่วยประเมิน เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็กจัดสรรค่าตอบแทนให้นักประเมินภายนอกดังนี้ ตรวจสอบเยี่ยมสถานศึกษาขนาดเล็ก ได้คนละ 8,000 บาท ขนาดกลางได้คนละ 7,500 และขนาดใหญ่ได้คนละ 7,000 บาท หัวหน้าทีมจะได้เพิ่มอีกคนละ 1,000 บาท

“โรงเรียนเล็กขณะนี้ที่กำหนดไว้โรงเรียนเล็กคนละ 8,000 บาท หัวหน้าทีมจะได้อีกหนึ่งพัน ขนาดกลางก็ 7,500 ขนาดใหญ่ก็ 7,000 7,000 นี่ต่ำสุดแล้ว นี่ไม่รวมค่าการตรวจสอบของหัวหน้าทีมนะ”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 2 มี.ค.2549)

3.4 การประเมินอภิमानงานประเมินคุณภาพภายนอก

3.4.1 การรวบรวม การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ข้อมูล

จากการสัมภาษณ์เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก ซึ่งเป็นผู้ตรวจสอบงานคนเดียวของหน่วยประเมิน กล่าวว่า นักประเมินภายนอก รวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์งานในส่วนที่ตนรับผิดชอบก่อน จากนั้นจึงสรุปร่วมกันในทีม ส่วนนักประเมินอภิमानจะตรวจการรวบรวม การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์งานจากบันทึกภาคสนาม และรายงาน

“เราได้ดูการรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ประเมิน โดยดูจาก Field Note ดูจากรายงานว่าตรงกันไหม โดยใช้เกณฑ์ของ สมศ. ตอนนี้มีเกณฑ์กำกับแล้วไง..... การส่งวิเคราะห์ข้อมูลนี้ต้องส่งวิเคราะห์ร่วมกันทุกมาตรฐาน คือแต่ละคนรวบรวมข้อมูลวิเคราะห์ ส่งวิเคราะห์ของตัวเองมาก่อน จากนั้นสามคนต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะเราวางบรรทัดฐานไว้แบบนี้ คือไม่ใช่ของคนใดคนหนึ่ง อย่างน้อยต้องประชุมกันอย่างน้อย 1 ครั้ง แต่ว่าปกติเขาประชุมอยู่ด้วยกันตลอด เก็บข้อมูลก็จะช่วยกัน จะเป็นการยืนยันด้วย ถ้าตัวใครตัวมันเนี่ยผิดแล้วละ และก็เหนื่อยด้วย... ผมไปผมก็ทำอย่างนี้นะ”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 2 มี.ค.2549)

และจากการสัมภาษณ์นักประเมินอภิमान 8 และนักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดเล็ก ให้ข้อมูลสอดคล้องกับเจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็กดังนี้

“ผมพูดในฐานะผู้ประเมินนะ ผมออกประเมินด้วย ก็จะเก็บข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูลอะไรเนี่ย ตามมาตรฐานของตนก่อน แล้วก็จะมาคุยกัน สอบถามกันตลอด ประชุมร่วมกัน สรุปก่อนที่จะ present ให้โรงเรียนฟัง การวิเคราะห์เนี่ยก็ทำตามใน Field Note เพราะ สมศ.เค้ากำหนดไว้ให้แล้ว สะดวกขึ้น แต่งานเยอะมาก”

(นักประเมินอภิमान 8, สัมภาษณ์ 16 มี.ค.2549)

“เราจะดูกันตั้งแต่ก่อนสรุปผลสุดท้ายที่โรงเรียนก่อน present เราวิเคราะห์ ส่งวิเคราะห์เองก่อน แล้วมาสรุปร่วมกัน.... Field Note มีเกณฑ์อยู่แล้ว”

(นักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 13 มี.ค.2549)

3.4.2 ข้อมูลมีความเที่ยง ความตรง และความถูกต้องแม่นยำ

เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็กกล่าวว่า การตรวจสอบความเที่ยง ความตรง และความถูกต้องแม่นยำ ตรวจสอบยาก ทำได้แค่การตรวจสอบจากบันทึกภาคสนาม และ

รายงานเป็นหลัก เพราะในบันทึกภาคสนามวิธีการรวบรวมข้อมูล เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การศึกษาเอกสาร เป็นต้น ข้อมูลจึงน่าจะมีความเที่ยงความตรง

“ผมคิดว่าไอ้ตรงนี้ตรวจสอบยาก แล้วแต่วิธีการของเขา แต่ว่าเราก็จะตรวจสอบจาก Field Note Field Note มีช่องโง่ ว่าสังเกตจากอะไร เอกสารอะไร สัมภาษณ์ใคร ถามว่าจะไปดูให้เห็นกับตาเลยเนี่ย มันคงเป็นไปได้ยาก.. หนึ่งในจะเอาเวลาที่ไหน แล้วมันพร้อมกันหมดเนี่ย แล้วจะแยกภาคไปอย่างไร จะเอาค่าใช้จ่ายที่ไหน อย่างเนี่ยมันเป็นไปได้ยาก เรื่องนี้ต้องมาดูที่ Field Note เป็นหลัก คือ ถ้าเป็นผม ผมดูจาก Field Note กับรายงานประกอบกัน”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 2 มี.ค.2549)

3.4.3 การบรรยายและการตัดสินผลการประเมิน

การบรรยายและการตัดสินผลการประเมิน เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็กตรวจสอบจากบันทึกภาคสนาม และรายงานตามที่ สมศ.กำหนด คือ ตรวจสอบคำผิด การใช้ภาษา ตรวจสอบรูปแบบให้เป็นไปตามที่ สมศ.กำหนด ตรวจสอบความถูกต้องของผลการประเมิน ตลอดจนความสอดคล้อง ตั้งแต่เนื้อหา จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ปัจจัยที่ทำให้เกิดจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ข้อเสนอแนะ และทิศทางการพัฒนาของสถานศึกษาในอนาคต

“ตรวจการเขียนรายงานการใช้ภาษา ตรวจสอบความถูกต้องของผลการประเมิน จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ปัจจัยที่ทำให้เกิดจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ข้อเสนอแนะ และทิศทางการพัฒนาของสถานศึกษาในอนาคต ตามที่ สมศ.กำหนดนั่นแหละ”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 2 มี.ค.2549)

สำหรับการกำหนดทิศทางการพัฒนาสถานศึกษาในอนาคต เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็กเห็นว่า จะต้องทำการวิเคราะห์ SWOT แล้วกำหนดทิศทางที่สถานศึกษามุ่งพัฒนาไปข้างหน้า ประมาณ 50 เปอร์เซ็นต์ของนักประเมินภายนอกที่ยังกำหนดทิศทางการพัฒนาฯ กันไม่ถูกต้อง

“ผมคิดว่าอย่างน้อยต้องดูว่าโรงเรียนเขาเน้นอะไรในวันข้างหน้า มีเอกลักษณ์ของเค้า.... ส่วนใหญ่เป็นข้อเสนอแนะ เอาข้อเสนอแนะมาเขียน ซึ่งจริง ๆ ไม่ใช่.... แต่ว่ามันไม่ใช่เรื่องง่าย เราแค่ไปอยู่สามวัน จะไปเห็นตรงนี้ให้เป็นอย่างไร บางทีเขียนไม่ถูก.... อย่างน้อยก็ต้องวิเคราะห์ SWOT ออกมา ที่นี้มันจะมีเวลา 3 วันเนี่ย แต่เราก็ต้องใช้จุดเด่นของโรงเรียนเป็นพื้นฐาน และก็ใน SAR บางโรงเรียนเค้าจะมีทิศทาง เราก็ดูว่ามันใช่ไหม ตรงนี้เอามาเขียนได้.... อ่านแล้วนะ ทำได้ 50 50 6 ทีมก็มีซัก 3 ทีมที่พอทำได้.... ก็ยังเป็นปัญหาอยู่เนี่ย เราก็ปรับแก้ลำบาก เพราะเราไม่ได้ไปด้วย.... แต่ว่ารายงานรอบสองเนี่ย โอเคนะ รอบสองเนี่ยค่อนข้างชัดเจน.... ก็เอาจุดเด่นและโอกาสมาเขียนทิศทางได้แล้ว”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 2 มี.ค.2549)

3.4.4 การวิเคราะห์ปัญหาการประเมินคุณภาพภายนอก

เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็กกล่าวว่า มีแบบสอบถามปัญหาในการออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษา แล้วจัดสัมมนาทุกครึ่งในช่วงปิดเทอม มีการประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างน้อย 1 ครั้ง ในการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสองประชุมเชิงปฏิบัติการ แล้วทดลองออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษาจริง ๆ โดยขออนุญาตจากสถานศึกษาแล้วจึงนำข้อมูลกลับมาทำคู่มือ

“เรามีการสอบถามผู้ประเมินเหมือนกัน มีแบบสอบถามเหมือนกัน มีแบบสอบถามว่า ทำงานแล้วมีปัญหา ติดขัดอะไร อุปสรรคอะไร พอสอบถามแล้วเราก็มาจัดสัมมนากัน.... เราจะมีสัมมนากันทุกครั้งที่ปิดเทอม เนี่ยเราจัดอบรมอย่างน้อย 2 course และมี work shop อย่างน้อย 1 ครั้ง.... เราไปทดสอบโรงเรียนจริงเลยว่า ประเมินรอบสองเป็นไง ทำเลยสามวัน ทำจริงเลยขอโรงเรียน เสร็จแล้วเก็บข้อมูลกันมาเลย แล้วมาทำคู่มือ ไม่ใช่อยู่ ๆ มาทำนะ

ส่วนการวิเคราะห์ปัญหาการประเมินอย่างไม่เป็นทางการนี้ ตลอดเวลาอยู่แล้ว เราจะคุยกันทางโทรศัพท์อยู่ตลอด คุยกันปัญหาตรงนี้มันเป็นอย่างไร”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 2 มี.ค.2549)

3.5 การรายงานผลการประเมินอภิมาน

3.5.1 การชี้จุดอ่อน จุดแข็ง ของกระบวนการประเมิน

ในคู่มือจะเขียนปัญหาและวิธีแก้ไขปัญหาไว้ เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็กกล่าว นอกจากนี้ยังมีการพูดคุย ชักถามกันด้วยวาจา เป็นรายบุคคล หรือในการสัมมนาจะพูดโดยรวม

“ในสัมมนาคู่มือเราจะทำว่า จุดที่ผ่านมานี้เราเจอปัญหาอะไรจากการตรวจรายงาน จากการประเมินมา แล้วจะแก้มันอย่างไร อันนี้เราทำคู่มือชัดเจนเลยทุกครั้งที่เราทำ เขียนออกมาว่าเรามีปัญหาอะไร ในสัมมนานี้จะพูดโดยรวม แต่ถ้าเป็นรายบุคคลจะโทรศัพท์คุย.... ในช่วงหลังใช้โทรศัพท์ คุณต้องปรับอย่างนั้นอย่างนี้นะ เพราะโรงเรียนบอกอะไรอย่างเนี่ย”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 2 มี.ค.2549)

3.5.2 การประยุกต์ใช้สารสนเทศของนักประเมินอภิมาน

เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก ได้รวบรวมข้อเสนอแนะที่ดีไว้ เมื่อสถานศึกษาใดมีลักษณะใกล้เคียงกัน ก็จะนำข้อเสนอแนะที่รวบรวมไว้ไปใช้ ส่วนในแบบที่ไม่ถูกต้องก็จะแจ้งให้ทราบทั่วกัน จะได้ไม่ทำผิดอีก แต่ในรอบที่สองของการประเมินคุณภาพภายนอก ข้อเสนอแนะใช้ไม่ได้แล้ว เพราะรูปแบบการประเมินของ สมศ. เปลี่ยนแปลงไป

“ก็ใช้ได้นะ ข้อเสนอแนะเนี่ยจะใช้เยอะ ข้อเสนอแนะของโรงเรียนหนึ่ง และบางที่โรงเรียนนี้ลักษณะใกล้เคียงกันเนี่ย เราก็จะบอกให้เขาใช้ของโรงเรียนที่ดี เราจะมีสต็อกคำแนะนำเหมือนกัน เราจะเก็บไว้ดี ๆ ประยุกต์ใช้ข้อเสนอแนะ เราจะถามว่าถ้าเกิดแนะนำอย่างนี้จะไปใช้ได้ไหม ถ้าเป็นไปได้ก็จะเปลี่ยนไป ประยุกต์ใช้ข้อเสนอแนะเนี่ยจะใช้มาก.... บางอันมันผิดเนี่ยนะ ในกลุ่มผิดเนี่ยอีกกลุ่มหนึ่ง เราจะแจ้งเพื่อไม่ให้มันผิดเหมือนกัน แต่ว่าผมใช้มากที่สุดคือข้อเสนอแนะ แต่ว่ายังไม่ถึงขั้นสารสนเทศ ผมคิดจะทำเหมือนกัน แต่ สมศ.เปลี่ยนอีกแล้ว”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 2 มี.ค.2549)

3.6 ปัญหาในการประเมินอภิมาน

ปัญหาในการประเมินอภิมานที่นักประเมินอภิมานของหน่วยประเมินขนาดเล็ก พบคือ

1. ปัญหางบประมาณของนักประเมินอภิมาน ถ้าจะตัดส่วนของนักประเมินภายนอก นักประเมินภายนอกก็จะได้ค่าตอบแทนน้อยลง ค่าบริหารหน่วยประเมินก็เหมาะสมอยู่แล้ว ให้ค่าตอบแทนนักประเมินอภิมานน้อย นักประเมินอภิมานก็ไปประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งค่าตอบแทนสูงกว่า

เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็กจึงใช้วิธีแก้ปัญหา โดยผลัดภาระงานการประเมินอภิมานไปให้หัวหน้าทีมนักประเมินภายนอกแทน แล้วจ่ายค่าตอบแทนเพิ่มขึ้นอีก 1,000 บาท

“ปัญหาหนึ่งคือค่าตอบแทน บริษัทเอาส่วนใหญ่ไปให้ผู้ประเมินเยอะแล้ว ทีนี้ถ้าตัดไปให้ผู้ประเมินอภิมานมาก มันก็จะลดคือ fix course ค่าบริหารมัน fix อยู่แล้วนะฮะ ถ้าไปตัดค่าตอบแทนให้ผู้ประเมินอภิมานมากขึ้น ค่าตอบแทนผู้ประเมินอภิมานน้อย ก็ไม่มีใครทำ ไปประเมินดีกว่า... ผมจะไม่แก้ตรงนี้หรอก เพราะว่าผมใช้วิธีผลัดงานไปให้หัวหน้าทีม เป็นผู้ประเมินอภิมานแทน เนี่ยงานก็จะเร็วด้วยใช้ใหม่... กระจายค่าตอบแทนอย่างนี้น่าจะดีกว่า ผมใช้ระบบบริหารอย่างนี้”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 2 มี.ค.2549)

2. ปัญหานักประเมินภายนอกไม่ยอมรับนักประเมินอภิมาน เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็กแก้ปัญหาโดยการคัดเลือกคนที่มีความรู้สูง น่าเชื่อถือ มีคุณวุฒิ มีประสบการณ์ น่านับถือ

“ผู้ประเมินอภิมานนี้บางคนไม่เชื่อถือนะ แต่ผมไม่มีปัญหา เพราะผมเป็นเจ้าของใช้มัย... ต้องคัดเลือกคนที่น่าเชื่อถือ... จะให้คนอื่นเชื่อได้เนี่ยมันไม่ถนัดนะ ต้องมีประสบการณ์ ต้องมีคุณวุฒิ แล้วก็เป็นที่น่าเชื่อถือ คนที่น่านับถือ.... ส่งใครเข้ารับการอบรมก็ผ่านหมด แต่คนที่คนที่มีบุคลิกภาพน่าเชื่อถือจะมีชกก็คน ถูกไหมฮะ... ของผมเนี่ยมีคนเดียวคือ ดร. นะ คนยอมรับทั้งหน่วย เพราะว่าแกมีคุณวุฒิ แกมีประสบการณ์ เป็น ผศ. เป็น

คนบดี ดอกเตอร์ และการพูดจาสุภาพเรียบร้อย ใจกว้างใช้มัยยะ เป็น
วิทยากร ผมให้แก่เป็นวิทยากร”

(เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็ก, สัมภาษณ์ 2 มี.ค.2549)

ตอนที่ 4 การเปรียบเทียบสภาพการประเมินของงานประเมินคุณภาพภายนอกของหน่วย ประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก

จากการศึกษาสภาพการประเมินอภิมานของงานประเมินคุณภาพภายนอก ของหน่วย
ประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ด้านการวางแผนการประเมินอภิมาน การ
ตรวจสอบการวางแผนการประเมินคุณภาพภายนอก การตรวจสอบกรอบการประเมินคุณภาพ
ภายนอก การประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอก การรายงานผลการประเมินอภิมาน
และปัญหาการประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอก สามารถเปรียบเทียบสภาพการ
ดำเนินงานประเมินอภิมาน ของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็กได้ ดังนี้

1. การวางแผนการประเมินอภิมาน

1.1 การจัดทีมนักประเมินอภิมานและการเลือกประธาน

หน่วยประเมินขนาดใหญ่

มีนักประเมินอภิมาน 5 คน การดำเนินงานประเมินอภิมานเป็นลักษณะ
ปรึกษาร่วมกันทั้ง 5 คน เป็นการระดมความคิดเห็นร่วมกัน นักประเมินอภิมานเป็นคณะกรรมการ
ที่ปรึกษาของหน่วยประเมิน ทำหน้าที่ประชุมวางแผนการทำงาน ให้คำแนะนำการเขียนบันทึก
ภาคสนาม และรายงาน แนะนำวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ฯลฯ นักประเมินอภิมานออกตรวจเยี่ยม
สถานศึกษาด้วย และทำหน้าที่ตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงาน โดยใครว่างก็จะเข้ามา
ช่วยตรวจสอบ

หน่วยประเมินขนาดกลาง

มีนักประเมินอภิมาน 3 คน การดำเนินงานประเมินอภิมาน เป็นลักษณะ
ปรึกษาร่วมกันทั้ง 3 คน นักประเมินอภิมานเป็นคณะกรรมการการบริหารหน่วยประเมิน
ทำหน้าที่ประชุมเชิงปฏิบัติการ ให้ความรู้แก่นักประเมินภายนอก เกี่ยวกับการประเมินคุณภาพ
ภายนอก เช่น เรื่องมาตรฐาน ตัวบ่งชี้ ปัญหา และอุปสรรคในการทำงาน เป็นต้น นักประเมิน

อธิมาานออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษาด้วย และทำหน้าที่ตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงาน โดยแบ่งงานรับผิดชอบเป็น 3 กลุ่ม นักประเมินอธิมาานรับผิดชอบคนละ 1 กลุ่ม

หน่วยประเมินขนาดเล็ก

มีนักประเมินอธิมาาน 3 คน ทำหน้าที่ประเมินอธิมาาน 1 คน คือเจ้าของหน่วย ประเมินขนาดเล็ก นักประเมินอธิมาานทำหน้าที่จัดประชุมวางแผนการทำงาน ส่งงานให้ สมศ. ทุก สัปดาห์ ประชุมสัมมนา ให้คำแนะนำ วิธีดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอกแก่นักประเมิน ภายนอก และทำหน้าที่ตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงาน

1.2 การกำหนดคุณสมบัติของสมาชิก

หน่วยประเมินขนาดใหญ่

เจ้าของหน่วยประเมินคัดเลือกนักประเมินอธิมาานที่มีคุณลักษณะเป็นผู้มี คุณภาพ มีความรับผิดชอบ เป็นนักประเมินภายนอกระยะเวลาานพอสมควร มีประสบการณ์ใน การประเมิน วุฒิศึกษาปริญญาโท ถ้าวุฒิปริญญาตรีต้องมีผลงานทางวิชาการ มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจรรยาบรรณตามที่ สมศ. กำหนด

หน่วยประเมินขนาดกลาง

เจ้าของหน่วยประเมินคัดเลือกนักประเมินอธิมาานที่มีคุณลักษณะที่คุณวุฒิปริญญาโทแผน ก. นักประเมินภายนอกที่ทำงานถูกต้อง มีความรับผิดชอบสูง รู้เรื่องการประเมิน ภายนอกเป็นอย่างดี เป็นผู้มีความคุณธรรม จริยธรรม และกัลยาณมิตรธรรม

หน่วยประเมินขนาดเล็ก

เจ้าของหน่วยประเมินคัดเลือกนักประเมินอธิมาานที่มีคุณลักษณะมีอาวุโส มี ประสบการณ์ตรวจงานมานาน เป็นนักประเมินภายนอก การทำรายงานส่งตรงเวลา งานต้องไม่ แก้ไขมาก วุฒิศึกษาปริญญาโท

1.3 การวางแผนกำหนดผู้รับผิดชอบเอกสารหลักฐานการประเมิน และผลการประเมิน

หน่วยประเมินขนาดใหญ่

นักประเมินอภิमानคนใดว่างก็จะมาช่วยตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงาน และรับผิดชอบเอกสาร หลักฐานการประเมิน และผลการประเมินที่ตนตรวจสอบ ไม่ได้กำหนดว่าใครต้องตรวจสอบงานเท่าใด นอกจากนี้หน่วยประเมินยังตั้งให้หัวหน้าทีมนักประเมินภายนอก รวบรวมเอกสาร และตรวจสอบงานเบื้องต้น โดยได้รับค่าตอบแทน

หน่วยประเมินขนาดกลาง

มีการแบ่งสถานศึกษาที่ต้องตรวจเยี่ยมเป็น 3 กลุ่ม นักประเมินอภิमानจะรับผิดชอบคนละกลุ่ม ใครรับผิดชอบสถานศึกษากลุ่มใดก็รับผิดชอบเอกสารหลักฐานการประเมิน และผลการประเมินของกลุ่มนั้น นอกจากนี้หน่วยประเมินยังให้หัวหน้าทีมนักประเมินภายนอกทำหน้าที่รวบรวมงาน ทำหน้าที่ประเมินอภิमान เป็นการกรองงานเบื้องต้น ก่อนส่งให้นักประเมินอภิमानประจำหน่วยตรวจสอบ

หน่วยประเมินขนาดเล็ก

หัวหน้าทีมนักประเมินภายนอกทุกทีมทำหน้าที่ประเมินอภิमानงานประเมินคุณภาพภายนอกเบื้องต้น ก่อนส่งรายงานให้นักประเมินอภิमानประจำหน่วยตรวจสอบ ดังนั้นหัวหน้าทีมทุกทีมต้องรับผิดชอบเอกสารหลักฐานการประเมิน และผลการประเมินในทีมของตน โดยได้รับค่าตอบแทน

1.4 การวางแผนแก้ไขรายงาน

หน่วยประเมินขนาดใหญ่

นักประเมินอภิमानแก้ไขรายงาน โดยตรวจสอบจากบันทึกภาคสนาม ถ้าข้อมูลจากบันทึกภาคสนามชัดเจน นักประเมินอภิमानจะปรับแก้ไข แต่ถ้าข้อมูลจากบันทึกภาคสนามไม่ชัดเจน นักประเมินอภิमानจะพิจารณาแนะนำแล้วส่งคืนให้เจ้าของรายงานนำไปแก้ไข หน่วยประเมินจัดทำเอกสารแบบตรวจสอบคุณภาพรายงาน เอกสารแบบตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงาน และคู่มือการตรวจสอบความถูกต้องของรายงาน ตั้งผู้ช่วยนักประเมิน

อภิमान โดยตั้งจากนักประเมินภายนอก และพนักงานฝ่ายวิชาการของหน่วยประเมิน ทำหน้าที่ตรวจสอบและแก้ไขรายงานเบื้องต้น

หน่วยประเมินขนาดกลาง

นักประเมินอภิमान แก้ไขรายงานโดยตรวจสอบจากบันทึกภาคสนาม ถ้าพบปัญหาข้อแก้ไข นักประเมินอภิमानจะพิจารณาแก้ไขแล้วส่งคืนให้เจ้าของรายงานนำไปแก้ไข หน่วยประเมินทำเอกสารแบบฟอร์มสำหรับบันทึกปัญหา ข้อแก้ไขที่พบในการตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงาน ตั้งหัวหน้าทีมนักประเมินภายนอกทำหน้าที่แก้ไขรายงานเบื้องต้น

หน่วยประเมินขนาดเล็ก

หัวหน้าทีมนักประเมินภายนอกทำหน้าที่ประเมินอภิमानด้วย จึงต้องรับผิดชอบ แก้ไขรายงานเบื้องต้น ก่อนส่งให้นักประเมินอภิमानประจำหน่วยตรวจสอบ

1.5 การจัดสรรงบประมาณ

หน่วยประเมินขนาดใหญ่

เจ้าของหน่วยประเมินจัดสรรงบประมาณให้นักประเมินอภิमान ประมาณ 200-300 บาท และให้ผู้ช่วยนักประเมินอภิमान ประมาณ 200-250 บาท ต่อการตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงานของสถานศึกษา 1 แห่ง

หน่วยประเมินขนาดกลาง

เจ้าของหน่วยประเมินจัดสรรงบประมาณให้นักประเมินอภิमान 300 บาท ต่อการตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงานของสถานศึกษา 1 แห่ง

หน่วยประเมินขนาดเล็ก

เจ้าของหน่วยประเมินจัดสรรงบประมาณให้นักประเมินอภิमान 1,000 บาท และให้หัวหน้าทีมนักประเมินภายนอก ซึ่งทำหน้าที่ประเมินอภิमानเบื้องต้นด้วย 1,000 บาท ต่อการตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงานของสถานศึกษา 1 แห่ง

2. การตรวจสอบการวางแผนการประเมินคุณภาพภายนอก

2.1 ตรวจสอบการกำหนดวัตถุประสงค์

หน่วยประเมินขนาดใหญ่

สมศ. เป็นผู้กำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินคุณภาพภายนอก นักประเมินอภิมานจึงทำหน้าที่แนะนำ ตรวจสอบ การดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอก ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของ สมศ.

หน่วยประเมินขนาดกลาง

สมศ. เป็นผู้กำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินคุณภาพภายนอก นักประเมินอภิมานจึงทำหน้าที่แนะนำ ตรวจสอบ การดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอก ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของ สมศ.

หน่วยประเมินขนาดเล็ก

สมศ. เป็นผู้กำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินคุณภาพภายนอก นักประเมินอภิมานจึงทำหน้าที่แนะนำ ตรวจสอบ การประเมินคุณภาพภายนอก ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของ สมศ. นอกจากนี้หน่วยประเมินกำหนดวัตถุประสงค์ของหน่วยประเมิน ว่างานต้องดี และรวดเร็ว

2.2 ตรวจสอบวิธีดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอก

หน่วยประเมินขนาดใหญ่

สมศ. กำหนดวิธีดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอกไว้ในบันทึกภาคสนาม นักประเมินอภิมานจึงทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ประชุม แนะนำนักประเมินภายนอก ให้ดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอกตามหลักเกณฑ์ที่ สมศ. กำหนดในบันทึกภาคสนาม จัดทำแนวทางการเก็บข้อมูลมาตรฐาน เอกสารคู่มือ ดำเนินงานประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้กับ นักประเมินภายนอกทุกคน

หน่วยประเมินขนาดกลาง

สมศ. กำหนดวิธีดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอกไว้ในบันทึกภาคสนาม นักประเมินอภิมานจึงทำหน้าที่ประชุมชี้แจง ทำความเข้าใจหลักเกณฑ์ของ สมศ. กับนักประเมินภายนอก และตรวจสอบให้ดำเนินการตามหลักเกณฑ์ของ สมศ.

หน่วยประเมินขนาดเล็ก

สมศ. กำหนดวิธีการดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอกไว้ในวันทีภาคสนาม นักประเมินอภิมานจึงทำหน้าที่ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจวิธีดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอก ตามหลักเกณฑ์ของ สมศ. จัดทำคู่มือ จัดทำโครงร่างการประชุมกับสถานศึกษา ทั้งวันแรกและวันที่สามของการตรวจเยี่ยม ให้นักประเมินภายนอกทุกคน นอกจากนี้หน่วยประเมินจัดทำแบบสอบถามไปยังสถานศึกษา เพื่อประเมินการทำงานและพฤติกรรมของนักประเมินภายนอก

2.3 ตรวจสอบการกำหนดแหล่งข้อมูลสารสนเทศ / วิธีรวบรวมข้อมูล และกลุ่มตัวอย่าง

หน่วยประเมินขนาดใหญ่

ไม่ได้ตรวจสอบแหล่งข้อมูล แต่นักประเมินอภิมาน กับนักประเมินภายนอก ร่วมกันกำหนดแหล่งข้อมูลกันคร่าว ๆ โดยศึกษาจากคู่มือ ส่วนการรวบรวมข้อมูล ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของ สมศ. คือการสังเกต การสัมภาษณ์ และการศึกษาเอกสาร สำหรับกลุ่มตัวอย่าง นักประเมินภายนอกใช้เกณฑ์ของ สมศ. เช่น ศึกษาเอกสารสามเล่มขึ้นไป สัมภาษณ์บุคคลอย่างน้อยสามกลุ่ม เป็นต้น

หน่วยประเมินขนาดกลาง

ไม่ได้ตรวจสอบแหล่งข้อมูล แต่นักประเมินอภิมานกำหนดแหล่งข้อมูล ร่วมกับนักประเมินภายนอก ส่วนการรวบรวมข้อมูลปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของ สมศ. คือ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการศึกษาเอกสาร กลุ่มตัวอย่าง นักประเมินภายนอกใช้เกณฑ์ของ สมศ. เช่น ศึกษาเอกสารสามเล่มขึ้นไป สัมภาษณ์บุคคลอย่างน้อยสามกลุ่ม เป็นต้น

หน่วยประเมินขนาดเล็ก

ไม่ได้ตรวจสอบแหล่งข้อมูล แต่นักประเมินอภิมาน และนักประเมินภายนอก ช่วยกันจัดทำคู่มือ ซึ่งกำหนดแหล่งข้อมูลไว้อย่างละเอียด การรวบรวมข้อมูลปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของ สมศ. คือการสังเกต การสัมภาษณ์ และการศึกษาเอกสาร กลุ่มตัวอย่างใช้เกณฑ์ของ สมศ. เช่น ศึกษาเอกสารสามเล่มขึ้นไป สัมภาษณ์บุคคลอย่างน้อยสามกลุ่ม เป็นต้น

2.4 ตรวจสอบแผนการวิเคราะห์ข้อมูลของคณะนักประเมิณภายนอก

หน่วยประเมินขนาดใหญ่

ไม่มีการตรวจสอบแผน แต่นักประเมินอภิมาณออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษา กับนักประเมิณภายนอก จึงวางแผนวิเคราะห์ข้อมูลว่า ใครรับผิดชอบมาตรฐานใด ก็จะวิเคราะห์ ข้อมูลมาตรฐานนั้น โดยยึดหลักเกณฑ์ของ สมศ. นำข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการศึกษาเอกสาร มาวิเคราะห์ว่าสอดคล้องกันหรือไม่ ถ้าสอดคล้องกันถือว่าข้อมูลนั้นใช้ได้ เป็นการตรวจสอบแบบสามเส้า

หน่วยประเมินขนาดกลาง

ไม่มีการตรวจสอบแผน แต่นักประเมินอภิมาณออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษา กับนักประเมิณภายนอก จึงกำหนดร่วมกันว่าใครรับผิดชอบมาตรฐานใด ก็จะวิเคราะห์ข้อมูล มาตรฐานนั้น โดยทำตามหลักเกณฑ์ สมศ. จากนั้นจึงสรุปร่วมกัน ก่อนรายงานด้วยวาจาต่อ สถานศึกษา

หน่วยประเมินขนาดเล็ก

สมศ. กำหนดวิธีวิเคราะห์ข้อมูลไว้ในบันทึกภาคสนาม นักประเมินอภิมาณจึง ไม่ต้องตรวจสอบแผนการวิเคราะห์ข้อมูล จะตรวจสอบการวิเคราะห์ข้อมูลเมื่อนักประเมิณภายนอก ส่งบันทึกภาคสนาม และรายงานสรุปผลสุดท้าย การวิเคราะห์ข้อมูลของนักประเมิณภายนอก ใคร รับผิดชอบมาตรฐานใดก็จะวิเคราะห์มาตรฐานนั้นก่อน แล้วจึงสรุปร่วมกันภายในทีมอีกครั้ง

3. การตรวจสอบกรอบการประเมินคุณภาพภายนอก

3.1 ตรวจสอบเหตุผล ความคาดหวัง ขอบเขต และจุดเน้น การประเมินคุณภาพภายนอก

หน่วยประเมินขนาดใหญ่

สมศ.เป็นผู้กำหนดเหตุผล ความคาดหวัง ขอบเขต และจุดเน้น การประเมินคุณภาพภายนอก นักประเมินอภิมาณทำหน้าที่แนะนำ ตรวจสอบ ให้เป็นไปตามรอบที่ สมศ. กำหนด

หน่วยประเมินขนาดกลาง

สมศ.เป็นผู้กำหนด เหตุผล ความคาดหวัง ขอบเขต และจุดเน้น การประเมินคุณภาพภายนอก นักประเมินอภิมานเป็นผู้ตรวจสอบ ให้ดำเนินการตามที่ สมศ.กำหนด

หน่วยประเมินขนาดเล็ก

เหตุผล ความคาดหวัง ขอบเขต และจุดเน้น สมศ.เป็นผู้กำหนด นักประเมินอภิมานเพียงแต่ตรวจสอบให้การประเมินคุณภาพภายนอกเป็นไปตามกรอบที่ สมศ.กำหนด

3.2 ตรวจสอบการวางแผนกำหนดผู้เกี่ยวข้องในการประเมินคุณภาพภายนอก

หน่วยประเมินขนาดใหญ่

นักประเมินอภิมานไม่ต้องตรวจสอบแผนกำหนดผู้เกี่ยวข้อง เพราะ สมศ.กำหนดการประชุมผู้เกี่ยวข้องในวันแรกของการตรวจเยี่ยมสถานศึกษาในรอบแรก และในวันที่สองของการตรวจเยี่ยมสถานศึกษาในรอบที่สอง

หน่วยประเมินขนาดกลาง

นักประเมินอภิมานไม่ต้องตรวจสอบแผนกำหนดผู้เกี่ยวข้อง เพราะ สมศ.กำหนดการประชุมผู้เกี่ยวข้องในวันแรกของการตรวจเยี่ยมสถานศึกษาในรอบแรก และในวันที่สองของการตรวจเยี่ยมสถานศึกษาในรอบที่สอง

หน่วยประเมินขนาดเล็ก

นักประเมินอภิมานไม่ต้องตรวจสอบแผนกำหนดผู้เกี่ยวข้อง เพราะ สมศ.กำหนดผู้เกี่ยวข้องในตารางการประเมินรอบแรก กำหนดในรอบแรกของการตรวจเยี่ยม รอบที่สอง กำหนดในวันที่สองของการตรวจเยี่ยม

3.3 ตรวจสอบการวางแผนรายงานเป็นระยะ ๆ และรายงานสรุปผลสุดท้าย

หน่วยประเมินขนาดใหญ่

ไม่มีการตรวจสอบการวางแผนรายงานเป็นระยะ ๆ เพราะการตรวจเยี่ยมสถานศึกษาใช้เวลาเพียง 3 วัน และนักประเมินอภิมานออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษาด้วย จึง

รายงานสรุปผลสุดท้ายครั้งเดียว ขณะตรวจเยี่ยมสถานศึกษาจะโทรศัพท์สอบถามปัญหา แก้ไข ปัญหา ปรีกษาหารือกัน การติดตามงานของเจ้าของหน่วยประเมิน

หน่วยประเมินขนาดกลาง

การตรวจเยี่ยมสถานศึกษาใช้เวลาเพียง 3 วัน จึงไม่มีการรายงานเป็นระยะ ๆ นักประเมินอภิมานจะตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงานสรุปผลสุดท้าย ในระหว่างการตรวจเยี่ยมสถานศึกษาจะมีการสอบถามปัญหา ขอคำปรึกษา การติดตามงานของเจ้าของหน่วยประเมิน

หน่วยประเมินขนาดเล็ก

ไม่มีการรายงานผลเป็นระยะ ๆ ในขณะตรวจเยี่ยมสถานศึกษา 3 วัน แต่มีการโทรศัพท์สอบถามปัญหาที่พบ เพื่อขอแนวทางแก้ไข เจ้าของหน่วยประเมินจะไปสังเกตการทำงานของนักประเมินภายนอก ขณะตรวจเยี่ยมสถานศึกษาด้วย

3.4 ตรวจสอบคุณภาพของนักประเมินภายนอกและงบประมาณ

หน่วยประเมินขนาดใหญ่

นักประเมินอภิมานไม่ต้องตรวจสอบคุณภาพของนักประเมินภายนอก เพราะ สมศ.เป็นผู้กำหนดคุณสมบัติของนักประเมินภายนอก เมื่อนักประเมินภายนอกเข้าสังกัดหน่วยประเมิน นักประเมินอภิมานจะเป็นผู้ให้คำแนะนำการทำงาน มีการจัดระดับนักประเมินภายนอกตามประสิทธิภาพการทำงาน เพื่อสะดวกในการจัดทีม ให้ผู้มีประสิทธิภาพมากกว่าช่วยแนะนำผู้มีประสิทธิภาพน้อยกว่า

ด้านงบประมาณ สมศ.จัดสรรงบประมาณให้หน่วยประเมิน หน่วยประเมินจัดสรรงบประมาณให้นักประเมินภายนอก 80 เปอร์เซ็นต์ นักประเมินภายนอกต้องจ่ายภาษีหัก ณ ที่จ่าย ภาษีส่วนบุคคล และภาษีมูลค่าเพิ่ม นอกจากนี้จ่ายค่าเขียนรายงาน ค่าตรวจ ค่าพิมพ์ ฯลฯ

หน่วยประเมินขนาดกลาง

นักประเมินอภิมานไม่ต้องตรวจสอบคุณลักษณะของนักประเมินภายนอก เพราะ สมศ.เป็นผู้กำหนดคุณสมบัติของนักประเมินภายนอก เมื่อนักประเมินภายนอกเข้าสังกัดหน่วยประเมิน นักประเมินอภิมานจะทำหน้าที่ปฐมนิเทศ

ด้านงบประมาณ สมศ. จัดสรรงบประมาณให้หน่วยประเมิน หน่วยประเมิน จัดสรรงบประมาณให้นักประเมินภายนอก 80 เปอร์เซ็นต์ นักประเมินภายนอกต้องจ่ายค่าภาษีหัก ณ ที่จ่าย ภาษีส่วนบุคคล หน่วยประเมินมีรายได้ไม่ถึงเกณฑ์ ต้องจ่ายค่าภาษีมูลค่าเพิ่ม

หน่วยประเมินขนาดเล็ก

นักประเมินอภิมานไม่ต้องตรวจสอบคุณลักษณะของนักประเมินภายนอก เพราะ สมศ. เป็นผู้กำหนดคุณสมบัติของนักประเมินภายนอก หน่วยประเมินจัดทำสถิตินักประเมินภายนอก มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก เท่าไร มีประสบการณ์ด้านใดบ้าง ประเมินสถานศึกษาจำนวนเท่าไร

ด้านงบประมาณ หน่วยประเมินจัดสรรงบประมาณดังนี้ ตรวจสอบเยี่ยมสถานศึกษาขนาดเล็ก ค่าตอบแทนคนละ 8,000 บาท ขนาดกลาง ค่าตอบแทนคนละ 7,500 บาท และขนาดใหญ่ ค่าตอบแทนคนละ 7,000 บาท หัวหน้าทีมได้เพิ่มอีกคนละ 1,000 บาท

4. การประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอก

4.1 การรวบรวม การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ข้อมูล

หน่วยประเมินขนาดใหญ่

นักประเมินภายนอกรวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล ตามมาตรฐานที่ตนรับผิดชอบ แล้วประชุมร่วมกันในทีมสังเคราะห์ข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง หัวหน้าทีมตรวจสอบการรวบรวม การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น ก่อนส่งให้นักประเมินอภิมานตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงาน โดยตรวจสอบ

1. ร่องรอยภาคสนาม
2. ตรวจสอบการวิเคราะห์ การสังเคราะห์ข้อมูล ถูกต้องตามเกณฑ์ของ สมศ.
3. ตรวจสอบการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์
4. ตรวจสอบผลการประเมินแบบอิงเกณฑ์ และอิงสถานศึกษา

หน่วยประเมินขนาดกลาง

นักประเมินภายนอกรวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลตามมาตรฐานที่ตนรับผิดชอบ แล้วจึงวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลร่วมกับสมาชิกในทีมอีกครั้งหนึ่ง หัวหน้าทีมนัก

ประเมินภายนอกทำหน้าที่ประเมินอภิมานเบื้องต้น จากนั้นนักประเมินอภิมานตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงาน โดยตรวจสอบ

1. ความสอดคล้อง
2. ความเป็นไปได้
3. ความถูกต้อง
4. ผลการประเมิน

หน่วยประเมินขนาดเล็ก

นักประเมินภายนอก รวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์ งานในส่วนที่ตนรับผิดชอบ จากนั้นจึงสรุปร่วมกันในทีม หัวหน้าทีมนักประเมินภายนอกทำหน้าที่ประเมินอภิมานเบื้องต้น นักประเมินอภิมานตรวจสอบ การรวบรวม การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ข้อมูลจากการตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงานสรุปผลสุดท้าย

4.2 ข้อมูลมีความเที่ยง ความตรง และความถูกต้องแม่นยำ

หน่วยประเมินขนาดใหญ่

นักประเมินอภิมานตรวจสอบความเที่ยง ความตรง และความถูกต้องแม่นยำ จากการตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงาน โดยพิจารณาจาก

1. ความสอดคล้องของรายงาน
2. ข้อมูลที่สำเนาจากสถานศึกษา
3. หลักฐานทางการศึกษา เช่น คะแนน จำนวนครู จำนวนนักเรียน ฯลฯ
4. การเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่ สมศ.กำหนด
5. นักประเมินภายนอกตรวจสอบกันเองภายในทีม

หน่วยประเมินขนาดกลาง

นักประเมินอภิมานตรวจสอบความเที่ยง ความตรง และความถูกต้องแม่นยำ จากการตรวจสอบบันทึกภาคสนาม เพราะบันทึกภาคสนาม สมศ.กำหนดหลักเกณฑ์ในการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ข้อมูลไว้ชัดเจน ข้อมูลจึงน่าเชื่อถือได้

หน่วยประเมินขนาดเล็ก

นักประเมินอภิมานตรวจสอบความเที่ยง ความตรง และความถูกต้องแม่นยำ จากการตรวจสอบบันทึกภาคสนาม เพราะบันทึกภาคสนาม กำหนดวิธีการรวบรวมข้อมูล เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การศึกษาเอกสาร เป็นต้น ข้อมูลจึงน่าจะมี ความเที่ยง ความตรง

4.3 การบรรยายและการตัดสินผลการประเมินคุณภาพภายนอก

หน่วยประเมินขนาดใหญ่

นักประเมินอภิมานตรวจสอบการบรรยาย และการตัดสินผลการประเมินคุณภาพภายนอก โดยตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงานตามที่ สมศ.กำหนด คือ

1. ตรวจสอบคำผิด การใช้ภาษา
2. ตรวจสอบรูปแบบให้เป็นไปตามที่ สมศ.กำหนด
3. ตรวจสอบความถูกต้องของผลการประเมิน ตลอดจนความสอดคล้อง ตั้งแต่ เนื้อหา จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ปัจจัยที่ทำให้เกิดจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ข้อเสนอแนะ และ ทิศทางการพัฒนาของสถานศึกษาในอนาคต

ปัญหาที่พบ ในการตรวจสอบรายงาน การประเมินคุณภาพภายนอก สถานศึกษา คือ การกำหนดทิศทาง การพัฒนาสถานศึกษาในอนาคต ซึ่งนักประเมินภายนอก ส่วนใหญ่มักจะเขียนเหมือนข้อเสนอแนะ หน่วยประเมินแก้ปัญหาโดยจัดทำเอกสาร SWOT Analysis เพื่อให้นักประเมินภายนอกสามารถวิเคราะห์ SWOT ได้

หน่วยประเมินขนาดกลาง

นักประเมินอภิมานตรวจสอบการบรรยาย และการตัดสินผลการประเมินคุณภาพภายนอก โดยตรวจสอบจากบันทึกภาคสนาม และรายงานตามที่ สมศ.กำหนด คือ

1. ตรวจสอบคำผิด การใช้ภาษา
2. ตรวจสอบรูปแบบให้เป็นไปตามที่ สมศ.กำหนด
3. ตรวจสอบความถูกต้องของผลการประเมิน ตลอดจนความสอดคล้อง ตั้งแต่ เนื้อหา จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ปัจจัยที่ทำให้เกิดจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ข้อเสนอแนะ และ ทิศทางการพัฒนาของสถานศึกษาในอนาคต

ปัญหาที่พบในการตรวจสอบรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาคือ นักประเมินภายนอกส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจ การกำหนดทิศทางการพัฒนาสถานศึกษาในอนาคต

หน่วยประเมินขนาดเล็ก

นักประเมินอภิمانตรวจสอบการบรรยาย และการตัดสินผลการประเมินคุณภาพภายนอก โดยตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงานตามที่ สมศ.กำหนด คือ

1. ตรวจสอบคำผิด การใช้ภาษา
2. ตรวจสอบรูปแบบให้เป็นไปตามที่กำหนด
3. ตรวจสอบความถูกต้องของผลการประเมิน ตลอดจนความสอดคล้องตั้งแต่เนื้อหา จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ปัจจัยที่ทำให้เกิดจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ข้อเสนอแนะ และทิศทางการพัฒนาของสถานศึกษาในอนาคต

ปัญหาที่พบในการตรวจสอบรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา คือ ประมาณ 50 เปอร์เซ็นต์ของนักประเมินคุณภาพภายนอก ที่ยังกำหนดทิศทางการพัฒนาสถานศึกษาในอนาคตไม่ถูกต้อง

4.4 การวิเคราะห์ปัญหาการประเมินคุณภาพภายนอก

หน่วยประเมินขนาดใหญ่

ไม่ได้วิเคราะห์ปัญหาการประเมินคุณภาพภายนอก แต่นำปัญหาที่พบมาปรึกษาหารือ หาทางแก้ไขในการประชุมสัมมนาของหน่วยประเมิน

หน่วยประเมินขนาดกลาง

ไม่ได้วิเคราะห์ปัญหาการประเมินคุณภาพภายนอก แต่นำปัญหาที่พบมาพูดคุยในที่ประชุม หาแนวทางแก้ไข เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในการออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษาครั้งต่อไป

หน่วยประเมินขนาดเล็ก

ไม่ได้วิเคราะห์ปัญหาการประเมินคุณภาพภายนอก แต่ทำแบบสอบถามปัญหา การออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษา และจัดสัมมนาทุกครึ่งในช่วงปิดเทอม จัดทำประชุมเชิงปฏิบัติการ และทดลองออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษา เพื่อนำข้อมูลมาจัดทำคู่มือ

5. รายงานผลการประเมินอภิमान

5.1 การชี้จุดอ่อน จุดแข็ง ของกระบวนการประเมิน

หน่วยประเมินขนาดใหญ่

การตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงาน จะบันทึก ปัญหา จุดที่ต้องแก้ไข ในแบบฟอร์ม ซึ่งหน่วยประเมินจัดทำขึ้น เมื่อหน่วยประเมินจัดประชุมสัมมนาก็จะนำปัญหาที่พบมาพูดคุย หาแนวทางแก้ไข ไม่มีการชี้จุดอ่อนจุดแข็งของกระบวนการประเมิน

หน่วยประเมินขนาดกลาง

การตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงาน จะบันทึกปัญหา จุดที่ต้องแก้ไข ในแบบฟอร์ม ซึ่งหน่วยประเมินจัดทำขึ้น เมื่อหน่วยประเมินจัดประชุมสัมมนา ก็จะนำปัญหาที่พบมาพูดคุยหาทางแก้ไข และประเมินการปฏิบัติงานของตน นักประเมินอภิमानไม่มีหน้าที่ประเมินหรือตรวจสอบคุณภาพนักประเมินภายนอก

หน่วยประเมินขนาดเล็ก

ในคู่มือจะเขียนปัญหาและวิธีแก้ไขไว้ วิธีแก้ไขจะบอกเป็นรายบุคคล และในการประชุมสัมมนาจะพูดโดยรวมด้วย

5.2 การประยุกต์ใช้สารสนเทศของนักประเมินอภิमान

หน่วยประเมินขนาดใหญ่

ในการประชุมสัมมนา จะนำเสนอแบบอย่างที่ดี หรือวิธีการทำงานที่มีคุณภาพ โดยให้ทีมนักประเมินภายนอก หรือผู้มีประสบการณ์ ที่นักประเมินอภิमानมีความเห็นว่าเป็นงานถูกต้องนำเสนอวิธีการทำงานที่ประสบความสำเร็จของตน ยังไม่มีการรวบรวมเป็นสารสนเทศ

หน่วยประเมินขนาดกลาง

นักประเมินอภิमानจะนำตัวอย่างที่ดีเสนอในที่ประชุมสัมมนา แต่ยังไม่มีการรวบรวมเป็นสารสนเทศ

หน่วยประเมินขนาดเล็ก

นักประเมินอภิมาน รวบรวม การเขียน ข้อเสนอแนะที่ดีไว้ เมื่อสถานศึกษาใด มีลักษณะใกล้เคียง ก็จะไปใช้เป็นข้อเสนอแนะของสถานศึกษานั้น ส่วนในแบบที่ไม่ถูกต้องก็จะแจ้งให้ทราบทั่วกัน จะได้ไม่นำไปใช้อีก การประเมินรอบที่สอง รูปแบบการประเมินเปลี่ยนไป ข้อเสนอแนะที่เก็บไว้จึงใช้ไม่ได้

6. ปัญหาในการประเมินอภิมาน

หน่วยประเมินขนาดใหญ่

1. ปัญหาคุณภาพของงาน การประเมินคุณภาพภายนอกยังไม่เป็นไปตามรูปแบบตามหลักเกณฑ์ที่ สมศ.กำหนด สาเหตุจากรอบที่สอง รูปแบบการประเมินเปลี่ยนแปลง ยังไม่ชัดเจนในหลักเกณฑ์ หน่วยประเมินแก้ปัญหาโดยจัดประชุมสัมมนา แนะนำ ชี้แจง จัดทำเอกสาร แจกนักประเมินภายนอก

ปัญหาการตรวจสอบรายงานไม่ทันกำหนดเวลา 15 วัน เนื่องจากมีนักประเมินอภิมาน 5 คน ต้องออกประเมินคุณภาพภายนอกด้วย หน่วยประเมินแก้ปัญหาโดยระดมนักประเมินภายนอกมาช่วยกรองงานเบื้องต้น ก่อนส่งให้นักประเมินอภิมานตรวจสอบ และขณะนี้ สมศ.ทำโปรแกรมตรวจงานสำเร็จรูป ทำให้การตรวจงานสะดวกขึ้น

2. ปัญหางบประมาณ เนื่องจากนักประเมินอภิมานเพิ่งแต่งตั้งภายหลัง จึงไม่มีงบในส่วนนี้ เพราะหน่วยประเมินมีภาระ ค่าอาคารสถานที่ เงินเดือนพนักงาน จึงมีปัญหาในด้านงบประมาณ

3. ปัญหาจากตัวนักประเมินอภิมาน นักประเมินอภิมานบางคนยังไม่เข้าใจงานชัดเจน เมื่องบประมาณไม่มีต้องออกประเมินคุณภาพภายนอก และปัญหาที่นักประเมินภายนอกเชื่อมั่นตนเองสูง ไม่ยอมรับคำแนะนำของนักประเมินอภิมาน ปัญหาที่นักประเมินอภิมานไม่มีคู่มือใช้ตรวจสอบงาน จึงไม่มีเกณฑ์ในการประเมินอภิมาน

หน่วยประเมินขนาดกลาง

1. ปัญหาที่นักประเมินอภิมานของหน่วยประเมิน กับผู้ทรงคุณวุฒิของ สมศ. ซึ่งต้องปรับแนวคิดให้สอดคล้องกัน ขณะนี้ สมศ.จัดอบรมผู้ทรงคุณวุฒิ โดยให้การรับรอง แนวทางการตรวจสอบงานประเมินคุณภาพภายนอก น่าจะสอดคล้องกันมากขึ้น

2. ปัญหานักประเมินภายนอกส่งงานล่าช้า ทำให้การประเมินอภิมานล่าช้าไปด้วย สาเหตุส่งงานล่าช้าจะมาจาก รอบที่สองของการประเมินคุณภาพภายนอก นักประเมินภายนอกยังไม่ค่อยเข้าใจวิธีการรวบรวมข้อมูลตามบันทึกภาคสนามที่ปรับเปลี่ยนใหม่
3. ปัญหาเรื่องงบประมาณ สมศ.และหน่วยประเมิน ไม่ได้จัดสรรงบประมาณให้การประเมินอภิมานไว้ตั้งแต่เริ่มแรก

หน่วยประเมินขนาดเล็ก

1. ปัญหางบประมาณ ที่ไม่ได้จัดสรรไว้ให้นักประเมินอภิมาน จึงไม่มีค่าตอบแทนสำหรับนักประเมินอภิมาน
2. ปัญหานักประเมินภายนอกไม่ยอมรับนักประเมินอภิมาน

จากการเปรียบเทียบสภาพการประเมินอภิมาน งานประเมินคุณภาพภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ หน่วยประเมินขนาดกลาง และหน่วยประเมินขนาดเล็ก สรุปได้ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4.1 การเปรียบเทียบสภาพการประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอก
ของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก

หน่วยประเมินขนาดใหญ่	หน่วยประเมินขนาดกลาง	หน่วยประเมินขนาดเล็ก
<p>1. การวางแผนการประเมิน <u>อภิมาน</u></p> <p>1.1 การจัดทีม / เลือก ประธาน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ทำงานร่วมกันทั้ง 5 คน - เป็นกรรมการที่ปรึกษา - ตรวจสอบบันทึกภาค สนามและรายงาน - ออกตรวจเยี่ยมสถาน ศึกษา 	<ul style="list-style-type: none"> - ทำงานร่วมกันทั้ง 3 คน - เป็นกรรมการบริหาร - ตรวจสอบบันทึกภาค สนาม - ออกตรวจเยี่ยมสถาน ศึกษา 	<ul style="list-style-type: none"> - ประเมินอภิมาน 1 คน - ให้การอบรมในการประชุม สัมมนา - ตรวจสอบบันทึกภาคสนาม - ออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษา
<p>1.2 กำหนดคุณสมบัติของ สมาชิก</p> <ul style="list-style-type: none"> - ต้องเป็นนักประเมิน ภายนอก - วุฒิการศึกษาปริญญาโท - มีประสบการณ์ในการ ประเมิน - มีคุณภาพ มีความ รับผิดชอบ 	<ul style="list-style-type: none"> - ต้องเป็นนักประเมิน ภายนอก - วุฒิการศึกษาปริญญาโท แผน ก - มีประสบการณ์ในการ ประเมิน - ทำงานถูกต้อง มีความ รับผิดชอบ 	<ul style="list-style-type: none"> - ต้องเป็นนักประเมิน ภายนอก - วุฒิการศึกษาปริญญาโท - มีประสบการณ์ในการ ประเมิน - มีอาวุโส

หน่วยประเมินขนาดใหญ่	หน่วยประเมินขนาดกลาง	หน่วยประเมินขนาดเล็ก
1.3 ผู้รับผิดชอบเอกสาร หลักฐาน ผลการประเมิน - หัวหน้าทีมนักประเมิน ภายนอก - นักประเมินอภิमान	- หัวหน้าทีมนักประเมิน ภายนอก - นักประเมินอภิमान	- หัวหน้าทีมนักประเมิน ภายนอก - นักประเมินอภิमान
1.4 การแก้ไขรายงาน - ตรวจสอบจากบันทึกภาค สนาม	- ตรวจสอบจากบันทึกภาค สนาม	- ตรวจสอบจากบันทึกภาค สนาม
1.5 การจัดสรรงบประมาณ - หัวหน้าทีมนักประเมิน ภายนอกได้ค่าตอบแทน เล่มละ 500 บาท - ผู้ช่วยนักประเมินอภิमान ได้ค่าตอบแทนเล่มละ 200 - 250 บาท - นักประเมินอภิमानได้ ค่าตอบแทนเล่มละ 200 - 300 บาท	- นักประเมินอภิमानได้ ค่าตอบแทนเล่มละ 300 บาท	- หัวหน้าทีมนักประเมิน ภายนอกได้ค่าตอบแทน เล่มละ 1,000 บาท - นักประเมินอภิमानได้ ค่าตอบแทนเล่มละ 1,000 บาท
2. <u>การตรวจสอบการวางแผน</u> <u>การประเมินคุณภาพภายนอก</u> 2.1 ตรวจสอบกำหนดวัตถุประสงค์ ประสงค์ - สมศ.เป็นผู้กำหนด วัตถุประสงค์ - นักประเมินอภิमानทำ หน้าที่แนะนำ ตรวจสอบ ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ประสงค์ของ สมศ.	- สมศ.เป็นผู้กำหนด วัตถุประสงค์ - นักประเมินอภิमानทำ หน้าที่แนะนำ ตรวจสอบ ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ประสงค์ของ สมศ.	- สมศ.เป็นผู้กำหนดวัตถุประสงค์ ประสงค์ - นักประเมินอภิमानทำ หน้าที่แนะนำ ตรวจสอบ ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ประสงค์ของ สมศ.

หน่วยประเมินขนาดใหญ่	หน่วยประเมินขนาดกลาง	หน่วยประเมินขนาดเล็ก
		<ul style="list-style-type: none"> - วัตถุประสงค์ของหน่วยประเมินงานต้องดี และรวดเร็ว
<p>2.2 การตรวจสอบวิธีดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอก</p> <ul style="list-style-type: none"> - สมศ.ผู้กำหนดวิธีดำเนินการประเมิน - นักประเมินอภิมานเป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำตามหลักเกณฑ์ของ สมศ. - จัดทำคู่มือวิธีดำเนินการประเมินฯ 	<ul style="list-style-type: none"> - สมศ.กำหนดวิธีดำเนินการประเมิน - นักประเมินอภิมานเป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำตามหลักเกณฑ์ของ สมศ. 	<ul style="list-style-type: none"> - สมศ.กำหนดวิธีดำเนินการประเมิน - นักประเมินอภิมานเป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำตามหลักเกณฑ์ของ สมศ. - จัดทำคู่มือ และโครงสร้างการประชุมกับสถานศึกษา - แบบสอบถามสถานศึกษา เพื่อประเมินนักประเมินภายนอก
<p>2.3 ตรวจสอบแหล่งข้อมูลสารสนเทศ/วิธีรวบรวมข้อมูลและกลุ่มตัวอย่าง</p> <ul style="list-style-type: none"> - นักประเมินอภิมานและนักประเมินภายนอกร่วมกันกำหนดแหล่งข้อมูล โดยศึกษาจากคู่มือ - วิธีการรวบรวมข้อมูลปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของ สมศ. - กลุ่มตัวอย่างใช้เกณฑ์ของ สมศ. 	<ul style="list-style-type: none"> - นักประเมินอภิมานและนักประเมินภายนอกร่วมกันกำหนดแหล่งข้อมูล - วิธีการรวบรวมข้อมูลปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของ สมศ. - กลุ่มตัวอย่างใช้เกณฑ์ของ สมศ. 	<ul style="list-style-type: none"> - นักประเมินอภิมาน และนักประเมินภายนอกร่วมกันกำหนดแหล่งข้อมูล โดยศึกษาจากคู่มือ - วิธีการรวบรวมข้อมูลปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของ สมศ. - กลุ่มตัวอย่างใช้เกณฑ์ของ สมศ.

หน่วยประเมินขนาดใหญ่	หน่วยประเมินขนาดกลาง	หน่วยประเมินขนาดเล็ก
<p>2.4 ตรวจสอบแผนการวิเคราะห์ข้อมูลของทีมนักประเมินภายนอก</p> <ul style="list-style-type: none"> - นักประเมินภายนอกวิเคราะห์ข้อมูลมาตรฐานที่ตนรับผิดชอบตามหลักเกณฑ์ที่ สมศ.กำหนดแล้วสรุปร่วมกันในทีมอีกครั้งหนึ่ง - นักประเมินอภิมานตรวจสอบจากบันทึกภาคสนาม 	<ul style="list-style-type: none"> - นักประเมินภายนอกวิเคราะห์ข้อมูลมาตรฐานที่ตนรับผิดชอบตามหลักเกณฑ์ที่ สมศ.กำหนดแล้วสรุปร่วมกันในทีมอีกครั้งหนึ่ง - นักประเมินอภิมานตรวจสอบจากบันทึกภาคสนาม 	<ul style="list-style-type: none"> - นักประเมินภายนอกวิเคราะห์ข้อมูลมาตรฐานที่ตนรับผิดชอบตามหลักเกณฑ์ที่ สมศ.กำหนดแล้วสรุปร่วมกันในทีมอีกครั้งหนึ่ง - นักประเมินอภิมานตรวจสอบจากบันทึกภาคสนาม
<p>3. การตรวจสอบกรอบการประเมินคุณภาพภายนอก</p> <p>3.1 ตรวจสอบเหตุผล ความคาดหวัง ขอบเขตและจุดเน้นการประเมินคุณภาพภายนอก</p> <ul style="list-style-type: none"> - สมศ.เป็นผู้กำหนด - นักประเมินอภิมานทำหน้าที่แนะนำ ตรวจสอบให้เป็นไปตามที่ สมศ.กำหนด 	<ul style="list-style-type: none"> - สมศ.เป็นผู้กำหนด - นักประเมินอภิมานทำหน้าที่แนะนำ ตรวจสอบให้เป็นไปตามที่ สมศ.กำหนด 	<ul style="list-style-type: none"> - สมศ.เป็นผู้กำหนด - นักประเมินอภิมานทำหน้าที่แนะนำ ตรวจสอบให้เป็นไปตามที่ สมศ.กำหนด
<p>3.2 ตรวจสอบแผนกำหนดผู้เกี่ยวข้องในการประเมินคุณภาพภายนอก</p> <ul style="list-style-type: none"> - สมศ.เป็นผู้กำหนดผู้เกี่ยวข้อง 	<ul style="list-style-type: none"> - สมศ.เป็นผู้กำหนดผู้เกี่ยวข้อง 	<ul style="list-style-type: none"> - สมศ.เป็นผู้กำหนดผู้เกี่ยวข้อง

หน่วยประเมินขนาดใหญ่	หน่วยประเมินขนาดกลาง	หน่วยประเมินขนาดเล็ก
<p>3.3 ตรวจสอบการวางแผน รายงานเป็นระยะ ๆ และ รายงานสรุปผลสุดท้าย</p> <ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีการรายงานระหว่าง การตรวจเยี่ยมสถานศึกษา - มีการโทรศัพท์สอบถาม ปัญหา ขอคำปรึกษา และ โทรศัพท์สอบถามการ ทำงานจากเจ้าของหน่วย ประเมิน - มีการรายงานสรุปผล สุดท้าย 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีการรายงานระหว่าง การตรวจเยี่ยมสถานศึกษา - มีการโทรศัพท์สอบถาม ปัญหา ขอคำปรึกษา และ โทรศัพท์สอบถามการ ทำงานจากเจ้าของหน่วย ประเมิน - มีการรายงานสรุปผล สุดท้าย 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีการรายงานระหว่าง การตรวจเยี่ยมสถานศึกษา - มีการสอบถามปัญหา ขอคำปรึกษาทาง โทรศัพท์ - เจ้าของหน่วยประเมินไป สังเกตการทำงานของนัก ประเมินภายนอกขณะ ตรวจเยี่ยมสถานศึกษา - มีการรายงานสรุปผล สุดท้าย
<p>3.4 ตรวจสอบคุณภาพของนัก ประเมินภายนอก และ งบประมาณ</p> <ul style="list-style-type: none"> - สมศ.เป็นผู้กำหนด คุณสมบัติของนักประเมิน ภายนอก - หน่วยประเมินจัดระดับ นักประเมินภายนอกตาม ประสบการณ์การทำงาน - นักประเมินอภิमानทำ หน้าที่ปฐมนิเทศนัก ประเมินภายนอกของ หน่วยประเมิน 	<ul style="list-style-type: none"> - สมศ.เป็นผู้กำหนด คุณสมบัติของนักประเมิน ภายนอก - นักประเมินอภิमान ทำหน้าที่ปฐมนิเทศนัก ประเมินภายนอกของ หน่วยประเมิน 	<ul style="list-style-type: none"> - สมศ.เป็นผู้กำหนด คุณสมบัติของนักประเมิน ภายนอก - หน่วยประเมินจัดทำสถิติ นักประเมินภายนอก วุฒิ ทางการศึกษา ประสบการณ์ - นักประเมินอภิमान ทำหน้าที่ปฐมนิเทศนัก ประเมินภายนอกของ หน่วยประเมิน

หน่วยประเมินขนาดใหญ่	หน่วยประเมินขนาดกลาง	หน่วยประเมินขนาดเล็ก
<p>งบประมาณ</p> <ul style="list-style-type: none"> - หน่วยประเมินจัดสรรงบประมาณให้นักประเมินภายนอก 80 เปอร์เซ็นต์ - นักประเมินภายนอกจ่ายภาษีหัก ณ ที่จ่าย ภาษีส่วนบุคคล และภาษีมูลค่าเพิ่ม ค่าเขียน รายงาน ค่าตรวจ ค่าพิมพ์ 	<ul style="list-style-type: none"> - หน่วยประเมินจัดสรรงบประมาณให้นักประเมินภายนอก 80 เปอร์เซ็นต์ - นักประเมินภายนอกจ่ายภาษีหัก ณ ที่จ่าย ภาษีส่วนบุคคล หน่วยประเมินมีรายได้ไม่ถึงเกณฑ์ต้องจ่ายค่าภาษีมูลค่าเพิ่ม 	<ul style="list-style-type: none"> - หน่วยประเมินจัดสรรงบประมาณให้นักประเมินภายนอกคนละ 8,000 บาท สำหรับสถานศึกษาขนาดเล็ก 7,500 บาท สำหรับสถานศึกษาขนาดกลาง และ 7,000 บาท สำหรับสถานศึกษาขนาดใหญ่
<p>4. การประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอก</p> <p>4.1 การรวบรวมการวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ข้อมูล</p> <ul style="list-style-type: none"> - หัวหน้าทีมนักประเมินภายนอกตรวจสอบการรวบรวม การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น - ผู้ช่วยนักประเมินอภิมาน และนักประเมินอภิมาน ตรวจสอบตามหลักเกณฑ์ที่ สมศ.กำหนด 	<ul style="list-style-type: none"> - หัวหน้าทีมนักประเมินภายนอกตรวจสอบการรวบรวม การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น - นักประเมินอภิมานตรวจสอบตามหลักเกณฑ์ที่ สมศ.กำหนด 	<ul style="list-style-type: none"> - หัวหน้าทีมนักประเมินภายนอกตรวจสอบการรวบรวม การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น - นักประเมินอภิมานตรวจสอบตามหลักเกณฑ์ที่ สมศ.กำหนด
<p>4.2 ข้อมูลมีความเที่ยง ความตรง และความถูกต้องแม่นยำ</p> <ul style="list-style-type: none"> - นักประเมินอภิมานตรวจสอบจากบันทึกภาคสนาม และรายงาน โดยพิจารณา 	<ul style="list-style-type: none"> - นักประเมินอภิมานตรวจสอบจากบันทึกภาคสนาม และรายงาน 	<ul style="list-style-type: none"> - นักประเมินอภิมานตรวจสอบจากบันทึกภาคสนาม และรายงาน

หน่วยประเมินขนาดใหญ่	หน่วยประเมินขนาดกลาง	หน่วยประเมินขนาดเล็ก
<ul style="list-style-type: none"> - ความสอดคล้องของ ของรายงาน - ข้อมูลที่สำเนามาจาก สถานศึกษา - หลักฐานทางการศึกษา เช่น คะแนน จำนวนครู จำนวนนักเรียน ฯลฯ - การเก็บรวบรวมข้อมูล ตามที่ สมศ.กำหนด - นักประเมินภายนอก ตรวจสอบตนเอง 	<ul style="list-style-type: none"> - บันทึกภาคสนามกำหนด หลักเกณฑ์ในการรวบรวม ข้อมูล การวิเคราะห์ และ การสังเคราะห์ข้อมูลไว้ ชัดเจน ข้อมูลจึงน่าเชื่อถือ ได้ - การเก็บรวบรวมข้อมูล ตามที่ สมศ.กำหนด - นักประเมินภายนอก ตรวจสอบตนเอง 	<ul style="list-style-type: none"> - บันทึกภาคสนาม กำหนด วิธีการรวบรวมข้อมูล เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การศึกษาเอกสารข้อมูล จึงน่าจะมีความเที่ยง ความตรง - การเก็บรวบรวมข้อมูล ตามที่ สมศ.กำหนด - นักประเมินภายนอก ตรวจสอบตนเอง
<p>4.3 การบรรยายและการตัดสิน ผลการประเมินคุณภาพ ภายนอก</p> <ul style="list-style-type: none"> - นักประเมินอภิมานตรวจ สอบบันทึกภาคสนาม และรายงานตามที่ สมศ. กำหนด - ตรวจสอบคำผิด การใช้ ภาษา - ตรวจสอบรูปแบบให้เป็น ไปตามที่ สมศ.กำหนด - ตรวจสอบความถูกต้อง ของผลการประเมิน ความ สอดคล้อง ตั้งแต่เนื้อหา จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ปัจจัยที่ทำให้เกิดจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ข้อ 	<ul style="list-style-type: none"> - นักประเมินอภิมานตรวจ สอบบันทึกภาคสนาม และ รายงานตามที่ สมศ. กำหนด - ตรวจสอบคำผิด การใช้ ภาษา - ตรวจสอบรูปแบบให้เป็น ไปตามที่ สมศ.กำหนด - ตรวจสอบความถูกต้อง ของผลการประเมิน ความ สอดคล้อง ตั้งแต่เนื้อหา จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ปัจจัยที่ทำให้เกิดจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ข้อ 	<ul style="list-style-type: none"> - นักประเมินอภิมานตรวจ สอบบันทึกภาคสนามและ รายงานตามที่ สมศ. กำหนด - ตรวจสอบคำผิด การใช้ ภาษา - ตรวจสอบรูปแบบให้เป็น ไปตามที่ สมศ.กำหนด - ตรวจสอบความถูกต้อง ของผลการประเมิน ความ สอดคล้อง ตั้งแต่เนื้อหา จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ปัจจัยที่ทำให้เกิดจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา ข้อ

หน่วยประเมินขนาดใหญ่	หน่วยประเมินขนาดกลาง	หน่วยประเมินขนาดเล็ก
<p>เสนอแนะ และทิศทางการพัฒนาของสถานศึกษาในอนาคต</p> <p>- นักประเมินภายนอกส่วนใหญ่มีปัญหาในการเขียนทิศทางการพัฒนาฯ</p>	<p>เสนอแนะ และทิศทางการพัฒนาของสถานศึกษาในอนาคต</p> <p>- นักประเมินภายนอกส่วนใหญ่มีปัญหาในการเขียนทิศทางการพัฒนาฯ</p>	<p>เสนอแนะ และทิศทางการพัฒนาของสถานศึกษาในอนาคต</p> <p>- นักประเมินภายนอกส่วนใหญ่มีปัญหาในการเขียนทิศทางการพัฒนาฯ</p>
<p>4.4 การวิเคราะห์ปัญหาการประเมินคุณภาพภายนอก</p> <p>- ไม่ได้วิเคราะห์ปัญหา แต่นำปัญหามาปรึกษาหารือ หาทางแก้ไขในการประชุมสัมมนา</p>	<p>- ไม่ได้วิเคราะห์ปัญหา แต่นำปัญหามาพูดคุยในการประชุมสัมมนา เพื่อหาแนวทางแก้ไข</p>	<p>- ไม่ได้วิเคราะห์ปัญหา แต่ทำแบบสอบถามนักประเมินภายนอกจัดสัมมนาจัดประชุมเชิงปฏิบัติการและทดลองออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษา เพื่อนำข้อมูลมาจัดทำคู่มือ</p>
<p>5. การรายงานผลการประเมิน อภิมาน</p> <p>5.1 การชี้จุดอ่อนจุดแข็งของกระบวนการประเมิน</p> <p>- ไม่มีการชี้จุดอ่อนจุดแข็งของกระบวนการประเมิน แต่จะเป็นการนำปัญหาที่พบมาพูดคุย หาแนวทางแก้ไขในการประชุมสัมมนา</p>	<p>- นักประเมินอภิมานไม่มีหน้าที่ประเมินหรือตรวจสอบคุณภาพนักประเมินภายนอก การประชุมสัมมนาเป็นการนำปัญหาที่พบในการประเมินคุณภาพภายนอกมาพูดคุยหาแนวทางแก้ไข</p>	<p>- ในคู่มือจะเขียนปัญหาและวิธีแก้ไขบางปัญหาจะบอกเป็นรายบุคคลหรือกล่าวโดยรวมในการประชุมสัมมนา</p>

หน่วยประเมินขนาดใหญ่	หน่วยประเมินขนาดกลาง	หน่วยประเมินขนาดเล็ก
5.2 การประยุกต์ใช้สารสนเทศ ของนักประเมินอภิमान - ยังไม่มีการจัดทำ สารสนเทศ - นำเสนอแบบอย่างการ ทำงานที่ดี มีคุณภาพ ในการประชุมสัมมนา	- ยังไม่มีการจัดทำ สารสนเทศ - นำเสนอตัวอย่างที่ดีในการ ประชุมสัมมนา	- มีการรวบรวมข้อเสนอแนะ ต่อสถานศึกษาที่ดีไว้ ส่วน ในรูปแบบที่ไม่ถูกต้องจะ แจ้งให้ทราบทั่วกัน เพื่อ ไม่ให้นำไปใช้
6. ปัญหาในการประเมินอภิमान 1. ปัญหาคุณภาพของงานยังไม่ เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ สมศ.กำหนด 2. ปัญหาการตรวจสอบรายงาน ไม่ทันตามกำหนดเวลา 3. ปัญหางบประมาณ 4. นักประเมินอภิमानขาด ความรู้ความเข้าใจงาน นักประเมินภายนอกไม่ยอม รับคำแนะนำของนักประเมิน อภิमान	1. ปัญหาแนวความคิดไม่ สอดคล้องกันของนัก ประเมินกับผู้ทรงคุณวุฒิ ของ สมศ. 2. ปัญหาการส่งงานล่าช้า 3. ปัญหางบประมาณ	1. ปัญหางบประมาณ 2. ปัญหานักประเมินภาย นอกไม่ยอมรับคำแนะนำ ของนักประเมินอภิमान

จากตารางที่ 4.1 การเปรียบเทียบสภาพการประเมินอภิमान ของงานประเมินคุณภาพ
 ภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก พบว่า

1. การวางแผนการประเมินอภิमान ด้านการจัดทีมและเลือกประธาน การกำหนด
 คุณสมบัติสมาชิก การกำหนดผู้รับผิดชอบเอกสาร หลักฐาน และผลการประเมิน การแก้ไข
 รายงาน หน่วยประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ดำเนินการเหมือนกัน แต่มีข้อ
 แตกต่างกันคือ การกำหนดคุณสมบัติของสมาชิก หน่วยประเมินขนาดเล็กมีเกณฑ์คัดเลือกนัก
 ประเมินอภิमानเพิ่มเติมคือต้องมีอาวุโส หน่วยประเมินขนาดใหญ่และขนาดกลางมีเกณฑ์เพิ่มเติม

คือความรับผิดชอบ ให้ค่าตอบแทนนักประเมินอภิมานแตกต่างกัน หน่วยประเมินขนาดเล็กให้ค่าตอบแทนสูงสุด

2. การตรวจสอบการวางแผนการประเมินคุณภาพภายนอกคือ ตรวจสอบการกำหนดวัตถุประสงค์ ตรวจสอบวิธีดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอก ตรวจสอบการกำหนดแหล่งข้อมูลสารสนเทศ / วิธีรวบรวมข้อมูล กลุ่มตัวอย่าง ตรวจสอบการวิเคราะห์ข้อมูลของคณะนักประเมินภายนอก นักประเมินอภิมานหน่วยประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ดำเนินการเหมือนกัน แต่มีข้อแตกต่างกันคือ การตรวจสอบการกำหนดวัตถุประสงค์หน่วยประเมินขนาดเล็ก กำหนดวัตถุประสงค์ของหน่วยว่างานต้องดีและรวดเร็ว การตรวจสอบวิธีดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอก หน่วยประเมินขนาดกลางไม่ได้จัดทำคู่มือ และหน่วยประเมินขนาดเล็กจัดทำโครงร่างการประชุมกับสถานศึกษา และแบบสอบถามสถานศึกษา เพื่อประเมินนักประเมินภายนอก

3. การตรวจสอบกรอบการประเมินคุณภาพภายนอก คือตรวจสอบเหตุผล ความคาดหวัง ขอบเขตและจุดเน้น ตรวจสอบผู้เกี่ยวข้องในการประเมิน ตรวจสอบการรายงานเป็นระยะ ๆ และรายงานสรุปผลสุดท้าย ตรวจสอบคุณภาพของนักประเมินภายนอกและงบประมาณ นักประเมินอภิมานหน่วยประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ดำเนินการเหมือนกัน แต่มีข้อแตกต่างคือ การตรวจสอบการวางแผนรายงานเป็นระยะ ๆ และรายงานสรุปผลสุดท้าย เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็กสังเกตการณ์ทำงานของนักประเมินภายนอกขณะตรวจเยี่ยมสถานศึกษา และการตรวจสอบคุณภาพของนักประเมินภายนอกและงบประมาณ หน่วยประเมินขนาดกลางไม่ได้จัดระดับ หรือจัดทำสถิตินักประเมินภายนอก เหมือนหน่วยประเมินขนาดใหญ่ และหน่วยประเมินขนาดเล็ก ส่วนงบประมาณหน่วยประเมินขนาดเล็กให้ค่าตอบแทนแตกต่างจากหน่วยประเมินขนาดใหญ่ และขนาดกลาง

4. การประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอก นักประเมินอภิมานทั้ง 3 หน่วยประเมิน ดำเนินการประเมินอภิมาน การรวบรวม การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ข้อมูล ความเที่ยง ความตรง และถูกต้องแม่นยำของข้อมูล การบรรยายและการตัดสินผลการประเมิน และการวิเคราะห์ปัญหาการประเมินคุณภาพภายนอกเหมือนกัน แต่มีข้อแตกต่างคือ การรวบรวม การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ข้อมูล หน่วยประเมินขนาดใหญ่ตั้งผู้ช่วยนักประเมินอภิมานช่วยตรวจสอบงาน และการวิเคราะห์ปัญหาการประเมินคุณภาพภายนอก หน่วยประเมินขนาดเล็กทำแบบสอบถามนักประเมินภายนอก และทำการทดลองตรวจเยี่ยมสถานศึกษา

5. การรายงานผลการประเมินอภิमान เป็นการชี้จุดอ่อนจุดแข็งของกระบวนการประเมิน การประยุกต์ใช้สารสนเทศ นักประเมินอภิमानของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ดำเนินการเหมือนกัน แต่มีข้อแตกต่างคือ หน่วยประเมินขนาดเล็กเขียนปัญหาและวิธีแก้ไขไว้ในคู่มือ แนะนำปัญหาบางปัญหากับนักประเมินภายนอกเป็นรายบุคคล

6. ปัญหาในการประเมินอภิमान ทั้ง 3 หน่วยประเมินพบปัญหาด้านงบประมาณเหมือนกัน หน่วยประเมินขนาดใหญ่และขนาดกลางพบปัญหาการส่งงานล่าช้า หน่วยประเมินขนาดใหญ่และขนาดเล็ก พบปัญหานักประเมินภายนอกไม่ยอมรับคำแนะนำของนักประเมินอภิमान หน่วยประเมินขนาดใหญ่พบปัญหาคุณภาพของงาน และหน่วยประเมินขนาดกลางพบปัญหาแนวความคิดของนักประเมินอภิमानและผู้ทรงคุณวุฒิไม่สอดคล้องกัน

จากการศึกษาสภาพการประเมินอภิमानของการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก สรุปได้ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4.2 สภาพการดำเนินการประเมินอภิมานของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก

ประเด็นที่ดำเนินการประเมินอภิมาน	ขนาดของหน่วยประเมิน		
	ใหญ่	กลาง	เล็ก
1. การวางแผนการประเมินอภิมาน			
1.1 การจัดทีม/เลือกประธาน	X	X	X
1.2 กำหนดคุณสมบัติของนักประเมินอภิมาน	✓	✓	✓
1.3 ผู้รับผิดชอบเอกสาร หลักฐาน และผลการประเมิน	✓	✓	✓
1.4 การแก้ไขรายงาน	✓	✓	✓
1.5 การจัดสรรงบประมาณ	✓	✓	✓
รวม	4	4	4
2. การตรวจสอบการวางแผนการประเมินคุณภาพภายนอก			
2.1 ตรวจสอบกำหนดวัตถุประสงค์	X	X	X
2.2 ตรวจสอบวิธีดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอก	X	X	X
2.3 ตรวจสอบแหล่งข้อมูล สารสนเทศ/วิธีรวบรวมข้อมูล และกลุ่มตัวอย่าง	X	X	X
2.4 ตรวจสอบแผนการวิเคราะห์ข้อมูลของทีมประเมิน ภายนอก	X	X	X
รวม	0	0	0
3. การตรวจสอบกรอบการประเมินคุณภาพภายนอก			
3.1 ตรวจสอบเหตุผล ความคาดหวัง ขอบเขตและจุดเน้น การประเมินคุณภาพภายนอก	X	X	X
3.2 ตรวจสอบแผนกำหนดผู้เกี่ยวข้องในการประเมิน คุณภาพภายนอก	X	X	X
3.3 ตรวจสอบการวางแผนรายงานเป็นระยะ ๆ และ รายงานสรุปผลสุดท้าย	X	X	X
3.4 ตรวจสอบคุณสมบัติของนักประเมินภายนอกและ งบประมาณ	X	X	X
รวม	0	0	0

ประเด็นที่ดำเนินการประเมินอภิมาน	ขนาดของหน่วยประเมิน		
	ใหญ่	กลาง	เล็ก
4. การประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอก			
4.1 การรวบรวม การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ข้อมูล	✓	✓	✓
4.2 ข้อมูลมีความเที่ยง ความตรง และความถูกต้อง แม่นยำ	✓	✓	✓
4.3 การบรรยายและการตัดสินผลการประเมินคุณภาพ ภายนอก	✓	✓	✓
4.4 การวิเคราะห์ปัญหาการประเมินคุณภาพภายนอก	X	X	X
รวม	3	3	3
5. การรายงานผลการประเมินอภิมาน			
5.1 การชี้จุดอ่อน จุดแข็งของกระบวนการประเมิน	X	X	X
5.2 การประยุกต์ใช้สารสนเทศของนักประเมินอภิมาน	X	X	X
รวม	0	0	0
รวมทั้งหมด	7	7	7
ร้อยละ	36.84	36.84	36.84

จากตารางที่ 4.2 พบว่าการดำเนินการประเมินอภิมานของการประเมินคุณภาพภายนอกของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ดำเนินการคิดเป็นร้อยละ 36.84 จากประเด็นที่ผู้วิจัยศึกษา โดยหน่วยประเมินทั้ง 3 หน่วยมีการดำเนินการประเมินอภิมานในด้านการวางแผนการประเมินอภิมานมากที่สุด จำนวน 4 รายการ รองลงมาคือด้านการประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอก จำนวน 3 รายการ สำหรับด้านที่ไม่ได้มีการดำเนินการ ได้แก่ ด้านการตรวจสอบการวางแผนการประเมินคุณภาพภายนอก ด้านการตรวจสอบกรอบการประเมินคุณภาพภายนอก และด้านการรายงานผลการประเมินอภิมาน

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิจัยพหุกรณีศึกษา (multi-case study research) มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการดำเนินการประเมินอภิมานของการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาของนักประเมินอภิมาน 2) เปรียบเทียบการดำเนินการประเมินอภิมานของหน่วยประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก สำหรับการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลของกรณีศึกษาทั้ง 3 ขนาด คือ หน่วยประเมินขนาดใหญ่ หน่วยประเมินขนาดกลาง และหน่วยประเมินขนาดเล็ก ดังต่อไปนี้ 1) การวิเคราะห์เอกสาร ใช้เทคนิค Unobtrusive measures และข้อมูลที่เกิดขึ้นรวบรวมจากภาคสนามโดยตรง 2) การสังเกต ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) 3) การสัมภาษณ์ ใช้การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ และแบบไม่เป็นทางการ และใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) ร่วมในการสัมภาษณ์กรณีศึกษาด้วย ส่วนการตรวจสอบข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ตรวจสอบข้อมูลโดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบถามซ้ำ ตรวจสอบความเป็นไปได้ของข้อมูล ความสมเหตุสมผลของข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการจำแนกประเภทข้อมูล จัดหมวดหมู่ ตามประเด็นที่ศึกษาการเปรียบเทียบข้อมูล คือ หาความเหมือน ความแตกต่างของข้อมูล และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย คือ การหาลักษณะร่วมเป็นรูปธรรม เพื่อสรุปเป็นข้อเท็จจริงที่ได้รับ

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพการประเมินอภิมานของการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาของนักประเมินอภิมาน

การวางแผนการประเมินอภิมาน

1. นักประเมินอภิมานทั้ง 3 หน่วยประเมิน ปฏิบัติงานเหมือนกัน คือ ร่วมกันวางแผนการทำงาน เป็นกรรมการของหน่วยประเมิน เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ ออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษา และตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงาน

2. นักประเมินอภิมานทั้ง 3 หน่วยประเมิน มีคุณสมบัติเคยเป็นนักประเมินภายนอกมาก่อน วุฒิการศึกษาปริญญาโทขึ้นไป มีประสบการณ์ในการประเมิน มีความรับผิดชอบ หน่วยประเมินขนาดเล็กมีเกณฑ์เพิ่มเติมว่าต้องมีอาวุโส

3. หัวหน้าทีมนักประเมินภายนอก และนักประเมินอภิมาน รับผิดชอบเอกสารหลักฐาน และผลการประเมินคุณภาพภายนอกเหมือนกันทั้งสามหน่วยประเมิน

4. นักประเมินอภิมานทั้ง 3 หน่วยประเมิน แก้ไขรายงานโดยตรวจสอบจากบันทึกภาคสนาม

5. หน่วยประเมินทั้ง 3 หน่วย ให้คำตอบแทนการตรวจสอบรายงานของนักประเมินอภิมานแตกต่างกันไป โดยหน่วยประเมินขนาดเล็กให้คำตอบแทนจำนวนสูงสุด

การตรวจสอบการวางแผนการประเมินคุณภาพภายนอก

1. สมศ.กำหนดวัตถุประสงค์การประเมินคุณภาพภายนอก นักประเมินอภิมานทั้ง 3 หน่วยประเมิน ทำหน้าที่แนะนำ ตรวจสอบ ให้การประเมินเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของ สมศ.

2. สมศ.กำหนดวิธีดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอก นักประเมินอภิมานทั้ง 3 หน่วยประเมิน เป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำ ตามหลักเกณฑ์ของ สมศ. หน่วยประเมินขนาดใหญ่ และหน่วยประเมินขนาดเล็ก จัดทำคู่มือวิธีดำเนินการประเมิน หน่วยประเมินขนาดเล็กจัดทำโครงร่างการประชุมกับสถานศึกษา และแบบสอบถามสถานศึกษา เพื่อประเมินนักประเมินภายนอก

3. นักประเมินอภิมาน และนักประเมินภายนอก ร่วมกันกำหนดแหล่งข้อมูล โดยศึกษาจากคู่มือ ยกเว้นหน่วยประเมินขนาดกลาง คู่มือยังไม่เสร็จเรียบร้อย วิธีการรวบรวมข้อมูล และกลุ่มตัวอย่าง ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของ สมศ.ทั้ง 3 หน่วยประเมิน

4. นักประเมินภายนอกวิเคราะห์ข้อมูลมาตรฐานที่ตนรับผิดชอบ ตามหลักเกณฑ์ที่ สมศ.กำหนด แล้วสรุปร่วมกันในทีมนักประเมินอภิมานตรวจสอบการวิเคราะห์ข้อมูล โดยตรวจสอบจากบันทึกภาคสนาม

การตรวจสอบกรอบการประเมินคุณภาพภายนอก

1. สมศ.กำหนดเหตุผล ความคาดหวัง ขอบเขตและจุดเน้นของการประเมินคุณภาพภายนอก นักประเมินอภิมานทำหน้าที่แนะนำ ตรวจสอบ ให้เป็นไปตามกรอบที่ สมศ.กำหนด

2. สมศ.กำหนดผู้เกี่ยวข้องในการประเมินคุณภาพภายนอก

3. ไม่มีการรายงานระหว่างตรวจสอบเยี่ยมสถานศึกษา แต่มีการโทรศัพท์สอบถามปัญหา และมีการรายงานสรุปผลสุดท้ายทั้ง 3 หน่วยประเมิน

4. สมศ.กำหนดคุณสมบัติของนักประเมินภายนอก นักประเมินอภิมานทำหน้าที่ ประเมินนิเทศนักประเมินภายนอกของหน่วยประเมิน ด้านงบประมาณหน่วยประเมินขนาดเล็กให้ คำตอบแทนนักประเมินภายนอกแตกต่างจากหน่วยประเมินอื่น

การประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอก

1. หัวหน้าทีมนักประเมินภายนอก และนักประเมินอภิมานทั้ง 3 หน่วยประเมิน ทำหน้าที่ตรวจสอบ การรวบรวม การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ข้อมูล หน่วยประเมินขนาดใหญ่ตั้ง ผู้ช่วยนักประเมินอภิมานร่วมรับผิดชอบ

2. นักประเมินอภิมานทั้ง 3 หน่วยประเมิน ตรวจสอบความเที่ยง ความตรง และความถูกต้องแม่นยำ โดยตรวจสอบจากบันทึกภาคสนาม

3. นักประเมินอภิมานทั้ง 3 หน่วยประเมิน ตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และ รายงาน ตามที่ สมศ.กำหนด

4. นักประเมินอภิมานทั้ง 3 หน่วยประเมิน ไม่ได้วิเคราะห์ปัญหาการประเมิน คุณภาพภายนอก แต่นำปัญหามาปรึกษากัน หาทางแก้ไขในการประชุมสัมมนา

การรายงานผลการประเมินอภิมาน

1. ไม่มีการรายงานผลการประเมินอภิมาน แต่นำปัญหาที่พบในการตรวจสอบ บันทึกภาคสนาม และรายงาน มาจัดประชุมสัมมนาทั้ง 3 หน่วยประเมิน

2. นำเสนอตัวอย่างที่ดีในการประชุมสัมมนาทั้ง 3 หน่วยประเมิน หน่วยประเมิน ขนาดเล็กรวบรวมข้อเสนอแนะต่อสถานศึกษาที่ดีไว้ เพื่อเป็นตัวอย่าง

ปัญหาในการประเมินอภิมาน

1. ปัญหาคุณภาพของงานไม่เป็นไปตามเกณฑ์ของ สมศ.

2. ปัญหาส่งงานล่าช้า

3. ปัญหางบประมาณ

4. ปัญหาการไม่ยอมรับนักประเมินอภิมาน

5. ปัญหาแนวคิดของนักประเมินอภิมาน และผู้ทรงคุณวุฒิ ไม่สอดคล้องกัน

2. เปรียบเทียบสภาพการประเมินอภิมานของการประเมินคุณภาพภายนอก ของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก

จากการศึกษาสภาพการประเมินอภิมานของการประเมินคุณภาพภายนอกของ หน่วยประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก พบว่า

1. การวางแผนการประเมินอภิมาน ด้านการจัดทีมและเลือกประธาน การกำหนดคุณสมบัติของสมาชิก การกำหนดผู้รับผิดชอบเอกสาร หลักฐาน และผลการประเมิน การแก้ไขรายงาน หน่วยประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ดำเนินการเหมือนกัน แต่มีข้อแตกต่างกันคือ การกำหนดเงื่อนไขสำหรับสมาชิก หน่วยประเมินขนาดเล็กมีเกณฑ์คัดเลือกนักประเมินอภิมานเพิ่มเติมคือต้องมีอาวุโส หน่วยประเมินขนาดใหญ่และขนาดกลางมีเกณฑ์เพิ่มเติมคือความรับผิดชอบ ให้ค่าตอบแทนนักประเมินอภิมานแตกต่างกัน หน่วยประเมินขนาดเล็กให้ค่าตอบแทนสูงสุด

2. การตรวจสอบการวางแผนการประเมินคุณภาพภายนอกคือ ตรวจสอบการกำหนดวัตถุประสงค์ ตรวจสอบวิธีดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอก ตรวจสอบการกำหนดแหล่งข้อมูลสารสนเทศ / วิธีรวบรวมข้อมูล กลุ่มตัวอย่าง ตรวจสอบการวิเคราะห์ข้อมูลของทีมนักประเมินภายนอก นักประเมินอภิมานหน่วยประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ดำเนินการเหมือนกัน แต่มีข้อแตกต่างกันคือ การตรวจสอบการกำหนดวัตถุประสงค์ หน่วยประเมินขนาดเล็กกำหนดวัตถุประสงค์ของหน่วยว่างานต้องดีและรวดเร็ว ส่วนการตรวจสอบวิธีดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอก หน่วยประเมินขนาดกลางไม่ได้จัดทำคู่มือ และหน่วยประเมินขนาดเล็กจัดทำโครงร่างการประชุมกับสถานศึกษา และแบบสอบถามสถานศึกษา เพื่อประเมินนักประเมินภายนอก

3. การตรวจสอบกรอบการประเมินคุณภาพภายนอก คือตรวจสอบเหตุผล ความคาดหวัง ขอบเขตและจุดเน้น ตรวจสอบผู้เกี่ยวข้องในการประเมิน ตรวจสอบการรายงานเป็นระยะ ๆ และรายงานสรุปผลสุดท้าย ตรวจสอบคุณภาพของนักประเมินภายนอกและงบประมาณ นักประเมินอภิมานของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ดำเนินการเหมือนกัน แต่มีข้อแตกต่างคือ การตรวจสอบการวางแผนรายงานเป็นระยะ ๆ และรายงานสรุปผลสุดท้าย เจ้าของหน่วยประเมินขนาดเล็กสังเกตการทำงานของนักประเมินภายนอกขณะตรวจเยี่ยมสถานศึกษา และการตรวจสอบคุณภาพของนักประเมินภายนอกและงบประมาณ หน่วยประเมินขนาดกลางไม่ได้จัดระดับ หรือจัดทำสตินักประเมินภายนอก เหมือนหน่วยประเมินขนาดใหญ่ และหน่วยประเมินขนาดเล็ก ส่วนงบประมาณหน่วยประเมินขนาดเล็กให้ค่าตอบแทนแตกต่างจากหน่วยประเมินขนาดใหญ่ และขนาดกลาง

4. การประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอก นักประเมินอภิมานทั้ง 3 หน่วยประเมิน ดำเนินการประเมินอภิมาน การรวบรวม การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ข้อมูล ความเที่ยง ความตรง และถูกต้องแม่นยำของข้อมูล การบรรยายและการตัดสินผลการประเมิน

และการวิเคราะห์ปัญหาการประเมินคุณภาพภายนอกเหมือนกัน แต่มีข้อแตกต่างคือ การรวบรวม การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ข้อมูล หน่วยประเมินขนาดใหญ่ตั้งผู้ช่วยนักประเมินอภิमानช่วย ตรวจสอบงาน และการวิเคราะห์ปัญหาการประเมินคุณภาพภายนอก หน่วยประเมินขนาดเล็กทำแบบสอบถามนักประเมินภายนอก และทำการทดลองตรวจเยี่ยมสถานศึกษา

5. การรายงานผลการประเมินอภิमान เป็นการชี้จุดอ่อนจุดแข็งของกระบวนการ ประเมิน การประยุกต์ใช้สารสนเทศ นักประเมินอภิमानของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็กไม่ได้ดำเนินการเหมือนกัน แต่มีข้อแตกต่างคือ หน่วยประเมินขนาดเล็กเขียนปัญหา และวิธีแก้ไขไว้ในคู่มือ แนะนำปัญหาบางปัญหากับนักประเมินภายนอกเป็นรายบุคคล

6. ปัญหาในการประเมินอภิमान ทั้ง 3 หน่วยประเมินพบปัญหาด้านงบประมาณ เหมือนกัน หน่วยประเมินขนาดใหญ่และขนาดกลางพบปัญหาการส่งงานล่าช้า หน่วยประเมิน ขนาดใหญ่และขนาดเล็กพบปัญหานักประเมินภายนอกไม่ยอมรับคำแนะนำของนักประเมินอภิमान หน่วยประเมินขนาดใหญ่พบปัญหาคุณภาพของงาน และหน่วยประเมินขนาดกลางพบปัญหา แนวความคิดของนักประเมินอภิमानและผู้ทรงคุณวุฒิไม่สอดคล้องกัน

การดำเนินการประเมินอภิमानของการประเมินคุณภาพภายนอกของหน่วยประเมิน ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ดำเนินการคิดเป็นร้อยละ 36.84 จากประเด็นที่ผู้วิจัยศึกษา โดยหน่วยประเมินทั้ง 3 หน่วยมีการดำเนินการประเมินอภิमानในด้านการวางแผนการประเมิน อภิमानมากที่สุด จำนวน 4 รายการ รองลงมาคือด้านการประเมินอภิमानงานประเมินคุณภาพ ภายนอก จำนวน 3 รายการ สำหรับด้านที่ไม่ได้มีการดำเนินการ ได้แก่ ด้านการตรวจสอบการวางแผนการประเมินคุณภาพภายนอก ด้านการตรวจสอบกรอบการประเมินคุณภาพภายนอก และ ด้านการรายงานผลการประเมินอภิमान

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายได้ดังนี้

1. การวางแผนการประเมินอภิमान

จากการศึกษาสภาพการประเมินอภิमानของการประเมินคุณภาพภายนอก ทั้ง 3 หน่วยประเมิน พบว่า นักประเมินอภิमानในบริบทของการประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งกำกับดูแล โดย สมศ.จะแตกต่างจากนักประเมินอภิमानในบริบทของ The world bank group ซึ่งนักประเมิน อภิमानเป็นบุคคลภายนอกที่เข้ามาตรวจสอบผลการประเมิน แต่ในบริบทของการประเมินคุณภาพ ภายนอกที่กำกับดูแลโดย สมศ.นักประเมินอภิमानเป็นบุคคลภายในที่คัดเลือกโดยหน่วยประเมิน

คัดเลือกจากบุคคลที่เป็นนักประเมินภายนอก มีประสบการณ์ในการประเมิน มีวุฒิการศึกษาปริญญาโทขึ้นไป และเนื่องจากหน่วยประเมินแต่ละหน่วยมีนักประเมินอภิมานจำนวนน้อย จึงไม่มีการวางแผนการประเมินอภิมาน แต่เป็นการวางแผนการทำงานในหน่วยประเมินของตน สมศ. ให้การรับรองนักประเมินอภิมานโดยกำหนดหน้าที่คือ ตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงาน ดังนั้นคุณสมบัติหลักที่นักประเมินอภิมานควรมีหรือได้รับการพัฒนาคือ ทักษะการเขียนสื่อสารหลักภาษา นอกจากนี้ควรมีพื้นฐานความรู้ในสาระวิชาที่เกี่ยวข้องด้วย

นอกจากนักประเมินอภิมานทั้ง 3 หน่วยประเมิน ทำหน้าที่ตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงานแล้ว ยังทำหน้าที่ในฐานะสมาชิกของหน่วยประเมิน คือ วางแผนการทำงานร่วมกัน เป็นกรรมการที่ปรึกษาของหน่วยประเมิน ออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษา รับผิดชอบการแก้ไขรายงาน เอกสารหลักฐาน และผลการประเมิน และทำหน้าที่ตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงานของหน่วยประเมิน การที่นักประเมินอภิมานต้องทำหน้าที่หลายอย่างในเวลาเดียวกัน จึงควรให้ความสำคัญต่อการคัดเลือกบุคคลที่เหมาะสมมาทำหน้าที่ประเมินอภิมาน ควรคำนึงถึงมาตรฐานของการประเมินอภิมานด้วย

การที่นักประเมินอภิมานได้รับค่าตอบแทนน้อย จึงเลือกที่จะออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษาซึ่งได้ค่าตอบแทนมากกว่าการที่นักประเมินออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษา มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดีคือ เป็นการประเมินอภิมานการตรวจเยี่ยมสถานศึกษาของนักประเมินภายนอกไปด้วย เป็นการประเมินอภิมานเพื่อติดตามความก้าวหน้า (formative meta-evaluation) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Stufflebeam (1974), The Joint Committee on Standard for Education Evaluation (1994), Scott (1998), Cooksy และ Caracelli (2005) และ The world bank group (ม.ป.ป.) ส่วนข้อเสียคือทำให้มีเวลาตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงานน้อยลง เป็นผลให้ส่งงาน สมศ.ไม่ทันกำหนดเวลา

2. การตรวจสอบการวางแผนการประเมินคุณภาพภายนอก

การประเมินอภิมานการวางแผนการประเมินคุณภาพภายนอก เป็นการทำให้แผนการประเมินสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทำให้แน่ใจว่าข้อมูลสำคัญต่าง ๆ ของแผนการประเมินได้กำหนดไว้ถูกต้องแล้ว โดยการทดสอบข้อมูลก่อน เครื่องมือสำหรับการรวบรวมข้อมูลและกระบวนการปฏิบัติงานต้องได้รับการตรวจสอบก่อน (The world bank group, ม.ป.ป.) แต่สำหรับงานประเมินคุณภาพภายนอกที่กำกับดูแลโดย สมศ. นั้น สมศ. เป็นผู้วางแผนกำหนดวัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอก แหล่งข้อมูลสารสนเทศ / วิธีรวบรวมข้อมูล นักประเมินอภิมานจึงมีความเข้าใจว่าไม่มีหน้าที่ที่จะต้องตรวจสอบแผนการประเมินคุณภาพภายนอก แต่ต้องปฏิบัติตาม

หลักเกณฑ์ที่ สมศ.กำหนด ไม่ได้ดำเนินการตรวจสอบแผนการประเมินคุณภาพภายนอก แต่ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ ตรวจสอบการประเมินของนักประเมินภายนอกภายในหน่วยประเมินที่ตนสังกัดให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ สมศ.กำหนด สมศ.จึงควรกำหนดหน้าที่หรือแนะนำให้นักประเมินอภิมานเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของตน หน่วยประเมินขนาดใหญ่ และขนาดเล็ก มีการจัดทำคู่มือการประเมินคุณภาพภายนอก นอกจากนี้หน่วยประเมินขนาดเล็กยังกำหนดวัตถุประสงค์ของหน่วยงานต้องดีและรวดเร็ว และทำแบบสอบถามสถานศึกษาเพื่อประเมินนักประเมินภายนอก ซึ่งอาจจะเหมาะสมสำหรับหน่วยประเมินที่มีนักประเมินภายนอกจำนวนน้อย แต่สำหรับหน่วยประเมินที่นักประเมินภายนอกจำนวนมากอาจจะเป็นการยุ่งยาก การประเมินนักประเมินภายนอกโดยสอบถามสถานศึกษา สมศ.ได้ดำเนินการอยู่แล้ว

3. การตรวจสอบกรอบการประเมินคุณภาพภายนอก

เป็นการตรวจสอบ เหตุผล ความคาดหวัง ขอบเขต จุดเน้น ผู้เกี่ยวข้องในการประเมิน การรายงานเป็นระยะ ๆ รายงานสรุปผลสุดท้าย คุณภาพของนักประเมินภายนอกและงบประมาณ สมศ.เป็นผู้วางแผนกำหนดรูปแบบ วิธีการ หลักเกณฑ์ การประเมินคุณภาพภายนอก และกำหนดหน้าที่ของนักประเมินอภิมาน ผลการวิจัยพบว่า นักประเมินอภิมานของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ไม่ได้ตรวจสอบกรอบการประเมินคุณภาพภายนอก เนื่องจากนักประเมินอภิมานมีความคิดว่า สมศ.เป็นผู้กำหนดกรอบการประเมินคุณภาพภายนอก นักประเมินอภิมานต้องดำเนินการตามกรอบที่ สมศ.กำหนด จึงไม่ใช่หน้าที่ที่จะเข้าไปตรวจสอบ ดังนั้น สมศ.ควรกำหนดบทบาทและหน้าที่ของนักประเมินอภิมานให้ชัดเจน ส่วนการรายงานผลการประเมินทั้ง 3 หน่วยประเมิน ไม่ได้รายงานระหว่างการตรวจเยี่ยมสถานศึกษา เพราะช่วงการตรวจเยี่ยมสถานศึกษาใช้เวลาเพียง 3 วัน แต่มีการโทรศัพท์ติดต่อสอบถามปัญหา ปรัชญาปัญหามายังหน่วยประเมิน และเจ้าของหน่วยประเมินโทรศัพท์ติดตามงาน การรายงานจึงเป็นการรายงานสรุปผลสุดท้าย การกำหนดเวลาการรายงานของ สมศ.ค่อนข้างกระชั้นชิด อาจมีผลทำให้งานขาดคุณภาพ ไม่มีความสมบูรณ์เท่าที่ควร การกำหนดรายละเอียดในการบันทึกภาคสนาม แม้จะชัดเจนแต่ก็ละเอียดมากจนทำให้การเก็บข้อมูลไม่ค่อยทันกับระยะเวลา 3 วัน ดังนั้น ควรมีการปรับเปลี่ยน ยืดหยุ่นระยะเวลา เพื่อให้งานออกมามีคุณภาพ

4. การประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอก

นักประเมินอภิมานของหน่วยประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ตรวจสอบงานประเมินคุณภาพภายนอก โดยตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงานตามที่ สมศ.กำหนด การตรวจสอบ การรวบรวม การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ข้อมูล ความเที่ยง ความตรง

ของข้อมูลนักประเมินอภิมานตรวจสอบจากบันทึกภาคสนาม เนื่องจากนักประเมินอภิมานต้องออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษาด้วย เวลาตรวจสอบรายงานผลการประเมินน้อยลง ทำให้การส่งงานต่อ สมศ.ไม่ทันกำหนดเวลา หน่วยประเมินทั้ง 3 หน่วยจึงตั้งหัวหน้าทีมนักประเมินภายนอกทำหน้าที่ประเมินอภิมานรายงานผลการประเมินเบื้องต้น ก่อนส่งให้นักประเมินอภิมานตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง แต่หัวหน้าทีมนักประเมินภายนอกมีภาระงานที่ต้องรับผิดชอบ เช่นเดียวกับนักประเมินอภิมาน ดังนั้น การส่งงานไม่ทันกำหนดเวลา รายงานผลการประเมินมีข้อผิดพลาด จึงยังเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไข และจากการที่หน่วยประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ตั้งหัวหน้าทีมเป็นนักประเมินอภิมานตรวจสอบงานในเบื้องต้น แสดงให้เห็นว่านักประเมินอภิมานและนักประเมินภายนอกทำหน้าที่ไม่แตกต่างกัน

5. การรายงานผลการประเมินอภิมาน

การสรุปผลการประเมินอภิมานเป็นการช่วยวิเคราะห์ซ้ำ เพื่อค้นพบแนวความคิดที่ดีหรือแบบอย่างที่ดี หรือเพิ่มพูนความรู้จากการประเมินงานประเมิน (Scott, 1998) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Stufflebeam (1974) ที่กล่าวว่า การประเมินอภิมานเป็นการบรรยายผลและตัดสินผลการประเมิน เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการประเมิน ดังนั้น จึงควรมีการรายงานผลการประเมินอภิมาน จากผลการวิจัยพบว่า นักประเมินอภิมานทั้ง 3 หน่วยประเมิน ไม่ได้รายงานผลการประเมินอภิมาน เป็นเพียงนำปัญหาที่พบหรือแบบอย่างการทำงานที่ดีมาเสนอต่อที่ประชุมสัมมนา การไม่ได้รายงานผลการประเมินอภิมานอาจเป็นเพราะว่า สมศ. กำหนดให้นักประเมินอภิมานทำหน้าที่ตรวจสอบบันทึกภาคสนาม และรายงาน ซึ่งกำหนดไว้ทำรายงานประเมินคุณภาพภายนอกเท่านั้น ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรชี้แจงทำความเข้าใจ ให้ความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของนักประเมินอภิมาน

6. ปัญหาในการประเมินอภิมาน

ปัญหาสำคัญที่นักประเมินอภิมานหน่วยประเมินขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก พบคือ ปัญหาการจัดสรรงบประมาณสำหรับนักประเมินอภิมาน ทั้งนี้เนื่องจากงบประมาณเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินงาน และส่งผลต่อคุณภาพของงานประเมินอภิมาน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญต่อการประเมินคุณภาพภายนอก เนื่องจาก สมศ. แต่งตั้งนักประเมินอภิมานขึ้นภายหลัง หน่วยประเมินไม่ได้เตรียมงบประมาณส่วนของนักประเมินอภิมานไว้ เจ้าของหน่วยประเมินจัดค่าตอบแทนส่วนหนึ่งให้ แต่เป็นจำนวนน้อย เมื่อเทียบกับการประเมินคุณภาพภายนอก ทำให้นักประเมินอภิมานสนใจออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษามากกว่า เมื่อเสร็จงานตรวจเยี่ยมสถานศึกษาสรุปรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกแล้ว จึงมาช่วยตรวจสอบรายงาน ทำให้การตรวจสอบ

รายงานล่าช้า ประกอบกับการประเมินคุณภาพภายนอกที่สองมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบบันทึกภาคสนาม และรายงาน ทำให้นักประเมินภายนอกเก็บรวบรวมข้อมูลไม่ทัน การส่งงานให้หน่วยประเมินจึงล่าช้า ส่งผลให้การตรวจสอบรายงานของนักประเมินอภิมานยิ่งล่าช้ามากขึ้น หน่วยประเมินบางส่วนไม่ต้องการถูกปรับเพราะส่งงานไม่ทันกำหนดเวลา จึงส่งรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกให้ สมศ.ก่อน โดยที่ยังไม่มีการตรวจสอบจากนักประเมินอภิมาน ทำให้รายงานการประเมินคุณภาพภายนอกที่ส่ง สมศ.ยังมีข้อผิดพลาดมาก ด้วยข้อจำกัดเรื่องเวลาหน่วยประเมินจึงเลือกที่จะแก้ไขปัญหา เพื่อให้งานสำเร็จตามกรอบที่ สมศ.กำหนด มากกว่าที่จะให้ความสำคัญกับคุณภาพและกระบวนการทำงาน

ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ปัญหาคุณภาพของนักประเมินอภิมาน จากผลการวิจัยพบว่า นักประเมินอภิมานบางส่วนขาดความรู้ความเข้าใจในงาน นักประเมินภายนอกบางคนมีความเชื่อมั่นในตนเองสูง ไม่ยอมรับคำแนะนำจากนักประเมินอภิมาน ดังนั้นจึงควรมีกระบวนการพัฒนาแบบต่อเนื่อง เพื่อให้เป็นนักประเมินอภิมานมืออาชีพ ทั้งนี้เพื่อจะช่วยให้นักประเมินภายนอกเกิดความเชื่อมั่น ยอมรับในตัวนักประเมินอภิมานยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผลการวิจัยพบว่า นักประเมินอภิมานต้องออกตรวจเยี่ยมสถานศึกษา จึงทำให้ทำหน้าที่ในการประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอกได้ไม่เต็มที่ การตรวจสอบรายงานไม่ละเอียดรอบคอบเท่าที่ควร เนื่องจากข้อจำกัดเรื่องเวลา ส่งงานให้ สมศ.ไม่ทันกำหนดเวลา ผลการวิจัยครั้งนี้ สมศ.อาจจะใช้เป็นข้อมูลในการพิจารณาหน้าที่รับผิดชอบของนักประเมินอภิมาน เพื่อพัฒนาให้เหมาะสมต่อไป
2. นักประเมินอภิมานทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการของหน่วยประเมิน เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ และแก้ไขปัญหาคารประเมินคุณภาพภายนอก ดังนั้น การเลือกบุคคลเข้ามาทำหน้าที่ประเมินอภิมาน จึงควรมีลักษณะที่เหมาะสม ผลการวิจัยครั้งนี้อาจจะเป็นข้อมูลให้เจ้าของหน่วยประเมิน / สมศ. คำนึงถึงการพิจารณาลักษณะที่เหมาะสมของนักประเมินอภิมานมากยิ่งขึ้น
3. หน่วยประเมินขนาดเล็กได้มีการวางแผนการทำงานโดยกำหนดวัตถุประสงค์ของหน่วยว่างานต้องดี และรวดเร็ว จึงน่าจะเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับหน่วยประเมินอื่นที่จะกำหนดวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน
4. การรายงานผลการประเมินอภิมาน ในการชี้จุดอ่อนจุดแข็งกระบวนการประเมิน และการประยุกต์ใช้สารสนเทศ ผลการวิจัยพบว่า นักประเมินอภิมานไม่ได้ทำรายงานผลการ

ประเมินอภิมานซึ่งถือเป็นงานสำคัญของการประเมิน ผลการวิจัยจึงน่าจะเป็นประโยชน์ในการนำเสนอให้นักประเมินอภิมานทำการรายงานผลการประเมินอภิมานต่อหน่วยประเมิน

5. ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาสำคัญของการประเมินอภิมานคือปัญหาค่าตอบแทนของนักประเมินอภิมาน สมศ. แต่งตั้งนักประเมินอภิมานขึ้นภายหลัง หน่วยประเมินไม่ได้เตรียมงบประมาณส่วนนี้ไว้ นักประเมินอภิมานจึงต้องออกประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งทำให้มีผลกระทบต่อการประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอก ผลการวิจัยนี้จึงน่าจะเป็นข้อมูลให้หน่วยประเมิน และ สมศ. สนใจพิจารณาแก้ไขปัญหาดังกล่าว

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาสภาพการประเมินอภิมานของหน่วยประเมินให้ครอบคลุมทุกหน่วยประเมิน เพื่อพัฒนาการประเมินอภิมานงานประเมินคุณภาพภายนอก
2. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับมาตรฐานการประเมินอภิมานของการประเมินคุณภาพภายนอก เพื่อพัฒนาการประเมินอภิมานให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- ธวัชชีนี โรจนาวี. (2544). *เส้นทางการเป็นครูแห่งชาติ: การวิจัยพหุกรณีศึกษา*. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต ภาควิชาวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิตา ชูโต. (2545). *การวิจัยเชิงคุณภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท แม็ทส์ปอยท์
จำกัด.
- เนติ เฉลยวาเรศ. (2541). *การประเมินอภิมานการใช้แบบจำลองชิปในการประเมินโครงการ
การศึกษา*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาวิจัยการศึกษา จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- บุญเรียง ขจรศิลป์. (2543). *วิธีวิจัยทางการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพมหานคร: หจก.พี.เอ็น.การ
พิมพ์.
- ปฏิรูปการศึกษา, สำนักงาน. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ*. กรุงเทพมหานคร:
บริษัท พรักหวานกราฟฟิค จำกัด.
- เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี. (2546). *การประเมินโครงการแนวคิดและแนวปฏิบัติ*. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัตนะ บัวสนธ์. (2547). *การประเมินอภิมาน*. วารสารวารสารนุกรมศึกษาศาสตร์, ฉบับที่ 31
มกราคม 2547: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- รับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, สำนักงาน. (2547). *หลักเกณฑ์และวิธีการ
ประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน*.
- รับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, สำนักงาน. (2547) *ประกาศรายชื่อผู้ผ่านการ
อบรมนักประเมินอภิมาน*. www.onesqa.or.th
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2545). *ทฤษฎีการประเมิน*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2544). *วิธีวิทยาการประเมินศาสตร์แห่งคุณค่า*. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาวงศ์ จันทวานิช. (2546). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 5.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภางค์ จันทวานิช. (2547). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรศักดิ์ เพียสูระ. (2540). *การศึกษาค้นคว้าความต้องการในการพัฒนาครู เรื่องการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อมด้วยวิธีการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตภาควิชาวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

Bustelo, M. (n.d.) *Metaevaluation as a tool for the improvement and development of the evaluation function in Public administrations*. Retrieved July, 3, 2005 Available from <http://aje.sagepub.com/cgi/reprint/20/1/123>

Cooksy, L. J. & Caracelli, V. J. (2005). Quality, Context, and Use Issue in Achieving the Goal of Metaevaluation. *American Journal of Evaluation*, 26(1), 31-42.

Edubron, (2005). *Self evaluation insight out*. Retrieved March, 21, 2005 Available from: www.edubron/en/projecten/dir_catread.asp?id=31&cat_id=2

Nevo, D. (2001). School evaluation: internal or external ?. *Studies in Education Evaluation* ,27 (2): P 95-106.

Scott, C. (1998). *Meta evaluation*. Retrieved April, 18, 2005 Available from: <http://amoi.org.au/evrsig/pdf/meta.pdf>.

Stufflebeam, D. L. (1974). *Meta Evaluation*. Retrieved July, 3, 2005 Available from: www.wmich.edu/evalctr/pubs/ops/ops03.pdf

The Joint Committee on Standard for Education (1994). *Designing Evaluations*. Retrieved August, 11, 2005 Available from: <http://www.wmich.edu/evalctr/jc/Designing> Eval.htm

The World Bank Group, Carleton University, & Western Michigan University, (n.d.). *International Program for Development Evaluation Training (IPDET)*. Retrieved July, 3, 2005 Available from: www.mapnp.org/library/evaluatn/chkist.htm

Yin, R.K. (1994). *Case study Research Design and Methods*. California: Sage Publications.

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความร่วมมือ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่ สอ(0512.๐๔2755)ว

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พญาไท กรุงเทพฯ 10330

17 มกราคม 2549

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์และสังเกตการประเมินอกิมาน เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผู้บริหารหน่วยประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา

ด้วยนางวัฒนา ณ นคร นิสิตชั้นปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา สาขาวิจัยการศึกษา อยู่ในระหว่างการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่อง “สภาพการประเมินอกิมานของการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา: พหุกรณีศึกษา” โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการนี้ขออนุญาตสังเกตและสัมภาษณ์ นักประเมินภายนอก นักประเมินอกิมานและผู้บริหารหน่วยประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา เพื่อเป็นข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์ ทั้งนี้ นิสิตผู้ทำวิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดพิจารณาอนุญาตให้ นางวัฒนา ณ นคร ได้ดำเนินการดังกล่าว เพื่อประโยชน์ทางวิชาการต่อไป และขอขอบคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร. ศิริเดช สุชีวะ)

หัวหน้าภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา

ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา

โทร 02-2182578

01-8063333

ภาคผนวก ข

ตัวอย่างแบบตรวจสอบรายงานของหน่วยประเมินขนาดใหญ่
กำหนดการประชุมของหน่วยประเมินขนาดกลาง
สรุปการพัฒนานักประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดเล็ก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวอย่างแบบตรวจสอบรายงานของหน่วยประเมินขนาดใหญ่

แบบตรวจสอบคุณภาพรายงาน

โรงเรียน..... จังหวัด..... รหัส.....
ผู้ประสานงาน.....

ระดับคุณภาพในบทที่ 2				การตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้องของรายงาน			
มาตรฐาน	ระดับคุณภาพ				ถูกต้อง	ปรับปรุง	รายการที่ต้องปรับปรุง
	ปรับปรุง	พอใช้	ดี				
ด้านผู้บริหาร				1. รูปแบบ			
มฐ 13							
มฐ 14				2. การพิมพ์			
มฐ 18							
มฐ 20				3. ข้อมูล			
มฐ 25							
ด้านครูผู้สอน				4. เนื้อหา			
มฐ 22				5. ความ			
มฐ 24				สอดคล้อง			
ด้านผู้เรียน				6. ภาษา			
ก่อนประเมิน							
มฐ 1				ข้อเสนอ			
มฐ 4				☐ ส่งสถานศึกษา ☐ ส่งแก่การพิมพ์ ☐ ส่งผู้ประเมินปรับปรุง			
มฐ 5				☐ อื่นๆ.....			
มฐ 6							
มฐ 9							
มฐ 10							
มฐ 12							
ประเมิน- มัธยมศึกษา							
มฐ 1							
มฐ 4							
มฐ 5							
มฐ 6							
มฐ 9							
มฐ 10							
มฐ 12							

ลงนาม.....ผู้ตรวจสอบเบื้องต้น

ผลการพิจารณาผู้ประเมินอภิบาล

 สอดคล้องกับบทสรุปและบททั่วไป ไม่สอดคล้องกัน

ดังนี้.....

ลงนาม.....

ผู้ประเมินอภิบาล

แบบตรวจสอบ Field Note และรายงาน

ผลการตรวจสอบคุณภาพ Field Note และรายงานโรงเรียนจังหวัด.....

ผู้ประเมิน.....หัวหน้าคณะผู้ประเมิน ประเมินร่วมกับ.....

ผู้ช่วยผู้ประเมินอีกท่าน.....ผู้ประเมินอีกท่าน.....

ที่	รายการที่ตรวจสอบ	ดี/ ไม่ดี	แก้ไข	ข้อเสนอแนะการแก้ไข
1.	☆ การบันทึกข้อมูลภาคสนาม ความสมบูรณ์ครบถ้วน			
2.	ความถูกต้องของข้อมูล			
3.	ลายมืออ่านได้			
1.	☆ รายงานการประเมิน ข้อมูลพื้นฐานในบทสรุปผู้บริหาร และส่วนที่ 1			
2.	การให้ระดับคุณภาพ การรับรอง มาตรฐาน			
3.	การพิจารณาการพัฒนา			
4.	การพิจารณาการบรรลุ			
5.	การพิจารณา ความตระหนัก			

ที่	รายการที่ตรวจสอบ	ดี/ ไม่แก้ไข	แก้ไข	ข้อเสนอแนะการแก้ไข
6.	การพิจารณา ความพยายาม			
7.	การระบุเหตุ ปัจจัยกรณีไม่รับรอง			
8.	ข้อเสนอแนะมีประโยชน์นำไปปฏิบัติได้			
9.	การวิเคราะห์สถานศึกษาเกี่ยวกับจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา โอกาส อุปสรรค			
10.	การให้ข้อเสนอแนะภาพรวมของสถานศึกษา			
11.	การให้ทิศทางแก่สถานศึกษา			
12.	ความสอดคล้องของเนื้อหาตลอดเล่ม			
13.	รูปแบบ การพิมพ์			

ข้อสังเกตอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

กำหนดการประชุมของหน่วยประเมินขนาดกลาง

กำหนดการประชุมปฏิบัติการเพื่อเตรียมการประเมินภายนอก

พ.ค. 21 พ.ค. 2549

9.00-9.30	เรื่องแจ้งให้ทราบ
9.30 -10.30	ทบทวนการจัดทำบันทึกภาคสนาม
10.30-10.45	Break
10.45-11.45	ทบทวนการจัดรายงาน
11.45 - 12.45	พักรับประทานอาหารกลางวัน
12.45-15.00	แบ่งกลุ่มระดมสมองจัดทำคู่มือการเก็บข้อมูล <ul style="list-style-type: none"> - ด้านผู้เรียนระดับปฐมวัย - ด้านผู้เรียนระดับประถม-มัธยมศึกษา - ด้านครูระดับปฐมวัย - ด้านครูระดับประถม-มัธยมศึกษา - ด้านผู้บริหาร
15.00 - 15.30	สรุป นำเสนอที่ประชุม
15.30 - 17.00	แยกกลุ่ม วางแผนกำหนดการประเมินสถานศึกษา
17.00 - 17.30	ระดมและกำหนดเวลาเรื่องต่าง ๆ <ul style="list-style-type: none"> - กำหนดการส่งรายงานให้สถานศึกษา/หน่วยประเมิน - มาตรการการส่งงานไม่ตรงกำหนดเวลา - ระเบียบวิธีการส่งรายงาน - และอื่น ๆ
17.30 น.	จบการประชุมปฏิบัติการ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุปการพัฒนาเด็กประเมินภายนอกของหน่วยประเมินขนาดเล็ก

สรุปการพัฒนาผู้ประเมินภายนอก

ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๗-๒๕๔๘

ห้างหุ้นส่วนจำกัด ได้จัดให้มีการพัฒนาผู้ประเมินภายนอกโดยการฝึกอบรม จากวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถ และการประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างต่อเนื่องทุกภาคการศึกษา ดังนี้ ตารางสรุปการพัฒนาผู้ประเมินภายนอกระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๗-๒๕๔๘

วันเดือนปี	โครงการอบรมหลักสูตรประชุม	วัตถุประสงค์
๑๖ พ.ศ. ๔๗	การประชุมผู้เรียนระดับปฐมวัย	๑. เพื่อให้ผู้ประเมินภายนอกมีความรู้หลักการจัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัย ๒. เพื่อให้ผู้ประเมินภายนอกมีความรู้และสามารถประเมินคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนในระดับปฐมวัย
๓๐ พ.ศ. ๔๗	เชิงปฏิบัติการการเก็บรวบรวมข้อมูลตามตัวบ่งชี้ที่ปรับปรุงใหม่และการเขียนรายงานการประเมินภายนอก	- เพื่อให้ผู้ประเมินภายนอกมีความรู้ ความเข้าใจ สามารถประเมินและเขียนรายงานการประเมินได้อย่างมีคุณภาพ ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ของกรมศ.
๑๔ พ.ศ. ๔๘	เชิงปฏิบัติการการพัฒนาการประเมินและการเขียนรายงาน	๑. เพื่อให้ผู้ประเมินภายนอกมีความรู้ ทักษะ ในการประเมินและการเขียนรายงานมากขึ้น ๒. เพื่อให้ผู้ประเมินภายนอกได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
๒๖ พ.ศ. ๔๘	เชิงปฏิบัติการการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีทักษะในการคิด	- เพื่อให้ผู้ประเมินภายนอกมีความรู้ลักษณะการคิด การจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีทักษะการคิด และสามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการประเมินภายนอก
๑๖ พ.ศ. ๔๘	การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา	๑. เพื่อให้ผู้ประเมินภายนอกมีความรู้การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา ๒. เพื่อให้ผู้ประเมินภายนอกสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการประเมินคุณภาพการศึกษา
๒๔ ธ.ค. ๔๘ และ ๑๓ ม.ค. ๔๘	การจัดประชุมการประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน : การศึกษาปฐมวัย รอบที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๔๘-๒๕๔๙) และศึกษาดูงาน	๑. เพื่อให้ผู้ประเมินภายนอกมีความรู้หลักการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ๒. เพื่อให้ผู้ประเมินภายนอกสามารถเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และรายงานผลการประเมินภายนอกระดับการศึกษาปฐมวัยได้ถูกต้อง

ตารางสรุปการพัฒนาผู้ประเมินภายนอกระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๗-๒๕๕๕(ต่อ)

วันเดือนปี	โครงการอบรมหลักสูตร/ประชุม	วัตถุประสงค์
๒๖-๒๗ ธ.ค. ๔๗ และ๑๔ มี.ค. ๔๘	การฝึกปฏิบัติและประชุมเชิงปฏิบัติการการเก็บรวบรวมข้อมูล การบันทึกข้อมูลภาคสนาม และการเขียนรายงานการประเมินภายนอก รอบที่ ๒(พ.ศ. ๒๕๔๖-๒๕๔๗)	๑. เพื่อให้ผู้ประเมินภายนอกสามารถเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และรายงานผลการประเมินภายนอกได้ถูกต้อง ๒. เพื่อให้ผู้ประเมินภายนอกมีคู่มือปฏิบัติงาน
๒๓ เมษายน ๔๘	ประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่องโครงการการจัดจ้างประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ครั้งที่ ๓/๒๕๔๖	เพื่อชี้แจงโครงการการจัดจ้างประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ครั้งที่ ๓/๒๕๔๖ และร่วมกันเลือกพื้นที่ในการปฏิบัติงาน
๒๓ พฤษภาคม ๔๘	ประชุมเชิงปฏิบัติการ ทบทวนการเก็บข้อมูล การบันทึกข้อมูลภาคสนาม และการเขียนรายงาน	๑. เพื่อให้ผู้ประเมินภายนอกมีทักษะในการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และรายงานผลการประเมินภายนอกได้ถูกต้อง ๒. เพื่อให้ผู้ประเมินภายนอกได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับวิทยากร และผู้ประเมินภายนอกด้วยกัน ๓. เตรียมการประเมินโครงการการจัดจ้างประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ครั้งที่ ๓/๒๕๔๖
๑๑ มิ.ย. ๔๘	ประชุมเชิงปฏิบัติการ ทบทวนการเก็บข้อมูล การบันทึกข้อมูลภาคสนาม และการเขียนรายงาน	๑. เพื่อให้ผู้ประเมินภายนอกมีทักษะในการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และรายงานผลการประเมินภายนอกได้ถูกต้อง ๒. เพื่อให้ผู้ประเมินภายนอกได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับวิทยากร และผู้ประเมินภายนอกด้วยกัน ๓. เตรียมการประเมินโครงการการจัดจ้างประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ครั้งที่ ๔/๒๕๔๖

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางวัฒนา ณ นคร อยู่บ้านเลขที่ 124 ซอยลาดพร้าว 64 แยก 8 ถนนลาดพร้าว แขวง
วังทองหลาง เขตวังทองหลาง กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขา
มัธยมศึกษา วิชาเอกสังคมศึกษา จากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา
2517 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตร ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิจัยการศึกษา ภาควิชาวิจัยและ
จิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2547

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย